

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOZOFSKI FAKULTET

Janko M. Nešić

**PROBLEM MENTALNE KAUZALNOSTI:
REŠENJE PREKO DISPOZICIONE
TEORIJE KAUZALNOSTI**

Doktorska Disertacija

Beograd, 2015

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOSOPHY

Janko M. Nešić

**MENTAL CAUSATION PROBLEM:
DISPOSITIONAL THEORY OF
CAUSATION SOLUTION**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2015

Podaci o Mentoru i članovima Komisije

Mentor:

dr Slobodan Perović, vanredni profesor
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Članovi komisije:

dr Živan Lazović, redovni profesor
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Ljiljana Radenović, docent
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Duško Prelević, docent
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Datum odbrane: _____

Izjave zahvalnosti

Ovom prilikom zahvaljujem se svom mentoru prof. dr Slobodanu Peroviću na svesrdnoj pomoći, stručnim savetima i posvećenom vremenu, koji je usmeravao moja istraživanja i rad na doktorskoj disertaciji. Takođe, želim da se zahvalim članovima Komisije dr Ljiljani Radenović, dr Živanu Lazoviću i dr Dušku Preleviću na njihovim dragocenim savetima prilikom završne izrade ovog rada.

Neke od ideja ovog rada u jednom obliku prezentovane su na međunarodnoj konferenciji za postdiplomce (*Belgrade Graduate Conference in Philosophy and Logic* 2014, 2015) te se zahvaljujem organizatorima i učesnicima koji su komentarisali moje prezentacije. Zahvalan sam Hedi Hasel Murk (Hedda Hassel Mørch) koja je čitala i kritikovala rad zasnovan na idejama iz doktorske disertacije koji je pisan na engleskom jeziku. Moram spomenuti i svog prijatelja Željka Mladenovića koji me je, kao psiholog, stalno sučeljavao sa pitanjem o legitimnosti filozofskog promišljanja empirijskih nalaza psihologije i neuronauka o svesti.

Ovu disertaciju želim da posvetim svojoj porodici, mojoj majci Biljani, tetki Ninuški i bratu Aleksi koji su me podržavali i pomagali svih ovih godina. Bez njihove neizmerne ljubavi i vere ne bih uspeo.

PROBLEM MENTALNE KAUZALNOSTI: REŠENJE PREKO DISPOZICIONE TEORIJE KAUZALNOSTI

Rezime

Cilj rada je da odgovori na pitanje filozofije duha da li se i na koji način može braniti mentalna kauzalnost kao kauzalni uticaj mentalnih svojstava (entiteta) na fizička svojstva (entitete) ako su ovi distinktni i različiti. Polazi se od teze da moraju postojati mentalna svojstva svesti distinktna od fizičkih svojstava, koja se ne mogu opisati nikakvom fizičkom teorijom. Druga pretpostavka je da mentalni uzroci, kao mentalni događaji, mogu imati fizičke posledice (efekte) u čemu se i sastoji mentalna kauzalnost. Mentalna kauzalnost je problem za interakcioni dualizam koji smatra da se mentalno ne može redukovati na fizičko i da se kauzalna istorija događaja u prirodi ne može opisati samo nizom fizičkih događaja, dakle da ne važi kauzalna zatvorenost fizičkog domena. Takođe, negira se pojava dvostruke determinacije; efekti mentalnih uzroka nisu sistematički dvostruko determinisani. Hipoteza je da niedan efekat nema više od jednog dovoljnog uzroka, osim ako nije dvostruko determinisan. Sve ove pretpostavke zajedno čine *kauzalni argument* ili *argument na osnovu dvostruke determinacije* koji i stvara problem mentalne kauzalnosti za dualizam.

U tezi se brani moguće rešenje problema mentalne kauzalnosti za dualistu tako što se prihvata određena dispoziciona teorija kauzalnosti koja nije nužno fizikalistička. Konkretna dispoziciona teorija koja se razmatra u radu kao korisna za dualistu u rešenju ovog problema jeste teorija Stivena Mamforda i Rani Lili Andžum. Na ovaj način se brani moderni oblik interakcionog dualizma, a svojstva se razumevaju preko dispozicija (moći).

Autor prati i analizira dualističku argumentaciju protiv fizikalizma. U poglavlju 1 se diskutuje o problemu *mentalnih objašnjenja*. Ovim se vrši priprema za *metafizičko* istraživanje problema mentalne kauzalnosti. Tematizuje se problem da li *mentalna objašnjenja* (koja se pozivaju na mentalne događaje ili svojstva) mogu postojati pored fizičkih objašnjenja ljudskog ponašanja. Kao što Kimov princip kauzalnog isključenja otežava anti-fizikalističko stanovište i doprinosi stvaranju problema mentalne kauzalnosti, tako i princip *eksplanatornog isključenja* onemogućava mentalna

objašnjenja. Poglavlje 2 bavi se prirodom događaja, svojstava i entiteta (konstitutivnih elemenata događaja) koji ulaze u mentalno-fizičke kauzalne relacije. Kauzalnost se obično posmatra kao relacija između događaja, ali su svojstva (instancirana na entitetu) koja određuju događaj zapravo ta koja su kauzalno relevantna. Pravi se distinkcija između kategoričkih i dispozicionih svojstava i raspravlja o mogućnosti svođenja svojstava na dispozicije (moći). Uvode se i određeni pojmovi filozofije duha i mentalne kauzalnosti kao što su relacije supervenijencije i emergencije koje su od značaja za kasnije rešenje problema.

Poglavlje 3 uvodi dispozicionu teoriju kauzalnosti na scena filozofije duha i primenjuje ovu teoriju na problem mentalne kauzalnosti. Autor kritikuje moderna dualistička rešenja problema mentalne kauzalnosti, ali i preuzima određene aspekte ovih teorija. Diskutuje se o dispozicionim rešenjima problema mentalne kauzalnosti u interakcionom dualizmu koja brane Džonatan Louvi i Sofi Gib. Mentalne moći deo su kauzalnog procesa i one mogu doprineti uticaju drugih moći ili ih onemogućavati (*prevent*). Volja kao *racionalna* moć se razlikuje od kauzalnih moći, jer svojim ispoljavanjem ne mora dovesti do nekog efekta. Manifestacija same volje ne zavisi od nečeg drugog, spontana je i racionalna, ali ta manifestacija može biti nedovoljna da proizvede efekat, te je potrebno da se kombinuje sa drugim manifestacijama. Ono što vidimo kao neki efekat je zajednička manifestacija dve ili više moći, što čini pojavu *poligenije*. Ovaj termin dolazi iz genetike gde je poligenička ona osobina koja je determinisana od strane više gena.

Gibova daje predlog koji teži da učini sve teze koje stvaraju problem mentalne kauzalnosti (*Relevantnost, Zatvorenost, Isključenje i Distinktnost*) kompatibilnim. Ona tvrdi da su mentalni uzroci dvostruki preventeri (slučaj kada događaj koji je mogao da onemogući neki efekat i sam biva onemogućen). Ali, u dispozicionoj teoriji kauzalnosti nedostaci i onemogućivači (preventeri) nisu pravi uzroci, jer su ne-moći, odsustvo moći. Ipak, oni mogu zaslužiti svoje mesto u objašnjenjima, pa čak i u kauzalnim objašnjenjima u određenoj interpretaciji. Ovaj pristup može obezbediti eksplanatornu relevantnost mentalnim dvostrukim preventerima. Rešenja ovih modernih dualista se kritikuju i argumentuje se da bi dualista trebao da prihvati rešenje preko negiranja *Zatvorenosti*. Poglavlje 4 pokušava da detaljnije artikuliše ključnu tezu koja negira

mentalnu kauzalnost: kauzalnu zatvorenost fizičkog domena. Argumentuje se protiv ove doktrine. Problem mentalne kauzanosti se ukratko posmatra i iz perspektive raselovskog monizma u kome se on takođe javlja, ali u drugačijem obliku i brani se određeno rešenje problema.

Ključne reči: mentalna kauzalnost, interakcioni dualizam, dispozicije, moći, kauzalna zatvorenost, kauzalno isključenje, dvostruka determinacija, poligenija, preventeri, volja

Naučna oblast: Filozofija

Uža naučna oblast: Filozofija duha

UDK broj: 122 : 159.91

MENTAL CAUSATION PROBLEM: THE POWERS THEORY OF CAUSATION SOLUTION

Summary

The aim of this thesis is to answer the question of philosophy of mind, can we defend *mental causation* or is there causal relevance of mental *qua mental* over and above physical in human behaviour? This would mean that conscious experience is not a physical phenomenon, though it has causal relevance in the world.

Mental causation problem is “caused” by a combination of several claims. First claim is that mental properties are distinct from physical properties and they can’t be described even by a complete physical theory. Second claim is that mental causes have physical effects, they are causally relevant. Causal closure of the physical states that in any causal history of events there are only physical events and no place for mental events (causes). Third claim states there is no systematic causal overdetermination of effects. Taken together these claims make up the *causal argument* or the *argument from overdetermination* from which the mental causation problem stems.

The thesis defends a possible solution to the mental causation problem for the dualist by endorsing a dispositional theory of causation that is not physically biased. This way, it is argued, a modern version of interactionist dualism can be defended, a dualist theory in which properties are causally relevant due to causal powers they bestow on objects.

The author follows and analyzes dualistic argumentation against physicalism. In Chapter 1 the problem of mental explanation is elucidated. It is the (epistemological) starting point for the *metaphysical* examination of the mental causation problem in subsequent chapters. Problem is can we have distinct mental explanations (that site mental events or properties) beside physical explanations of human behaviour? Jaegwon Kim has formulated a principle of *explanatory exclusion* in addition to *causal exclusion* and these principles create respective problems of mental explanations and mental causation for the dualists. Chapter 2 deals with the metaphysics of events and its constitutive elements (properties and substances) that are the causal relata of mental

causation. Though causation is usually understood as a relation between events it is the property instances that are truly causally relevant. This chapter also discusses the categorical-dispositional property distinction and articulates the famous concepts of supervenience and emergence and their relation to the mental causation problem.

Chapter 3 introduces the dispositional (powers) theory of causation to the mental causation debate. The theory that is examined and applied to mental causation in the thesis is *powers theory of causation* by Stephen Mumford and Rani Lili Andjum. The author criticizes modern dualistic solutions to the mental causation problem while endorsing some aspects of those theories. Causal dispositional solutions of Edward Jonathan Lowe and Sophia Gibb are discussed. Lowe labels his position as non-cartesian substance dualism. Mental powers are part of causal processes and they can contribute causal relevance and efficacy or prevent other powers. Will as a spontaneous rational power differs from causal powers. Manifestation of the will may not be enough to produce the intended effect so it should work in combination with other powers. What we usually perceive as an effect is a resulting power of many combining powers and this is designated as a case of *polygeny* in powers theory of causation. Term comes from genetics where a poligenic trait is determined by several genes.

Sophia Gibb, in her theory, works to make all the claims of the causal argument (*Relevance, Closure, Exclusion and Distinction*) compatible. She envisions mental events as double preventers (case when an event that could have prevented another event is itself prevented). Gibb endorses a power-based theory of causation and this comes with a price. Absences and double preventers are not causes in a powers theory and solutions that cite such non-events (non-powers) can only support their *explanatory* relevance in the case of mental causation. Author then argues that dualists should vindicate mental causation by denying the causal closure of the physical. Chapter 4 articulates the causal closure doctrine and argues against it. Mental causation problem can resurface in Russellian monism so it is also examined from that perspective and a possible solution is put forward.

Key words: mental causation, mental explanation, interactionist dualism, dispositions, powers, causal closure, causal exclusion, polygeny, double prevention, free will

Scientific field: Philosophy

Scientific subfield: Philosophy of Mind

UDC number: 122 : 159.91

SADRŽAJ

Uvod	1
Definisanje problema.....	1
Pristup rada.....	6
Struktura disertacije	8
1. OBJAŠNJENJA MENTALNIH SVOJSTAVA	11
1.1. Eksplanatorno isključenje kod Džegvona Kima.....	11
1.2. Kimova teorija događaja.....	13
1.3. Individuacija objašnjenja po Kimu.....	17
1.4. Marasova kritika Kimovog pristupa.....	21
1.5. Odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva.....	26
1.6. Kritika Sofi Gib.....	34
1.6.1. Predikati i svojstva.....	36
1.6.2. Argument na osnovu eksplanatornog isključenja.....	40
1.7. Odgovori na eksplanatorno isključenje	45
2. ČLANOVI KAUZALNIH RELACIJA	48
2.1. Uvod.....	48
2.2. Supervenijencija.....	54
2.2.1. Emergencija.....	55
2.2.2. Koinstantivna supervenijencija.....	61
2.2.3. Supervenijencija tropa.....	70
2.3. Louvijeva ontologija.....	75
2.4. Objekti.....	80
2.5. Kriterijum identiteta tropa.....	87
2.5.1. Individuacija.....	87
2.5.2. Kauzalni kriterijum identiteta svojstava – Šumejker.....	91
2.6. Distinkcija kategorijsko/dispoziciono.....	96

2.7. Kriterijum identiteta kauzalnih moći.....	104
2.8. Zaključak.....	106
3. DISPOZICIJE I MENTALNA KAUZALNOST.....	108
3.1. Teorije kauzalnosti.....	109
3.2. Disposicije.....	110
3.3. Intencionalnost dispozicija	111
3.4. Dispoziciona teorija kauzalnosti.....	115
3.5. Kombinovanje moći.....	124
3.6. Realizacija i kauzalno nasleđivanje moći.....	127
3.6.1. Realizacija.....	127
3.6.2. Pristup „podskupa“ realizaciji.....	135
3.7. Dispoziciona teorija kauzalnosti za dualistu.....	143
3.7.1. Mentalna kauzalnost po Louviju.....	147
3.7.2. Nedostaci i preventeri.....	153
3.8. Rešenje problema mentalne kauzalnosti preko dispoziционе teorije kauzalnosti za dualistu.....	157
3.9. Slobodna volja u dualizmu.....	160
4. PANPSIHIZAM.....	169
4.1. Kauzalna zatvorenost fizičkog domena	170
4.1.1. Formulacije <i>Zatvorenosti</i>	171
4.1.2. Hempelova dilema.....	176
4.1.3. <i>Zatvorenost</i> i zakoni održanja.....	179
4.2. Kauzalna zatvorenost i panpsihizam.....	183
4.3. Raselovski monizam	188
4.4. Volja u panpsihizmu	195
Zaključak.....	198
Literatura.....	201
Biografija autora.....	215

Uvod

Definisanje problema

Pod mentalnom kauzalnošću podrazumevamo kauzalnu interakciju ljudskog uma sa svetom, od pomeranja ruke, snimanja filma i pisanja disertacije, do činjenja da nečija glava sama od sebe eksplodira, nekim oblikom telekineze, kao što to uspeva Derilu Revoku (Darryl Revok) u filmu *Scanners* (1981) Dejvida Kronenberga (David Cronenberg).¹ Smatramo da su u ovim slučajevima *mentalni uzroci* na delu i na njih se pozivamo u objašnjenjima svakodnevnih, ali i nekih bizarnih dešavanja. Mentalna kauzalnost je uticaj svega mentalnog na fizički svet, ako se to mentalno shvata kao distinktno od fizičkog. Iza mentalne kauzalnosti stoji intuicija da duh kao nematerijalno deluje u svetu, da mentalna stanja upravljaju intencionalnim ponašanjem. Ali, čini se da u svetu nema mesta za um (*mind*) / svest (*consciousness*)², čini se da je fizičko kauzalno zatvoreno za ne-fizičko. Teško je, a možda i nemoguće, objasniti kako mentalna kauzalnost radi, kako je moguća.³ Iskustveno (*eksperiential*) ili mentalno⁴ je ono što prvo i najbolje poznajemo, u šta imamo direktan uvid iz prvog lica. Mentalna kauzalnost nam je potrebna za slobodnu volju, da bismo potvrdili intuiciju da smo mi, kao mentalni entiteti, uzroci našeg ponašanja, a da to nisu neki fizički uzroci. I psihologija, u svojoj kognitivističkoj tradiciji, podrazumeva da postoji mentalna kauzalnost (vidi Kim 1998).

Mentalna kauzalnost pokazuje kako mentalno *kao mentalno* može vršiti neki uticaj. Čini se da bi primer mentalne kauzalnosti *par excellence* bio fenomen poltergajsta ili telekineze. Ovde bi na delu bio čist mentalni uzrok, bez ikakve pomoći nekih fizičkih moći (uzroka). Ako postoji zamislivost duhova, koji bi bili *čisti nefizički subjekti iskustva*, njihovo delovanje bila bi čista mentalna kauzalnost.⁵ Ipak, ovaj rad problematizovaće slučajeve mentalne kauzalnosti koji nisu tako egzotični, u kojima postoji zajedničko delovanje fizičkih i mentalnih uzroka, dakle mentalnu kauzalnost

---

¹Još jedan Kronenbergov film daje zanimljiv primer mentalne kauzalnosti, tačnije uticaja uma na promene na telu: „*psychoplasmics*“ terapija iz filma *The Brood* (1979), mada nije jasno da li bi u Kronenbergovom filmsko-filozofskom stanovištu ovo zaista bila *mentalna* kauzalnost.

²Broad (1925)/Rosenberg (2004).

³Pitanje princeze Elizabete od Beomije upućeno Dekartu 1643. godine.

⁴Stroson (Galen Strawson), na primer, izbegava da koristi termin mentalno.

⁵Vidi Goff (2010) za refleksiju o pretnji duhova (umova bez tela) za fizikalizam.

utelovljenih umova. Jedan od zadataka ove teze je da ustanovi kako se taj zajednički uticaj ostvaruje.

Problem mentalne kauzalnosti je, pre svega, problem dualizma, mada se javlja i u drugim metafizičkim stanovištima (oblicima fizikalizma i raselovskog monizma). Ovaj problem nije vezan samo za kartezijanski dualizam, dok god postoji kauzalna zatvorenost fizičkog domena, postoji i problem mentalne kauzalnosti.⁶ Rasprava o mentalnoj kauzalnosti u trećem delu rada vodiće se na granici između interakcionog dualizma i pansihizma (raselovskog monizma), ili tip-D dualizma i tip-F monizma, po Čalmersovoj terminologiji, u sumračnom području, gde ih je teško razlikovati. Ipak, glavna diskusija i rešenja teze odnose se na interakcioni dualizam.

Sve počinje od *kauzalnog argumenta*, ili *argumenta na osnovu dvostruke determinacije*. Kauzalni argument za materijalizam, a protiv dualizma, najopštije glasi ovako:

- (1) Mentalni uzroci imaju fizičke efekte.
- (2) Svaki fizički efekat ima skup dovoljnih fizičkih uzroka.
- (3) Nema sistematičke dvostruke determinacije.
- (4) Mentalni uzroci su identični sa fizičkim uzrocima.

Ako opšte određenje „uzroci“ zamenimo događajima, kako pretpostavljaju mnoge teorije, onda će mentalni događaji biti identični fizičkim događajima. Ali možda ne želimo da zastupamo neku teoriju događaja, da su događaji kauzalni relati (*causal relata*). Ono što je zaista kauzalno relevantno u događajima su svojstva, pa je bitnije da se ona pojave u argumentu. Dobijamo ovakav oblik kauzalnog argumenta:

- (1) Fenomenalna svojstva⁷ su kauzalno relevantna za fizičke događaje.

---

⁶Vidi uvod za *Mental causation* (Heil, Mele 1993)

⁷Pod fenomenalnim svojstvima podrazumevamo svojstva koja se tiču subjektivnog svesnog iskustva, *kako izgleda* („what it is like“) biti neki organizam (Nagel 1974), kao što je: kako izgleda videti crvenu boju, osećati hladnoću zimskog sumraka, ili doživeti orgazam. Ili kako izgleda doživeti što i Nexus-6 replikant (Roy Batty) u filmu *Blade Runner*; koji u čuvenom monologu kaže: „I've... seen things you people wouldn't believe... [laughs] Attack ships on fire off the shoulder of Orion. I watched c-beams glitter in the dark near the Tannhäuser Gate. All those... moments... will be lost in time, like [coughs] tears... in... rain. Time... to die...“ Sva ova iskustva ostaju zatvorena u subjektivnoj svesti. Fenomenalni kvaliteti iskustva su subjektivne karakteristike iskustva. Ali treba izbeći ovo redukovanje svesti na „sirove“ osećaje, koji se često javlja u filozofiji duha; svest je mnogo kompleksnija i bogatija. U fenomenalna svojstva ne spadaju samo svojstva perceptivnog iskustva, već i emocije, i iskustvo razumevanja, razmišljanja, sećanja, dakle *kognitivno iskustvo* (Strawson 1994, 2008). Svesno iskustvo

(2) Svaki fizički događaj ima kompletno kauzalno objašnjenje u fizičkim terminima.

(3) Ako svaki fizički događaj ima kompletno kauzalno objašnjenje u fizičkim terminima, svako svojstvo kauzalno relevantno za fizičko je samo utemeljeno u fizičkim svojstvima.

Fenomenalna svojstva⁸ su utemeljena u fizičkim svojstvima. (Chalmers 2015)

Prvo moramo prihvatiti da mentalna stanja postoje, što deluje očigledno. Mentalna (fenomenalna) svojstva su nam prozirna, sa njima smo u potpunosti upoznati iz prvog lica. Ta stanja imaju „mentalnu boju“ (*mental paint*, Block 1995, 2007). Smatramo da mentalna stanja vrše neki kauzalni uticaj na svet, dakle ta stanja su uzroci ponašanja; ona *jesu* to ponašanje. Ona su kauzalno relevantna u fizičkom svetu. S druge strane, postoji intuicija da je fizički domen kauzalno zatvoren za uticaj ne-fizičkih svojstava. Kauzalna zatvorenost (KZ) nam kaže da svaki fizički događaj ima samo fizička kauzalna objašnjenja data u fizičkim terminima, dakle samo fizičke događaje u svojoj kauzalnoj istoriji, pa nema mesta za ne-fizičke događaje, koji, ako postoje, jesu epifenomenalni, kauzalno neefikasni.

Smatra se da nema praznina u fizičkim objašnjenjima. Ako prihvatimo premisu da su mentalna stanja kauzalno relevantna, ako smatramo da je fizički domen kauzalno zatvoren i da nema dvostruke determinacije, kao što čine fizikalisti, onda iz kauzalnog argumenta sledi da su mentalna stanja identična fizičkim stanjima. Ovo je reduktivni fizikalizam. Međutim, i fizikalisti se sreću sa problemom mentalne kauzalnosti. Na tvrdnje reduktivnog fizikalizma može se odgovoriti pozivanjem na višestruku realizaciju. Ipak, problem mentalne kauzalnosti je pre svega problem dualizma. Panpsihizam, koji je, takođe, vrlo privlačna filozofska pozicija, u svojim najplauzibilnijim oblicima ne sreće se sa problemom mentalne kauzalnosti.

---

može da reprezentuje i semantička svojstva reči. Ovo su problemi *kognitivne fenomenologije* (Strawson 2008).

⁸U ovom obliku kauzalnog argumenta zamenili smo mentalna svojstva fenomenalnim. Neki filozofi ne smatraju mentalna svojstva kategorijskim, već relacionim, dok neki i ne prave razliku među tipovima svojstava.

Panpsihizam ima prednost nad dualizmom i po svojoj ekonomičnosti, ali se i sam sreće sa vrlo teškim, pa naizgled i nepremostivim problemom kombinacije.

Dualizam se javlja u obliku dualizma supstanci (*substance dualism*) i dualizma svojstava (*property dualism*). Dualisti imaju nekoliko mogućnosti kako da odgovore na kauzalni argument i na problem mentalne kauzalnosti. Epifenomenalisti će negirati prvu premisu, čuvajući KZ i negiranje DD, ali mentalno je u tom slučaju kauzalno neefikasno, a to ni jedan dualista ne želi. Epifenomenalizam u bilo kom obliku deluje apsurdno. Kako možemo znati za svojstva koja su kauzalno neefikasna? Slično stanovište zagovara paralelizam. Oba se mogu nazvati „praznim dualizmom“ (Seager 1991). Takvi oblici negiraju psihofizičku kauzalnost.

Interakcioni dualista negiraće KZ. U ovom radu argumentovaću da dogmu KZ treba u potpunosti odbaciti, da nemamo dovoljno razloga da verujemo u takav princip. Dualisti imaju mogućnost da prihvate sve premise, ali da negiraju zaključak da mentalno i fizičko moraju biti identični, ili mentalno zavisno od fizičkog (utemeljeno u), tako što će se pozvati na heterogenost kauzalnih relata (članova), ili na kauzalne relacije. Smatram da je interakcioni dualizam najplauzibilniji i najpoželjniji oblik dualizma.

Nešto detaljnije, sa dodatkom određenih teza, problem mentalne kauzalnosti (ili problem isključenja; *exclusion problem*) može se formulisati i kao problem kompatibilnosti sledećih teza:

- (1) *Distinktnost*: Mentalna svojstva (događaji) su različita od fizičkih svojstava (događaja).
- (2) *Zatvorenost*: Svaka fizička pojava ima dovoljan fizički uzrok.
- (3) *Relevantnost (Efikasnost)*: Mentalna svojstva (događaji) su relevantni (kauzalno efikasni) u fizičkom domenu.
- (4) *Negiranje dvostruke determinacije (NDD)*: Efekti mentalnih uzroka nisu sistematički dvostruko determinisani.
- (5) *Isključenje*: Nijedan efekat nema više od jednog dovoljnog uzroka, osim ako nije dvostruko determinisan (Bennett).

Autori različito formulišu problem mentalne kauzalnosti. Rob (2013) vidi samo tri tvrdnje: *Efikasnost*, *Zatvorenost* i *Dualizam*. Sofi Gib (2013) posmatra četiri: *Relevantnost*, *Zatvorenost*, *Isključenje* i *Distinktnost*. Kim (2005, 21-2) problem mentalne kauzalnosti vidi kao nekonzistentnost Efikasnosti sa prihvatanjem *Zatvorenosti*, *Isključenja*, *Supervenijencije* i *Distinktnosti* (dualizam svojstava). Ovo znači da se sva kauzalna dešavanja mogu objasniti fizičkim terminima koji se odnose na fizičke uzroke, pa je mentalno nepotrebno i može se eliminisati iz objašnjenja.

Da kažem nešto ukratko o svakoj tezi. U radu ću se kasnije baviti detaljnije svakom od njih, sa posebnom pažnjom na *Zatvorenosti*, protiv koje ću argumentovati. *Distinktnost*: jasno je da i sama formulacija tvrdnje zavisi od toga da li posmatramo svojstva ili događaje kao članove kauzalnih relacija. Drugačije verzije *Isključenja* takođe zavise od toga da li negiramo tip ili token identitet. Ako zastupamo neki oblik identiteta, onda negiramo ovu tvrdnju, dakle od odabranog metafizičkog stanovišta zavise i rešenja problema isključenja. Zato je metafizičko određenje tako bitno za dobro rešenje problema mentalne kauzalnosti, kao što je argumentovala Gibova (2002, 2013).

Postoji mnoštvo formulacija *Zatvorenosti* i njima ću se baviti iscrpno kasnije u radu. Kako ćemo braniti mentalnu kauzalnost zavisice od toga kako definišemo *Zatvorenost*, te da li želimo da prihvatimo ovaj princip kao plauzibilan ili ne. Postaviću i argument protiv teze o kauzalnoj zatvorenosti fizičkog domena. *Zatvorenost* predstavlja najveći problem za bilo koji oblik anti-fizikalizma. Čak i ako prihvatimo neki oblik panpsihizma, kauzalna zatvorenost fizičkog moći će da važi samo u jednom širem smislu „fizičkog“, koji potpuno gubi smisao koji sada ima. „Šire fizičko“, kako ga Čalmers naziva, obuhvata i strukturno-matematička (relaciona, ekstrinzična) svojstva koja poznaje fizika, kao i fenomenalna (kategorijska, intrinzična) svojstva koja nauka ne poznaje. Fizičko, u smislu svojstava koje poznaje fizika i standardni fizikalizam, ne može nikako biti kauzalno zatvoreno. Širi fizički domen, za koji se može reći da je zatvoren (u trivijalnom smislu, jer sadrži sva moguća svojstva), više nema veze sa fizikalizmom, tako da se i ne može govoriti o „fizičkoj“ kauzalnoj zatvorenosti.

Većina formulacija *Relevantnosti* podrazumeva da su događaji ti koji su kauzalno efikasni. Sve ove formulacije za sada mogu ostati neutralne po pitanju toga šta su članovi kauzalnih relacija. Može se reći da *Relevantnost* jednostavno tvrdi da je mentalno relevantno (kauzalno efikasno) u fizičkom. *NDD*: Sofi Gib ovo ne vidi kao

posebnu tvrdnju već je zahtev za negiranjem dvostruke determinacije deo *Isključenja*: „Po opštem pravilu događaji nisu kauzalno dvostruko determinisani“ (2013, 194). Louvi (2008, 63): „Većina fizičkih događaja su takvi da ako e ima u t mentalni uzrok, onda e nema i dovoljan fizički uzrok u t“. *Isključenje*: Najčešće se formuliše na sledeći način: „Ne može biti više od jednog dovoljnog uzroka bilo kog događaja“ (Kim 1998, 2005).

Ovaj rad baviće se nekim mogućim odgovorima na kauzalno/eksplanatorno isključenje u dualizmu, dakle kako mentalno može biti kauzalno efikasno i eksplanatorno relevantno i nezavisno od fizičkog uzroka (objašnjenja). Dve su vrste rešenja kompatibilnosti ovih tvrdnji: ili ćemo negirati neku (neke) od tvrdnji, ili pokušati da nađemo rešenje koje usklađuje sve tvrdnje zajedno i time pokažemo da one ipak nisu nekompatibilne. To je sve što je potrebno za rešenje problema isključenja. Dakle, problem isključenja ne iziskuje od nas da *branim*o bilo koju od ovih tvrdnji (Bennett 2008, 281).

Benetova (Karen Bennett), na primer, smatra da isključenje nije problem za nereduktivni fizikalizam (NF), ali za dualizam jeste. Mentalna kauzalnost je širi problem od isključenja. Rešenje problema isključenja ne može nam reći šta su pravi uzroci i o kakvoj se kauzalnosti radi. Benetova smatra da je usklađivanje ovih tvrdnji baza problema Isključenja, dok problem mentalne kauzalnosti uključuje i neke pozitivne tvrdnje. Problem isključenja ne iziskuje pozitivno rešenje kako je mentalno kauzalno efikasno, kao ni šta su ta mentalna svojstva (kartezijanske duše ili funkcionalna svojstva drugog reda). Ako pokušamo da odgovorimo i na ta pitanja, onda odgovaramo na problem mentalne kauzalnosti. Ovi problemi su, ipak, duboko povezani. Zauzimanje određenog metafizičkog stanovišta utiče na formulaciju tvrdnji koje pokušavamo da uskladimo, pa i na rešenje Isključenja. Ja ću nadalje o problemu kompatibilnosti ovih tvrdnji i svim povezanim problemima govoriti kao o problemu mentalne kauzalnosti.

Pristup rada

Jedna od osnovnih ideja rada jeste da se rešenje problema mentalne kauzalnosti za dualistu potraži preko dispozicione teorije kauzalnosti. Treba ispitati primenu Mamford/Andžum (2011) dispozicione teorije kauzalnosti na teoriju mentalne kauzalnosti u interakcionom dualizmu. Ovaj zadatak predmet je trećeg dela rada. Prva dva dela su *epistemološka* i *metafizička* priprema za mogućnost takvog rešenja. Ovo jeste centralni deo rasprave, ali se u četvrtom poglavlju rada problem mentalne

kauzalnosti tretira i iz drugačijeg ugla. Istražiću i mogućnost rešenja problema mentalne kauzalnosti preko prihvatanja nekog oblika panpsihizma. Na kraju rada dajem I preliminarna rešenja problema, koji se javljaju pri zastupanju određenih oblika panpsihizma, te kako bi volja postojala u panpsihizmu. Ipak, glavna tema rada jeste pokušaj rešenja problema mentalne kauzalnosti preko dispozicione teorije kauzalnosti.

Rasprave o konkretnim problemima su tako raspoređene da vode ka željenom rešenju mentalne kauzalnosti. Rad počinje ispitivanjem epistemičkih problema i argumenta protiv mentalnih objašnjenja, da bi se u drugom delu rada „zaronilo“ u metafizičke probleme mentalne kauzalnosti, koji temelje uvodne epistemičke probleme. Mentalna objašnjenja čiji problem je zadat argumentom na početku (Gib 2009), vraća se preko rasprave o eksplanatornoj relevantnosti dvostrukih preventera i nedostataka u dispozicionoj teoriji kauzalnosti. Problemi metafizike preslikavaju se u epistemičkim problemima.

U ovom radu argumentovaću za rešenje problema mentalne kauzalnosti preko moći (*powers, dispositions*). Po *Elejskom principu* sve što je realno ima moć da vrši neki uticaj i sve što ima uticaja je realno. Promene postoje i mogu da se učine zahvaljujući moćima, dispozicijama. Objekti poseduju moći, jer imaju određena svojstva. Subjekat poseduje određena mentalna svojstva, zahvaljujući kojima ima mentalne moći da deluje u svetu i čini razliku. Ovo je osnova mentalne kauzalnosti.

Kauzalnost će u ovom radu biti posmatrana i analizirana preko moći (dispozicija). Pomoću dispozicione teorije kauzalnosti, koju zastupaju Stiven Mamford i Rani Lil Andžum (2011), a koju smatram najboljom i najrazrađenijom modernom teorijom moći (dispozicija), pokušaću da olakšam situaciju dualisti i argumentujem da sa usvajanjem ovakve teorije kauzalnosti on može plauzibilnije braniti svoje stavove. Dualisti poput Louvija i Gibove prihvataju dispozicione teorije kauzalnosti i daju određene teorije mentalne kauzalnosti bazirane na njoj. Louvi (2008, 2013) predlaže da je volja aktivna nekauzalna moć. Gibova zastupa teoriju koja nas poziva da mentalnu kauzalnost posmatramo kao slučaj dvostruke prevencije.

Kritikovaću ove pristupe, ali i preuzeti njihove plauzibilnije delove. Posebno je zanimljivo rešenje Sofi Gib. Ona daje predlog koji teži da učini sve teze kompatibilnim, što je posebno značajno za dualizam. Ali, u dispozicionoj teoriji kauzalnosti nedostaci (*absences*) i onemogućivači (*preventers*) nisu pravi uzroci, jer su ne-moći, odsustvo

moći, a kako ono može biti kauzalno? Ipak, oni mogu zaslužiti svoje mesto u objašnjenjima, pa čak i u kauzalnim objašnjenjima, kao što neki argumentuju (Beebe 2004). Dakle, ovaj pristup može bar obezbediti *eksplanatornu relevantnost* mentalnim dvostrukim preventerima. Takođe, pružiću i neka pozitivna rešenja, koja dualizam može braniti iz dispozicione teorije kauzalnosti. Ovo je značajno za rešenje problema mentalnih objašnjenja, koji postoje pored problema mentalne kauzalnosti za dualizam.

Struktura disertacije

Prvo poglavlje posvećeno je *mentalnim objašnjenjima*. Kao što Kimov princip kauzalnog isključenja otežava anti-fizikalističko stanovište, tako i princip eksplanatornog isključenja onemogućava mentalna objašnjenja. Dakle, postoji problem mentalnih objašnjenja pored problema mentalne kauzalnosti. Ja ću se prvo baviti epistemičkim problemom, da bih se u drugom delu koncentrisao na metafiziku mentalne kauzalnosti. Treba formulisati princip EE (§ 1.1), a kasnije i argument zasnovan na njemu (§ 1.6.2). Da bih što bolje razumeo i kritikovao EE, analiziraću prvo Kimovu teoriju događaja (§ 1.2). Osvrnuću se i na početak moderne rasprave o eksplanatornom isključenju između Kima i Malkolma (§ 1.3). Veći deo prvog poglavlja disertacije posvećen je opsežnoj kritici Kimovog pristupa objašnjenjima sa ciljem da se otkloni pretnja EE za mentalna objašnjenja dualista. Uzeću u obzir Marasovu (1998) (§ 1.4), Kempbelovu, Murovu (§ 1.4, 1.5) i kritiku Sofi Gib (2009) (§ 1.6). Prvi deo se završava širom raspravom o odnosu predikata i svojstava (§ 1.6.1), formulisanjem principa EE i nekim preliminarnim rešenjima (§ 1.7).

Drugo poglavlje bavi se prirodom članova kauzalnih relacija. U prvom poglavlju objašnjenja su se odnosila na događaje, pa je kauzalnost događaja bila podrazumevana, dok se u drugom delu ispituju konstitutivni delovi događaja - entiteti i svojstva. Kauzalnost se bazira na svojstvima. Ako kauzalnost posmatramo kao proces, a ne preko događaja, prelazimo na kauzalnost moći (dispozicija), a svojstva su ta koja predaju (bestow) moći objektima koji ih nose. S obzirom da prihvatam pristup po kome je određenje ovih metafizičkih stanovišta od značaja za rešenje problema mentalne kauzalnosti, onda se mora prvo odrediti o kakvim svojstvima je reč (univerzalnim ili partikularnim, tropama), kao i šta su entiteti. Kod ovih problema dosta ću pozajmiti iz ontologije Louvija (1998, 2006, 2008) (§ 2.3) i Sofi Gib (2002). Posebno ću analizirati Louvijevo razumevanje entiteta (§ 2.4).

Drugo poglavlje počinje razmatranjem nekih standardnih rešenja odnosa duha i tela. Deo 2.2 posvećen je najčešće raspravljanoj konceptu supervenijencije. Tu ću se kratko osvrnuti i na problem koinstantivne supervenijencije (*co-instantive supervenience*) (§ 2.2.2). Odeljak 2.2.1 razmatra koncept emergencija, jer neki dualisti zastupaju emergenciju. Argumenti protiv emergencije biće izneseni nešto kasnije u poglavlju o panpsihizmu (§ 3.11). Do kraja drugog dela vodi se rasprava o distinkciji između kategorijskih i dispozicionih svojstava (§ 2.6 i 2.8). Dolazim do određenja kauzalnih moći i dispozicija (§ 2.7 i 2.9). Na taj način stvorena je osnova za detaljniju raspravu o konkretnoj teoriji kauzalnosti, zasnovanoj na dispozicijama u trećem delu teze.

Treće poglavlje posvećeno je kauzalnosti. Razmatra se koju bi teoriju kauzalnosti trebalo da prihvati dualizam da bi plauzibilno mogao da brani mentalnu kauzalnost. Predlažem da to bude dispoziciona teorija kauzalnosti (DTK). Kao dobar primer takve teorije uzimam DTK Mamforda i Andžum (2011). Argumentujem da je ona od velike koristi za interakcionog dualistu. Detaljno ću analizirati ovu teoriju i ponuditi neka moguća rešenja mentalne kauzalnosti, na koje bi dualista mogao da se pozove (§ 3.3, 3.4 i 3.5). Uzimam u obzir rešenja Louvija (2008, 2013) i Sofi Gib (2013) i kritikujem neke aspekte tih teorija (§ 3.7.1 i 3.7.2). Odeljak 3.8 prikazuje glavno rešenje disertacije, rešenje problema mentalne kauzalnosti preko dispozicione teorije kauzalnosti koje predlažem dualistima. U odeljku o slobodnoj volji (§ 3.9) povezaću teoriju mentalne kauzalnosti, zasnovanu na rešenjima iz DTK, sa savremenim nalazima neuronauke, da bih pokazao njihovu kompatibilnost. Uzeću u obzir Libetove eksperimente uz osvrt na kritike interpretacija, ali i novija istraživanja Hejnsa (Haynes et al. 2008) i kritikovati njegovu interpretaciju nalaza.

Analiziram Kimov koncept realizacije i princip kauzalnog nasleđa (§ 3.6.1) i pristup „podskupa“ realizaciji Šumejkera (§ 3.6.2). Odeljak o realizaciji se javlja u okviru trećeg dela zbog povezanosti sa kauzalnim moćima. Iako koncept realizacije jeste vrlo problematičan, možda ga treba očuvati, jer bi u jednom smislu bio koristan za panpsihizam. Po konstitutivnom panpsihizmu makro-iskustvo je u potpunosti, ili delom metafizički utemeljeno u mikro-iskustvu. Makro-iskustvo je sastavljeno od (*constituted by*), ili realizovano u mikro-iskustvu (Chalmers 2015). Realizacija bi bila posebno od značaja u raselovskoj teoriji realizacije, gde su fizička svojstva kao masa, realizovana na

fenomenalnim svojstvima. Masa se može smatrati i dispozicionim svojstvom, koje je realizovano na fenomenalnoj kategorijskoj bazi (quiddity). Očigledno, ova teorija je inverzija funkcionalističke realizacije. Ovo nije oblik fizikalizma, već su fizička svojstva realizovana na i utemeljena u fenomenalnim ili protofenomenalnim svojstvima, koja su suštine (quiddities). Panpsihistički oblik predstavlja *raselovski idealizam*. Više o tome reći ću u odeljku 4.3.

Četvrto poglavlje teze predstavlja drugačije rešenje problema mentalne kauzalnosti; moguće rešenje problema, usvajanjem nekog oblika raselovskog monizma koji vodi ka panpsihizmu. Odeljak 4.1 posvećen je kauzalnoj zatvorenosti fizičkog domena i argumentovanju protiv tog principa. Pozvaću se na određene teze panpsihizma da bih negirao *Zatvorenost* (§ 4.2). Ako se prihvati neki oblik panpsihizma, može se učiniti da celokupni problem mentalne kauzalnosti nestane. Ni panpsihizam, naravno, nije bez svojih problema. Problem kombinacije (*the combination problem*) je za panpsihizam ono što je problem mentalne kauzalnosti za dualizam. Postavlja se pitanje kako makro-subjekti mogu biti kauzalno relevantni pored mikro-subjekata? Takođe, postoji i pretnja kauzalne zatvorenosti mikrofizičkog. Čalmers argumentuje da je prednost raselovskog monizma (gde je o-svest konstituisana od mikro-svesti) što čini mentalnu kauzalnost konzistentnom sa zatvorenošću mikrofizičkog. Gof odgovara da je ovo slučaj samo u čudnom fizikalizmu i sam argumentuje da je jedini plauzibilni oblik raselovskog monizma „slojeviti“ monizam, a onda nema konzistencije mentalne kauzalnosti sa kauzalnom zatvorenošću mikrofizičkog. On rešava ovaj problem negirajući doktrinu kauzalne zatvorenosti fizičkog. Dakle, problem mentalne kauzalnosti se može opet javiti i u nekim oblicima raselovskog monizma. U delu 4.4 vraćam se nakratko problemu volje i raspravljam o tome kakav stav panpsihista može imati prema slobodnoj volji. Argumentuje se da su možda sve moći (dispozicije) *mentalne*. Ako je tako, problem mentalne kauzalnosti više ne postoji, sva kauzalnost je mentalna.

Nadam se da sam u svojim namerama uspeo, te da će čitalac u ovoj raspravi naći makar odgovarajuću inspiraciju za dalje promišljanje ovih problema, koji su još uvek daleko od definitivnih rešenja

1. OBJAŠNENJA MENTALNIH SVOJSTAVA

1.1 Eksplanatorno isključenje kod Džegvona Kima

Kim (1989, 1993, 1998) je branio princip *eksplanatornog isključenja*⁹:

(EE¹⁰) „Ne može biti više od jednog kompletnog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja *e*.“

Ako ovaj princip važi, dva objašnjenja istog događaja mogu biti ili identična, ili zavisna jedno od drugog (redukcija), ili pojedinačno nepotpuna. Očigledna je sličnost ovog principa sa Kimovim principom kauzalnog isključenja (Gibb 2009). Kimov princip *kauzalnog isključenja* u jednom obliku glasi:

(KI) „Ako događaj *e* ima dovoljan uzrok *c* u trenutku *t*, nijedan događaj u *t* različit od *c* ne može biti uzrok *e* (sem ako ovo nije slučaj dvostruke determinacije)“ (Kim 2005, 17).¹¹

U slučaju EE, mentalno i fizičko objašnjenje nekog fizičkog događaja moralo bi biti ili (1) identično ili (2) zavisno, pa se mogu redukovati jedno na drugo, ili (3) da svako zasebno nije potpuno objašnjenje. Prvu mogućnost brani reduktivni fizikalizam, a drugu nereduktivni fizikalizam. U kontrastu sa oba, dualizam ne može prihvatiti identitet ili realizaciju.

Ovo su opšti metafizički principi, ali oni stvaraju poseban problem kada se primene na mentalnu kauzalnost, na odnos mentalnih i fizičkih uzroka i njima

---

⁹Po Kimu, na problem kauzalnog isključenja mora odgovoriti svaka teorija mentalne kauzalnosti. Ovaj problem se javlja kao posledica fizikalističke doktrine kauzalne zatvorenosti fizičkog domena (*the causal closure*), po kojoj svaki fizički događaj kao uzrok u *t* ima samo neki fizički događaj, pa mentalna svojstva ne mogu imati ulogu u kauzalnosti fizičkih događaja. Nereduktivni fizikalista mora objasniti kako su mentalni i fizički uzroci istog događaja povezani (Kim 1993b, 360; 1998, 37). Kim je pokušao da na ovaj problem odgovori preko supervenijencije i fizičke realizacije. Princip EE dolazi od Kimovog pokušaja da se odredi odnos između objašnjenja iz razloga i mehanističkih objašnjenja (Kim 1989). On zastupa da ova objašnjenja ne mogu biti kompatibilna, sem ako se ne prihvati neki oblik redukcije mentalnih stanja na biološka. Kim, međutim, zastupa rigorozniju tezu o objašnjenjima i kauzalnosti, koja tvrdi da postoji samo jedno kompletno i nezavisno objašnjenje sa svaki eksplanandum. Ova generalizacija važi i za kauzalno isključenje, pa se dobija jedan kauzalno/eksplanatorni princip isključenja, koji se ne tiče samo fizičkih/mentalnih uzroka.

¹⁰Ostavljam skraćenicu EE iz engleskog jezika, da kasnije ne bi došlo do mešanja sa skraćenicom za princip eksplanatorne individuacije EI

¹¹Kim vidi da su ovo dva posebna principa, ali često o njima govori kao o jednom principu. Gibova napominje da „isključenje“ iz Kim (2005) nije isto sa EE. Kim (2005, 18) pominje princip kauzalno-eksplanatornog isključenja, koji je branio u Kim (1989).

odgovarajućih objašnjenja. Važenje principa eksplanatornog isključenja stvara težak problem *interakcionom dualizmu*. Ovo je stanovište po kome postoje dva posebna i nezavisna uzroka, *mentalni* i *fizički* događaj, pa samim tim i dva nezavisna objašnjenja nekog fizičkog događaja, koji predstavlja ljudsko ponašanje. Interakcioni dualizam negira kauzalnu zatvorenost fizičkog domena, te smatra da postoji direktni, kauzalni uticaj između mentalnih i fizičkih događaja. Po dualizmu, mentalno i fizičko nije povezano nekim “prisnijim” odnosom poput supervenijencije ili emergencije; između njih postoji uzročnost.

Da bismo odbranili postojanje mentalnih objašnjenja pored fizičkih objašnjenja, kako zahteva interakcioni dualizam, moramo negirati kauzalno i eksplanatorno isključenje kao principe koji ovo onemogućavaju. Ovi principi posledica su šireg Kimovog stanovišta o prirodi događaja, kauzalnosti i objašnjenja. Zato moramo prvo razumeti Kimovu *teoriju događaja*, šta je događaj, koji su njegovi elementi, kako se događaji individuira (1.2). Kimova teorija događaja je od značaja za raspravu u drugom poglavlju teze, koje se bavi metafizikom kauzalnih relacija i članova tih relacija.

Kada razumemo Kimovo stanovište o događajima, moći ćemo da razumemo i njegovo stanovište o odnosu objašnjenja i kauzalnih relacija, na koje se odnose ta objašnjenja. Ovim odnosom kod Kima bavim se u odeljku 1.3. Kimova stanovišta o događajima i objašnjenjima temelje njegovu formulaciju principa kauzalno/eksplanatornog isključenja, princip koji negira interakcioni dualizam. Zbog toga je od značaja da razumemo Kimovu teoriju događaja i objašnjenja, da bismo ubedljivije argumentovali protiv njegovih fizikalističkih stavova.

Kao što će biti pokazano, jedan od glavnih razloga da odbacimo princip eksplanatornog isključenja jeste Kimov *ekstenzionalni kriterijum individuacije objašnjenja*, njegov “spoljašnji” pristup objašnjenjima, po kome su objašnjenja u potpunosti zavisna od kauzalnih relacija koje objašnjavaju, što vodi mešanju nivoa kauzalnosti i objašnjenja. Ovo stanovište treba kritikovati i odbaciti, ako se želi odbrana mentalnih objašnjenja. Veći deo prvog poglavlja upravo je posvećen detaljnom preispitivanju Kimovog stanovišta o objašnjenjima i njihovom odnosu prema kauzalnim relacijama. Kritičari poput Marasa, Mura, Kempbela i Gibove napadaju Kimova stanovišta o deskripcijama događaja i objašnjenjima, dakle i stavove o individuaciji

objašnjenja, na taj način oslabljujući Kimov princip eksplanatornog isključenja. Cilj prvog poglavlja je da iluminira tu diskusiju. Pošto prikazem Kimovo stanovište o objašnjenjima, opsežno ću se baviti kritikama Kimovih stavova, kao i kritikama samog principa EE u kasnijim odeljcima prvog poglavlja (1.4-1.7).

Da bih mogao da postavim argument protiv eksplanatornog isključenja, poput argumenta Sofi Gib (2009), koji razmatram u odeljku 1.6, potrebno je da prvo razumemo zašto i na koji način Kim zastupa EE. U ovome nam pomažu odeljci o njegovoj teoriji događaja i individuaciji objašnjenja. Kimovo stanovište da u slučaju mentalne kauzalnosti imamo samo jedno kauzalno objašnjenje ponašanja potiče od njegovih stavova o prirodi događaja, koji su instance svojstava na entitetima. Svaki događaj se definiše jednim (konstitutivnim) svojstvom. Takođe, po Kimu, svaka deskripcija odnosi se na poseban događaj i svaka kauzalna relacija (čiji članovi su događaji) može imati samo jedno kauzalno objašnjenje, koje se na nju odnosi, a redeskripcija je nemoguća. Ako i imamo više deskripcija koje se odnose na istu kauzalnu relaciju, po Kimu, one predstavljaju isto objašnjenje; više deskripcija ne daje i više objašnjenja. Otud i eksplanatorno isključenje, pa je eksplanatorni i kauzalni dualizam nemoguć.

Ove rigorozne Kimove stavove moramo kritikovati da bi se stvorila mogućnost za odbranu mentalnih i veći deo prvog poglavlja disertacije posvećen je upravo opsežnoj kritici Kimovog pristupa kauzalnim objašnjenjima, sa ciljem da se otkloni pretnja eksplanatornog isključenja za mentalna objašnjenja. Međutim, i ako kritikujemo i odbacimo eksplanatorno isključenje i revidiramo Kimova stanovišta, na taj način i dalje nismo u potpunosti odbranili interakcioni dualizam; sve ovo može voditi i nekom obliku nereduktivnog fizikalizma. Rešenje problema eksplanatornog isključenja samo je početak mogućeg rešenja problema kauzalnog isključenja za dualistu, a ovim problemom se bavi drugo poglavlje teze. Sve o čemu ću raspravljati u prvom poglavlju jeste priprema temelja za argumentaciju u drugom poglavlju.

Prvo se bavim analizom Kimove teorije događaja.

1.2 Kimova teorija događaja

Princip kauzalnog isključenja i njemu odgovarajući argument pretpostavljaju određenu teoriju događaja. Kim zastupa teoriju po kojoj se događaji vrlo „precizno“ individuira (fine grained events), za razliku od Dejvidsonovog pristupa događajima

(coarse grained events).¹² Ovo znači da po Kimu svaki događaj ima jedno konstitutivno svojstvo. Ubadanje je konstitutivno svojstvo Brutovog ubadanja Cezara, na primer. U okvirima takve teorije događaja Kim oblikuje svoj princip eksplanatornog isključenja. Ovo će biti od velikog značaja za kritiku koju ćemo izložiti kasnije.

Ukratko, po Kimu, događaj je egzemplifikacija nekog svojstva od strane entiteta u trenutku *t*. Kim (1969, 1973, 1976) zastupa *teoriju događaja kao egzemplifikaciju svojstava* (“property exemplification theory”).

Entitet (substance)¹³ se ne vezuje za neko određeno filozofsko stanovište, već se koristi kao pojam koji označava predmete, živa bića, materije, dakle objekte. Događaji uključuju neku promenu u tim objektima, sticanje ili gubljenje nekog svojstva, dok stanja (*states*) označavaju nešto statično.¹⁴ Događaj je “struktuirani kompleks“. Po ovoj teoriji, svaki individualni događaj (ili određeno stanje¹⁵) je složena struktura u kojoj figuriraju tri člana – *entitet* (objekat), *svojstvo* i *vreme* (Kim 1976, 311). Entitet je „konstitutivni objekat“ događaja, dok je svojstvo koje egzemplifikuje „konstitutivno svojstvo“ (*constitutive property*), a naziva se i „opšti ili generički događaj“ (*generic event*). Šema kojom se opisuje neki događaj je (x, P, t).

Postoje i dva osnovna principa, uslov egzistencije i uslov identiteta događaja:

Uslov egzistencije: Događaj [x, P, t] se javlja samo u slučaju da entitet x ima svojstvo P u trenutku t.

Uslov identiteta: [x, P, t] = (y, Q, t') samo u slučaju da x = y, P = Q i t = t'. (Kim 1973, 1976)

Kim napominje da se ovaj pristup događajima ne može smatrati eliminativnim ili reduktivnim, jer se njime događaji ne svode na entitete, svojstva i vreme. Ipak on

---

¹²Za Kimu su npr., „Brutovo ubadanje Cezara“ i „Brutovo ubistvo Cezara“, kao i „potpisivanje čeka“ i „plaćanje računa“ dva različita događaja, dok su za Davidsona to isti događaji. Primeri po Davidson (1969).

¹³Kada Kim koristi ovaj termin, on kaže da supstanca (entitet) neće biti vezana za određenu filozofsku doktrinu, već da pod tim podrazumeva objekte koji nose svojstva, kao predmete, živa bića itd. (stolica, atom, voda, čovek). Videti Kim (1976, 310). I ostali učesnici *mind-body* debate koriste termin „substance“ koji ću prevoditi kao „entitet“ da bih očuvao Kimov neutralni ton. Zbog konzistentnosti, tako ću prevoditi i kod Louvija.

¹⁴Zato može izgledati čudno da egzemplifikaciju svojstva na entitetu u nekom trenutku označava kao događaj, jer se radi o trenutnom stanju stvari. O ovom problemu kasnije.

¹⁵U ovom tekstu Kim često govori o događajima i stanjima zajedno.

uviđa da njegov model, sa trostrukom strukturom u kojoj se pominju entitet, svojstvo i vreme, može biti koristan u slučaju da želimo takvu redukciju.¹⁶

Koja su konstitutivna svojstva¹⁷ potrebna za ovakav pristup događajima, kako se vrši odabir tih svojstava? Pri odabiru relevantnih svojstava treba zauzeti kauzalni pristup, dakle posmatrati kauzalni značaj tih svojstava. Po Kimu, ova svojstva treba posmatrati i birati relativno u odnosu na naučne teorije. Ovo su relevantna svojstva „na osnovu kojih se otkrivaju i preko kojih se objašnjavaju neke zakonitosti“ u tim teorijama. Tako nam „boje, temperature, težine“¹⁸ mogu dati potrebne generičke događaje i oni se najverovatnije ne mogu odabrati *a priori*.¹⁹

Poređenje teorija događaja Kima i Dejvidsonove teorije, kao jedne od najuticajnijih, pokazuje da među njima postoje suštinske razlike. Dejvidson je nominalista koji potpuno odbacuje ontološku kategoriju svojstava, bez obzira da li ih posmatramo kao univerzalije ili trope (partikularna svojstva). Zato su i optužbe za epifenomenalizam besmislene, kako smatra Gibova (2006). Dejvidson koristi termin svojstvo, ali ne u ontološkom smislu, već u semantičkom. Svojstva su za njega različiti predikati koje pripisujemo događajima kada ih opisujemo. Događaji su mentalni ili fizički, zavisno od toga kako ih opisujemo (Davidson 1970). Događaji su neutralna klasa entiteta i zato se takvo stanovište i naziva monizam. Oni koji optužuju Dejvidsona za epifenomenalizam nisu razumeli njegovu teoriju kauzalnih relata (članova kauzalnih relacija), već anomalijski monizam posmatraju iz Kimove teorije događaja kao egzemplifikacije svojstava. Svojstva nisu objektivni aspekti sveta za Dejvidsona, događaji su jedini kauzalni relati. Zato Dejvidson ne može biti optužen za epifenomenalizam svojstava.²⁰ Ima više smisla porediti načine na koje Kim i Dejvidson opisuju (imenuju) događaje. Princip individuacije događaja koji zastupa Dejvidson je onaj koji kaže da su dva događaja ista samo ako imaju iste uzroke i posledice (Davidson 1969).

---

¹⁶Zanimljivo je videti kako se ovo može povezati sa Louvijejom teorijom mentalne kauzalnosti. Louvi smatra da se mentalna kauzalnost bazira na kauzalnosti entiteta (*substance causation*), a entiteti su nosioci različitih kauzalnih moći (*causal powers*). Članovi kauzalnih relacija kod Louvija su individualni entiteti. Louvi zato govori o događajima smatra sekundarnim.

¹⁷Opisuju ih glagoli i predikati. Generički događaji su hodanje, eksploziranje, padanje. Konstitutivno svojstvo događaja „Brutus’s stabbing Cesar“ je „stabbing“ (ubadanje), a „strolling“ (šetanje) događaja „Sebastian’s stroll at midnight“. Videti Kim (1976) za detaljnu diskusiju.

¹⁸Plavetnilo neba je jedno takvo svojstvo koje čini generički događaj.

¹⁹Treba napomenuti da Kim svojstva posmatra kao univerzalije.

²⁰Vidi Gibb (2006) za diskusiju.

Kim smatra da nema nepomirljivih „doktrinalnih“ razlika (Kim 1976, 317) između njegove i Dejvidsonove teorije. Dejvidsonova teorija je *semantička*, a Kimova *metafizička* teorija događaja. Razlike se pre svega nalaze u individuaciji događaja. Kimova teorija događaja vidi razliku između događaja u kome Brut ubija Cezara i događaja u kome Brut ubija nožem Cezara; to su dva različita događaja. Kim individuira događaje po svojstvima koja se javljaju na entitetu, a svojstva se razlikuju ako se predikati koji se odnose na njih razlikuju. Različite deskripcije opisuju (odnose se na) različite događaje. Tako ubistvo nije isto što i atentat, ubistvo *izvršeno nožem* nije isto što i ubistvo *pištoljem*, itd. te su sve ovo zasebni događaji po Kimu.

Prigovara se da Kimova teorija bespotrebno umnožava događaje.²¹ Izbor drugačijeg generičkog događaja menja deskripciju, pa se dobija drugačiji događaj. Ima razlike između ubistva generalno i ubistva ubadanjem. Takođe, dva su različita događaja kada neko šeta tačno u šest sati i *lagano* šeta tačno u pet sati. Nešto drugačiji opisi, kao ubadanje umesto ubijanja, ili spora šetnja umesto šetnje, ne predstavljaju generičke događaje (konstitutivna svojstva); ova svojstva nastaju iz egzemplifikovanja konstitutivnog svojstva kao što je „šetanje“ ili „ubijanje“. Može se i reći da su ovo „drugačiji, ali ne i potpuno odvojeni događaji“ (1976, 319), a ovo je zato što jedan „uključuje“ drugi. Ali ako se svaka od ovih varijacija u šetnji ili ubistvu uzme kao generički događaj, onda se broj događaja uvećava do beskonačnosti. Kim ne smatra da je ovo problematično i da se na ove primedbe može zadovoljavajuće odgovoriti.

On, takođe, kaže da njegov kanonski opis daje „intrinzični opis“ događaja, za razliku od „ekstrinzičnog opisa“ kakav se sreće u sledećem primeru: „Iz rečenice „značajan događaj desio se juče“ (“A momentous event occurred yesterday”) možemo samo aproksimativno odrediti vreme događaja; ne može se ništa reći o njegovom konstitutivnom svojstvu ili entitetu. Iz rečenice: „Trenutni događaj koji se desio juče uzrokovao je događaj o kome se trenutno diskutuje na univerzitetu“ (“The momentous event that occurred yesterday caused the event now under discussion by the regents of the university”) ne možemo ništa reći o konstituentima događaja, sem vremena kada su se dogodili.“ (Kim 1976, 316).

U sledećem odeljku razmatraću zašto Kim smatra da postoji samo jedno objašnjenje tamo gde vidimo obično dva - psihološko i fizičko objašnjenje ljudskog

---

²¹Kim (1976, 317) pripisuje ovakav stav Dejvidsonu i Rozenbergu.

ponašanja. Da bi se razumeo Kimov stav o psihološkim objašnjenjima, treba prvo razumeti kako se po njemu objašnjenja odnose prema kauzalnim relacijama. Ovo su pitanja koja se tiču eksplanatornog realizma i Kimovog ekstenzionalnog ili “spoljašnjeg” (eksternog) pristupa individuaciji objašnjenja koji se suprotstavlja “unutrašnjem” pristupu. U delu 1.1.2 diskusija ide preko prikaza Kimove polemike sa Malkolmom i Goldmanom, koja je uobličila Kimov argument. Pošto prikažem Kimov pristup individuaciji objašnjenja u delu 1.1.2, kasnije odeljke posvećujem kritici tog pristupa.

1.3 Individuacija objašnjenja po Kimu

Kritičari Kimov pristup individuaciji objašnjenja nazivaju *ekstenzionalnim* (Marras 1998, Campbell 2010) i *eksternim* (Gibb 2009). Kimov eksplanatorni realizam (ER) pretpostavlja “spoljašnji” pristup. Ovaj odeljak pokušava da pojasni šta ovo znači i zašto Kim pristupa objašnjenjima na ovaj način.

Kim dolazi do principa EE iz kauzalnog isključenja združenog sa *eksplanatornim realizmom*.²² Ako se dva objašnjenja odnose na istu kauzalnu relaciju oni ne mogu biti različiti, po Kimu. Kimova namera bila je da ponovo otvori pitanje kompatibilnosti više objašnjenja istog eksplananduma. Gledano iz perspektive „mind-body“ rasprave, da li se istovremeno mogu dati psihološka ili objašnjenja na osnovu razloga i „mehanistička“ (fizička) objašnjenja? Kim polemíše sa Malkolmom (1968) i smatra da se odgovor krije u eksplanatornom realizmu. On se slaže sa Malkolmovim argumentom, ali pokušava da pokaže kako vodi međusobnom isključenju psiholoških i fizioloških objašnjenja istog ponašanja.

Razlika između psiholoških i fizičkih objašnjenja posebno je jasna kod kauzalnih objašnjenja. Kim anticipira mogući odgovor, koji bi tvrdio da su racionalna objašnjenja „fundamentalno *nekauzalni* pristup razumevanju akcija“ (1989, 103) i takva objašnjenja su normativna procena akcije.²³ Po Kimu, ovo je plauzibilna strategija. Kim samo anticipira da ta objašnjenja ne moraju biti kauzalna.

Kod Malkolma neurofiziološko objašnjenje ima sledeći oblik:

---

²²Po eksplanatornom realizmu propozicija C je eksplanans propozicije E, zahvaljujući tome što postoji objektivna relacija R između događaja *c* i *e*. Po Kimu, R je eksplanatorna relacija koja temelji eksplanatorni odnos među ovim propozicijama. Kod kauzalnih objašnjenja, R je sama kauzalna relacija. Vidi Campbell (2010, 208-9) za diskusiju.

²³I interakcioni dualizam Louvija može ponuditi jednu varijantu ovog odgovora kao što ću kasnije pokazati.

„Kada je organizam strukture S u neurofiziološkom stanju q on će emitovati pokret m. Organizam O strukture S je bio u neurofiziološkom stanju q. Dakle, O je emitovao m.“

Psihološko objašnjenje ima oblik:

„Kada organizam O ima cilj G i veruje da je ponašanje B potrebno da bi došlo do G, on emituje B. O je imao G i verovao da je B potrebno za G. Dakle, O je emitovao B“ (1968, 47).

Malkolm ipak smatra da ako se ova dva objašnjenja odnose na isto ponašanje, oni se sukobljavaju i samo neurofiziološko kauzalno objašnjenje je dovoljno kauzalno objašnjenje ponašanja (1968, 53). Malkolm dolazi do zaključka da intencije nisu uzroci ponašanja preko kontračinjeničkih kondicionala. Goldman želi da negira Malkolmov stav da ako su neurofiziološka stanja *dovoljna* za neko ponašanje, onda psihološka stanja nisu *nužna* za ponašanje. Ovim bi oborio stav kojim Malkolm brani nekompatibilnost mehanizma i svrhe, tj. neurofizioloških i psiholoških objašnjenja.

Goldman (1969) brani kompatibilnost preko tzv. nomičkih ekvivalenata. Ako želimo da intencije budu uzroci ponašanja, one moraju biti istovremene sa neurofiziološkim stanjima koja su dovoljna za ponašanje. Ako su mentalni i fizički događaji nomički ekvivalenti, onda ako je jedan od njih *nužan* i *dovoljan* za ponašanje P i drugi je *nužan* za P (1969, 474). Veza između nomičkih ekvivalenata nije kauzalna, već neki oblik supervenijencije.

Kim ukazuje da Malkolmov odgovor podseća na strategiju „*dva eksplananduma*“²⁴, ali i on i Goldman zadržavaju pretpostavku da se ovde radi o jednom događaju. Kim samo dodaje da ako ne učini tako, javile bi se dodatne komplikacije, ali koje su te komplikacije, on ne kaže. U jednoj od fusnota Kim priznaje „da se mnogo može reći u korist pristupa „dva eksplananduma“ kada se radi o objašnjenjima akcija“ (1989, 103), ali se time ne bavi u trenutnoj raspravi, već čitaoca upućuje na svoj tekst "Self-Understanding and Rationalizing Explanation" (1984). Kim pominje samo uzgred Dretskeovu verziju „dva eksplananduma“. Kim predviđa moguće odgovore na svoje stavove, ali izbegava da ih isprati u celosti. Prihvatanje primedbe

---

²⁴Po ovoj strategiji problem iz EE, da ne sme biti više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja, rešava se tako što se taj događaj razdvaja na dva zasebna događaja, na dva eksplananduma. Imamo dva zasebna objašnjenja i za svaki od eksplananduma EE je očuvan. Događaj pomeranja ruke razdvaja se na zasebni mentalni i fizički događaj i svaki od njih ima odgovarajuće objašnjenje. Ovu strategiju zastupa Dretske (1988, 1993).

koju još Malkolm uočava proizvelo bi probleme za nekompatibilnost i princip eksplanatornog isključenja, koji bi Kim da brani.

Psihološka objašnjenja nisu ekvivalentna fizičkim objašnjenjima, tvrdi Malkolm. Dakle, ovo su različita i jedinstvena objašnjenja. Malkolm je tvrdio da među psihološkim i neurološkim objašnjenjima postoji „logička razlika“ (Malkolm 1968), pa su zato ovo distinktna objašnjenja. Ako se ona odnose na istu pojavu, onda među njima postoji „kolizija“. Lik

Kim problem “sukobljavanja” psiholoških i fizičkih objašnjenja rešava tako što briše razliku među tim objašnjenjima; on tvrdi da se zapravo radi o *jednom* objašnjenju. Ovo čini jer smatra da ako se dve deskripcije odnose na istu objektivnu kauzalnu relaciju, onda one moraju predstavljati isto objašnjenje (Kim 1989, p. 87; Kim 1988 p. 233; Kim 1989, p. 80). Po njemu, objašnjenja se razlikuju samo u „lingvističkom aparatu“ i odabiru događaja i uslova kojima se objašnjava. Ovo je Kimov ***ekstenzionalni kriterijum individuacije objašnjenja***, kako ga naziva Maras (1998).²⁵ „Objašnjenja se individuiraju preko događaja koji se nalaze u eksplanatornoj relaciji (kauzalnoj relaciji za objašnjenja događaja)“ (Kim 1988, 160). Iz ER sledi da „logički neekvivalentna objašnjenja mogu reprezentovati istu eksplanatornu relaciju i daju isto objašnjenje“. Objašnjenja se temelje na kauzalnim relacijama, a ove na događajima koji ih čine, pa se i objašnjenja onda temelje i razlikuju samo ako se događaji koji čine kauzalne relacije razlikuju.

Kim pojašnjava princip EE na sledeći način: ako postoje dva objašnjenja A i B nekog događaja E, onda A ukazuje na događaj C kao uzrok E, dok objašnjenje B ukazuje na događaj C* kao uzrok E. Kim pokazuje da postoji 6 različitih situacija, 6 mogućih odnosa:

- (1) Kada je $C=C^*$, identitet,
- (2) C je različito od C*, ali u nekom smislu supervenira, ili se može reducirati na C*,
- (3) Ni C ni C* po sebi nije dovoljan uzrok E, ali su komponente dovoljnog uzroka,

---

²⁵ Kimov model individuacije objašnjenja je u sukobu sa standardnim stanovištem, po kome su objašnjenja *intenzionalne* relacije. Objašnjenja se obično posmatraju kao povezana sa ili zavisna od deskripcija (Marras 1998). U slučaju „mind-body“ debate deluje očigledno da su psihološka objašnjenja intenzionalno neekvivalentna fizičkim (neurološkim) objašnjenjima. Kim, ipak, i ovde vidi samo jedno objašnjenje.

(3a) C je deo C*,

(4) C i C* su različite karike u istom kauzalnom lancu koji vodi od C do C* pa do E,

(5) C i C* su različiti i svaki je dovoljan uzrok E (javlja se dvostruka determinacija).

Kim svoj eksplanatorni realizam suprotstavlja antirealizmu (explanatory irrealism), zauzimajući "spoljašnji" pristup objašnjenjima. U antirealizmu, pristupu objašnjenjima koji je unutrašnji, važniji su odnosi i koherencija među propozicijama koje čine to objašnjenje, nego objektivne relacije koje temelje objašnjenja. Kim želi da težu vrati na objektivne kauzalne relacije, ali je u tome preterao, mešajući nivo deskripcija sa samom kauzalnošću. Po Kimu, Hempelov deduktivno-nomološki model objašnjenja (propozicija) vrlo je blizu takvog antirealizma, jer favorizuje unutrašnji pristup, baveći se logičkim i drugim odnosima među samim propozicijama, a zapostavlja metafizičke odnose među događajima. Po Hempelovom DN modelu propozicije eksplananduma izvode se iz propozicija eksplanansa. Za Hempela objašnjenje se svodi na logičku relaciju između deskripcija, objašnjenja su vrsta argumenta.

Kada neko objašnjenje ima korektnu DN formu, onda je dovoljno i kompletno. Po DN modelu Zatvorenost objašnjenja može se posmatrati jedino preko deduktivne konkluzivnosti. Ovo se izvodi iz slučaja za koji Hempel kaže da je primer „eksplanatorne dvostruke determinacije“; slučaj kada su C i C* nezavisni, a svaki je dovoljan uzrok za pojavu E, kao u slučaju (5). Ovo je primer u kome neka metalna šipka menja oblik zbog zagrevanja, ali i zbog longitudinalnog pritiska (1988, 235). Očekivano je da Hempel ovde vidi eksplanatornu DD, jer posmatrano iz predvidalačke dimenzije oba DN argumenta su dovoljna i kompletna; ovo je posledica njegovog antirealizma. Međutim, Kim smatra drugačije. Kad su u pitanju kauzalna objašnjenja jasno je da želimo da znamo „zašto“ se produžuje šipka; objašnjenje događaja biće nepotpuno ako ne navedemo neki od uzroka tog širenja. Po Kimu i u slučaju DD oba uzroka moraju figurirati u jednom kompletnom objašnjenju (Kim 1989, 91) i eksplanatorno isključenje se održava.

Kim ipak smatra da EE važi i bez uzimanja primera DD. Kim zaključuje da je eksplanatorni realizam značajan za odbranu eksplanatornog isključenja, ER daje

potvrdu principu EE, „sem, možda, u slučaju kauzalne dvostruke determinacije, koji ćemo ostaviti sa strane bez jasnog rešenja“ (1988, 237). Po njemu, iz perspektive EE kauzalna DD nije od značaja, ako je preskočimo i ne bavimo se tim primerima, EE opet važi. Takođe, po Kimu, EE važi i ako se prihvati eksplanatorni antirealizam, mada on ne proizvodi „pozitivnu osnovu“ za EE.²⁶

Kim naziva „unutrašnjim“ svojstvima ona koja su centar Hempelovog istraživanja kod objašnjenja, a to su logičke karakteristike propozicija koje čine objašnjenje (1988, 236). Objektivni događaji i kauzalne relacije na koje se odnose ta objašnjenja ostaju samo „intuitivno“ naznačeni i neistraženi, na njima nije fokus DN modela. Po eksplanatornom realizmu, eksplanatorna zatvorenost se određuje prema dovoljnim uzrocima, pa je slučaj 6 primer kauzalne dvostruke determinacije, jer postoje dva nezavisna i kompletna objašnjenja i ovo je suprotno EE. *Realist može braniti EE ako kaže da svaki od uzroka nije bio dovoljan, pa nema DD, dakle, Kim svoj pristup individuaciji objašnjenja naziva **eksternim** (Gibb 2009), jer smatra da se objašnjenja trebaju individuirati na osnovu nečega „van njih“ - na osnovu objektivnih kauzalnih relacija na kojima se temelje ta objašnjenja.*²⁷

Objasnio sam Kimovu teoriju događaja i njegovo stanovište o kauzalnim objašnjenjima i odnosu objašnjenja i kauzalnih relacija. Već *prima facie* jasno je da postoje mnogi problemi u Kimovom pristupu objašnjenjima. U sledećim odeljcima baviću se određenim kritikama Kimovog pristupa individuaciji objašnjenja da bih na taj način oslabio njegov princip eksplanatornog isključenja i otvorio put mentalnim objašnjenjima interakcionog dualizma. Poslednja kritika (Gibb 2009) biće zato i najznačajnija, kao dualistička.

Uzeću u obzir sledeće kritike Kimovog EE: Marasa (Ausonio Marras) (1998), Kempbela (Neil Campbell) (2008, 2010), Mura (Dwayne Moore) (2009) i Sofi Gib (2009). Neki od ovih filozofa potpuno negiraju EE, a neki smatraju da ga treba zameniti slabijim principom. Svako od kritika posvećen je poseban odeljak.

1.4 Marasova kritika Kimovog ekstenzionalnog pristupa

Po Marasu Kimov ER „suviše grubo“ individuira objašnjenja (Marras 1998, 443). EE se može negirati ako negiramo eksplanatorni realizam, a ovo zahteva

---

²⁶Kim 1989 je favorizovao EE koji nije baziran na antirealizmu.

²⁷Više o kritici Kimovog pristupa objašnjenjima Gibove u odeljku 1.5.

odbacivanje ekstenzionalnog pristupa individuaciji. Maras nalazi da je Kimov pristup „neplauzibilan, i po sebi i po pretpostavkama koje prihvata sam Kim“ (1998, 442).

Singularne kauzalne izjave „zemljotres je uzrok rušenja mosta“ i „događaj o kome je pisano na strani 5, *Globe and Mail* je uzrok rušenja zgrade“ odnose se na isti događaj, ali nisu ista objašnjenja. Po Kimu, ovo jeste isto objašnjenje, čak i kada ne znamo za identitet. Kako pokazuje Maras, „dve singularne kauzalne izjave mogu biti ekstenzionalno ekvivalentne, a da opet nemaju isti eksplanatorni sadržaj“ (1998, 442-443). Jedno od objašnjenja može biti istinito, ali eksplanatorno *prazno*, kao na primer izjava: „Događaj koji je izazvao rušenje zgrade je izazvao rušenje zgrade“ (1998, 443). Objašnjenje koje nam kazuje šta je uzrok rušenja zgrade je informativno, za razliku od prethodne izjave i očigledno se radi o dva različita objašnjenja, koja imaju i različit značaj. Međutim, po Kimovom ekstenzionalnom pristupu, ovde se radi o jednom objašnjenju. Nije teško uvideti kontraintuitivnost Kimovog stanovišta (Marras 1998, Campbell 2008, Campbell and Moore 2009). *Maras smatra da eksplanatorna relacija koja temelji objašnjenje ne može biti nužan i dovoljan uslov za objašnjenja; ona može biti samo nužan uslov.* U skladu sa tim on menja ER u sledeći slabiji princip ER* (Campbell and Moore 2009, 82): „C je eksplanans E samo ako je događaj *c* zaista uzrokovao događaj *e*“ (1998, 443) i ovo ne vodi u eksplanatorni antirealizam.

Marasov pristup ukazuje da eksplanatorna relacija postoji među propozicijama, a ove se odnose na svojstva ili događaje. On smatra da se relacija odnosi na događaje kao tipove, događaje koji egzemplifikuju razna svojstva. Događaj ima mnoštvo svojstava i svako objašnjenje bira jedno od tih svojstava, s obzirom na neki interes. Tako događaj može imati više objašnjenja, ali pod uslovom da može imati više svojstava. Maras smatra da „precizni“ (*fine grained*) pristup ne može imati više od jednog objašnjenja. Ovo Marasa navodi da odbaci EE i zameni ga novim principom:

EE* „Ne može biti više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja datog eksplananduma“ (1998, 449).

Ali “precizni” pristup događajima, kao što je Kimov, ima samo jedno konstitutivno svojstvo, pa bi morao da ima samo jednu moguću deskripciju. Maras očigledno zastupa „grubi“ pristup (*coarse grained*) događajima, poput Dejvidsona. Marasovo rešenje vidi dva objašnjenja koja se odnose na različite eksplanandume, jedno objašnjava akciju, a drugo telesni pokret. Eksplanandum događaj je jedan, ali ima više

eksplanandum činjenica. Dakle, ovo je vid strategije dva eksplananduma. Događaj (efekat) koji objašnjavamo može instancirati više svojstava, a mi biramo koje je kauzalno relevantno. U Marasovom primeru događaj e ima i svojstvo A (intencionalno svojstvo delovanja) i svojstvo B (fiziološko svojstvo) (1998, 447). Događaj e uzrokuje događaj c zahvaljujući instanciranju svojstva R i N (intencionalno i fiziološko). Moguće su četiri kombinacije, pa i četiri objašnjenja. Da bismo videli šta je i zašto uzrokovano e sa A ili B, moraju se posmatrati kontračinjenički kondicionali. Po tome važe samo E1(a) i E2(b) objašnjenja. Ipak, imamo dva kompletna i nezavisna objašnjenja i EE ne može da važi. Važi EE*, da postoji po jedno objašnjenje za svaku eksplanandum činjenicu.

Gibova ukazuje da postoji sličnost između njene²⁸ i Marasove kritike Kimovog principa EE, ali ističe i duboke razlike. Maras je u pravu da objašnjenja moraju biti posmatrana intenzionalno, da mogu biti ekstenzionalno ekvivalentna, a da imaju različit eksplanatoni sadržaj. Greška je u tome što Maras „izjednačuje nivoe deskripcije sa nivoima tipova svojstava“ (Gibb 2010, 217). Po Marasu, svaki pojedinačni događaj može imati nebrojeno tipova svojstava. Već sam pomenuo da po njemu onda „fine grained“ pristup, poput Kimovog, može imati samo jednu deskripciju, jer ima samo jedno svojstvo. Ovde leži osnovna greška, na koju ukazuje Gibova. Ovo sledi samo ako se prihvati *semantički* pristup²⁹. Razlog zašto se smatra da događaji koji su tip-identifikovani ne mogu imati više deskripcija je jer se pogrešno izjednačavaju nivo deskripcija i nivo svojstava, a ovo je posledica stava da postoji jedan-prema-jedan odnos između svojstava i predikata, što je semantički pristup.

Kempbel i Mur (Campbell, Moore 2009) ocenjuju Marasov pristup na sledeći način. On daje bolji odgovor „dva eksplananduma“ (oni nazivaju ovu verziju „dve deskripcije“), na koji Kim ne može odgovoriti pozivanjem na dupliranje EE. Oni se slažu sa Marasom da je zahtev ER preteran i da se EE treba napustiti zarad EE*. Ipak, oni nalaze slabosti u Marasovom pristupu. Kontračinjenički test je sumnjiv i Furman i Mendoza ukazuju da postoje slučajevi eksplanatorne DD. Kim može, pojačavajući zahtev za eksplanatornom adekvatnošću, da traži i snažniji ER da bi se izbegla pretnja antirealizma. Konačno, s obzirom da Maras zastupa grubo pristup događajima, poput

---

²⁸Vidi odeljak 1.6

²⁹Kim smatra da važi semantički princip (SP): „Za svaki poseban predikat P1 pod koji potpada entitet, postoji svojstvo p1, i ako s1 potpada pod P1, to je zato što s1 označava p1.“ Više o ovom pristupu u 1.6.

Dejvidsona, njegova kritika ne stoji u slučaju Kimovog EE, koji se zasniva na finom pristupu događajima.

Ovi autori ukazuju da i na osnovu same Kimove teorije događaja nije dovoljno govoriti o kauzalnim relacijama kao objektivnim relacijama među događajima. S obzirom da se događaj definiše prema konstitutivnom svojstvu entiteta u nekom trenutku, treba govoriti o kauzalnim vezama među događajima koje postoje zahvaljujući njihovim svojstvima. Kim (1993, 21) je na ovaj način odgovorio Dejvidsonu. Tamo on kaže da je „pitanje uvek bilo kauzalna efikasnost svojstava događaja – bez obzira kako te događaje i svojstva opisujemo“. Nije dovoljno govoriti samo o događajima kada su u pitanju kauzalne relacije, već o svojstvima koja omogućavaju te veze.

Ovo se naziva „kvazalnost“ (quasation). U terminologiji Kimove teorije događaja to izgleda ovako. Kada želimo da kažemo da je „c uzrok e“, gde su c i e dva događaja, ova izjava nam skraćeno kaže sledeće: „Događaj c, takav da (x, F, t), uzrokovao je događaj e, takav da (y, G, t’), zahvaljujući konstitutivnom svojstvu F događaja c i konstitutivnom svojstvu G događaja e“ (Campbell, Moore 2009, 86).³⁰ Ovakav pristup definisanju kauzalnih relacija ima i određene posledice po ER. S obzirom da se kauzalna i eksplanatorna relacija skoro izjednačavaju, onda i eksplanatorna relacija mora imati „kvazalni“ oblik. *Ovo ukazuje da kada opisujemo neku kauzalnu relaciju, ne smemo odabrati nekonstitutivno (ekstrinzično) svojstvo, koje bi bilo kauzalno neefikasno.* Ekstrinzična deskripcija ove kauzalne veze ne bi doprinela eksplanatornom znanju, što je cilj objašnjenja (Kim 1988, 1994). Takva deskripcija bila bi pogrešna reprezentacija kauzalne relacije.

Mur i Kempbel zaključuju da je Kimova definicija objašnjenja: „Imati objašnjenje događaja e preko događaja c jeste znati, ili nekako prikazati da je c uzrokovalo e“ (Kim 1988, 230) suviše otvorena i nejasna, pa svašta može biti objašnjenje. Zahvaljujući kvazalnosti i teoriji događaja kao egzemplifikaciji svojstava čini se da u Kimovom pristupu ima dosta mesta za razna pogrešna objašnjenja. Mur i Kempbel smatraju da princip eksplanatornog isključenja mora biti izmenjen u skladu sa ovim u oblik:

EE* „Ne može biti više od jednog kompletnog i nezavisnog objašnjenja neke egzemplifikacije svojstva objekta u određenom trenutku“

---

³⁰“Eksplozija bombe uzrokovala je rušenje mosta“ zahvaljujući konstitutivnim svojstvima „ekplodiranje“ i „rušenje“.

S obzirom da ovo egzemplifikovanje svojstva jeste ono na šta misli Maras pod činjenicom eksplananduma, ovo je izmenjeni oblik EE* koji daje Maras. Mur i Kempbel zaključuju da se pred Kimom nalaze dve mogućnosti: (1) ili će odbaciti EE i prihvatiti EE* (u njihovoj terminologiji PEX*), ili (2) odbaciti svoju teoriju o događajima. Zarad EE Kim bi morao da napusti svoju teoriju događaja. Teško je zamisliti da bi Kim bio spreman na tako nešto, da izmeni svoju metafiziku, i nema naznaka u kasnijim radovima da je on napustio ni EE ni svoju teoriju događaja. Posebno je teško odbaciti teoriju događaja, jer je ona osnova Kimove kritike nereduktivnog fizikalizma. Na osnovu svoje teorije Kim tvrdi da nereduktivni fizikalizam vodi u tip epifenomenalizma, da su mentalna svojstva kauzalno neefikasna. Ako napusti svoju teoriju događaja, Kim bi posmatrao svojstva slično Dejvidsonu i onda bi njegova kritika epifenomenalizma propala. Po Dejvidsonu, s obzirom da je kauzalna relacija ekstenzionalna, to kako ćemo je opisati ne može uticati na uzroke. Po tome mentalno i fizičko su samo opisi i ne utiču na kauzalnu efikasnost.

Mur i Kempbel ipak misle da će Kim pre prihvatiti EE* i odabrati prvo rešenje. Oblik njihovog EE* je isti kao i Marasov, ali na drugi način stižu do njega. Maras se pozvao na drugačiji pristup događajima. U Kimovom slučaju, ako imamo mentalno i fizičko objašnjenje, mentalno objašnjenje događaja biće pogrešan opis kauzalne relacije, ili se jedno može redukovati na drugo, pa je objašnjenje zavisno. Ali po ovom pristupu događaj opet ne može imati više od jednog eksplananduma, jer ima samo jedno konstitutivno svojstvo, pa je ovaj EE* drugačiji od Marasovog zaključka.³¹ Dakle i ako napusti originalni EE, Kim bi ga trebao zameniti gornjim EE*, koji je i dalje drugačiji od zahtevanog pristupa objašnjenjima Marasa. Da bi se nekako došlo do takvog pristupa moguće je preko dva nova koraka, poručuju Mur i Kempbel: (1) dozvoliti da događaj ima više od jednog konstitutivnog svojstva, što je veliki metafizički iskorak za Kimovu

---

³¹Po Kimovoj teoriji, svaki individualni događaj ima samo jedno konstitutivno svojstvo ili generički događaj. Individualni događaj „Sebastijanova šetnja“ ima konstitutivno svojstvo „šetanje“. A šta je sa „Sebastijanovom laganom šetnjom“? Kim ima dve strategije za razrešenje ovog pitanja. Po prvoj (opštoj), „lagano šetanje“ nije generički događaj, već ukazuje na svojstvo nekog individualnog događaja, koji nastaje egzemplifikovanjem generičkog događaja „šetanje“. Po drugoj (oficijelnoj) strategiji ovo su različiti, ako ne potpuno distinktni događaji, tako da jedan uključe drugi. Vidi Kim (1976, 318-319) za detalje. Obe strategije imaju određene probleme, kao što i sam Kim primećuje. Dakle, po Kimu i sami individualni događaji mogu *imati* svojstva. „Brutovo ubadanje Cezara“ ima svojstvo da se desilo u Rimu, npr, mada je konstitutivno svojstvo tog događaja „ubadanje“. Ovo su svojstva na koja se odnose *ekstrinzične*. Kim tako može pokušati da odbaci i mentalna objašnjenja (kao ekstrinzična), ako tvrdi da su mentalna svojstva nekonstitutivna, sekundarna, karakterišuća. Kim nije vrlo jasan po ovim pitanjima, s tim da raniji tekstovi ekslicitno daju neodređene stavove. Više o ovim problemima u sledećem odeljku.

teoriju, ili (2) epistemička razmatranja moraju imati veću ulogu pri individuaciji objašnjenja. Za drugi, plauzibilniji pristup, argumentovao je Kempbel.

Ispitajmo da li se i kako može odgovoriti na ovu kritiku.

1.5 Odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva

S obzirom da se Kimov ekstenzionalni pristup individuaciji objašnjenja zasniva na teoriji događaja kao egzemplifikacije svojstava, treba iz ovog modela dati odgovor na Marasovu kritiku. Ovo bi bio *odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva* (Moore 2009, 214). Već sam objasnio Kimovu teoriju događaja. Svaki događaj po Kimu ima samo po jedno konstitutivno svojstvo; ostala svojstva, ako postoje, nisu konstitutivna. Konstitutivno svojstvo je *intrinzično* svojstvo događaja, a ostala njegova svojstva su *ekstrinzična*. Kim naglašava da se konstitutivno svojstvo mora jasno odeliti od ostalih svojstava koja egzemplifikuje događaj, kao i da „konstitutivno svojstvo ne egzemplifikuje sam događaj, nego konstitutivni entitet tog događaja“ (Kim 1993a, 43).³²

Kim takođe jasno kaže da su moguće *redeskripcije* događaja. Ne sme se birati drugačiji generički događaj, jer onda imamo sasvim drugi token događaj, događaj može biti ponovo opisan samo preko različitih predikata koji se odnose na to svojstvo: „Bez diranja konstitutivnog svojstva“, kako on kaže (1993, 43). Kim ukazuje da po njegovoj teoriji događaja mnoštvo različitih, nesinonimnih, neekvivalentnih predikata *ne znači i mnoštvo svojstava*. Dva različita predikata mogu se odnositi na isto svojstvo. Na primer, „je plavo“ i „ima boju neba“ odnose se na plavu boju. Očigledno je da Kim svojom teorijom događaja ne prihvata semantički pristup svojstvima. Kim iz drugih razloga dolazi do EE, što će postati jasno kasnije kada izložim kritiku Sofi Gib (odjeljak 1.5).

Mur pokazuje da su po Kimovoj teoriji moguća različita objašnjenja na sledeći način. Uzmimo primer zemljotresa koji ruši zgradu. Ako damo dve deskripcije ovog događaja: „Zemljotres je uzrokovao rušenje zgrade“ (‘the earthquake caused the collapse of the building’) i „Događaj koji je uzrokovao rušenje zgrade“ (‘the event that caused the collapse of the building’). Dakle, imamo dve različite deskripcije, ali je drugo objašnjenje *epistemički prazno*, pa i nije pravo objašnjenje, beskorisno je.

Kao što sam pokazao, moguće je ponuditi bolji odgovor od ovog. Mur uviđa da je Kim dozvolio mogućnost redeskripcije svojstava, jer njegova teorija događaja ne

---

³²U događaju „Sebastijanova šetnja“, konstitutivno svojstvo „šetanje“ egzemplifikuje entitet „Sebastijan“.

prihvata semantički pristup svojstvima. Ne mora postojati jedan-prema-jedan odnos između predikata i svojstava. Jedno svojstvo može imati više deskripcija. Mur smatra da ovaj odgovor na osnovu Kimove teorije neće uspeti, jer postoji problem da se događaj ne može ponovo opisati, a Kim je nejasan po ovom pitanju (2009, 217). Kao što smo videli, Kim dozvoljava redeskripciju kao više predikata o jednom svojstvu, ali je problem da li se to može učiniti sa konstitutivnim svojstvom. Ako svaka deskripcija bira drugačije konstitutivno svojstvo, onda se svako odnosi na drugi događaj. Kim na kraju, ipak, kaže da se konstitutivno svojstvo događaja ne sme „dirati“, ali nije jasno šta to tačno znači.

Mur se pita da li to znači da se konstitutivno svojstvo ne sme ponovo opisivati, ili da se pri ponovnom opisivanju ne smeju birati druga konstitutivna svojstva? Možda je moguća samo ograničena redeskripcija. Mur se poziva i na druge kritičare Kimove teorije događaja, koji tvrde da nema redeskripcije, već samo opisa drugog događaja (Hedman 1972; Katz 1978; Bennett 1988, 73; Evnine 1991, 31). U više navrata Kim se pita da li se deskripcije „Sokrat je umro“ i „Ksantipin muž je umro“ odnose na isti događaj i zaključuje da nije tako, jer bi ovo proizvelo mnoge teškoće i dovelo bi do „eksplanatorne i kauzalne asimetrije“ (Kim 1969, 1976).

Marasova kritika je pokazala da je Kim preterao u naglasku na kauzalnim relacijama koje temelje objašnjenja. Kim smatra da i kada postoje dve deskripcije nekog događaja, one daju isto objašnjenje. Kempbel razmatra dva moguća odgovora (Campbell 2010), koja bi Kim mogao pružiti na Marasovu kritiku u odbrani svog principa EE. Jedan odgovor ide preko razdvajanja kriterijuma za istinu objašnjenja od pitanja o eksplanatornoj adekvatnosti, a drugi preko Kimove teorije događaja.

Prva mogućnost je da se tvrdi da Kim nije preglasio „metafizičku“ stranu objašnjenja, zanemarujući pritom epistemičku stranu. U stvari, Kempbel i Maras prepoznaju da je Kim (1988, 1994) kritikovao postojeće teorije objašnjenja da ne naglašavaju dovoljno epistemičku stranu objašnjenja. Moderne teorije objašnjenja ne otkrivaju smisao „razumevanja“, pa dobijamo samo „modele“, ali ne i „teorije“ objašnjenja. Kim smatra da su moderna analitička epistemologija i filozofija nauke zapostavile ova pitanja. Kimovo isticanje epistemičke dimenzije objašnjenja dodatno zbunjuje, kada se uporedi sa njegovim EI i EE. Kempbel ukazuje na mesto u Kim (1988, 225), gde on kao da prihvata Marasov slabiji oblik ER, naglašavajući dodatne

„unutrašnje“ (logičke i epistemičke) uslove, koje objašnjenja moraju zadovoljiti. Dakle, metafizički uslovi su nužni, ali ne i dovoljni za objašnjenje. Kada budem pokazao kako Sofi Gib menja EE za EE*, videćemo kako Kim može prihvatiti drugačiji oblik isključenja. Šire gledano, da bismo pokazali da dualistička objašnjenja mogu da važe, moraju se zadovoljiti i metafizički i epistemički uslovi.

Govoreći o formi objašnjenja na osnovu pozicije Hempelovog DN modela Kim kaže: „Sem određivanja istine eksplanatornih premisa, evaluacija objašnjenja je čisto unutrašnji problem“ (1994, 55). Kasnije dodaje da je „osnovna relacija koja stvara eksplanatornu relaciju logičko-lingvistička, koja povezuje deskripcije događaja... U objašnjavanju nečega sva akcija odvija se unutar epistemičkog sistema, na „subjektivnoj“ strani podele između znanja i poznate realnosti“ (1994, 55-56). Međutim, Kim skreće od te „oficijelne priče“ o Hempelovom DN modelu, želeći da ukaže na veći značaj eksternih, kauzalnih relacija. Kempbel polemiše da je Kima namera da brani eksplanatorni eksternalizam navela da vrlo „usko“ shvati ulogu epistemičke strane pri individuaciji objašnjenja. Potvrdu za ovo Kempbel nalazi u formulacijama *epistemološkog* i *metafizičkog* pitanja kod Kima:

„Epistemološko pitanje: Šta je to što mi znamo, tj. šta je tačno naša epistemička dobit – kada imamo neko objašnjenje p?“ (Kim 1994, 54)

Komplementarno *metafizičko* pitanje glasi:

„Metafizičko pitanje: Kada je G eksplanans E, zahvaljujući kojoj relaciji između g i e, događaja koje predstavljaju G i E respektivno, je G eksplanans za E? Koja je objektivna relacija koja povezuje događaje g i e, koja utemeljuje eksplanatornu relaciju između odgovarajućih deskripcija G i E?“ (Kim 1994, 56)

Kim je svestan unutrašnjeg pristupa objašnjenjima preko Hempelovog modela, ali kako on kritikuje ovaj model, Kim napušta taj pristup zarad eksternog. Zastupnik DN modela može tvrditi da takva objektivna kauzalna relacija ne postoji, ili nije ni potrebna da bi utemeljila objašnjenje. Ukazujući na mesto kod Hempela³³, Kim želi da pokaže kako je Hempel krenuo od realističnog pristupa, dajući kauzalni odgovor na *Metafizičko pitanje*, ali onda „skače“ na poziciju „nomicke očekivanosti“ (nomic expectability), što je po Kimu suština Hempelovog shvatanja naučnog „razumevanja“. Hempel kaže da eksplanandum događaj „rezultira“, tj. kauzalno sledi iz prethodnih

---

³³Hempel (1965, 337).

dogadaja, koji su navedeni u eksplanansu, ali da objašnjenje navodi događaje i zakone na osnovu kojih je taj eksplanandum događaj „očekivan“. Nešto dalje, u želji da da „netrivijalan odgovor na metafizičko pitanje“, Kim izjednačava eksplanatorni realizam (ER) i eksplanatorni eksternalizam i ovo ima kobne posledice po Kimov pristup individuaciji objašnjenja. Težeći eksplanatornom eksternalizmu Kim gubi iz vida epistemičku stranu objašnjenja i njena uloga u individuaciji se skoro da gubi. Sam Kim ne bavi se pitanjem razumevanja na pravi način, za njega je značajnije šta se objašnjava (kauzalne relacije), nego način na koji ih objašnjavamo.

Kempbel pokušava da pojača Kimov odgovor na Marasove kritike tako što pretpostavlja da je Kim „razdvojio pitanje o individuaciji od pitanja o eksplanatornoj adekvatnosti“ (2010, 214). Moguće je da je Kim odvojio ove zahteve, pa se objašnjenja razdvajaju po metafizičkim osnovama (eksternalistički), dok je za određenje adekvatnosti nekog objašnjenja, njegovog epistemičkog značaja, potrebno i nešto više (internalistički). Kempbel smatra da Kimov tekst (Kim 1988, 226) ukazuje na ovo. On primećuje da, iako je možda Kim tako razmišljao, ovo i dalje ne umanjuje problem Kimove individuacije objašnjenja, zato što ovo pitanje ne može potpuno biti odeljeno od pitanja o adekvatnosti.

Ovo se potkrepljuje primerima koje smo već naveli kod Marasa. Propozicija: „Uzrok rušenja zgrade je uzrok rušenja zgrade“ je svakako istinita, ali ne uvećava naše znanje o tom događaju, ne objašnjava zašto se zgrada srušila, dakle nije adekvatno objašnjenje; uopšte se i ne može smatrati objašnjenjem. Jasno je vidljiva veza pitanja o adekvatnosti i razgraničenju objašnjenja. Na kraju, najvažnije je pitanje o eksplanatornoj adekvatnosti, koje objašnjenje je pravo, najtačnije ili najjednostavnije. Kempbel zaključuje da se ova pitanja ne mogu odvajati. Čini se da Kim prihvata eksterni pristup samo zbog odbrane EE, iako je svestan da eksplanatorni realist može prihvatiti i interni pristup individuaciji objašnjenja (Kim 1988, 233-234). Ali ovo nije dovoljan razlog da zaista prihvatimo eksterni pristup. Dakle, prvi odgovor koji bi Kim mogao ponuditi, preko razdvajanja pitanja o adekvatnosti i individuaciji objašnjenja nije plauzibilan. Ovaj odgovor ne spašava EE.

Dakle, Kim uzima jedne kriterijume kada razdvaja posebna objašnjenja (spoljne, metafizičke), a druge kada određuje koja kauzalna izjava jeste pravo objašnjenje

(epistemičke). Mur,³⁴ takođe, ukazuje da ovakav odgovor nema mnogo uspeha, jer je teško videti kako se ekstenzionalni model EI može pomiriti sa tim epistemičkim zahtevima, bez menjanja Kimovog eksplanatornog realizma (Moore 2014, 7), a po ER, ukazivanje na objektivnu kauzalnu relaciju, koja je i eksplanatorna relacija, jeste upravo kriterijum adekvatnosti objašnjenja. Problem je, ipak, sa Kimovim EI, a ne sa celim ER. Izgleda da su i kriterijumi za individuaciju i za adekvatnost eksterni. Ovako Kim ne može rešiti problem prazne kauzalne izjave, jer upravo pozivanjem na potpuno ekstenzionalan model objašnjenja Kim eliminiše, preko EE, mentalna objašnjenja. A da nema ovakvog modela EI, Kimov princip EE bi propao.

Drugi mogući Kimov odgovor koji Kempbel razmatra je odgovor na osnovu teorije događaja. Kimova teorija događaja može na Marasove primere odgovoriti na sledeći način. Kim može tvrditi da su objašnjenja „događaj o kome se piše na 5. strani *Globe and Mail*-a“ i „uzrok rušenja zgrade uzrokovao je rušenje zgrade“ primeri ekstrinzičnih deskripcija, jer se ne odnose na konstitutivno svojstvo tog događaja i da su iste kao deskripcije iz (Kim 1976, 41). Dakle, ovo i nisu prava objašnjenja, jer nisu intrinzične deskripcije. Kim može odgovoriti Marasu da se ova dve deskripcije odnose na isti događaj, ali druga nije uopšte objašnjenje, jer ne pogađa konstitutivno svojstvo događaja. Ova kritika potpada pod **odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva**. Mur je naglasio da bar jedan autor (Kempbel) smatra da ovaj odgovor ima „ograničenu“ plauzibilnost. Ali na ovo se može odgovoriti da su moguće i redeskripcije *istog konstitutivnog svojstva*. No Kim bi opet tvrdio da se radi o istom objašnjenju, a više deskripcija. Nema dovoljno argumenata da Kim dozvoljava redeskripcije, a i kad bi dozvolio to, pojavili bi se novi problemi kako neki autori naglašavaju (Moore 2009, 221). Zahvaljujući preciznoj teoriji događaja Kim se, donekle, može odbraniti od Marasove kritike. Kempbel smatra da na ovaj način Kim daje za pravo ekstenzionalnom pristupu individuaciji objašnjenja.

Međutim, Kempbel smatra da Kimov odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva ne uspeva iz *polemičkih* razloga, jer pravi logičku grešku *petitio principii*. Problem nastaje zato što se pozivamo na teoriju događaja koja već odbacuje nereduktivni fizikalizam da bismo spasili princip EE, čija svrha je da odbaci nereduktivni fizikalizam. EE se čini izlišnim ako već imamo ovakvu teoriju događaja. Nereduktivni

---

³⁴Mur (2014) problem Kimovog ekstenzionalnog modela EI naziva problem *prazne kauzalne izjave*. Zapoostavljanje epistemičke dimenzije objašnjenja dovodi do potpuno ekstenzionalnog modela.

fizikalizam tvrdi da iako mentalni događaji jesu fizički događaji, odgovarajuća svojstva se razlikuju. Dakle, po NF jedan događaj može imati dva svojstva, mentalno i fizičko. Po Kimovoj teoriji događaja, to je nemoguće. U tom slučaju imali bismo dva različita događaja. Iz ovih razloga nereduktivni fizikalista ne može prihvatiti EE, jer već ne prihvata teoriju događaja na koju bi se pozvao fizikalist u odbrani EE. Ipak, nereduktivni fizikalizam ima većih problema od Kimovog EE, a to je celokupni argument supervenijencije (Kim 2005). U ovom argumentu, očigledno opredeljujući se pre za kritiku nereduktivnog fizikalizma, nego za odbranu principa EE, Kim govori o EE zamenjuje principom KI/EE i više se bavi *kauzalnim* isključenjem. Možda u ovome treba i videti Kimovo delimično priznanje poraza eksplanatornog isključenja, ali ovo ostaje da se vidi.

Po Kimovoj teoriji događaja određena objašnjenja kao „događaj o kome se pisalo na 5 strani *Globe and Mail*“ jesu ekstrinzične deskripcije, koje ne opisuju konstitutivno svojstvo tog događaja, već *karakterišuća* svojstva (kako ih Mur naziva). S obzirom da događaj može imati samo jedno konstitutivno svojstvo, ostala svojstva mogu biti samo karakterišuća i sekundarna. Objašnjenja se razdvajaju po tome na koja se svojstva odnose, a ovo je i kriterijum njihove adekvatnosti. Takođe, objašnjenja se odnose na kauzalne relacije i odgovarajuća konstitutivna svojstva uzroka i posledice su nomološki i eksplanatorno povezane (Moore 2014, 8; Kim, 1993, p. 37; Campbell, 2010, p. 216). Pozivanje na karakterišuća svojstva može učiniti neka objašnjenja praznim, jer su ekstrinzična. Ipak, postoje polemike teškoće (greška *petitio principii*). Mur će pokušati da pokaže da ove greške u Kimovom argumentovanju striktno i nema, te da on ne pretpostavlja ono što tek treba da dokaže. Ipak, Kim nema odgovor na problem prazne kauzalne izjave iz drugih razloga. Ovo će Mur pokušati da pokaže upravo na primeru mentalnog objašnjenja (Moore 2014, 10).

Uzmimo Murov primer. Imamo dva objašnjenja: „Frenklinov bol je uzrokovao Frenklinovu iscrpljenost“ i „Neuralna aktivnost N1 uzrokovala je Frenklinovu iscrpljenost“. Vidljivo, Mur uzrok predstavlja kao jedan događaj koji ima mentalna i fizička svojstva. Mur želi da odgovori na pitanje koje objašnjenje se odnosi na konstitutivna svojstva uzroka i posledice, a koje objašnjenje se odnosi na karakterišuća svojstva. Dakle, koje je intrinzično, a koje ekstrinzično. Kim (1993) je ukazao da je nomoška veza u vidu „striktnog zakona, koji odabiraju nauke“, a mentalna objašnjenja

ne mogu imati oblik striktnih zakona (Kim 2010, 293). Takođe, „psihološke generalizacije“ važe samo *ceteris paribus* (Kim 2010, 285). S obzirom da mentalna objašnjenja nisu zakoni, a intrinzična objašnjenja se odnose samo na nomološke veze među konstitutivnim svojstvima, mentalno objašnjenje je ekstrinzično.

Drugi način na koji se može pokazati da se mentalna objašnjenja odnose na karakterišuća svojstva je preko analize Kimovog funkcionalizma (Moore 2014, 12). Kim (1998, 98) kaže da ako želimo da redukujemo M na bazna svojstva moramo ga opisati funkcionalno, dakle preko njegovih uzroka i posledica (H). Ovo znači da ga treba opisati *relaciono* ili *ekstrinzički*. M onda postaje svojstvo drugog reda, koje se definiše preko svojih uzroka i posledica, a ako svojstvo P vrši tu ulogu, dolazimo do $M=P$. To je cilj funkcionalne redukcije.

Funkcionalne deskripcije su ekstrinzične, pa su onda takva i mentalna objašnjenja. Na ovaj način Kim ima odgovor na problem prazne kauzalne izjave. Mentalne kauzalne izjave koje su funkcionalne i nisu objašnjenja. Ako se i nazovu objašnjenjima, zavisna su od fizičkih i nisu potpuna, što je očekivani zaključak iz Kimovog EE. Ova redukcija vodi identitetu M i P. Kao što smo videli u (Kim 1998, 98) i u (Kim 2010, 224), cilj funkcionalnog opisa mentalnog svojstva M jeste redukcija na P, tj. ukazivanje na identitet mentalnog i fizičkog svojstva.

Mur nalazi da ovaj pristup vodi „neželjenim“ posledicama, da vodi eliminaciji mentalnog. Međutim, ovo i nije problem za Kima (Kim 1999, 17; 2010, 231). Mur argumentuje da, ako Kim želi da tvrdi da funkcionalna mentalna objašnjenja važe za istu kauzalnu relaciju i konstitutivno svojstvo, on bi morao da izmeni teoriju događaja, tako da „konstitutivna svojstva ne moraju biti nomološka/eksplanatorna svojstva i konstitutivna svojstva mogu biti opisana ekstrinzično“ (Moore 2014, 14). Takve izmene su neželjene, kaže Mur, i vode ponovo u problem prazne kauzalne izjave.

Mur ukazuje da u tom slučaju možda postoji novi odgovor za Kima. S obzirom da problem nastaje zbog toga što je funkcionalno objašnjenje prazno, možda se ono može *redefinisati* preko mentalnih termina i tako dobiti smisao. Funkcionalna redeskripcija mentalnog je dovela do prazne kauzalne izjave, ali se vraćanjem na mentalne termine može zadobiti „epistemička iluminacija“ (Moore 2014, 15). Ali stari problem da mentalna objašnjenja nemaju striktnu nomološku formu ostaje. Čak i sa izmenama teorije događaja opet bi se javio problem prazne kauzalne izjave. Po Kimu,

nikakva dodatna objašnjenja sem fizičkih nisu potrebna i moguća. Na kraju Mur vidi dva rešenja. (1) Kim prihvata da se mentalno i fizičko objašnjenje odnose na istu kauzalnu relaciju, ali se onda problem prazne kauzalne izjave ponovo javlja. (2) Kim može tvrditi da se ova dva objašnjenja ne odnose na istu relaciju i rešava problem prazne kauzalne izjave, ali je onda mentalno objašnjenje isključeno (Moore 2014, 17). Na ovaj način Mur je želeo da pokaže, drugačije od Kempbela, zašto je odgovor, na osnovu konstitutivnog svojstva, neuspešan.

Kempbel ukazuje na ove razlike u samoj Kimovoj teoriji događaja u odnosu na NF teorije događaja da bi pokazao da Kim pravi *petitio principii* grešku. Mur, s pravom, odbacuje Kempbelovu tvrdnju da Kim pretpostavlja svoj zaključak bez argumentacije (Moore 2014, 19). Ovo je sve deo Kimove argumentacije protiv NF. Mur smatra da Kimovo insistiranje na kauzalnosti događaja preko svojstava ide u prilog njegovoj teoriji događaja, protiv Dejvidsona. Mentalni događaji uzrokuju upravo zahvaljujući posebnim mentalnim svojstvima, a ovo potvrđuju i nereduktivni fizikalisti (Dretske 1988). Mur, nasuprot Kempbelu, ukazuje da je Kim u pravu i kada je u pitanju identitet događaja i svojstava. S obzirom da događaj može imati samo jedno konstitutivno svojstvo po Kimovoj teoriji, logično je da za identitet događaja ne može važiti dualizam svojstava, kao u nereduktivnom fizikalizmu. On ukazuje da se i drugi autori slažu sa Kimom u ovome (Whittle 2007, 64–65; Gibb 2004, 469). Korisno bi bilo dodatno odgovoriti iz NF na Kimove kritike, upozorava Mur. Ipak, Mur nalazi da se Kim može napasti iz njegove teorije, jer odgovor na osnovu konstitutivnog svojstva nije uspešan.

Kim ne daje konačan i jasan odgovor da li može biti redeskripcija. Mur (2009, 217) je već ukazao da je Kim nejasan po ovom pitanju. U (Kim 1976, 317), on prvo kaže da se više predikata može pripisati istom svojstvu, a odmah potom da se „događaji mogu ponovo opisati upotrebom različitih predikata koji izražavaju njihova svojstva, ono što se ne može učiniti jeste da budu ponovo opisani „mešanjem“ u konstitutivna svojstva“ (Kim 1976, 318). Nejasno je šta ovo treba da znači i Mur je s pravom zbunjen. Izgleda kao da se redeskripcija ipak odnosi na ono što Mur naziva karakterišućim svojstvima, a ne na samo konstitutivno svojstvo. Brutovo ubadanje Cezara ima svojstva da se dešava u Rimu, da je bilo namerno, da je bacilo Kalpurniju u žalost itd. (Kim 1976, 318). Ali ovo su svojstva koja egzemplifikuje *događaj*, a konstitutivno svojstvo tog događaja egzemplifikuje *konstitutivni objekat*. Ovo je razlika na kojoj insistira Kim.

Čini se da na ovaj način Kim zabranjuje svaku redeskripciju konstitutivnog svojstva. Događaj može biti drugačije opisan, ali samo preko karakterišućih svojstava, dakle preko *ekstrinzičnih* deskripcija. Tako je i u (Kim 1973, 226), gde on kaže: „Bitno je uočiti da postoji distinkcija između svojstava koja su *konstitutivna za* događaj i svojstava koja *ima* taj događaj“. Ako uzmemo primer događaja „Sokratova smrt“, onda je *umiranje* konstitutivno svojstvo za taj događaj, dok je svojstvo da se ta smrt dešavala u zatvoru svojstvo koje *egzemplifikuje* taj događaj. Konstitutivno svojstvo „ima“ konstitutivni objekat i ovo jeste *događaj*. Nejasno je kako jedan *događaj* može imati (egzemplifikovati) neko svojstvo. Zar entiteti (objekti) nisu ti koje nose svojstva?

Mislim da ne treba tražiti od Kima da menja svoju teoriju događaja, jer i nije problem u njoj i u tome greši Mur. Problem dolazi kasnije sa Kimovim ekstenzionalnim modelom EI. Čak i da Kim izmeni teoriju događaja, problem praznih kauzalnih izjava ostaje. Problem je u tome što Kim smatra da za jednu kauzalnu relaciju po ekstenzionalnom modelu može da važi *samo jedno* objašnjenje. Problem sa većinom razmatranja mogućih odgovora Kima jeste u tome što polaze od Marasove kritike koja čini istu grešku kao i Kim u ekstenzionalnom modelu. Takođe, često se pri ovim razmatranjima mešaju Kimova i Dejvidsonova teorija događaja (ili bar ono što se smatra Dejvidsonovom teorijom događaja).

Sledeći odeljak ima za cilj da oslabi EE, negiranjem semantičkog principa, koji Kim implicitno podrazumeva u individuaciji objašnjenja. U pododeljku 1.6.1 bavim se problemom odnosa predikata i svojstava na širem planu da bih pojačao ovu kritiku eksplanatornog isključenja. Dolazimo i do glavne dualističke kritike principa EE, koju formuliše Sofi Gib.

1.6 Kritika Sofi Gib

Objašnjenje podrazumeva odnos između dva iskaza, a ne samo iskaz o nekom događaju. C ne objašnjava događaj *e*, već je eksplanans iskaza o pojavi događaja *e*, iskaza E, koji je eksplanandum C. Dakle, postoji govor o tim događajima i u toj ravni treba tražiti objašnjenja i ne treba ih mešati sa samim događajima.

Prva premisa na kojoj se zasniva EE, I koja omogućava Kimu da poveže objašnjenja i kauzalnost jeste *eksplanatorni realizam*:

(ER) „C je eksplanans za E zahvaljujući činjenici da se *c* nalazi u objektivnoj relaciji R sa *e*.“

Kim zauzima stanovište eksplanatornog realizma, po kome svako objašnjenje ima svoju ontološku osnovu u objektivnoj relaciji među događajima. U slučaju kauzalnih objašnjenja, to je kauzalna relacija. C je kauzalni eksplanans E, jer je c uzrok e. I Kim i Gib podrazumevaju da važi kauzalni realizam, da je kauzalnost objektivna osobina realnosti.

Kimova greška u individuaciji objašnjenja posledica je pogrešnog principa *eksplanatorne individuacije*, koji i nije jasno ekspliciran. Da bi se došlo do ovog principa (EI) postoje dva puta, unutrašnji i spoljašnji. Unutrašnji se mora kombinovati sa semantičkim principom (SE) da bi se dobio EI. SE je neodbranljiv kako pokazuje Gibova, ali i kako argumentuju i Armstrong, Rob i Hejl, pa ću poseban odeljak, o predikatima i svojstvima, posvetiti opsežnijoj kritici ovog stanovišta. Spoljašnji “prilaz” je pogrešan, jer gubi iz vida kauzalni realizam i meša nivoe kauzalnosti i objašnjenja.

I nezavisno od konkretnog argumenta, ne vidim zašto interakcioni dualizam ne bi mogao prihvatiti ovo stanovište. Kao što ću pokazati, pravi problem sa eksplanatornim isključenjem nije u ER. Još jednom, ovde postoji dodatno ograničenje. Kim govori samo o *kauzalnom* objašnjenju, dakle relacija R mora biti kauzalna. Drugačije vrste relacija i odgovarajuća nekauzalna objašnjenja mogu postojati, ali se Kim njima u ovom argumentu ne bavi. Nešto više o ovom problemu u odeljku 3.2.

Gibova pokazuje da Kim smatra kako EE sledi iz kombinacije ER i kauzalnog isključenja. Kauzalno isključenje kaže: „Ne može postojati više od jednog dovoljnog i nezavisnog uzroka nekog događaja.“ Ovo je već pomenuti *princip kauzalnog isključenja*. Sofi Gib pokazuje da se *samo* iz premisa ER i KI ne može izvesti EE. Potrebne su dodatne pretpostavke. Tačnije, da bismo zaključili da je moguće dati samo jedno potpuno objašnjenje nekog događaja iz drugog događaja koji je njegov dovoljni uzrok, potrebna je dodatna pretpostavka da postoji jedan-prema-jedan odnos između broja objašnjenja nekog događaja i broja njegovih uzroka. Dakle, za svaki uzrok nekog događaja ne može se dati više od jednog objašnjenja. Ovo tvrdi neeksplicirani Kimov princip *eksplanatorne individuacije* (EI):

(EI) „Više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja *e* ne može biti s obzirom da je *c* dovoljan uzrok *e*.“

Po Kimu, ovaj princip prirodno sledi iz realizma, ali Gibova dokazuje da nije tako. Princip EI može se izvesti na dva načina: iz „unutrašnjeg“ ili iz „spoljašnjeg“

pristupa identitetu i individuaciji objašnjenja. Prvi pristup potrebno je dopuniti semantičkim pristupom svojstvima da bi se dobio princip EI. Kim zauzima spoljašnji pristup, koji zahteva prihvatanje ER. Međutim, i on je neodbranljiv.

Po unutrašnjem pristupu, objašnjenja se identifikuju i individualizuju pozivanjem na njihove elemente. Dva objašnjenja su ista ako su njihovi elementi jednaki. „C1 objašnjava E1“ identično je sa „C2 objašnjava E2“, ako je $C1=C2$ i $E1=E2$. Dakle, ostaje se na nivou objašnjenja, bez pozivanja na realne kauzalne veze na koje se odnose ta objašnjenja. Spoljašnji pristup pri identifikovanju objašnjenja uzima u obzir ove realne uzročne odnose, tj. elemente uzročnih odnosa, same događaje koji utemeljuju objašnjenja. Ako želimo da „C1 objašnjava E1“ bude identično sa „C2 objašnjava E2“, onda mora biti $c1=c2$ i $e1=e2$, gde su c i e događaji na koje se odnose objašnjenja. Jasno je zašto ovaj pristup podrazumeva ER.

Unutrašnji pristup mora se kombinovati sa semantičkim pristupom svojstvima, ako želimo da ne bude više od jednog objašnjenja jedne kauzalne relacije. Gibova daje sledeću definiciju jednog oblika *semantičkog principa*:

(SP) „Za svaki poseban predikat P1 pod koji potpada entitet, postoji svojstvo p1, i ako s1 potpada pod P1, to je zato što s1 označava p1.“

Po Kimovom kriterijumu identiteta događaja, dva događaja su identična kada imaju iste članove $s1=s2$, $P1=P2$, $t1=t2$. Da bi za jedan događaj imali samo jedno objašnjenje, onda članovi propozicije moraju da se poklapaju sa članovima jednog događaja. Jednom svojstvu mora da odgovara jedan predikat u propoziciji. Entitet s1 potpada pod svojstvo p1 samo ako potpada pod predikat P1, a to je zato što predikat P1 označava upravo to svojstvo. Ovaj princip srećemo kod Armstronga (1972) i Roba i Hejla (Robb, Heil 2003), ali niko od njih ne zastupa ovaj princip. Da bih pokazao da ovaj princip ne važi, ispitaću detaljnije predikaciju svojstava u sledećem odeljku.

1.6.1 Predikati i svojstva

Rob i Hejl (2003) nalaze kod Armstronga (1972, 164) sledeću doktrinu³⁵:

(P) „Za svaki dinstinktivni predikat „F“ postoji jedno i samo jedno svojstvo F, tako da ako se „F“ može primeniti na objekat a, onda je „F“ primenjivo zahvaljujući tome da a ima F.“

---

³⁵Armstrong ne zastupa ovu doktrinu. Vidi Armstrong (1978).

Ovo je SE princip kod Gibove. Po ovom principu može biti i svojstava koje ne opisuje jezik i svojstva nisu samo „senke predikata“. Snažniji oblik ove doktrine je:

(PN) „Objekat *a* ima svojstvo F ako i samo ako *a* potpada pod predikat „F“.“

Ovo je vrlo slično onome što Armstrong naziva predikativni nominalizam (1978a, 13). P ne implicira PN. Armstrong odbacuje PN (1978a, 17) iz više razloga. Dovoljno je uzeti primer i videti da lopta nije crvena zato što postoji predikat „je crvena“, već zato što ima svojstvo „biti crven“. I kada ne bi postojao predikat „je crvena“ lopta bi i dalje bila crvena. Dakle, svojstvo lopte se ne konstituiše preko predikata koji se odnosi na taj objekat. Naravno, iz ovoga se ne mora izvesti zaključak da postoji odgovarajuće svojstvo (kao univerzalija). Nepotpunost predikativnog nominalizma ne može se prevazići pozivanjem na sličnosti između partikularija koje potpadaju pod isti predikat; ali PN biva jednostavno zamenjen traženjem sličnosti, ne dopunjen. Postaje nominalizam sličnosti.

Armstrong daje sledeći argument protiv predikativnog nominalizma (1978a, 18-20). Nominalisti žele da daju reduktivnu analizu tipova, šta znači imati neko svojstvo, ili biti određena vrsta (tip). Posmatrajmo neku klasu, na primer, crvenih predmeta. Nominalista želi da opiše tu klasu iziskujući da svaki član te klase bude u istoj relaciji (potpadanja) prema istom predikatu – „jeste crveno“. Ali svaka crvena stvar ima isti *tip* odnos prema svakom tokenu predikta „jeste crveno“. Dakle, predikativni nominalista se poziva na tipove u teoriji koja bi trebalo da redukuje tipove. Da bi ih objasnio on se opet mora pozvati na tipove i tako *ad infinitum*. Postoje dva regresa u beskonačnost, objekata i relacija. Reduktivna analiza tipova postaje cirkularna i predikativni nominalista ne rešava problem, već ga samo pomera. Predikativni nominalista očekuje da ima beskonačno mnogo predikata (tokena) da bi mogao da iz njih izvuče „više“ predikata - tipova. Već sam pomenuo da može biti takvih svojstava ili relacija koje imaju partikulari, ali koje nemaju svoj izraz u jeziku.

Rob i Hejl odbacuju PN, jer reduktivni predikativni nominalizam negira pretpostavku koju oni zastupaju: in re koncepciju svojstava. Oni zastupaju tri osnovne pretpostavke: (1) da svojstva postoje, da su entiteti koji karakterizuju objekte i zbog toga odbacuju ono što tvrde eliminativni nominalisti. (2) Oni prihvataju da postoje mentalna svojstva. (3) Oni prihvataju „zdravo za gotovo“ *in re* koncepciju svojstava. „Svojstva su načini na koje partikularni objekti jesu“ (Robb, Heil 2003, 175). Ovo znači

da ako su objekti materijalni i svojstva su u prostoru. Slabiji oblik od P može da važi; kad neki predikat važi za neki objekat, to je zato što postoji svojstvo tog objekta na koje se odnosi. Ovo ne znači da mora postojati posebno svojstvo koje samo taj predikat imenuje, ili označava. Mnogi autori zanemaruju ova pitanja i često zamenjuju svojstva predikatima i obratno. Ali kada govorimo o kauzalnoj ulozi nekog svojstva, ne možemo pretpostaviti da je ono samo predikat. Ovo razdvajanje podrazumeva realizam, ER.

Rob i Hejl odbacuju i P. Na šta se odnose predikati kao što su „je igra“ ili „je igračka“? Oni se primenjuju na objekte, ali zahvaljujući sličnostima koje među njima postoje. Oni se dakle primenjuju na te objekte zahvaljujući njihovim svojstvima, ali oni ne imenuju ta svojstva (Robb, Heil 2003, 183). Tako je i sa predikatom „je crveno“. On će biti primenjen na neki objekat, ružu ili jabuku, zato što one stvarno jesu crvene, dok na druge objekte neće biti primenjen. Mnoga imena u jeziku ne odnose se uvek na neku individuu. Da predikat P1 važi za s1 ne mora biti da na s1 postoji baš svojstvo p1, moguće da s1 instancira više svojstava ili složeno svojstvo, čiji je deo p1. Dakle, ne postoji po jedno odgovarajuće svojstvo za svaki smisleni predikat. Rob i Hejl zastupaju ovo i prihvataju „retku“ (sparse)³⁶ teoriju svojstava, a negiraju P (2003, 186).

Louvi (2006, 71; 87) takođe argumentuje da se svi zamislivi predikati ne moraju odnositi na neko postojeće svojstvo. *Pretpostavka da svaki smisleni predikat denotira neko svojstvo vodi u paradoks. Ovo je varijanta Raselovog paradoksa, koja se tiče svojstava.* Predikat „ne-samo-egzemplifikujući“ je svakako smislen, ali da li postoji svojstvo biti ne-samo-egzemplifikovan i da li je ono ne-samo-egzemplifikovano ili ne? *Pretpostavka da svojstvo koje denotira ovaj predikat postoji vodi u paradoks, pa se*

---

³⁶Ali kao „sparse equivalence classes of tropes“, a ne „sparse universals“, poput Armstronga. Razlika između „sparse“ (retkih, proređenih) i „abundant“ (obilnih) svojstava dolazi od Luisa (1986). On kaže za retka (sparse) svojstva: „Sharing of them makes for qualitative similarity, they carve nature at the joints, they are intrinsic, they are highly specific, the sets of their instances are *ipso facto* not entirely miscellaneous, there are only just enough of them to characterise things completely and without redundancy (Lewis 1986, 60).“ Ona su fundamentalna svojstva. „Abundant“ su ekstrinzična, nemaju veze sa sličnošću, ima ih više nego predikata. Fundamentalna fizička svojstva kao masa i naboj su sparse svojstva. Šafer razlikuje tri kvalifikacije za sparse svojstvo: (1) *Similarity*: sparse properties ground objective similarities; (2) *Causality*: sparse properties carve out causal powers; and (3) *Minimality*: sparse properties serve as a minimal ontological base. (2004, 94). On takođe argumentuje da se „retka“ svojstva mogu naći na svim novoima prirode, ne samo na fundamentalnom. Po Luisovoj podeli, koju je teško negirati, neka svojstva jesu „prirodnija“ od drugih. Filip Gof (2010), na primer, upoređuje svojstvo negativnog naelektrisanja (negative charge) i „biti slon“ („being an elephant“); ova svojstva ne mogu biti metafizički jednaka. S druge strane, Šafer (2004) brani naučnu koncepciju „retkih“ svojstava, po kojoj su i „being a proton“ ili mion, molekul ili um podjednako fundamentalna svojstva.

*zaključuje da takvo svojstvo ne može da postoji i sama tvrdnja da svako predikatu odgovara neko svojstvo je, takođe, pogrešan.*³⁷

Dakle, Rob i Hejl odbacuju i PN i P, ali sledeća slabija doktrina može se prihvatiti, mada ne „bezuslovno“:

(P*) „Ako se predikat „F“ primenjuje na objekat a, onda postoji svojstvo f, tako da se „F“ primenjuje na a zahvaljujući tome da a ima f.“

Ako se predikat primenjuje na neki objekat, to je zato što postoji neko složeno svojstvo na tom objektu, ali ne svojstvo koje bira baš predikat F i koje moraju da poseduju svi objekti koji potpadaju pod F. Rob i Hejl dodaju da predikati vrše drugačije funkcije od onih u P*.

Da se predikati i univerzalije ne „poklapaju“ argumentovao je i Armstrong. Veliki doprinos ovoj raspravi dao je još Vitgenštajn razmatrajući „porodične sličnosti“. Teško je reći preko porodičnih sličnosti šta su prave univerzalije, a šta ne. Armstrong zapaža da ne postoji nepogrešiv način da se napravi ova distinkcija.³⁸

SP zahteva jedan-prema-jedan odnos između predikata i svojstava. Ovaj odnos ne mora da važi. Ne postoji za svaki ime (predikat) svojstvo koje on imenuje. Dva nesinonimna predikata ne moraju se odnositi na dva različita svojstva. Isto svojstvo može imati više nesinonimnih predikata. „Jeste crvena“ i „jeste crvena ili zelena“ mogu se odnositi na isto svojstvo, na boju jabuke, iako nisu sinonimni predikati. Predikat „jeste crvena“ može biti primenjen na objekte, zahvaljujući svojstvima koje oni poseduju, ali ovaj predikat ne označava, ne imenuje samo to svojstvo. Sve crvene jabuke nisu međusobno identične, da bi važio takav odnos između predikata i svojstava (Heil 2003, 183). Predikati ne označavaju i ne imenuju svojstva. Svi predmeti koji potpadaju pod neki predikat, ne moraju posedovati isto svojstvo, koje označava (imenuje) taj predikat. Ako se na nešto odnosi predikat, ne znači da postoji i svojstvo koje odgovara tom prediktu.

---

³⁷ Slično i sa prediktom „je ne-samo-predikativan“. Louvi raspravlja o Raselovom paradoksu u ‘Abstraction, Properties, and Immanent Realism’, in Tom Rockmore (ed.), *The Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy, Volume 2: Metaphysics* (Bowling Green, OH: Philosophy Documentation Center, 1999), str. 195–205

³⁸ U svakom slučaju, to ne treba činiti preko semantike. One koji iz predikata dolaze do određenih univerzalija, Armstrong naziva a priori realistima. Oni neempirički i prebrzo dolaze do univerzalija. Jedini siguran put je celokupna nauka (Armstrong 1989, 85-87). Armstrong zato podržava a posteriori realizam. Treba naglasiti da je Armstrong svojstva smatrao univerzalijama (Armstrong 1989, Gibb 2002, 44).

Dakle, jedan-prema-jedan odnos između predikata i svojstava ne mora da važi, pa sledi da odnos između iskaza i događaja takođe ne mora biti jedan-prema-jedan. U kombinaciji sa unutrašnjim pristupom individuaciji objašnjenja, ovo nam kazuje da isti događaj može imati više objašnjenja. Samim tim, iako neki događaj ima jedan uzrok, ništa ne sprečava da postoji više iskaza, više kompletnih i neekvivalentnih objašnjenja te kauzalne veze. Negirajući SP, Gibova pokazuje da Kimov princip EE ne važi, jer je:

$$EE = ER + KI + unutrašnji pristup + SP.$$

Međutim, Kim ne pravi ovakvu grešku. On zauzima *spoljašnji pristup* individuaciji objašnjenja, za koji smatra da „prirodno“ sledi iz ER. Objašnjenja se identifikuju preko samih događaja, preko članova kauzalne relacije koja temelji objašnjenje. Kauzalne relacije, a sa njima i odgovarajuća objašnjenja, razlikuju se samo ako imaju različite događaje među kojima važe. Gibova ubedljivo pokazuje da bi iz ovakvog Kimovog stanovišta, a s obzirom da SP ne važi, sledilo da objašnjenje ne može biti relacija između lingvističkih entiteta (2009, 216). Ali, Kim, takođe, želi da ostane na stanovištu da su kauzalna objašnjenja iskazi, da se nalaze na lingvističkom nivou, što je nespojivo sa zaključkom iz njegovog „spoljašnjeg“ pristupa. Onda objašnjenje prestaje da bude „epistemološka aktivnost“ (Kim 1993a), jer se redukuje na kauzalnost. Umesto o kauzalnom objašnjenju Kim, onda, jednostavno govori o kauzalnosti. Samim tim, nema nikakve razlike između njegovog principa kauzalnog isključenja i eksplanatornog isključenja (i respektivnih argumenata iz njih). Kim često meša ove principe, ili ih posmatra kao jedan princip i postaje jasno zašto je to tako. Ta greška prenela se i na druge autore koji se bave ovim problemom, pa nema jasnog razlikovanja objašnjenja i kauzalnosti i često se govori o „kauzalno-eksplanatornoj ulozi mentalnog“ (Gibb 2009, 210).

1.6.2 Argument na osnovu eksplanatornog isključenja

Gibova pokazuje da postoje dva zasebna argumenta protiv interakcionog dualizma, koji odgovaraju principima KI i EE: *argument na osnovu dvostruke determinacije* (iz kauzalnog isključenja) (*argument from causal overdetermination*) i zasebni *argument na osnovu eksplanatornog isključenja* (*argument from explanatory exclusion*). Prvi je *argument o mentalnoj kauzalnosti*, a drugi *o mentalnom objašnjenju*. Zaključci ovih argumenata da su mentalni uzroci fizičkih efekata identični (ili zavisni od) fizičkih uzroka, ne mogu odgovarati interakcionim dualistima. Međutim, ovi

argumenti su povezani i strukturno identični, pa drugi argument stoji na osnovama prvog. Plauzibilnost drugog argumenta zavisi od važenja premisa prvog argumenta. U stvari, premise drugog argumenta i nastaju kombinovanjem ER sa premisama prvog argumenta. Gibova zaključuje da argument na osnovu eksplanatornog isključenja ne predstavlja dodatni problem za dualizam, već samo veću potrebu za rešavanjem prigovora iz dvostruke determinacije. Dakle, rešenjem problema dvostruke determinacije, možemo rešiti i problem eksplanatornog isključenja. Ako odgovorimo na premise i zaključak prvog argumenta, tako možemo rešiti i drugi argument. Ko negira premise prvog, negiraće i premise drugog argumenta.

Argument na osnovu dvostruke determinacije predstavlja se na sledeći način:

1. Kauzalna interakcija: Neke fizičke posledice imaju mentalne uzroke
2. Kauzalna zatvorenost fizičkog domena (KZ): Svaka fizička posledica ima dovoljan fizički uzrok (Papineau, 1998)
3. Kauzalno isključenje: Ne može biti više od jednog dovoljnog i nezavisnog uzroka nekog događaja
4. Sledi da su mentalni događaji, koji imaju fizičke posledice, ili identični sa, ili zavisni od fizičkih uzroka

Argument na osnovu eksplanatornog isključenja (dodaje se pretpostavka ER):

1. Eksplanatorna interakcija: Neki fizički događaji imaju mentalna objašnjenja
2. Eksplanatorna zatvorenost: Svaki fizički događaj ima kompletno fizičko objašnjenje
3. Eksplanatorno isključenje (EE): Ne može biti više od jednog kompletnog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja
4. Sledi da su mentalna objašnjenja, koja objašnjavaju fizičke posledice, identična sa, ili zavisna od fizičkih objašnjenja. (Gibb 2009, 209)

Prva premisa, u oba slučaja, nije problematična. Druga, o zatvorenosti fizičkog domena za nefizičke uzroke i nefizička objašnjenja, jeste.

Međutim, kako je Gibova pokazala da SP ne važi, te da je spoljašnji pristup individuaciji objašnjenja kontraintuitivan i proizvodi paradokse, moguće je sačuvati argument na osnovu eksplanatornog isključenja, ako se unutrašnji pristup (bez SP) kombinuje sa ER i KI. Na taj način Gibova dolazi do novog principa, koji Kim nema u vidu, i do jedne oslabljene verzije argumenta na osnovu eksplanatornog isključenja, koji i dalje predstavlja problem za interakcioni dualizam. Taj novi princip glasi:

(EE*) „Ako dva objašnjenja citiraju posebne i nezavisne događaje kao kompletne uzroke nekog događaja, onda jedno od objašnjenja mora biti lažno.“

Ovde je u igri, ponovo, problem kauzalnog isključenja i dvostruke determinacije.

Odgovarajući argument na osnovu EE* izgleda ovako:

1. Eksplanatorna interakcija: Neki fizički događaji imaju mentalna objašnjenja
2. Eksplanatorna zatvorenost: Svaki fizički događaj ima kompletno fizičko objašnjenje
3. Eksplanatorno isključenje (EE*): Ako dva objašnjenja citiraju posebne i nezavisne događaje kao kompletne uzroke nekog događaja, onda jedno od objašnjenja mora biti lažno
4. Sledi da svaki događaj koji mentalno objašnjenje citira kao potpuni uzrok nekog fizičkog događaja je identičan sa, ili zavistan od onog uzroka koji citira neke fizičko objašnjenje. (Gibb 2009, 220)

Kim često meša princip kauzalnog isključenja sa principom eksplanatornog isključenja, mada su to odvojeni principi; princip eksplanatornog isključenja sadrži kauzalno isključenje kao premisu. U *Physicalism, or Something Near Enough* (2005) Kim napominje da postoji princip eksplanatornog isključenja koji ide zajedno sa kauzalnim isključenjem, ali da se neće baviti tim principom. Nešto kasnije on se poziva na članak (Kim 1989; Kim 1993a) u kome je branio princip kauzalno/eksplanatornog isključenja (Kim 2005, 18). On ne smatra potrebnim da se dodatno bavi eksplanatornim isključenjem, što nam govori da Kim redukuje kauzalno/eksplanatorno isključenje na kauzalno isključenje.

Kim svoj argument supervenijencije naziva i argumentom isključenja, jer kauzalno isključenje onemogućava kauzalnu efikasnost mentalnih stanja koja nisu identična sa fizičkim svojstvima. Kauzalna efikasnost mentalnih svojstava, po argumentu supervenijencije/isključenja, je nekozistentna sa prihvatanjem sledećih pretpostavki: (1) kauzalna zatvorenost fizičkog domena, (2) kauzalno isključenje, (3) supervenijencija duha na telo i (4) mentalno-fizički dualizam svojstava – stav da se mentalna svojstva ne mogu reducirati na fizička (Kim 2005, 21-22).

Jedna od komponenti emergencije, po Kimu, jeste *silazna kauzalnost*. Ovo je i najproblematičnija komponenta, jer se u njoj javlja pretnja dvostruke determinacije. Ukazao sam na to da kauzalno isključenje ide zajedno sa negiranjem dvostruke determinacije, princip KI sadrži u sebi negiranje DD. Dvostruka determinacija (DD) smatra se jednim od glavnih argumenta protiv interakcionog dualizma. DD onemogućava dualističku mentalnu kauzalnost. Interakcioni dualizam kritikuje se na osnovu pretpostavljenog važenja dva principa: principa kauzalne zatvorenosti fizičkog domena i principa negiranja sistematičke dvostruke determinacije. Protivnici dualizma govore o principu negiranja sistematičke *dvostruke determinacije* fizičkih događaja od strane fizičkih i nefizičkih (mentalnih) događaja. Po zastupnicima ovog principa, kada bi i bilo takve determinacije, radilo bi se o *slučajnosti*, kao u primeru sa „dvostrukim atentatom“³⁹. Louvi *princip negiranja dvostruke determinacije*, kao jednu od osnovnih premisa protiv dualizma, definiše na sledeći način:

(PNDD) „Većina fizičkih događaja *e* su takvi da ako *e* ima mentalni uzrok u trenutku *t*, onda *e* nema i potpuno fizički dovoljan uzrok u *t* koji je potpuno različit od mentalnog uzroka.“ (Lowe 2008, 63)

Ovo je preoblikovanje Kimove formulacije principa kauzalnog isključenja, koji smo već naveli u prvom delu. Ako jedan događaj ima neki uzrok u *t*, on ne može imati još jedan dovoljan uzrok u *t*, *sem* ako se ne radi o slučaju dvostruke determinacije. Snažnija Kimova formulacija principa isključenja onemogućava pojavu bilo kog slučaja dvostruke determinacije, dok slabija verzija negira pojavu sistematičke dvostruke determinacije. Gibova uzima snažniju verziju pa je i EE jače. Kauzalno isključenje je za Kima deo argumenta supervenijencije, koji se i naziva argumentom isključenja. Kim ovim argumentom i definicijama principa KI (Kim 1998; Kim 2005) želi da eliminiše

---

³⁹Slučaj u kome dva metka, ispaljena iz dve različite puške u istom trenutku, pogađaju čoveka u srce i dvostruko uzrokuju njegovu smrt, jer je svaki od njih bio dovoljan uzrok smrti.

nereduktivni fizikalizam. Gibova u svojim formulacijama argumenata daje definiciju kauzalnog isključenja koja je bliža eksplanatornom isključenju i ovaj argument na osnovu DD ne isključuje nereduktivni fizikalizam. Ovo je u skladu sa Kim (1993). U oba oblika princip KI i argument na osnovu dvostruke determinacije⁴⁰ eliminišu dualizam, te zato na njega moramo odgovoriti.

Ovaj princip stvara probleme za nereduktivni fizikalizam, ali i interakcioni dualizam. Iako oba pravca moraju odgovoriti na PNDD, oni to čine na različite načine. Nereduktivni fizikalizam odgovara preko *realizacije* mentalnog na fizičkom. Kada mentalni događaj M jeste uzrok nekog fizičkog događaja P* u trenutku t, ali taj fizički događaj kao efekat mentalnog ima, takođe, i potpuno fizički dovoljni uzrok P u t, koji je drugačiji od mentalnog uzroka, taj se mentalni događaj realizuje na fizičkom događaju P. Dakle, mentalni i njemu podležući fizički događaj M i P nisu identični, zahvaljujući odnosu realizacije, pa ne može ni biti govora o slučajnosti i pojavi „dvostrukog atentata“.

U poslednjem odeljku prvog poglavlja ukratko ću na zadate formulacije principa eksplanatornog isključenja EE skicirati neka rešenja. Smatram da se argumentacijom u prethodnim odeljcima šansa za odbranu eksplanatornog isključenja prilično smanjila. Kritike Kimovog pristupa individuaciji objašnjenja i njegovog semantičkog principa omogućile su ovo. Problematicnim jezgrom dva argumenta (na osnovu kauzalnog i na osnovu eksplanatornog isključenja) koje se tiče metafizike kauzalnosti bavim se u drugom i trećem poglavlju. U tim poglavljima pokušaću da odgovorim na anti-dualistički argument.

Mnogi odgovori na problem dvostruke determinacije (kauzalnog isključenja) pozivaju se na heterogenost članova kauzalnih relacija, ili heterogenost samih kauzalnih relacija. Dualisti koji prihvataju sve premise iz argumenta na osnovu kauzalnog isključenja, mogu negirati zaključak da mentalno i fizičko moraju biti identični ili mentalno zavisni od (utemeljeno u) fizičkog, tako što će se pozvati na *heterogenost*

---

⁴⁰Takođe, treba imati u vidu da se ovde radi o dve vrste determinacije (Funkhouser 2002). „Dvostruki atentat“ je primer Standardne ili Nezavisne dvostruke determinacije. Paralelni dualizam uključuje mentalnu nezavisnu DD. Interakcioni dualizam predstavlja odbranu od ovakvog tipa determinacije. Druga vrsta je Obuhvatna dvostruke determinacije. U njoj postoji intimna i direktna veza među uzrocima koji se takmiče. Ovi uzroci rade preko istih mehanizama, što nije bio slučaj sa prethodnom determinacijom. Obuhvatna dvostruka determinacija se odnosi na primere realizacije i cilja na nereduktivni fizikalizam. Standardni primer je uključenost mikro-uzroka u makro-uzrocima. Kada neka osoba uzrokuje smrt drugog čoveka, ona to čini kroz niz postupaka i svaki od tih postupaka „nižeg nivoa“, takođe, uzrokuje smrt tog čoveka.

kauzalnih članova. Ovo bi podrazumevalo da su kauzalni članovi različite prirode, npr. da je jedan događaj, a drugi činjenica, ili da se radi o razlici između kauzalnosti događaja i kauzalnosti činjenica (kao kod Louvija). Ovakvi odgovori su problematični, jer je moguće naći neke zajedničke imenitelje, naizgled disparatnih kauzalnih članova.

Takođe čest odgovor interakcionih dualista jeste i negacija premise kauzalne zatvorenosti fizičkog domena. Ako nema kauzalne zatvorenosti fizičkog domena, fizičko objašnjenje nije potpuno; ono može samo tako delovati iz perspektive fizike. U okvirima fizike ono i jeste dovoljno, međutim, postoji šira perspektiva iz koje objašnjenje ljudskog ponašanja nije potpuno. Postoje i drugi nezavisni razlozi, kao oni o ograničenjima fizike koja nam ne pruža razumevanje intrinzičnih kvaliteta (the intrinsic qualities), koji su kategorijska osnova dispozicija. O ovome će biti više govora u četvrtom poglavlju u diskusiji o kauzalnoj zatvorenosti.

1.7 Odgovori na eksplanatorno isključenje

Kim govori o eksplanatornom isključenju kod kauzalnih objašnjenja i Sofi Gib prati njegovu argumentaciju u tom pogledu. Da li isključenje važi samo za kauzalna objašnjenja ili za sva? Kim (1989, 79) kaže da se njegov princip odnosi pre svega na kauzalna objašnjenja, ali da će odatle moći da izvede univerzalno važenje za sva objašnjenja. Ipak, inkompatibilnost dva objašnjenja najvidljivija je kada su to kauzalna objašnjenja (Kim 1989, 80; 1993). Dualisti bi mogli dati sledeću primedbu: *razlozi* koji određuju ponašanje nisu *uzroci*, pa objašnjenja na osnovu razloga nisu *kauzalna objašnjenja*. U tom slučaju princip eksplanatornog isključenja koji je zasnovan na kauzalnim objašnjenjima, sem ako ne postigne nivo univerzalnog važenja, ne pogađa dualizam. Ovakva primedba mogla bi se učiniti iz teorije interakcionog dualizma Louvija. On smatra da se razlozi nikako ne mogu smatrati uzrocima ponašanja (Lowe 2008), a objašnjenja ponašanja nisu kauzalna, već *racionalna*. Po njemu svaki govor o događajima i uzrocima samo je uslovni, površni govor, jer on želi da brani vrstu dualizma. U tom slučaju, moglo bi se tvrditi, da EE ne predstavlja problem za Louvijev dualizam. Kim uviđa da je ovakva strategija negiranja inkompatibilnosti objašnjenja moguća i da zavrednuje istraživanje, te da onda racionalna objašnjenja treba posmatrati

kao *normativne procene* ljudskih akcija u svetlu intencionalnih stanja (Kim 1989, 103)⁴¹.

Postoji još jedan odgovor na Kimov EE: strategija „dva eksplananduma“. Po ovoj strategiji problem iz EE, da ne sme biti više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja, rešava se tako što se taj događaj razdvaja na dva zasebna događaja, na dva eksplananduma. Dakle, radi se o dva zasebna objašnjenja i za svaki od eksplananduma važi EE. Događaj pomeranja ruke razdvaja se na zasebni mentalni i fizički događaj i svaki od njih ima odgovarajuće objašnjenje. Zastupnik ove strategije je Fred Dretske (1988, 1993). On je ovu tvrdnju branio preko razlike između uzroka koji *aktiviraju* i uzroka koji *struktuiraju*. Aktivirajući uzroci ukazuju da je neko *c* uzrokovalo *e*, dok struktuirajući govore šta je „uzrokovalo“ *c* da uzrokuje *e* (Dretske 1988, 42). Čini se da postoji pretnja dvostruke determinacije u ovakvom pristupu. Mentalna objašnjenja pozivaju se na struktuirajuće uzroke, a fizička objašnjenja na aktivirajuće uzroke. Ovo razlikovanje uzroka podseća na Louvijevu teoriju, ali i pokazuje u čemu je Louvijeva teorija bolja. Louvi temeljnije razlikuje uzroke mentalnog i fizičkog i nema kauzalnog lanca, pa ni opasnosti od dvostruke determinacije. U *Subjects of experience*⁴² Louvi razlikuje uzroke na one koji „omogućavaju“ i one koji „pokreću“ (Lowe 1996, 83), koji mogu ličiti na gornje tipove uzroka, ali ih Louvi odlučno razdvaja od Dretskeovih.

Analizirajući Dretskeovu primedbu na EE, Kim zaključuje da postuliranje dva eksplananduma-događaja, ako oba događaja nisu fizička, vodi dualizmu, što je legitiman zaključak, a ako jesu, onda se EE ponovo javlja (Kim 1995, p. 134). Ako se posmatra iz nekog oblika fizikalizma, strategija dva eksplananduma samo udvostručava problem eksplanatornog isključenja, ali problem ostaje. Primedba iz dva eksplananduma može važiti jedino ako se daje iz nekog oblika dualizma. S obzirom da Dretske ostaje na tlu fizikalizma, njegova kritika je neuspešna. Iako se čini da ova strategija ide na ruku dualistima, po ovom modelu direktan uticaj mentalnog događaja na fizički nije vidljiv. Ako bismo Dretskeovu verziju „dva eksplananduma“ tumačili dualistički, što Dretske ne čini, onda bi to bio ili paralelizam ili interakcioni dualizam u kome se javlja DD, pa opet važi EE. Oba dualizma su nepoželjna. Smatram da Louvijeva teorija pruža bolji odgovor, koji jasnije izbegava pretnju dvostruke determinacije. Ne treba u potpunosti

---

⁴¹ Kim je ukazao na plauzibilnost ovakvog rešenja još 1984. u tekstu "Self-Understanding and Rationalizing Explanations", *Philosophia Naturalis* 21 (1984): 309-20.

⁴² Lowe, E. J. (1996). *Subjects of Experience*. Cambridge University Press.

odbaciti strategiju dva eksplananduma, jer ona vodi nekom obliku dualizma. Stardžen (1998) daje nešto drugačiji oblik DD. Kim ne odgovara direktno na njega, ali u Kimovom duhu to čini Vicente (2002) i on naziva Stardžena antifizikalistom. Dakle, ako ova primedba na EE želi da bude uspešna i spreči moguće kritike Kimovog tipa, ona mora biti učinjena iz nekog oblika dualizma.

Zadovoljavajuće rešenje za dualizam smatram da treba tražiti u *dispozicionoj teoriji kauzalnosti (DTK)*. Jedan događaj ima dva uzroka i dva objašnjenja. Članovi kauzalnih relacija su dispozicije (moći). U DTK uzroci (dispozicije) se ne takmiče i isključuju, više komponenti može da poroizvede neki efekat.

Dakle, sa epistemologije prelazimo na metafiziku i sa objašnjenja na kauzalnost, baveći se samim kauzalnim relacijama kako bismo odgovorili na *problem mentalne kauzalnosti*. Da bismo precizirali ovaj problem, moramo utvrditi koji su članovi kauzalnih relacija – događaji, stanja stvari, entiteti, kauzalne moći (dispozicije). U prvom delu rada pretpostavka je bila da su događaji članovi kauzalnih relacija. U sledećem delu razmotriću mogućnost da se kauzalnost odvija između dispozicija (moći). Treba proučiti sve entitete koji učestvuju u kauzalnosti i ukazati koji su presudni. Već je ukazano da i događaji jesu uzroci zahvaljujući svojstvima koja instanciraju (egzemplifikuju). Čini se svojstva imaju privilegovanu ulogu u kauzalnosti. Dublje istraživanje svojstava ukazaće šta je to u njima što omogućava kauzalnost. Kada utvrdimo ko su članovi kauzalnih relacija, pokazaće se da su to dispozicije, tada treba utvrditi i koja teorija kauzalnosti će nam omogućiti da ponudimo što bolje rešenje problema mentalne kauzalnosti.

2. ČLANOVI KAUZALNIH RELACIJA

2.1. Uvod

Da bismo razumeli mentalnu kauzalnost i prirodu članova kauzalnih relacija, moramo razumeti kako *svojstva* figuriraju u njima, jer se ona pokazuju kao najzaslužnija za kauzalno delovanje. Svojstva se pojavljuju na entitetima (objektima), pa i njihovu prirodu treba ispitati (što činim u odeljcima 2.3 i 2.4). Obično se članovima kauzalnih relacija smatraju instance svojstava. Neki instanciranje svojstva na entitetu nazivaju činjenicom, kao Benet, a neki stanjem stvari, kao Armstrong. Sofi Gib argumentuje (Gibb 2002, 2004) da različita stanovišta o svojstvima imaju različite posledice po stavove o mentalnoj kauzalnosti. Jasno je da moramo naći odgovarajući pristup svojstvima ako želimo da iz dualizma odgovorimo na argument na osnovu dvostruke determinacije. Ona ukazuje da opredeljenje po pitanju prirode instanci svojstava nije jasno eksplicirano kod mnogih autora, pa se čini da ovo ne igra važnu ulogu u kauzalnosti. To ipak nije tako.

Ovo poglavlje istražuje prirodu članova kauzalnih relacija. Kako god posmatrali kauzalnost, pokazuje se da glavne uloge uzroka igraju entiteti i svojstva; striktnije gledano, svojstva su od posebnog značaja. Zato ću veći deo ovog poglavlja posvetiti ispitivanju svojstava. Odeljak 2.2 uvodi u raspravu kontroverzne pojmove supervenijencije i emergencije koji se tiču odnosa među svojstvima, odnosa mentalnih i fizičkih svojstava. Ovaj odnos čini suštinu problema mentalne kauzalnosti, te je zato rasprava o ovim pojmovima od značaja za kasnija rešenja. S obzirom da se rad bavi utvrđivanjem plauzibilnosti interakcionog dualizma i panpsihizma, potrebno je još u poglavlju posvećenom prirodi svojstava izneti osnovne stavove o supervenijenciji i emergenciji da bi se omogućilo da se u kasnijim poglavljima argumentacija postavi na odgovarajući način. Odeljci 2.3-2.5 upoznaju nas sa Louvijevom ontologijom, što je od značaja za kasnije odgovore na neka njegova rešenja problema mentalne kauzalnosti. Odeljak 2.5 istražuje kriterijume identiteta svojstava, sa naglaskom na kauzalni kriterijum. Konačno, preko odeljaka 2.6-2.8 dolazimo do dispozicija kao centralnih

entiteta u debati o mentalnoj kauzalnosti. Na dispozicijama će se kasnije graditi glavna rešenja teze.

Argument na osnovu dvostruke determinacije stvara jedan problem za mentalnu kauzalnost - problem mentalnih uzroka. Jabło (1992) vidi dva problema, problem mentalnih događaja i problem mentalnih svojstava. Ali kako svojstva igraju centralnu ulogu u kauzalnosti, sve se svodi na problem mentalnih svojstava. Bez obzira koji entiteti ulaze u kauzalne relacije oni to čine zahvaljujući tome kakvi su, kakve osobine imaju, dakle zahvaljujući njihovim svojstvima. Svojstva su ontološka kategorija (Gibb 2002, 36) i nadalje u radu ću ih tako tretirati.

Značajno je kako posmatramo svojstva za plauzibilnost argumenta na osnovu dvostruke determinacije i mentalnu kauzalnost uopšte, da li kao *univerzalije* ili kao *partikularije* (Gibb 2002, 45). Ako su univerzalije, svojstva se mogu pojaviti na više različitih entiteta istovremeno. Svoju posebnost one dobijaju zahvaljujući tim različitim entitetima. Crvena ruža i crvena haljina su obe crvene, zahvaljujući univerzaliji „crveno“. Singularna kauzalnost postoji na nivou partikularija, pa univerzalije ne mogu biti članovi kauzalnih relacija, ali zato instance univerzalija na entitetima mogu.

Svojstva možemo razumeti kao partikularije. Gibova ih naziva *karakterišućim partikularijama* (KP) umesto tropama, kako ih obično nazivaju (Gibb 2002, 46). KP ne mogu da se pojave na više entiteta istovremeno. Crvenilo ruže i crvenilo jabuke nije isto, to su dve partikularije. One nisu ujedinjujući entiteti kao univerzalije, mada i među njima može postojati sličnost. Da bi se partikularije razlikovale od univerzalija obično se kaže da one zauzimaju konkretno mesto u prostoru, a univerzalije više mesta istovremeno. Tek ako se smatra da sva svojstva zauzimaju neko mesto u prostoru, zahvaljujući entitetu na kome se pojavljuju ta svojstva, onda se može reći da partikularija zauzima jedno, a univerzalija više mesta.

Ali s obzirom da se ne može, po definiciji, odbaciti mogućnost da neki entiteti nemaju lokaciju u prostoru, Gibova smatra da je bolji način određenja partikularnog svojstva kao svojstvo koje može biti instancirano samo na jednom entitetu u t, a univerzalija kao svojstvo koje može biti instancirano na više entiteta u t (Gibb 2002, 47, Armstrong 1997, 21). Ovakav način posmatranja KP je kompatibilan sa teorijama u kojima se javljaju neprostorni entiteti i sa *in re* koncepcijom svojstava⁴³.

---

⁴³Kao što je stanovište Roba i Hejla (2003).

Gibova pokazuje da opredeljenje da li svojstva smatramo univerzalijama ili KP značajno utiče na argumentaciju u mentalnoj kauzalnosti. Kim smatra svojstva univerzalijama. Oni koji zastupaju identifikovanje mentalnih i fizičkih svojstava, zastupaju tip-fizikalizam, pa i oni smatraju svojstva univerzalijama. Ovo određenje prirode svojstava je prvi korak koji se mora učiniti da bi se došlo do kriterijuma identiteta i egzistencije svojstava. Od toga koji su ovi kriterijumi zavisice i odgovori na argument na osnovu dvostruke determinacije. Zaključak tog argumenta bio je da su mentalna i fizička svojstva identična, ali da bismo znali da li su dva svojstva identična prvo moramo znati *kriterijume identiteta* tih svojstava. Da bismo videli da li su mentalni uzroci identični sa fizičkim uzrocima, potrebni su kriterijumi identiteta njihovih svojstava.

Da bi neke kauzalne propozicije važile, bile istinite za određene kauzalne relacije, predikati moraju važiti za ta svojstva. Ono što je zaista kauzalno u relacijama su *instance svojstava*. Da bi neka kauzalna izjava bila istinita, predikati moraju da važe za odgovarajuća svojstva, a ta svojstva moraju biti uzroci. Da bismo znali da li su ova kauzalna objašnjenja istinita, moramo znati kriterijume identiteta i egzistencije svojstava. Kada su u pitanju univerzalije, najčešće citirani kriterijum identiteta je nužna koekstenzija. Ovaj kriterijum ne može da važi ako svojstva smatramo karakterišućim partikularijama.

Takođe, opredeljenje da li svojstva smatramo univerzalijama ili KP, utiče i na kompatibilnost sa određenim teorijama kauzalnosti. Univerzalije logično figuriraju u nekoj *generalnoj* teoriji uzroka, dakle u teoriji koja je utemeljena na relacijama na tip nivou. Po Armstrongu zakoni izražavaju nužne odnose među univerzalijama. Pojedinačna stanja u kauzalnim relacijama moraju na nivou tokena instancirati tipove koji su kauzalno povezani. Postoje zakoni i tipovi su zakonski povezani. Partikularije se najplauzibilnije povezuju sa *singularnom* kauzalnošću, koja ne temelji kauzalnost na relacijama na nivou tipova, već obratno, zakoni se temelje na singularnim kauzalnim relacijama. KP ima kauzalnu efikasnost i uticaj zahvaljujući svojim osobinama, a ne nekom višem tipu kome pripada. Samo sa KP ne može se ići dalje od teorije zakona kao *regularnosti*, ali ne može se na njima zasnovati i nomološka teorija zakona. Ako se zastupa da su svojstva KP, ne može se braniti neka generalna teorija zakona (2002, poglavlje 4.6).

Gibova smatra da stanja stvari ne mogu biti članovi kauzalnih relacija, pa onda svojstva moraju biti KP. Problem sa Armstrongovim stanjima stvari je u njegovom shvatanju entiteta kao „tankih“ partikularija („thin particulars“), kao entiteta koji sami nemaju svojstva (2002, 66). Suprotno Armstrongu, ona argumentuje da se instanciranje svojstava ne može razumeti kao „stanje stvari“, već samo kao instanciranje KP-ova. Gibova pokazuje da samo ako prihvatimo Armstrongovo shvatanje entiteta možemo izjednačiti instanciranje svojstava sa stanjem stvari.

Kim smatra svojstva univerzalijama i zastupa ontologiju dve kategorije, jer razdvaja entitete i svojstva (Gibb 2002, 68). Sličnost između Kimovih događaja i Armstrongovih stanja stvari je očigledna. Možda bi se pre Kimovi događaji mogli nazvati stanjima entiteta. Benetova kritika Kima je pokazala da on ne razlikuje precizno događaje i činjenice. Ovo zavisi od njegovog shvatanja „entiteta“. Ako je isto kao Armstrongovo, onda događaji moraju biti stanja stvari. Tanki partikular je nešto što u sebi nema nikakvih svojstava (2002, 70). Po Armstrongu, ako imamo „tanki“ partikular i postoji razlikovanje entiteta i atributa, onda stanja stvari moraju postojati, bez obzira da li se instanciraju univerzalije ili KP. „Tanki“ partikulari su vrlo misteriozni. Kako uopšte oni mogu biti partikulari ako nemaju nikakvih svojstava i kako ih onda možemo razlikovati i iskustveno razaznati? Oni postoje samo relativno, kao deo stanja stvari i do njih dolazimo odstranjivanjem svih svojstava.⁴⁴

Druga mogućnost je da su entiteti samo paketi (bundles) svojstava. Ako postoje samo univerzalije, paket teorija univerzalija vodi ka tome da je Lajbnicov princip identiteta nerazlikovanosti nužna istina, što je nepoželjno. Dakle, mora postojati i neki entitet da se ovo ne bi desilo, pa dobijamo ontologiju od dve kategorije i Armstrongova stanja stvari slede, takođe. Oni koji svojstva posmatraju kao KP, često *zastupaju paket teorije* entiteta (Campbell 1991). Ko zastupa paket teoriju i KP-ove, stanja stvari im nisu potrebna (kod Armstronga ipak su potrebna stanja stvari da povežu konstituente paketa).

Ona pokazuje da se ili zastupa ontologija dve kategorije, gde imamo i stanja stvari kao dodatne ontološke entitete, koji su članovi kauzalnih relacija, ili paket KP teoriju i KP kao kauzalne članove. Po Armstrongu treba odabrati prvi izbor, jer je nemoguće uklopiti KP u paket teoriju. Ali Gibova ne smatra da ako odbacimo paket

---

⁴⁴Više o ovom problemu u raspravi o Loku.

teorije moramo odbaciti i KP. Bitno je kako posmatramo entitete. Shvatanje entiteta kao “tankog” partikulara je neodrživo. Gibova smatra da možemo imati prihvatanje KP sa plauzibilnijim shvatanjem entiteta. Ovo je moguće ako držimo da je partikularnost KP *zavisna* od partikularnosti entiteta koji je instancira, ali da je ta partikularnost distinktna od partikularnosti entiteta (2002, 72).

I kod Kima i kod Armstronga postoji mogućnost Bredlijevog regresa, ako se instanciranje posmatra kao ontološka relacija. Kim zato egzemplifikovanje ne može smatrati takvom relacijom. Armstrongu i ne treba ova veza, jer ima stanja stvari. I Kim može načiniti isti potez. Može se pozvati na to da su svojstva ono *kakvi su* entiteti. Onda bi kod Kima imali *stanja*, a ne moraju se prihvatiti tanki partikulari. Ali onda i nema pretnje Bredlijevog regresa kod Armstronga.

Treća mogućnost je ontologija entiteta kako je zastupa Louvi (2006).⁴⁵ Ona je slična Armstrongovoj ontologiji, jer ima dve kategorije - entiteta i svojstava, ali nema niti joj trebaju stanja stvari. I po Louviju svojstva nisu nezavisna od entiteta. Svojstva ontološki zavise od entiteta, koji su sami ontološki nezavisni. Entiteti su bazični, nemaju konstituente i svojstva zavise od njih. Instanciranje svojstva na entitetu u t, po ovoj ontologiji, nije stanje stvari, jer nije kompleks čiji su delovi entitet i svojstva. S obzirom da Kim smatra entitete i svojstva ontološkim konstituentima događaja, ovo znači da oni jesu stanja stvari i njegova je teorija stanja stvari u Armstrongovom smislu (Gibb 2002, 75).

Ako se prihvati ontologija entiteta kao što je Louvijeva, odbacuju se stanja stvari. Da li su onda svojstva *in re* univerzalije ili KP? Gibova zastupa da moraju biti KP. Sem ako kauzalna relata nisu stanja stvari, onda moraju biti konkretni. Ali kako univerzalije mogu biti konkretni entiteti? Za to treba usvojiti *in re* shvatanje univerzalija. Mora se dakle zastupati imanentni realizam koji je neplauzibilan. KP nemaju ove probleme, oni jesu konkretni.

Odbacivanjem EE Gibova je ukazala na dve stvari: da je je EE samo negiranje pojave DD i da se mora usvojiti drugačiji kriterijum identiteta i egzistencije svojstava od semantičkog kriterijuma. Odeljci 2.5-2.7 posvećeni su problemu kriterijuma identiteta svojstava. Ono što nas zanima u debati o mentalnoj kauzalnosti jesu upravo kauzalne uloge svojstava, kauzalne uloge njihovih moći (dispozicija), pa se stoga čini

---

⁴⁵Detaljnije o Louvijevoj ontologiji u delu

da je kauzalni kriterijum identiteta svojstava logičan izbor. Problem mentalne kauzalnosti je metafizički problem. S obzirom da su svojstva ono što omogućava kauzalnost, možda je bolje razumeti individuaciju svojstava preko kauzalnih moći. Zahvaljujući drugačijem kriterijumu identiteta svojstava i teža samog rada pomera se od objašnjenja na kauzalnost, na metafiziku kauzalnosti, na određenje kauzalnih uloga mentalnih i fizičkih svojstava i određenje razlika između njih, kao i ka tome koja svojstva ispunjavaju ove uloge, a što sve naposljetku vodi željenim rešenjima problema mentalne kauzalnosti koja brani ova teza.

Tako, s obzirom da nema semantičkog kriterijuma, Rob i Hejl, na primer, odbacuju postojanje slojeva svojstava na objektu. Na osnovu ovoga se odbacuju svi oblici nereduktivnog fizikalizma, koji se zasnivaju na *koinstantivnoj supervenijenciji*.⁴⁶ Ovo će omogućiti da se formuliše argumentacija protiv određenih nereduktivno fizikalističkih stanovišta o mentalnoj kauzalnosti. Nakon toga može se govoriti i o pozitivnim rešenjima problema mentalne kauzalnosti.

U debati o metafizici mentalne kauzalnosti nemoguće je zaobići probleme oko pojmova supervenijencije i emergencije. Ovi pojmovi tiču se odnosa među svojstvima, a u slučaju mentalne kauzalnosti, odnosa mentalnih i fizičkih svojstava, pa ću se zato posvetiti pojašnjenju tih pojmova u sledećem odeljku (§ 2.2). Rasprava o ovim pojmovima je, pre svega, jedan opšti uvod za debatu o mentalnoj kauzalnosti. Takođe, kako je ovo poglavlje posvećeno svojstvima i njihovim kauzalnim moćima (dispozicijama) koje su zapravo odgovorne za kauzalno delovanje, čini mi se primerenim da sada govorim o ovim značajnim pojmovima. Svako stanovište o kome će biti govora u daljim poglavljima ima određeni stav prema supervenijenciji (emergenciji), te da bismo razumeli i kritikovali te stavove potrebno je sada ukratko objasniti glavne tokove mišljenja o ovim kontroverznim pojmovima. Ovo će omogućiti kasniju kritiku rešenja mentalne kauzalnosti preko fizičke realizacije, ili primenu Šumejkerove emergencije u panspizmu. Interakcionu dualizam negira da je odnos između mentalnih i fizičkih svojstava neki oblik supervenijencije. U raselovskom monizmu postoje stanovišta koja prihvataju neki oblik supervenijencije ili emergencije, te da bismo uspešno branili, recimo, poziciju emergentnog raselovskog monizma,

---

⁴⁶*Co-instantive supervenience*, supervenijencija u okviru istog objekta. Videti Horgan 1993.

potrebno je da prvo bolje upoznamo klasični pojam emergencije (2.2.1), kao i Šumejkerovo određenje emergencije.

2.2. Supervenijencija

Sve fizikalističke teorije sadrže neki oblik supervenijencije (Kim 2005, 13); ona je minimalni uslov za fizikalizam. Ukratko rečeno, supervenijencija tvrdi da sve što se dešava u mentalnom zavisi od i determinisano je onim što se dešava u njegovoj fizičkoj osnovi. Supervenijencija, iako vrlo popularan pojam u modernoj literaturi o odnosu duha i tela, jeste vrlo problematična koncepcija. Ovaj pojam ne javlja se samo u filozofiji duha, on je mnogo širi. Iako se engleska reč *supervenience* javlja još u 17. veku, svoju filozofsku upotrebu dobija tek u 20. veku (Kim 1993b). Prvobitni smisao bilo je vremensko sledovanje događaja, što je daleko od modernog značenja. Kim ukazuje da su ga prvi u filozofskim raspravama upotrebili britanski emergentisti dvadesetih godina prošlog veka, dakle pre Hera za koga se često smatra da je prvi uveo pojam u tekstu „The Language of Morals“ (1952). Lojd Morgan, na primer, često upotrebljava supervenijenciju kao „stilističku zamenu“ emergenciji. Možda je ovo navelo Kimu da tvrdi kako emergencija mora sadržati supervenijenciju, bar kada je u pitanju „izvorni“ smisao emergencije britanskih emergentista. Konačno, najznačajnija i najpoznatija definicija supervenijencije je Dejvidsona iz teksta „Mental events“⁴⁷.

Psihofizička supervenijencija nam kazuje da postoji odnos zavisnosti mentalnog od fizičkog, ali bez redukcije mentalnog na fizičko. Ne može biti promene u mentalnom, bez promene u fizičkom ukoliko jedno supervenira na drugom (Davidson 1970, 214). Dejvidsonova supervenijencija uključuje odnos *zavisnosti* i *neredukcije* među svojim članovima. Ovakav pojam supervenijencije on uvodi da bi branio poziciju *anomalijskog monizma*. Kim smatra da su pojmovi Morgana i Dejvidsona vrlo slični sa pojmovima Mura i Hera.

Kim pokazuje da supervenijencija teško može biti sinonim zavisnosti kod Dejvidsona, jer pretpostavlja samo slabu kovarijansu, što sam Dejvidson potvrđuje. Isto važi i za Herovu supervenijenciju. Tri su komponente supervenijencije: (1) kovarijansa

---

⁴⁷ „Moglo bi se uzeti da takva supervenijencija znači da ne može biti dva događaja koji su slični u svim fizičkim osobinama, ali se razlikuju u mentalnim osobinama, ili da se objekat ne može menjati u nekim mentalnim aspektima, a da nema promene u fizičkim aspektima. Zavisnost ili supervenijencija ove vrste ne zahteva redukciju kroz zakon ili definiciju; u suprotnom reducirali bi moralna svojstva na deskriptivna, a ima dobrih razloga da verujemo da se ovo ne može učiniti...“ (Davidson 1970, 214).

(kovarijantnost svojstava), (2) zavisnost i (3) nesvodljivost. Kim ukazuje da se osobine supervenijencije dobijaju iz kovarijanse. Ali zavisnost ili determinisanost mentalnog od fizičkog ne sledi nužno iz kovarijantnosti mentalnog i fizičkog, potrebni su dodatni razlozi da bi se pokazalo da zavisnost postoji. Ovo važi i za slabu i za jaku kovarijansu. Takođe, moguće je da postoji treća komponentna iz koje se dobija objašnjenje. U slučaju da nema te treće komponente, možda se može i pripisati odnos zavisnosti između prethodne dve. U svakom slučaju, zavisnost i determinacija ne mogu se izvesti iz supervenijencije, oni se moraju dokazati. Iz funkcionalne zavisnosti ne može se izvesti ontološka zavisnost. Kovarijansa, takođe, ne mora biti asimetrična, kao što pretpostavlja supervenijencija. Nema nikakvog objašnjenja zašto postoji odnos determinacije mentalnog od fizičkog, kao ni zašto ne može da važi obratno.

Neki filozofi, posebno oni koji brane dualizam, argumentuju da supervenijentna zavisnost ne može biti novi oblik zavisnosti, pored kauzalne i mereološke. Teorija odnosa duha i tela mora dati odgovor zašto i kako postoji ta zavisnost, da li je kauzalna ili ne. Supervenijencija je *eksplanatorno prazna*, ne donosi nova saznanja. Supervenijencija nije eksplanatorna relacija (Kim 1993b, 167). Ona nije dovoljna da bude rešenje, kao zasebna teorija odnosa duha i tela, ona može biti samo početak jedne fizikalističke teorije. Međutim, supervenijencije može biti i van fizikalizma, i u raselovskom monizmu, na primer.

Ne treba zaboraviti ni argument na osnovu zamislivosti zombija⁴⁸ (*the zombie argument*) (Kirk 1974, Chalmers 1996) i epistemološki argument (*the knowledge argument*) (Jackson 1982), koji negiraju supervenijenciju makrosvesti (makroiskustva)⁴⁹ na fizičkim činjenicama. Ovi argumenti⁵⁰ (ako su zombiji zamislivi i metafizički mogući i ako naučnica Meri nema fenomenalnog znanja pre izlaska iz sobe) pokazuju da nema *a priori* povezanosti fizičkih činjenica i svesti. Ako se i prihvati validnost ovih argumenata, mogući odgovori na njih su različiti.

2.2.1 Emergencija

Ovaj koncept u tesnoj je vezi sa supervenijencijom. U Kimovom argumentu protiv emergencije (Kim 2006: 557) možemo videti mehanizam Kimovog principa

---

⁴⁸Oblik argumenta argumenta na osnovu zamislivosti (*the conceivability argument*)

⁴⁹„O-experience“, Goff 2009.

⁵⁰Koji započinju „teški“ problem svesti.

kauzalnog isključenja. U tom argumentu posmatramo kako dva emergentna mentalna svojstva utiču jedno na drugo. Uzmimo da neko emergentno mentalno svojstvo M uzrokuje drugo mentalno svojstvo M*. Ova mentalna svojstva imaju odgovarajuća podležuća fizička svojstva na kojima su *realizovana*, P i P*. Fizička svojstva su „bazni uslovi“ za pojavu emergentnih svojstava.

Kim razlikuje sledeće kauzalnosti: (1) kauzalnost unutar istog nivoa, (2) kauzalnost nadole (uticaj gornjih slojeva na niže), (3) kauzalnost nagore (uticaj nižih na više slojeve). (Kim, 1999: 18) On smatra da su ove kauzalnosti povezane, postojanje jedne zavisi od druge. Ako želimo da uzrokuje pojavu nekog svojstva, moramo uzrokovati bazne uslove iz kojih se ono pojavljuje. Tako, ako želimo da M uzrokuje M*, onda M mora uzrokovati osnovu zahvaljujući kojoj se pojavljuje M*. Dakle, M mora uzrokovati P*. Kim smatra da uzrokovanje u okviru istog nivoa *uključuje* silaznu kauzalnost. Da bismo uzrokovali bol, moramo uzrokovati neurofiziološku osnovu bola.

Kim smatra da je problem u tome što osnova P zamenjuje M u njenom uzrokovanju P*. S obzirom da je P nomološki dovoljan za pojavu M, a M nomološki dovoljan za pojavu P*, onda je P dovoljan za pojavu P*. Na ovaj način se mentalno svojstvo „preskače“ i gubi kauzalnu moć. Kim smatra da ovde nije reč o kauzalnom lancu od P do P*, preko M, jer između M i P *ne postoji uzročna veza*. U svakom slučaju, on zaključuje da svojstvo M nema nikakvu kauzalnu ulogu u pojavi P*. Sve što nam je potrebno za P* je P. Konačno, po Kimu, ako zadržimo M kao validan uzrok P*, a P je već uzrok P*, onda silazna kauzalnost uključuje DD, pa bi onda P bilo dvostruko uzrokovano. Ako je tako, emergentna svojstva ne donose nove kauzalne moći. Dakle, po Kimu, ako postoji emergencija i silazna kauzalnost, onda se javlja dvostruka determinacija, a nju negira princip kauzalnog isključenja.

Kim (2006) pri analiziranju pojma emergencije uzima u obzir začetnike britanskog emergentizma Aleksandera, Morgana i Brouda. Kimove primedbe proširuju se i na moderne oblike emergentizma, one teže da budu univerzalno važeće. Kim napada nejasnost pojma emergencije i emergentnih svojstava. Šta zapravo znači da neko svojstvo jeste potpuno „novo“, da se iz čisto fizičkog supstrata pojavi, na primer, neko mentalno svojstvo, koje je toliko drugačije od svih fizičkih svojstava⁵¹? Emergentizam

---

⁵¹Svest se često smatra jako emergentnim fenomenom.

ćuti o ovome. Neki emergentisti smatraju da je nemoguće odgovoriti na ovo pitanje, ili da stanje stvari treba prihvatiti kao takvo, kao činjenicu koju ne treba objašnjavati.

Kim želi da pokaže koji uslovi moraju biti zadovoljeni da bismo dobili koherentan i jasan pojam emergencije, koji bi bio veran svojim korenima. On nalazi da se obično uzimaju (1) supervenijencija i (2) nesvodivost kao dovoljni uslovi za emergenciju. Kim dodaje i (3) silaznu kauzalnost (SU). Emergencija bez silazne kauzalnosti, bez samostalnog uticaja emergentnih svojstava na niža svojstva i nije prava emergencija. On će pokušati da pokaže da se prva dva uslova mogu ostvariti mada ne na zadovoljavajuć način, ali problem SU emergentizam ne može prevazići i SU će dovesti do kraha emergentizma. Pred emergentizmom je težak problem silazne kauzalnosti (Kim 1992, 1999, 2006), koji nereduktivni fizikalizam ne može da reši. Sada ću izložiti Kimovu argumentaciju protiv emergentizma.

Kim prvo analizira tri oblika emergencije po Van Guliku. Po Kimu problem sa radikalnom emergencijom Van Gulika je u tome što ne uključuje supervenijenciju; emergentna svojstva ne postoje „nužno“ iz nižih svojstava, ne superveniraju na njima. Kim smatra da supervenijencije mora biti u emergenciji, jer je ima kod Brouda i britanskih emergentista. Ako se emergentna svojstva ne javljaju zakonomerno iz nižih svojstava, onda se mogu pojaviti jedino slučajno, ali i u tom slučaju postoji neki statistički zakon njihove pojave. Van Gulikova emergencija onda se i ne može nazvati emergencijom. Kim zaključuje da se supervenijencija mora uzeti kao komponenta emergencije.

Ali, ako i prihvataju supervenijenciju, emergentisti ne mogu prihvatiti (1) predvidivost i (2) objašnjivost emergentnih svojstava iz nižih svojstava. Emergentna svojstva se ne mogu „izvesti“, na neki način, iz nižih svojstava, pa se i ne mogu objasniti ovim prethodnim svojstvima. Tako smatraju i Morgan i Broad. Međutim, i emergentisti će priznati da se pojava emergentnih svojstava može na određeni način očekivati i predvideti. Induktivnom redukcijom možemo objasniti da se uvek draženjem određenih nervnih vlakana proizvodi bol (C vlakana) i da ljudska neurofiziološka osnova proizvodi emergentna mentalna svojstva.

Džonova C vlakna su stimulisana u t .

Svako kome stimulišemo C vlakna će osetiti bol.

Zato Džon oseća bol u t . (Kim 2006, 551)

Kim hoće da pokaže kako emergentisti, poput Brouda, govore o nereduktivnom objašnjenju emergentnih svojstava. Pojava emergentnih svojstava ne može se objasniti iz nižih svojstava „redukcionistički“, po novijoj terminologiji ili, po staroj terminologiji, preko onog što Broud naziva „mehanizmom“. Broud priznaje da celina i priroda nižih svojstava ima uticaja na nastanak i ponašanje emergentnih svojstava, ima supervenijencije, ali se gornja svojstva ne mogu deducirati iz nižih. Predviđanje i objašnjenje emergentnih svojstava, kod emergentista svode se na pitanje da li se ta svojstva mogu *deducirati* iz donjih svojstava. Zbog tog zahteva objašnjenja emergentnih svojstava ne mogu biti redukcionistička. Druga premisa u gornjem reduktivnom objašnjenju, dakle činjenica o pojavi bola, se u redukcionističkom objašnjenju podrazumeva; za emergentistu pravo pitanje leži upravo tu. Kod Nejgela, na primer, druga premisa postoji kao *premošćujući zakon* između emergentna i bazna svojstva. Emergentizam upravo ove zakone stavlja u pitanje, zašto oni važe, zašto se mentalna svojstva javljaju u mozgu čoveka i život u mrtvoj fizičkoj materiji. Nejgelovom redukcijom se ništa od ovoga ne objašnjava. Objašnjenja emergentista nisu reduktivna na ovaj način.

Kim ukazuje da je moguća i potrebna drugačija vrsta redukcije – funkcionalna redukcija (Kim 1988, 1999). Funkcionalna redukcija, ako se može primeniti na mentalna svojstva, ne zahteva *logičko* izvođenje bola iz neurofiziološke osnove. Funkcionalna definicija emergentnih svojstava povezuje to svojstvo sa biološkom osnovom (C vlakna) koja realizuje to stanje, ali i sa spoljašnjim ponašanjem koje izaziva. Funkcionalna definicija bola glasila bi:

„Biti u bolu = def. Biti u stanju koje je tipično uzrokovano oštećenjem tkiva i koje tipično uzrokuje odbojno ponašanje“

Dakle, da bismo dobili funkcionalno objašnjenje moramo videti da li se i kako dato svojstvo može funkcionalno definisati i naučnim istraživanjem utvrditi na kojoj osnovi se ono realizuje; potrebno je izvršiti konceptualni i empirički posao. Treba otkriti „biološki input“ i „bihejvioralni output“ da bismo funkcionalno definisali neko emergentno svojstvo, i učiniti odgovarajuće naučno istraživanje. Kim želi da pokaže kakav je značaj funkcionalne redukcije za emergenciju.

Pružajući izmenjen oblik gornje argumentacije za redukciju, Kim pokazuje da se bez kontradikcija može dati funkcionalna redukcija emergentnih svojstava. Dodaje se

funkcionalna definicija bola, a umesto Nejgelovih premošćujućih zakona imamo premisu koja se odnosi samo na niža svojstva. Definicija je ta koja sad premošćava. Po Kimu implikacije funkcionalne redukcije su:

„Svaka pojava bola ima kauzalne moći svog neuralnog realizatora; tako da ako se bol javi realizovan od strane N1, ova pojava bola ima kauzalne moći N1. U stvari, bol može biti identifikovan sa ovom instancom N1. Generalno, ako se M pojavi tako što ga realizuje N1, instanca M ima iste moći kao instanca N.“ (Kim 2006, 552).

On i u ovom slučaju pretpostavlja princip kauzalnog nasleđivanja. O validnosti ovog principa govoriću više u delu o realizaciji (2.3).

Funkcionalna redukcija vodila bi negaciji emergencije, pa emergentisti moraju imati zahtev za negiranjem takve redukcije kada su emergentna svojstva u pitanju. To je drugi uslov pored supervenijencije. Kim pokazuje da je jedino plauzibilna funkcionalna redukcija. Ali glavno pitanje je da li se mentalna svojstva mogu funkcionalno okarakterisati, da li će mentalno biti funkcionalizovano.

Kognitivna i intencionalna mentalna stanja povezana su sa ponašanjem i po Kimu, mogu se funkcionalno okarakterisati; kvalije, verovatno, ne mogu (Kim 2005, 165). Iako funkcionalizam nije do sada uspeo da pruži, a možda nikada i neće uspeti da pruži potpune definicije složenih mentalnih stanja, Kim smatra da su delimične definicije dovoljne da bi omogućile napredovanje i konstantnu dopunu u naučnom istraživanju podležućih fizičkih i neuralnih mehanizama. Takođe, po njemu, ove definicije mentalnih stanja, poput verovanja, uvek su u vezi sa ponašanjem i moraju biti definisane preko njega i preko „realizatora“ tih stanja; ništa više od toga nije potrebno. Ovu odbranu funkcionalizma Kim je namenio kao odgovor Bloku i Stalnakeru (1999). S druge strane, Kim ostaje pri zaključku da se kvalije nikako ne mogu funkcionalizovati. On smatra da je Čalmersova hipoteza „zombija“ suviše kontroverzna, pa se pre odlučuje za hipotezu inverzije kvalija.

Bez obzira koliko ove hipoteze delovale kontroverzno Kimu, one su validne i argumentovane kritike funkcionalizma. Kritika iz inverzija kvalija ukazuje da je funkcionalizam „slep“ za razlike u kvalitativnom karakteru mentalnih stanja: opazaj boja ima istu „kauzalnu ulogu“ i u slučaju kada neko opaža predmet kao crven, dok drugi posmatrač taj isti predmet opaža kao zelen. U vezi sa njim je i argument „odsutnih kvalija“, čija je varijanta hipoteza „zombija“ (Chalmers 1996, 94). Osobina

funkcionalizma da posmatra samo *relaciona* svojstava, bez osvrta na *instrisična* svojstva mentalnih stanja, stvara samo dodatne probleme (Lowe 2000, 44-67). Ovo se odnosi pre svega na zanemarivanje kvalitativnih svojstava, čija se kauzalna uloga negira. Iz inverzije kvalija ne možemo zaključiti da kvalije ne postoje, ni da su kauzalno inertne. Može se na ovaj argument odgovoriti da zamena boja upravo utiče na posledice koje te boje mogu ostaviti na nas (crvena izaziva strah, zelena umiruje, npr). Ali ovaj odgovor ne može dati funkcionalist, ako smatra da ove razlike dolaze iz našeg *verovanja* u uticaj boja na raspoloženje. I da imaju isti kauzalni uticaj dve kvalije, pa ih ne možemo razlučiti, ovo ne znači da nikakvog kauzalnog uticaja i nema, već da je kriterijum neprecizan. Nelegitimno je zaključiti iz argumenta inverznog spektra da su kvalije epifenomenalne (Lowe 2000, 58). Louvi ukazuje na jednu bitnu osobinu funkcionalizma: on je ontološki neodređena pozicija. Funkcionalizam može biti kompatibilan sa raznim teorijama: tip fizikalizmom, nereduktivnim fizikalizmom (ako uključuje realizaciju, kao fizički realizacionizam), ali i sa interakcionim dualizmom. Sloboda u primenjivosti funkcionalizma, ipak, nije prednost i ne uvećava privlačnost funkcionalističke pozicije.

Kim pokazuje da ova dva uslova nisu dovoljna za jasan i koherentan pojam emergencije. Supervenijencija je prazna, po sebi ona ne može dati objašnjenje, potrebna je, na primer, realizacija da bi se dalo celovito objašnjenje odnosa mentalnog i fizičkog. Funkcionalna neredukovanost je negativan pojam, koji govori samo šta emergencija ne sme biti i nije informativan, kao ni supervenijencija. Ostaje da se doda treći uslov za emergenciju – silazna kauzalnost, te da se i ona odbaci na osnovu dvostruke determinacije.

Van Kliv (Van Cleve 1990) se slaže sa anti-dualizmom, anti-reduktivizmom i anti-eliminativizmom Neigelovog (1979) argumenta za panpsihizam, ali smatra da je razumnije prihvatiti emergenciju nego panpsihizam. Van Kliv se pita u kom smislu treba razumeti nužnost veze između emergentnih i bazičnih svojstava? Da li se radi o *logičkoj* ili *nomološkoj* nužnosti? Van Kliv ukazuje da konfuzija nastaje zato što se emergentno često shvata kao „ne sledi logički iz svojstava delova“ i iz toga odmah prelazi na „ne sledi na bilo koji način“ (1990, 218), pa se čini da je emergencija „magična“. Ali emergentna svojstva mogla bi da slede *nomološki* nužno iz bazičnih svojstava. Ovo se možda dešava jer se emergencija posmatra kao suprotnost redukciji, koja je i sama često

nejasna. Ali i ako se fundamentalnim česticama dozvoli neka vrsta mentalnosti, čini se da je neki oblik emergencije više mentalnosti nemoguće izbeći. O emergenciji Van Kliv dodatno kaže da je vrsta supervenijencije, jer sadrži zahteve dependencije i determinisanosti, kao i supervenijencija, ali se ne može izvesti (dedukovati) iz svojstava delova. Do ovog se dolazi poređenjem Broudovog shvatanja emergencije i Kimovog shvatanja supervenijencije. *Kim ne veruje u supervenijenciju i njenu eksplanatornu moć, supervenijencija je eksplanatorno prazna. Nema dovoljno razloga da prihvatimo ovakav odnos zavisnosti, ništa više od iznenadne, grube emergencije. Kim zastupa funkcionalnu redukciju mentalnog na fizičko, po kojoj mentalna svojstva u potpunosti nasleđuju kauzalne moći bazičnih fizičkih svojstava na kojima su realizovana. Više o odnosu realizacije biće govora u odeljku 3.6. U sledećem odeljku se na osnovu odbacivanja semantičkog kriterijuma identiteta svojstava argumentuje protiv onih oblika fizikalizma koji prihvataju da koinstantivnu formulaciju supervenijencije.*

2.2.2 Koinstantivna supervenijencija

Nereduktivni fizikalizam zastupa dualizam svojstava, tako izbegavajući argument na osnovu višestruke realizacije (VR) i kauzalnu zatvorenost (KZ). Međutim, i neki oblici interakcionog dualizma kompatibilni su sa ovim stavovima. Ono što odvaja NF je zastupanje odnosa supervenijencije - zavisnosti mentalnog od fizičkog. Odbacivanjem semantičkog pristupa negira se EE, ali i argument na osnovu VR. Mentalni *predikati* su višestruko realizovani, a ne mentalni *tipovi*. Ako je tako, odbacivanje semantičkog pristupa vodi odbacivanju onih oblika nereduktivnog fizikalizma koji zastupaju *koinstanciranje*.⁵² Kauzalnom analizom svojstava Sofi Gib je argumentovala protiv nereduktivnog fizikalizma (2002). Jedini pretendenti za rešenje mentalne kauzalnosti ostaju psihofizički redukcionizam i interakcioni mentalizam (dualizam). Ko je u pravu zavisi od kauzalne zatvorenosti fizičkog domena, što opet zavisi od teorije kauzalnosti koja se podrazumeva.

U ovoj sekciji glavni argument protiv onih oblika nereduktivnog fizikalizma koji zastupaju koinstantivnu formulaciju supervenijencije (a po Gibovoj to je većina ovih stanovišta) ide preko ranijeg odbacivanja semantičkog pristupa ili principa (SE), tj.

---

⁵²Tradicionalne formulacije supervenijencije sadrže u sebi zapravo tezu koinstanciranja koja tvrdi da su supervenijento i subvenijentno svojstvo instancirani na istom objektu (videti Horgan 1993, 569-572). „Coinstantive supervenience because first and second order properties are possessed by the same object“ (Gibb 2002, 110).

preko odbacivanja semantičkog kriterijuma identiteta svojstava. Da bi se postigla zadovoljavajuća dualistička rešenja problema mentalne kauzalnosti, ovi autori smatraju potrebnim da se prihvati neki kauzalni kriterijum identiteta svojstava. Ova sekcija pokazuje na koje sve načine možemo argumentovati protiv nereduktivno-fizikalističkih rešenja mentalne kauzalnosti, ako odbacimo semantički kriterijum identiteta svojstava. Odbacivanje ovog kriterijuma može nas odvesti samo donekle, ali ne i do konkluzivne odbrane od interakcionog dualizma kao jedinog rešenja. Prvo ću reći nešto o problematičnosti samog odnosa supervenijencije i zašto ona ne može biti poput ontološke zavisnosti. Postavlja se pitanje kakva je zavisnost supervenijencija? Jedan mogući odgovor je odnos određujuće-određeno (Jablo); drugi je da su mentalna svojstva drugog reda. Gibova im odgovara preko negiranja SE i ja pratim ovu argumentaciju. U drugom delu sekcije sa odbacivanjem semantičkog kriterijuma odbacuje se i mogućnost da o razlici među svojstvima zaključujemo iz nesinonimnosti predikata. Nereduktivni fizikalist se brani pozivanjem na negiranje homogenosti kauzalnosti (HK), no ovakvo rešenje čini se primerenije mentalizmu. U trećem delu sekcije bavim se kratko i Kimovim principom kauzalnog nasleđa (KN), koji je u vezi sa odgovorom iz svojstava drugog reda.

S obzirom da je semantički kriterijum identiteta i egzistencije svojstava odbačen, nemoguće je iz različitih nivoa objašnjenja zaključiti da postoje ontološki nivoi svojstava. Na ovaj način argumentuje se protiv onih oblika NF koji zastupaju koinstantivnu supervenijenciju. Gibova poseže za drugačijim kriterijumom identiteta – kauzalnim⁵³. Ovim kriterijumom se argumentuje protiv NF. Gibova smatra da većina filozofa koji istražuju supervenijenciju, pretpostavljaju njenu koinstantivnu formulaciju. Suština njene kritika NF je u razdvajanju tipova svojstava od predikata. Razlike u predikatima, objašnjenjima, ne vode u zaključak o ontološkim razlikama u svojstvima. Ovo je greška koju pravi Maras kada kritikuje Kima. Ovim se obara i Kimov EE.

Neki, poput Roba (1997), zastupaju da se mentalna i fizička svojstva razlikuju, nisu identična, što zadovoljava višestruku realizaciju, ali se ne ide u interakcioni dualizam; ova svojstva instancirana su na istom, fizičkom entitetu. Mentalna svojstva su zavisna od fizičkih, što važi i za njihove kauzalne moći, ali ona, ipak, nisu epifenomenalna. Takva supervenijencija pretpostavlja teoriju identiteta tokena. Na

---

⁵³Vidi Gibb 2002, drugi deo, poglavlje 5

nivou tokena mentalno i fizičko je identično, a razlike su na nivou tipova. Gibova argumentuje da se supervenijencija ne može braniti iz takve teorije, jer ako su instance svojstava članovi kauzalnih relacija i postoje razlike u njihovim tipovima, onda postoje i razlike u tokenima. Monizam tokena ne može biti spojen sa dualizmom tipova.⁵⁴ NF zastupa monizam entiteta sa dualizmom svojstava i supervenijencijom. NF obično svojstva posmatra kao univerzalije pri zastupanju supervenijencije. Najveći problem sa supervenijencijom je kako se najčešće definiše ta zavisnost među svojstvima. To je definisanje supervenijencije kao *koinstanciranja*, dakle da se supervenijentna i subvenijentna svojstva instanciraju na istom objektu. Neadekvatnost supervenijencije kao baze za jedan oblik NF je bila zanemarena, zato što nije ispitivana zavisnost svojstava, iako se supervenijencija posmatra kao odnos zavisnosti među svojstvima (2002, 100).

Mereološka supervenijencija predstavlja odnos zavisnosti između svojstava koja pripadaju različitim objektima, kao celina i deo. Kim je razdvojio dva tipa supervenijencije - slabu i jaku. Prvi oblik se odnosi samo na entitete u okviru istih mogućih svetova i nema dovoljnu modalnu snagu da može biti odnos zavisnosti (*dependence relation*)⁵⁵. Jaka supervenijencija važi preko svih mogućih svetova, pa može da predstavlja oblik odnosa zavisnosti, ali koji je reduktivan.⁵⁶ Takođe, moguća je podela na individualnu, regionalnu i globalnu supervenijenciju.⁵⁷ Po Gibovoj, ove podele su nepotrebne, jer su sve ovo oblici koinstantivne teorije supervenijencije⁵⁸, zato što se uvek odnose na isti objekat.

Gibova argumentuje da koinstantivna supervenijencija ne može biti ontološka zavisnost (2002, 104), zato što nije odnos između objekata, već između svojstava. Ontološka zavisnost je:

D1: s1 je ontološki zavisno od s2 ako i samo ako je nužno da s2 postoji ako s1 postoji, kad s1 nije identično sa s2 (2002, 104).

---

⁵⁴I Kim argumentuje da monizam tokena povlači monizam tipova. On to izražava ovako: „Odbacivanje token fizikalizma vodi odbacivanju tip fizikalizma“ (Kim 2010a, 110).

⁵⁵Kim i Gib

⁵⁶Kim

⁵⁷Po individualnoj supervenijenciji nema dva objekta koji su različiti u nekim mentalnim aspektima, ako su identični u fizičkim aspektima; regionalna supervenijencija tvrdi da nema dva regiona koji se razlikuju u mentalnom ako im je sve fizičko identično i globalna supervenijencija koja tvrdi da nema dva fizički moguća sveta koji se razlikuju u mentalnim aspektima ako su im identični svi fizički aspekti.. Vidi Horgan (1993).

⁵⁸Gib (2002) i Horgan (1993)

Svojtvo zavisi od svog entiteta, ali ne mora zavisiti od drugih svojstava. I Kim iziskuje da to bude ontološka zavisnost (1993). Supervenijenciji nedostaje usmerenost (*directionality*) koja postoji kod ontološke zavisnosti. To što svojstvo p1 supervenira na p2 ne implicira, niti isključuje da važi i supervenijencija p2 na p1, što nije slučaj sa entitetima. Po Gibovoj, supervenijencija ne može biti odnos zavisnosti (*dependence*), jer u njoj nema asimetričnih odnosa. Gornja definicija se možda može izmeniti tako da uključuje asimetriju:

D2: s1 ontološki zavisi od s2 ako i samo ako, nužno postoji s1 zato što postoji s2, kad s1 nije identično sa s2 (2002, 106)

Problem sa ovom definicijom je što se pojavljuje „zato što“, koji ukazuje na eksplanatornu vezu, a nama je potrebna ontološka zavisnost. Tako dobijamo:

D3: s1 ontološki zavisi od s2 ako i samo ako, nužno s1 postoji samo ako s2 postoji i nije slučaj da nužno s2 postoji samo ako s1 postoji, gde s1 nije identično sa s2. (2002, 107)

No ni na ovaj način se ne može utvrditi asimetrična zavisnost. Moguće je da asimetrična zavisnost dva entiteta postoji samo zato što oni imaju neki fundamentalni odnos sa trećim entitetom. Sve ovo ne dokazuje da postoji takva veza i da ona mora biti asimetrična. Nereduktivni fizikalist i da ovako definiše supervenijenciju mora tek pokazati da ovaj jači oblik zaista važi za odnos supervenijentih i subvenijentnih svojstava. Moguće je da je asimetrija posledica kontingentnih osobina fizičkog i nefizičkog jezika (Miller 1990).

Dodatna mogućnost za uspostavljanje asimetrične zavisnosti, koju predlaže Gibova, je da se pozovemo na zavisnost identiteta pri uspostavljanju ontološke zavisnosti. U ovome se ona poziva na Louvija (1998).

D4: s1 ontološki zavisi od s2 ako i samo ako, nužno identitet s1 zavisi od identiteta s2 (2002, 108; Lowe 1998).

Ovo bi bilo plauzibilno za odnose između svojstva i njegovog entiteta, ali supervenijencija nije takav odnos. Ali supervenijencija ne govori o odnosu zavisnosti svojstava, već zahteva nešto slabije od toga. Zato se ona ne može pojačati do ontološke zavisnosti. Supervenijencija govori o zavisnosti varijacija svojstava, a ontološka o zavisnosti egzistencija.

Ali kako objasniti koinstantivnu supervenijenciju? Glavni problem sa supervenijencijom je *zašto* takva zavisnost postoji. Supervenijencija samo primećuje da ta zavisnost postoji, ali ne kaže *zašto*.⁵⁹ Nereduktivni fizikalist se mora pozvati na neku vrstu zavisnosti između mentalnih i fizičkih svojstava da bi objasnio koinstantivnu supervenijenciju. Dve su mogućnosti. Ili se fizička i mentalna svojstva posmatraju kao svojstva prvog i drugog reda (funkcionalizam), ili se poziva na odnos određujuće-određeno (Jablo).

Jablo koinstantivno definiše supervenijenciju na sledeći način:

(S) „Nužno, za svaki x i svako mentalno svojstvo M od x , x ima neko fizičko svojstvo P takvo da nužno svi P -ovi jesu M -ovi“⁶⁰ (Yablo 2008, 228).

Koinstantivna je jer se svojstva odnose na isti objekat. S obzirom da jeste koinstantivna, dodatno objašnjenje je potrebno. Poziva se na odnos određujuće-određeno (*determinate-determinable*). Fizičko je određujuće, a mentalno određeno. U ovom odnosu imamo asimetriju, što je potrebno za supervenijenciju. To da je ruža skarletna određuje da ona mora biti crvena, ali obratno ne važi. U srcu relacije determinacije leži asimetrična nužnost. Jablo dodaje da u relaciji određujuće-određeno važi višestruka realizacija (1992, 255). Iz supervenijencije i VR sledi da se mentalno i fizičko svojstvo nalaze u relaciji asimetrične nužnosti; dakle, radi se o determinaciji.

Gibova ukazuje na problem sa kojim se suočavaju oba objašnjenja koinstantivne supervenijencije. Relacija kao određujuće-određeno, možda važi među predikatima, ali ovo ne znači da važi i među samim svojstvima. Subvenijentna i supervenijenta svojstva moraju zaista postojati i biti u odnosu za koji se tvrdi da važi, da bismo imali potvrdu nereduktivnog fizikalizma. *Ova rešanja su problematična, jer se oslanjaju na semantičku analizu svojstava i semantički kriterijum identiteta svojstava. Ovaj pristup je odbačen u prvom delu. Argumentovalo se da iz semantike ne možemo izvući određene zaključke o metafizici. Ako su ovo samo odnosi među predikatima, to vodi u eliminativizam, a ako su svojstva identična, u psihofizički redukcionizam.*

Već smo preko Roba, Hejla i Armstronga argumentovali za odbacivanje predikativnog nominalizma. Semantički princip (SE), koji smo takođe odbacili u terminologiji KP (krakterišućih partikularija), se može ovako definisati:

---

⁵⁹Zato Kim primećuje da je supervenijencija *prazan* pojam.

⁶⁰Yablo 2008, 254

E4: Za svaki distinktni predikat p1, pod koji potpada entitet, postoji jedan set potpuno sličnih KPova – Tip-KP1, i ako s1 potpada pod p1 to je zato što s1 instancira KP1 (KP iz seta Tip-KP1) (Gibb 2002, 116).⁶¹

E4 (ili SE) daje jedan odgovor na pitanje kada su dva KP-a potpuno slična i on glasi: kada su predikati pod koje potpadaju sinonimni. Ovo bi značilo da su dva KP identična kad potpadaju pod isti predikat i instancirani su na istom entitetu. Ako kažemo da i jabuka i haljina potpadaju pod predikat „crvena“, onda bi ova dva KP-a morala biti ista crvena, što nije tačno. Gibova (2002, 117) se koristi argumentacijom Armstronga (1989) o „igramama“ da bi negirala ovaj princip. Jedan predikat se ne može odnositi na samo jedan set potpuno sličnih KP-ova. Može biti više setova nepotpuno sličnih KP, i neki objekat instancira KP iz jednog seta, drugi iz drugog, ali se svi mogu opisati kao *igre*. Sve ovo vodi odlučnom odbacivanju E4 i semantičkog kriterijuma identiteta svojstava. Semantika i metafizika se ne ogledaju tako precizno jedna u drugoj.

Eliminativizam i psihofizički redukcionizam ne mogu se kombinovati sa semantičkim pristupom, to može samo nereduktivni fizikalizam. Takođe, argument na osnovu VR postoji zahvaljujući semantičkom pristupu (2002, 119). I VR (višestruka realizacija) pretpostavlja da mora postojati set potpuno sličnih KP, koji odgovara predikatu „x je u bolu“ i taj mentalni tip dele različiti entiteti. I kod Patnama (1980) je vidljiva veza VR i semantičkog kriterijuma. Mentalni predikati su višestruko realizovani. S obzirom da je semantički pristup odbačen, psihofizički redukcionista može odgovoriti na VR tvrdeći da entiteti ne moraju instancirati potpuno slične KP-ove, iako potpadaju pod predikat „je u bolu“. Ovaj predikat može se primeniti, kao i „igra“ ranije, na različite entitete sa nepotpuno sličnim KP-ovima.⁶²

Kako negiranje semantičkog pristupa odstranjuje VR, i neki oblici nereduktivnog fizikalizma mogu se oslabiti u korist psihofizičkog redukcionizma. Rob i Hejl smatraju da odbacivanje SE negira one oblike NF koji zastupaju koinstantivnu supervenijenciju. Gibova tvrdi da je njihova analiza Dejvidsona pogrešna. Oni odbacuju slojevanje svojstava u okviru objekta. Ali samo zato što smo odbacili semantički kriterijum, ne znači da ne sme biti slojevanja svojstava. Zaključak Roba i Hejla čini se preteranim. Ako imamo distinktno, nesinonimne mentalne i fizičke predikate i semantički kriterijum ne važi, ne možemo zaključiti da su i mentalna i fizička svojstva

⁶¹I Armstrong (1972, 164) odbacuje ovaj kriterijum identiteta.

⁶²Ovo će biti Robov (2013) odgovor.

distinktna. Dakle, to što postoje različiti nivoi predikata pod koje potpada neki objekat ne znači da postoje i različiti nivoi svojstava, ali po sebi to nije dovoljno da se zaključi da uopšte nema slojevanja svojstava. Kritika Jablove relacije određujuće-određeno je dozvoljena, ako se ona odnosi na predikate. Gibova ukazuje da bi se potpuno odbacilo slojevanje svojstava u okviru objekta potrebno je dati analizu identiteta KP, čega nema kod Rob i Hejla (Gibb 2002, 123). Kauzalni kriterijum može dovesti u pitanje sve oblike nereduktivnog fizikalizma.

Nereduktivni fizikalist može pokušati da se odbrani pozivanjem na *negiranje homogenosti kauzalnosti* (Gibb 2002, 132, Crane 1995). U tom slučaju ne bi bilo DD. Ovakvo razmišlja i Jablo. Određujuće i određeno se ne „takmiče“ za kauzalni uticaj. Iako prihvata kauzalnu zatvorenost, smatra da nije sva kauzalnost fizička. Golub ključa crveni trougao zbog njegove crvene boje, ali on ključa trougao i zbog određene nijanse crvene (skarletna) tog trougla, mada određujuće i određeno nisu „kauzalni rivali“. Gibova smatra da je ovakav odgovor NF loš. Nereduktivni fizikalizam pokušava da pokaže kako mentalno deluje preko fizičkog kad imamo kauzalnu zatvorenost, ali ako negiramo homogenost, onda i nema sukoba mentalne kauzalnosti sa kauzalnom zatvorenošću. U tom slučaju mogli bismo pre zastupati dualizam svojstava i interakcioni dualizam (mentalizam) nego NF, koji bi bio kompatibilan sa KZ. Ovakav odgovor, dakle, primereniji je mentalizmu. Nereduktivni fizikalista može odgovoriti da se mentalno ne takmiči sa fizičkim u kauzalnom uticaju zato što je zavisno od njega. Ali u tom slučaju, ovo vodi u redukcionizam, ili ta mentalna svojstava nemaju zaista neki kauzalni uticaj.

Problem je da li određeno ima kauzalne moći preko kauzalnih moći određujućeg; da li se one samo nasleđuju. Isto se može pitati za kauzalne moći svojstava drugog reda. Gibova poredi Jablov model sa Kimovim. Kim ne negira homogenost kauzalnosti i to vodi vodi redukcionizmu. Ovo je vidljivo i iz principa kauzalnog nasleđa, koji on zastupa. Gibova smatra da Jablov model nije pravo negiranje homogenosti, te da vodi eliminativizmu. Kod Jabloa se samo pokazuje da mentalni predikati imaju neku ulogu u kauzalnim objašnjenjima fizičkih stanja, ali se ovim zapravo ništa ne kaže o postojanju mentalnih svojstava i mentalne kauzalnosti pored

fizičke kauzalnosti. Ovde se opet pokazuje od kakvog je značaja odbacivanje semantičkog kriterijuma analize svojstava.⁶³

Gib smatra da je Jablo u pravu kada tvrdi da nema kauzalne kompeticije, ali iz razloga što postoje samo različiti predikati. Ako imamo distinktno, nesinonimne mentalne i fizičke predikate, to ne znači da postoje i ontološki različita mentalna i fizička svojstva. Jablovo pozivanje na negiranje homogenosti nije urodilo plodom, jer to i nije bilo pravo negiranje homogenosti. *Razlog zbog kog Gibova odbacuje Jablovo rešenje, a to je negiranje semantičkog pristupa, dodatno umanjuje plauzibilnost nereduktivno-fizikalističkih pozicija, koje se pozivaju na koinstantivnu supervenijenciju. Ovo ipak ne umanjuje plauzibilnost svakog negiranja homogenosti kauzalnosti, koje je, kako se pokazalo, primerenije mentalizmu. Sve ovo zajedno umanjuje privlačnost srednjeg puta nereduktivnog fizikalizma. Da li ćemo se opredeliti za redukcionizam ili mentalizam zavisi od drugih razloga, da li prihvatamo kauzalnu zatvorenost, i ako je prihvatamo da li mentalizam može biti kompatibilan s njim; te da li prihvatamo homogenost.*

Kim pretpostavlja semantički kriterijum identiteta u EE i ovde. On prihvata i princip kauzalne individuacije vrsta (1993, 326). Kim smatra da mogu postojati disjunktivna svojstva, kao i predikati (1993, 322). Ali Gibova je pokazala da su članovi kauzalne relacije instance svojstava kao KP, a ne tipovi, pa je bolje definisati kriterijum identiteta i egzistencije samih KP-ova. Kim prihvata i VR, pa izjednačava kauzalne moći tokena. S obzirom da je E4 ili SE odbačeno, onda Kimov EE ne važi i VR ne važi, tj. odnosi se samo na predikate. U tom slučaju ni teza o fizičkoj realizaciji ne može da važi, jer se tiče objašnjenja, što je vidljivo u drugom verovanju koje čini ovu tezu (Kim 1992, 322). Princip kauzalnog nasleđa (KN), kako ga definiše u (Kim 1998, 54), preko svojstava drugog reda, funkcionalnom, pokazuje da postoji problem isključenja: „Realizatori prvog reda prete da prisvoje kauzalne tvrdnje svojstava drugog reda“ (1998, 55). Ovo je opšta pretnja koja važi za sva sekundarna svojstva. Gibova je

---

⁶³ Armstrong je na osnovu kriterijuma sličnosti odbacio da određujuće postoji iznad određenog (Armstrong 1997, 50). Ako dva entiteta instanciraju istu univerzaliju među njima postoji neka sličnost. Status određenog se dovodi u pitanje na sledeći način. Ako dva entiteta potpadaju pod isto određujuće (dva objekta iste nijanse crvene boje) među njima postoji neka sličnost. Dva objekta različitih nijansi (skarletna i grimizna) potpadaju pod isti predikat “je crveno”, ali to ne znači da među njima postoji i neka ontološka sličnost. Ovde je problematično šta se zapravo podrazumeva pod “sličnošću”. Ipak čini se da određeno nema dodatne kauzalne moći preko određujućeg; gloub ključa trougao zato što je skarletne boje, a ne zato što je neke nijanse crvene boje, mada je ovo od značaja u kauzalnom objašnjenju ključanja, ne i u samoj kauzalnosti.

pokazala da Kim ne individuira objašnjenja preko SE, već preko eksternog pristupa. Menzies definiše Kimov princip KN:

„Ako je stanje drugog reda S1 realizovano na stanju prvog reda S2, onda su kauzalne moći S1 identične sa kauzalnim moćima S2.“ (Menzies 2003, 11).

Ali kako kauzalne moći mogu biti identične, ako je u pitanju realizacija, tj supervenijencija, koja nije identitet svojstava, samo zavisnost? U formulaciji kauzalnog nasleđa Kim kaže da se on odnosi samo na posebne instance svojstava, pozivajući se na višestruku realizaciju. Ali odbacivanje semantičkog pristupa povlači odbacivanje i višestruke realizacije. Kim zastupa kauzalnu redukciju, a ona povlači ontološku redukciju. On zastupa i *homogenost kauzalnosti* (HK). Ovo zajedno sa kauzalnim kriterijumom identiteta svodi mentalna svojstva na fizička. Poreklo kauzalnog nasleđa je u neekspliciranoj premisi homogenosti kauzalnosti. Negiranje ove homogenosti može biti nereduktivno fizikalističko, ali se odbacuje sa semantičkim pristupom. Prava negacija homogenosti je u mentalizmu. Odbacivanje homogenosti ne mora biti povezano sa odbacivanjem kauzalne zatvorenosti. Oni su kompatibilni i ovo je jedna moguća mentalistička strategija. Ili se negira zatvorenost ili homogenost. Rešenja leže u pravom razumevanju kauzalnosti i odabiru teorije kauzalnosti, po Gib. Menzies smatra da Kimov princip kauzalnog nasleđa ne važi, jer pogrešno razumeva kauzalnost (2003, 11). Kauzalno nasleđe ne važi za intencionalni model.

Gib primećuje da Kim (1993) meša nereduktivni fizikalizam, koji zastupa koinstantivnu supervenijenciju, sa onim koji zastupa mereološku (2002, 141-2). Sa slojevanja svojstava u okviru objekta, na slojevanje među objektima. Ovu grešku pravi i Rob (1997). U nereduktivnom fizikalizmu koji zastupa mereološku supervenijenciju, javljaju se isti problemi. Kauzalne moći mentalnih svojstava zavise, ili nisu ništa iznad kauzalnih moći svojih fizičkih delova. Ako dodamo kauzalni kriterijum identiteta, onda su to ista svojstva. Ovo je Kimova kritika; kauzalno nasleđe u kombinaciji sa kauzalnim kriterijumom daje ovo. U tom slučaju, kako nema razlike u kauzalnim moćima (kauzalna redukcija), onda sledi i ontološka redukcija. Mentalna i fizička svojstva su identična i ne javljaju se na različitim nivoima. To je Kimova pozicija redukcionizma. Gibova kaže da je ovo i Hejlova pozicija. Zastupnik nereduktivnog fizikalizma može odgovoriti preko negacije homogenosti, kao Jablo. Ona sa pravom primećuje da u ovom slučaju njegov odgovor će biti nemoguće razlikovati od dualističkog. Isto može tvrditi

dualista, i sa više prava nego zastupnik nereduktivnog fizikalizma, jer bi mentalna svojstva imala zaista nezavisne kauzalne moći. Takođe, mereološka supervenijencija je kompatibilna i sa Britanskim emergentizmom.

2.2.3 Supervenijencija tropa

U ovoj sekciji rada kratko ću se osvrnuti na stanovište koje smatra da se problem prirode supervenijencije i mentalne kauzalnosti može rešiti ako se koinstanciranje interpretira preko tropa (partikularnih svojstava). Ovo je stanovište Roba (1997, 2013). Tematizovaću i slično rešenje Vitlove (2007) i kritiku Gibove (2004).

Rob definiše problem mentalne kauzalnosti preko sledeće tri teze:

Relevantnost: Mentalna svojstva su (ponekad) kauzalno relevantna za fizičke događaje.

Zatvorenost: Svaki fizički događaj ima u svojoj kauzalnoj istoriji samo fizičke događaje i fizička svojstva.

Distinktnost: Mentalna svojstva nisu fizička svojstva (Gibb 2002, 50; Robb 1997, 181-183).

Iz prihvatanja psihofizičke kauzalnosti, zatvorenosti fizičkog domena i argumenta na osnovu višestruke realizacije slede gornji principi. Svaki za sebe od ovih principa je plauzibilan, ali zajedno oni su nekonzistentni. U sukobu ovih principa sastoji se problem mentalne kauzalnosti. Ako prihvatimo prva dva principa, *Distinktnost* deluje neodrživo.

Na problem mentalne kauzalnosti Rob odgovara preko tropa (Robb 1997). To rešenje je verzija čuvenog rešenja preko supervenijencije, s tim što svoje rešenje smatra boljim, jer daje više eksplanatornih detalja (1997, 186). Rob smatra da se ove doktrine mogu pomiriti, ako su svojstva događaja koji su članovi kauzalnih relacija trope, a ne univerzalije.⁶⁴ Da su univerzalije, mentalno i fizičko bi bilo identično na nivou tipa, a to je neplauzibilno zbog argumenta višestruke realizacije. S obzirom da se argument VR odnosi na tipove, ako prihvatimo *Relevantnost* i *Zatvorenost* i svojstva posmatramo kao KP, onda su mentalni KP identični sa fizičkim KP-ovima. Protiv ovoga ne ide argument VR, pa iako su partikularni KP-ovi identični, njihovi tipovi nisu. Argument na osnovu VR ne važi za svojstva kao KP, ali se njegov modifikovani oblik javlja i u KP ontologiji

---

⁶⁴KP je termin Gib, Rob ih naziva tropama i one su apstrakni partikulari, kao kod Vilijamsa

na nivou tipova. Robovo rešenje je KP monizam (tropa) u kombinaciji sa dualizmom tipova. Kod Roba mentalne i fizičke trope su identične. Te trope su „svojstva kauzalnosti“, one imaju kauzalnu efikasnost (Robb 1997, 187). U KP ontologiji tipovi nisu ti koji čine kauzalne razlike.

I oni koji smatraju da su tipovi univerzalije i oni koji smatraju da su setovi potpuno sličnih tropa, drže da su sličnosti objektivne. Relacija sličnosti svojstava ima nivoe, pa zato postoje različite klase sličnosti. Na najnižem nivou dve trope su neslične, a na najvišem potpuno slične. Po zastupnicima tropa relacija sličnosti je nesvodljiva, primitivna relacija koja se ne može analizirati. U suprotnom to bi bilo prihvatanje univerzalija, a sličnost bi bila definisana preko identiteta. Ako su svojstva univerzalije potpuna sličnost je potpuni identitet. Ovo nagoveštava, ali ne dokazuje, da bi nepotpuna sličnost bila parcijalni identitet⁶⁵ (Gibb 2006, 540; Armstrong 1991, 480). Ima i onih koji, kao Ering (2004), zastupaju da su tipovi „prirodne klase“ tropa, gde sličnost nije primitivna relacija.

Robovo stanovište je problematično. Gibova smatra da KP monizam povlači tip monizam (2004, 472). Tipovi su identični ako su im članovi identični, tj. klase sličnosti su identične ako su im članovi identični. Ovo je prema teoriji sličnosti KP-ova. Ali onda opet imamo problem VR. Rob ne misli da ako imamo monizam tropa moramo imati i monizam tipova. On prati nominalistu i uzima da je tip set sličnih tropa. Onda je mentalni tip set fizičkih tropa. Ali zbog višetruke realizacije te fizičke trope ne liče toliko jedna na drugu, kao članovi fizičkog tipa. Po njemu mentalni tip ima mnoge fizičke tipove kao podskupove (1997, 188). Na ovaj način Rob podrazumeva drugačiji kriterijum sličnosti za mentalne i fizičke tip. Ali ako nemamo fundamentalni način razlikovanja KP-ova, onda nećemo imati ni kriterijum identiteta KP. Da bismo znali da li su identični, moramo znati da li i kako su slični. Gibova zaključuje da, suprotno Robu, mora postojati „jedna fundamentalna relacija sličnosti koja rukovodi egzistencijom tipova“ (2002, 56).

Rob u novijem tekstu (Robb 2013) odgovara na primedbu koju nalazimo u sledećem pasusu: „Samo one klase tropa sa najvećim mogućim stepenom jedinstva, dakle setovi potpuno sličnih tropa, mogu biti zamenjeni za univerzalije. Ovo se može videti po formalnim svojstvima relacije sličnosti. Dok su sve relacije sličnosti

---

⁶⁵Za raspravu o plazibilnosti parcijalnog identiteta videti Gibb (2006)

refleksivne i simetrične, samo u slučaju potpune sličnosti je relacija sličnosti transitivna“ (Gibb 2004, 147).

Gibova se preko Armstronga (1989) poziva na setove potpuno sličnih tropa. Oni se jedino mogu zameniti univerzalijama. Gibova smatra da postoji jedna skala sličnosti, po kojoj se krećemo ka univerzalijama. Različite klase sličnosti se nalaze na različitim nivoima te skale. Što se više penjemo KP-ovi više liče jedni na druge. Ti najviši setovi na skali mogu se zameniti za univerzalije. Ti setovi potpuno sličnih KP-ova su klase ekvivalencije i oni se mogu podeliti na posebne klase, koje se mogu zameniti univerzalijama. Ovo je u skladu sa onim što Armstrong kaže, da se klase potpuno sličnih tropa mogu zameniti univerzalijama (1989, 122). On kaže: „Neke trope su potpuno slične, što daje tropnu zamenu „instanciranja iste univerzalije“ (1989, 124).

U VR se traži da jedna mentalna univerzalija bude realizovana na više različitih fizičkih univerzalija, ili preko KP, da se članovi seta potpuno sličnih KP, koji su mentalni tip, višestruko realizuju na fizičkim KP, koji nisu međusobno potpuno slični. U suprotnom, ako tvrdimo da su mentalni KP nepotpuno slični negiramo VR, jer bi onda imali različite univerzalije (Gibb 2002, 53). Po Gib, jedini drugi način da se KP monizam spoji sa dualizmom tipova, pod uslovom da imamo fundamentalnu relaciju sličnosti za egzistenciju tipova, jeste da se prihvati da KP imaju različite aspekte. Mentalna tropa je kauzalna zahvaljujući njenom fizičkom aspektu. Rob ovo vidi kao moguću primedbu tropama koja je slična primedbi Dejvidsonovom stanovištu (1997, 190). Rob smatra da je greška izvesti pojavu *qua* problema kod tropa, iz pojave *qua* problema kod događaja. Dakle, on negira da trope imaju aspekte i da su kauzalne zahvaljujući njima. Da ih ne negira, morao bi da negira Relevantnost ili Zatvorenost. A i šta bi ti aspekti uopšte bili? Monizam tropa kod Roba zahteva supervenijenciju. Rešenje preko tropa treba da pokaže relevantnost supervenijencije za mentalnu kauzalnost. Rob smatra da njegovo rešenje dopunjava supervenijenciju (1997, 189). Njegovo rešenje, takođe, potvrđuje važenje principa KN Kima. Konačno, Gibova zaključuje da se problem mentalne kauzalnosti ne može rešiti pozivanjem na KP u obliku psihofizičkog redukcionizma.

Rob smatra da fizičke trope koje čine mentalni tip ne moraju biti potpuno slične (2013). Ako je prihvatio Relevantnost i Zatvorenost i zastupa KP monizam, po argumentu VR mentalne trope moraju biti potpuno slične, a fizičke ne moraju. Ali, s

obzirom da imamo tranzitivnost potpune sličnosti i te fizičke trope moraju biti potpuno slične, znači istog tipa, jer iz KP monizma sledi tip monizam. Ako Rob prihvata argument na osnovu VR on mora naići na ovaj problem. Rob prihvata VR i ne smatra da postoje aspekti tropa. Rob prihvata VR, ali misli da fizičke trope ne moraju talno biti slične. Ali iz VR i tranzitivnosti to sledi.

En Vitl (Ann Whittle) smatra da Eringova i kritika Sofi Gib ukazuju na teškoće da se teza o koinstanciranju interpretira i preko univerzalija i preko tropa. Oni ukazuju da se dualizam svojstava ne može kombinovati sa monizmom instanci svojstava da bi se odgovorilo na problem isključenja (Whittle 2007, 1). Oni koji odgovaraju na kauzalno isključenje preko koinstanciranja moraće da brane svoje teze. Ering, Rob i Gibova smatraju da ne može biti koinstanciranja kod univerzalija. Vitl na tvrdnju Sofi Gib da samo setovi potpuno sličnih tropa mogu biti zamenjeni univerzalijama odgovara da ovo postaje plauzibilno ako se zamene „retkim“ (sparse) Armstrongovim univerzalijama. Ali zastupnik teorije tropa, po Vitl, može smatrati da postoje i setovi nepotpuno sličnih tropa. Vitl zastupa jedan oblik relacije određujuće-određeno.

Vitl misli da i ovo određujuće može biti svojstvo, ali ne preko potpune sličnosti. Vitl smatra da Gibova mora da odgovori zašto samo setovi potpuno sličnih tropa mogu zameniti univerzalije. Funkcionalisti mogu tvrditi da nije tako. Samo nam najviši setovi daju najveće jedinstvo, da budu univerzalije. Odgovor treba tražiti kod Armstronga. Gornje tvrđenje zasniva se na tome da se jedinstvo klasa tropa bazira na primitivnom shvatanju sličnosti, koje se ne može analizirati (Armstrong 1989, 120). Ovo zastupaju Vilijams i Kempbel i prihvata Armstrong. Bitno je uočiti da je potpuna sličnost *simetrična, tranzitivna i refleksivna*. Zahvaljujući ovim osobinama relacija sličnosti deli polje tropa na međusobno isključive klase, koje se mogu zameniti univerzalijama. Znači ova zamena važi samo za potpuno slične trope. Takođe, ako se prihvata VR, onda sličnost među mentalnim tropama mora biti potpuna, a među fizičkim ne mora.

Rob smatra da nema fundamentalne relacije sličnosti. On priznaje da članovi fizičkog tipa moraju sličiti jedni drugima, ali da fizičke trope u mentalnom tipu ne moraju. Znači ima dva *načina* sličnosti: kada slične fizičke trope čine fizički tip, a kada ne slične mentalni tip. Ali ako su fizička i mentalna tropa identične, kako ovo može biti? Kako uopšte može biti nekog kriterijuma identiteta, ako imamo dve relacije sličnosti?. U ovome je problem Robovog rešenja.

Argument Sofi Gib pada ako su trope slične samo u nekim aspektima, ali ovo podrazumeva ontologiju *aspekata tropa*. Ako one imaju aspekte, ovo samo pomera problem mentalne kauzalnosti sa tropa na njihove aspekte (Gibb 2004, 475). Ona smatra da ne moramo zaključiti da sami aspekti tropa rade kauzalni posao, iz toga da su slični u nekim aspektima. Trope u celosti daju kauzalne moći. Ali funkcionalistički odgovor se opet nalazi u problemu jer pretil kršenje KZ ili epifenomenalizam. Vitl smatra da se problem rešava funkcionalnom interpretacijom koinstanciranja. Ovo je NF sa koinstantivnom supervenijencijom, po terminologiji Gib. Vitl zastupa *relaciju determinacije*, koja je u duhu relacije određujuće-određeno Jabloa, ali prevazilazi njene probleme. Ona je definiše na sledeći način:

„Svojstvo A determiniše svojstvo B kada su kauzalne moći koje daju instance B pravi podskup onih koje daju instance A“ (2007, 12).

Ovo zvuči kao kombinacija Šumejkerovog i Jablovog pristupa. Kritika Sofi Gib važi i kod Vitlove. Vidljivo je da ova definicija podseća na Kimovu formulaciju KN. Kod Jabloa određujuće i određeno se ne takmiče za kauzalnu relevantnost. Vitl daje jači oblik ove relacije: određujuće-određeno važi ako su kauzalne moći podskup kauzalnih moći realizatora. Njena relacija se od Jablove razlikuje i bolja je, jer nema disjunktivna svojstva. Gibova primećuje da bi ovakva snažnija tvrdnja dozvolila da mentalna svojstva nasleđuju kauzalne moći (relevantnost) od fizičkih zbog relacije određenja. Ali ako postoji kauzalna redukcija imamo i ontološku redukciju, pa su svojstva identična, dakle nema koinstanciranja. NF se urušava u psihofizički redukcionizam.

Njena relacija određenja se zasniva na Šumejkerovoj teoriji svojstava. Vitl primećuje da mentalno i fizičko ne mogu da stoje u relaciji određenja, jer postoje nove, nezavisne kauzalne moći. Iako smatra da je odbranila *tezu o kointanciranju*, Vitl uviđa da ne može odbraniti koinstanciranje kao *rešenje* mentalne kauzalnosti (2007, 29). Ona primećuje da je za to potrebno da vidimo da li relacija određenja zaista postoji. Mislim da je ovo pogrešan zaključak, treba posmatrati obrnuto. Koinstantivna supervenijencija je neodbranljiva, jer bi njeno objašnjenje preko relacije determinacije, kako je definiše Vitl, vodila u psihofizički redukcionizam, a ni ona ne želi da identifikuje mentalna i fizička svojstva. Treba odbaciti i koinstantivno rešenje mentalne kauzalnosti i samo konstanciranje. Koinstanciranje je nemoguće jer je nemoguće spajanje KP monizma sa tip monizmom. Rešenje mentalne kauzalnosti preko koinstanciranja, koje bi bilo

objašnjeno preko relacije određenja Viti, vodi u psihofizički redukcionizam i nereduktivno-fizikalističko rešenje je neodrživo.

Čak i kada bi se KP monizam mogao spojiti sa dualizmom tipova, javio bi se problem, jer je očekivano da se u KP ontologiji kauzalnost odvija na nivou tokena. Tipovi nisu zasebni metafizički entiteti, to su samo klase sličnosti KP-ova. A ako su ti članovi identični i klase koje se sastoje od njih moraju to biti.

Tek kada znamo kada neka dva KP pripadaju istoj klasi potpune sličnosti, možemo znati šta znači identitet KP-ova. Od razumevanja potpune sličnosti zavisi kriterijum identiteta KP. Pripadaju istoj klasi kada su potpuno slični po prirodi (2002, 97). U negiranju NF Gibova govor o univerzalijama zamenjuje klasama potpuno sličnih KP, a govor o identitetu svojstava instanciranih na različitim entitetima, potpunom sličnošću između svojstava instanciranih na različitim entitetima (2002, 99).

KP nisu univerzalije, ali mogu da postoje tipovi, umesto univerzalija, kao setovi sličnih KP-ova. Dakle potrebna je relacija sličnosti. Gibova se poziva na Vilijsamsa i Kempbela koji spajaju teoriju tropa sa jedinstvom tropa preko sličnosti. Oni i zastupaju paket teoriju tropa. Trope obično idu zajedno sa paket teorijom. Ipak se čini plauzibilnije ne zastupati paket teoriju, jer su svojstva „načini” entiteta.

2.3 Louvijeva ontologija

U ranijim sekcijama, preko argumentacije Sofi Gib, ukazano je na značaj *kauzalnog kriterijuma* identiteta svojstava za rešenja problema mentalne kauzalnosti. Ontološka pitanja o svojstvima i entitetima od presudnog su značaja za problem mentalne kauzalnosti. Način na koji razumemo svojstva utiče na teoriju kauzalnosti koju ćemo zastupati, a sa tim i na rešenje problema mentalne kauzalnosti.

Pre nego što pređem na raspravu o *kriterijumima identiteta* svojstava i moći (dispozicija), koja bi nas i dovela do željenog kauzalnog kriterijuma, u sledeće dve sekcije bavim se ontološkim problemima entiteta i svojstava. Odgovori na ova pitanja pomažu nam da kasnije bolje odgovorimo na problem kriterijuma identiteta svojstava.

Svojstva su uvek instancirana na nekom entitetu. Postavlja se pitanje da li su entiteti zasebni, odvojeni od svojstava ili su sastavljeni od njih, kao što atom čine subatomske čestice? Neki filozofi *zastupaju “paket” teoriju* entiteta. Kako ovo utiče na naše razumevanje prirode članova kauzalnih relacija? Da li egzistencija i identitet svojstava zavise od entiteta koje karakterišu i na kojima su instancirana? Rasprava o

prirodi entiteta i odnosu entiteta i svojstava od značaja je za debatu o kriterijumima identiteta svojstava. O ovim problemima biće govora u 2.3 i 2.4 U sekciji 2.5 posebno će biti tematizovan kauzalni kriterijum identiteta svojstava.

U sekciji 2.3 prikazujem detaljnije Louvijevu ontologiju zbog rasprave oko nekih stanovišta o svojstvima i entitetima i njihovom odnosu koji će biti od koristi za kasnije razumevanje Louvijevog i drugih dualističkih rešenja problema mentalne kauzalnosti, kao i za razumevanje problema identiteta svojstava. Da bismo kritikovali Louvijevu rešenje mentalne kauzalnosti potrebno je da razumemo njegovu ontologiju, kako on posmatra entitete i svojstva. Distinkcije koje srećemo u Louvijevoj ontologiji i kojima se sad bavim, daju nam osnovu za diskusiju o prirodi članova kauzalnih relacija. Da bismo odgovorili na problem mentalne kauzalnosti moramo jasno razumeti kakvi entiteti i svojstva čine članove kauzalnih relacija, te da li se kauzalnost odvija između entiteta, ili između svojstava instanciranih na entitetima, kao i da li su ova svojstva partikularije ili univerzalije. Ova ontološka pitanja utiču na razumevanje i rešenje problema mentalne kauzalnosti.

Louvi prepoznaje dve kategorijalne distinkcije u svojoj ontologiji; razliku između *univerzalija* i *partikularija* i distinkciju između *entitetskog* i *neentitetskog*. Između ovih distinkcija postoji presek i tako dobijamo *četiri* fundamentalne kategorije. To su: (1) entitetske univerzalije (vrste), (2) neentitetske univerzalije (svojstva), (3) entitetske partikularije (pojedinačne objekte) i (4) neentitetske partikularije (moduse) (Lowe 2002, 143; 2006). Entitetske univerzalije se nazivaju i entitetske *vrste* i primer su im prirodne vrste objekata. Neentitetske univerzalije uključuju svojstva i relacije. Entitetske partikularije uključuju svojstvene individuale i čine ih konkretni objekti. Neentitetske partikularije uključuju instance svojstava i relacija i Louvi ih naziva *modusima*. Drugi ih nazivaju *tropama* i ovaj naziv najčešće podrazumeva paket entiteta, koju Louvi ne zastupa. Videli smo da ih iz istog razloga Gibova naziva karakterišuće partikularije. Louvi koristi i termin *atribut* za svojstva kao univerzalije. Louvi oživljava ontologiju četiri kategorije Aristotela iz druge glave *Kategorija*.

Kako razlikovati univerzalije od partikularija? Jedan mogući način je sledeći: partikularije su nešto što ne može biti prisutno na dva mesta u isto vreme, a univerzalije nešto što može biti prisutno na dva mesta. Čini se da ipak ne treba praviti razliku preko prostorno-vremenskih termina (Lowe 2002, 138). Ovakav način razlikovanja

univerzalija od partikularija nije dobar, jer ne uzima u obzir mogućnost da su i univerzalije i partikularije izvan prostora i vremena; dakle, po definiciji se odbacuje mogućnost apstraktnih entiteta. Louvi razlikuje partikularije od univerzalija preko pojma *instanciranja*. Po Louviju, partikularije su instance univerzalija, a ništa ne može instancirati partikular.

Svojstva mogu biti način na koji *jedna* stvar jeste (partikularije), ili način na koji *više* stvari jeste (univerzalije). Ako je više objekata na isti način crveno, onda je njima zajedničko svojstvo *je crveno*, koje je univerzalija. Ako govorimo o partikularnoj crvenoj nekog konkretnog objekta, u pitanju je svojstvo kao partikularija. Univerzalne načine na koje stvari jesu Louvi jednostavno naziva *svojstva*, a partikularne načine *modusi*.

Iako je instanciranje odnos između univerzalija i partikularija, ne može se reći da taj odnos važi između objekata i njihovih svojstava. Odnos među njima (ne relacija⁶⁶) Louvi naziva *karakterizacijom*. Karakterizacija je odnos između partikularnog objekta i njegovih partikularnih svojstava ili modusa (2002, 141). Partikularno crvenilo je partikularna „karakteristika“ cveta. Ako neki cvet ima ovaj modus (partikularno crvenilo), onda je taj modus instanca svojstva (univerzalije) crvenila. Ipak, neki odnos (a ne relacija) postoji između objekta i instanciranog svojstva i Louvi za njega koristi termin *egzemplifikovanje*.⁶⁷

Modus je instanca svojstva, a ne sam objekat - cvet. Po Louviju objekat ne može biti instanca nijednog svojstva. Objekat kao entitetski partikular može biti instanca entitetske univerzalije, dakle vrste. *Cvet je ruža*. To što je on ruža nije *način* na koji jeste, već *šta* jeste. S obzirom da je instanciranje odnos između univerzalija i partikularija, on važi i između entitetskih univerzalija i entitetskih partikularija, dakle između vrsta i konkretnih objekata. Svrha modusa je da bude instanca svojstva. Zahvaljujući modusu neka univerzalija se javlja na objektu. Ovi odnosi se mogu prikazati i „ontološkim kvadratom“ (vidi figuru ontološkog kvadrata u Lowe 2006, 22).

Postoje različite moderne ontološke pozicije: Armstrong zastupa ontologiju dve kategorije – univerzalija i objekata. Martin zastupa ontologiju troja i objekata, a Kit Kempbel ontologiju u kojoj su fundamentalna kategorija trope, dakle zastupa paket

---

⁶⁶Louvi uviđa da ako bi ovo opisao kao relaciju imali bismo beskonačni regres.

⁶⁷U srpskom jeziku razlike između *instantiation* i *exemplification* nema, oba znače davanje primera, biti primer nečega. Egzemplifikaciju smo sreli kod Kima, ali je on ne koristi na isti način kao Louv.

teoriju entiteta. Videli smo da Sofi Gib i Louvi odbacuju paket teoriju tropa i ne koriste termin „trole“, već KP i modusi. Oni koji zastupaju paket teorije osuđeni su na koncepciju zakona kao „konstantnih konjunkcija“. Po paket teoriji tropa, individualni objekti su samo zbrovi tropa koje se prostorno-vremenski poklapaju. Problem sa zastupanjem ovakve teorije je što se tropama daje ontološka nezavisnost, koju ne mogu imati (2006, 14). Nije jasno ni zašto bi se držale zajedno ove trope u paketu. Louvi predlaže da je bolje razumeti svojstva kao načine na koje stvari jesu. Louvi se slaže sa Martinom koji smatra da objekti ne mogu biti grupe svojstava, jer svojstva sama nisu objekti da bi bila grupisana (Martin 1980, 7). Svojstva ne možemo zamisliti kao delove objekta, jer bi onda mogla biti samostalna, a to je nemoguće. Deo objekta pod određenim uslovima može biti zamišljen kao objekat za sebe, a svojstvo nekog objekta to ne može. O paket teorijama više u delu.

Na univerzalije se poziva da bi se razumeli zakoni prirode. Stanovište da univerzalije postoje dolazi i iz prihvatanja principa faktora istinitosti, ukazuje Louvi (2006, 11). Armstrong prihvata ovaj princip preko Martina. Ako kažemo da je ruža crvena, mora zaista postojati takvo stanje stvari u realnosti. Stanje stvari sastoji se od određenog objekta i univerzalije koju egzemplifikuje taj objekat. To je Armstrongova pozicija. Ali zastupanje takvih entiteta kao što su stanja stvari povlači mnoge probleme. Teško je dati kriterijume identiteta i egzistencije za njih. Sve činjenice se mogu svesti na jednu činjenicu (*the Great Fact*, Davidson 1984), kako tvrdi čuveni argument „pračke“ (Slingshot argument). Louvi smatra da njegova ontologija četiri kategorije daje dobru metafizičku osnovu za prirodne nauke, zato što ontološki status prirodnih zakona objašnjava preko univerzalija, koje obuhvataju i vrste i svojstva.

Konačno, Louvi smatra da treba uvrstiti i univerzalije i moduse među kategorije. Univerzalije su potrebne zbog objašnjenja prirodnih zakona. Ali zašto su onda potrebni modusi? Individualni objekti moraju biti fundamentalni, a da bi ulazili u kauzalne odnose potrebni su im modusi. Objekti kauzalno deluju zahvaljujući svojim svojstvima i to baš partikularnim svojstvima. Ovaj kauzalni uticaj postoji i kada je percepcija u pitanju; mi opažamo partikularnu nijansu crvene na nekom cvetu (2006, 15). Drugo rešenje bilo bi da prihvatimo činjenice ili stanja stvari, kao Armstrong, koje potiču iz univerzalija i same su partikularije i ulaze u kauzalne relacije. S obzirom da ovakva

pozicija vodi u razne probleme, Louvi se odlučuje za prvo rešenje i zastupa ontologiju četiri kategorije.

Termin *modus* za partikularno svojstvo Louvi koristi da bi očuvao tradicionalnu vezu između modusa i objekata kao partikularnih entiteta. Oni koji koriste termin trope obično zastupaju da su objekti paketi tropa, mada ovo ne sledi nužno. Po takvom stanovištu trope i ne mogu biti ontološki zavisne od objekata, a Louvi sa pravom smatra da to moraju biti. On ipak ne zastupa da postoji supstrat bez osobina, niti da su supstrat i svojstva konstituenti objekta (2002, 146-147).

Veliki problem za Louvijevu ontologiju, čega je on svestan i pruža određene odgovore na taj problem, jeste: zašto su nam potrebni modusi pored univerzalija, zašto ne bismo zastupali samo jedne ili druge? Jedan odgovor bi bio da ne može biti neinstanciranih univerzalija, a da sami objekti ne mogu biti njihove instance, po ranijoj Louvijevoj podeli; objekti egzemplifikuju univerzalije. Louvi uviđa da bi ovaj odgovor rađao nova pitanja, a ima i onih koji drže da univerzalije ne moraju biti instancirane (2002, 148). Ali ako nisu instancirane, moraju biti apstraktni objekti, van prostora i vremena. Ovo bi bile transcendentne univerzalije nasuprot imanentnim (*ante rem* i *in rebus* univerzalije). Problem je što je nejasno kako transcendentne univerzalije mogu omogućiti objektima u prostoru i vremenu da budu opaženi i ulaze u druge kauzalne relacije? Ako univerzalije posmatramo kao transcendentne, onda su nam potrebna i partikularna svojstva, preko ili umesto njih. Transcendentne univerzalije bile bi kauzalno inertne.

Šta ako su imanentne? Louvi ukazuje da se njihova imanencija može interpretirati na dva načina, jedna je nekoherentna, a druga nije ništa bolja od transcendentnih univerzalija. Prva je „jaka“ doktrina imanencije, po kojoj je određena univerzalija u svojoj celosti, ne kao deo, prisutna u svakom prostorno-vremenskom objektu koji je egzemplifikuje, *istovremeno*. Dakle, ona je prisutna na više mesta istovremeno. Ona i nema delove da bi jedan bio u jednom objektu, drugi u drugom, itd. Ali ako je crvenilo prisutno u dva različita cveta istovremeno u svojoj celosti, zar i cvetovi ne bi trebali da se prostorno poklapaju? Može se odgovoriti da se univerzalije ponašaju drugačije od prostorno vremenskih partikulara. Da li su onda i dalje imanentne? Louvi smatra da je ovo stanovište neinteligibilno (2002, 149). S druge strane, takvo stanovište o univerzalijama bilo bi nemoguće razgraničiti od stanovišta

onih koji zastupaju teorije tropa i po kojima ono što se nalazi istovremeno na dva mesta jesu distinktno trope, ali koje su potpuno slične. Kod Gibove smo videli da klase potpuno sličnih tropa odgovaraju univerzalijama kako smatra i Armstrong.

„Slaba“ doktrina imanencije prihvata instanciranje, svaka univerzalija mora biti instancirana. Univerzalija mora imati instance u prostoru i vremena, mada sama može biti izvan njih. Na pitanje šta bi te instance bile, sami objekti ili Louvijevi modusi, zastupnici ove doktrine mogu reći da su to objekti *simpliciter*. Ali onda opet nije jasno kako objekti, bez konkretnih aspekata, bez partikularnih svojstava mogu instancirati univerzalije i ulaziti u kauzalne relacije. Zato Louvi smatra da moraju postojati i partikularna svojstva, modusi, koji su instance univerzalija, preko kojih objekti egzemplifikuju univerzalije. Instance svojstava su na različitim mestima u isto vreme, instance iste univerzalije. Sama univerzalija, po Louviju, ne mora imati prostorno-vremensko određenje, a da opet nije transcendentni entitet. Univerzalije su imanentne, u smislu da postoje kroz svoje partikularne instance, kao moduse. Louvi ukazuje na paralelu sa Aristotelom, da postoji prioritet partikularija nad univerzalijama (2006, 25).

2.4 Objekti

Louvijev pojam entiteta vodi poreklo od Loka i njegovog *Ogleda o ljudskom razumu*. U tekstu „Locke, Martin and substance“ (Lowe 2000) Louvi analizira i Lokov entitet i modernu analizu Martina, kao i Martinov originalni pojam entiteta. U nekim aspektima Louvi se slaže sa Martinom i pohvaljuje njegovu analizu Loka. Ipak, Louvijeva doktrina entiteta je drugačija.

Tri osnovna pitanja koja se tiču Lokove doktrine o entitetima iz *Ogleda* su: (1) šta je Lokova doktrina, (2) da li je ova doktrina odbranljiva i (3) da li je konzistentna sa ostatkom Lokove filozofije, sa njegovom empirističkom epistemologijom (Lowe 2000, 500). Lokove odgovore na kritike nalazimo u prvom pismu Edvardu Stilingflitu (Edward Stillingfleet), biskupu od Vorčestera (*A Letter to the Right Rev. Edward Lord Bishop of Worcester*).

Treba odgovoriti šta je *supstratum* ili *čista supstancija uopšte*. U povezivanju ova dva termina kod Loka, Louvi prati Beneta (1987). *Supstratum* je ono što nosi kvalitete. Lok pominje i pojedinačne entiteti, koje odgovaraju Aristotelovim prvim entitetima, kao pojedinačni predmeti, ljudi, bića i vrste entiteta, kao što su generalni termini: drvo, čovek itd. Takođe, postoje naše ideje o ovim stvarima. „Drvo“ označava

apstraktnu generalnu ideju koja je po Loku kompleksna, dakle sastoji se iz više ideja koje opažamo da stalno idu zajedno. Klasifikacija pojedinačnih stvari se vrši putem apstrakcije. Ono čime se bavi Louv, *supstratum*, je dodatna ideja o nečemu što podleže kvalitetima koje opažamo, nešto što ih ujedinjuje (2000, 501).

Po Louviju, kod Loka postoje dva načina govora o entitetima. U „strožem“ shvatanju pod pojedinačne entiteti spadaju samo materijalne čestice ili atomi, individualni konačni duhovi i beskonačna imaterijalna supstancija, Bog (Lowe 2000, 502; *Essay II XXVII 2*).⁶⁸ U tom slučaju bi ono što obično smatramo pojedinačnim entitetima bili zapravo kompleksni modusi entiteta. Po Loku mogu postojati kompleksne ideje modusa, entiteti i relacija (*Essay II xii 4*). „*Modes I call such complex ideas which, however compounded, contain not in them the supposition of subsisting by themselves, but are considered as dependences on, or affections of substances*“, kaže Lok. Ovaj pojam dolazi iz sholastičke tradicije u kojoj su entiteti, atributi i modusi neodvojivi. Materijalni entitet ima atribut protežnosti, a ovaj atribut različite moduse (načine) javljanja, npr. oblik. Oblik je, dakle, modus konkretne materijalne stvari. Modus nije samostalna „stvar“. Po striktnijem Lokovom shvatanju entiteti, mnoge stvari koje smatramo pojedinačnim entitetima bili bi zavisni entiteti, modusi.

Louvi ipak prati Loka i govori o pojedinačnim entitetima u „blažem“ obliku, koji smo već koristili. On ukazuje na značaj Lokove distinkcije između entiteta i modusa, kao načina, kvaliteta. Treba odgovoriti na pitanje od čega su modusi ontološki zavisni. Po Loku, mi imamo ideju takvog entiteta, *supstratum*, zato što uvek opažamo da se neki kvaliteti javljaju zajedno (koinstancirani su), pa zaključujemo da mora postojati nešto što ih povezuje, od čega zavise. Ideja tog „nešto“ je deo apstraktne generalne ideje bilo koje ideje entiteti. Ne znamo šta je to nešto i nemamo pozitivnu ideju o njemu, već imamo samo „opskurnu i relativnu ideju entiteta uopšte“ (*Essay II xxiii 3*).

Po Loku ideja entiteti nije prosta ideja razuma ili refleksije i to ne može ni biti jer su to sve ideje modusa, kvaliteta. Ideja entiteti je dakle kompleksna ideja koju stvara naš um apstrakcijom. Ovde Stilingflit zamera Loku da ne može objasniti ideju entiteti iz svog empirizma. Lok odgovara da um ne može zamisliti takav, po modernom rečniku, „paket“ (bundle) svojstava, bez nečeg podležećeg. Iz prostih ideja kvaliteta razum apstrakcijom dolazi do generalne ideje „nečega“ koje je neki entitet. Ali postoji i ideja

---

⁶⁸Lok kaže: “We have the ideas but of three sorts of substances: 1. God. 2. Finite intelligences. 3. Bodies“

relacije podupiranja ili oslanjanja, koja se takođe dobija apstrakcijom iz prostih ideja. Iz ovih ideja sačinjena je složena ideja entiteti kao nepoznate potpore koinstanciranih kvaliteta. Louvi primećuje da postoji problem sa ovakvim odgovorom. Entitet ne može stajati u relaciji podupiranja prema koinstanciranim kvalitetima, jer je priroda te relacije nesaznatljiva, nedostupna čulima. Kako se onda može izvesti ideja o toj relaciji apstrakcijom? Entitet ne može podupirati kvalitete, kao što stubovi podupiru neku građevinu; jedino metaforički. U odbranu stava Lok se poziva na smisao izvorne latinske reči *substantia*, koja se prevodi kao „stoji ispod“ ili „koji podržava“ (Essay II xxiii 2)⁶⁹. Ipak, Louvi smatra da ovo ne rešava probleme Lokovog stanovišta. Ova relacija ne može biti ni kauzalnost. Ako je uopšte relacija može biti samo ontološka zavisnost, koja je nekontingentna, za razliku od primera sa potpornim stubom.

Postoji i problem sa generalnom idejom “nečega“ (entiteta) u složenoj ideji entiteti. Ova se dobija apstrakcijom iz prostih ideja čulnih kvaliteta, pa se time dobija samo ideja nečega što može biti iz kategorije modusa. Kako ideju dobijenu apstrakcijom iz modusa možemo iskoristiti za tvorbu ideje o entitetu koji pripada drugoj ontološkoj kategoriji? Da je ta ideja nečega zaista generalna, onda nam ne bi ni trebala dodatna podrška ili oslonac entiteta; modusi bi bili nezavisni.

Louvi zaključuje da je kritika Stilingflita bila opravdana, te da Lok ne može objasniti ideju susptance, kako je zamišlja, preko svog empirizma. Takva ideja, ako je posedujemo, bi morala biti urođena, a Lok negira urođene ideje.

Neki smatraju da je Lok zastupao stanovište o entitetima kao „golim partikularima“ (*bare particular*), što je i po sebi vrlo problematično stanovište. Goli partikular je nešto što ima identitet, ali nema svoja svojstva, a ipak je konstituent objekta čija svojstva treba da „nosi“. Ako supstratum ima neku prirodu (svojstva), kao što povremeno nalazimo kod Loka, onda se gubi smisao pozivanja na takav entitet da nosi neka svojstva. Onda bi i on morao da ima svoj supstratum i tako *ad infinitum*. Može se pak reći da supstratum mora imati bar svojstvo da *jeste nosilac svojstava* (being a bearer or support of properties) pa ne može biti bez svojstava. Ali onda ako supstratum postoji, on postoji u kontradikciji.

Nepotrebno je pripisivati to jedno svojstvo supstratumu. Samo zato što pripisujemo neki predikat određenom entitetu ne znači da on izražava svojstvo koje

---

⁶⁹Louv: ispod i stoji: *stoji ispod – podstoji* i odatle *postoji*

poseduje entitet.⁷⁰ Louvi smatra da se ne gubi svrha pozivanja na supstratum, ako smatramo da su sposobni da imaju svoja svojstva, niti ovo vodi u beskonačni regres, ali samo pod uslovom da je supstratum nekog objekta čija svojstva nosi identičan sa tim *objektom* (Lowe 2000, 507). Ako lopta ima neka svojstva, na primer da je crvena, da je okrugla itd., apsurdno je pitati šta je lopta preko zbira svojih svojstava. Louvi kaže da se na ovo pitanje ne može odgovoriti ni da je nešto preko tog zbira, kao da postoji neki nesaznatljivi deo, kao „goli partikular“ koji nema nikakvih svojstava, niti se može reći da je lopta samo zbir svojih svojstava. Samo pitanje je apsurdno, jer se zasniva na kategorijalnoj greški (Lowe 1995, 90). Supstratum nije konstituent objekta, kao ni njegova svojstva. On ne može biti zamišljen kao jedan od konstituenata objekta.

Ovo nije i ne može biti Lokov odgovor, jer on smatra da je supstratum nesaznatljiv, a pojedinačni entiteti jesu saznatljivi. Louvi svoje stanovište ne smatra suprotnim smislu supstratuma i njegovoj ulozi nosioca svojstava, a da sam nije svojstvo. Objekat je, po Louviju, formalno podesan za ulogu supstratuma, jer sam nije svojstvo, a nije ni „paket“ svojstava. Konceptija Louvija je u prednosti u odnosu na Lokovu, jer ne podrazumeva da se između svojstava i supstratuma mora nalaziti neka vrsta *relacije*. Crvenilo lopte ne stoji u nekom odnosu sa loptom; pretpostaviti da između njih postoji relacija je pogrešno.

Martin u „Substance substantiated“ (1980) kaže da Lok pod entitetom (supstratum) nije podrazumevao „realnu esenciju“; u suprotnom njegov odgovor Stilingflitu bio bi besmislen. Sam Lok načinio je dodatnu konfuziju pominjući razne vrste entiteta. I Martin entitet kod Loka interpretira kao *supstratum*. Martin smatra da Lok nije na supstratum gledao kao na goli partikular. On kaže da Lok, takođe, supstratum ne izjednačava sa objektom. Po njemu Lok svojstva smatra partikularijama, ne univerzalijama; Louvi ih naziva modusima i slaže se sa Martinom. On smatra da se supstratum ne može smatrati ni nosiocem svojstava, jer se ovo može reći i za sama svojstva (Martin 1980, 4).

Martinov stav je da objekat ne može biti skup svojstava, jer svojstva nisu sama neki objekti. On odbacuje paket teoriju objekata. Ovakav stav o objektima meša svojstva sa delovima; svojstvo nije deo objekta, jer su svojstva ontološki zavisna. Svojstva ne mogu biti nezavisna od objekta, dok neki deo objekta možemo zamisliti kao

---

⁷⁰Setimo se Raselovog paradoksa.

nezavistan objekat. Louvi naznačava da Martin ne samo da želi da pokaže šta je Lokova doktrina supstratuma, već i da je dodatno izmeni i prilagodi za modernu upotrebu. Po Louviju Martin želi da kaže da za Loka supstratum nije ni objekat ni svojstvo, već je nešto o objektu što igra ulogu nosioca svojstava (Lowe 2000, 509).

Martin kaže: „Mora biti nešto u vezi objekta što je nosilac svojstava...“ (1980, 8). Po Martinu i supstratum je zavistan entitet i ne može postojati za sebe. Supstratum i svojstva su *aspekti* objekta. S obzirom da nije objekat, a ni svojstvo, niti deo objekta, onda je njegov aspekt. U ovome se Martin poziva na Lokov pojam *delimičnog razmatranja* („partial consideration“). Po Martinu objekat je kompleks, ali ne kao mereološki skup.

Louvi naglašava da po Martinu supstratum i sam ima svojstva: ekstrinzična, u smislu da poseduje svojstva samog objekta i intrinzično (2000, 510). Supstratum ima bar svojstvo da je nosilac svojstava (property-bearer). Louvi je već odbacio nužnost takvog zaključka na osnovu toga da ne mora biti da svaki smisljeni predikat izražava neko svojstvo. Moguće je onda zaključiti da supstratum ne sme imati nikakva intrinzična svojstva, ali se na ovo može odgovoriti, da čak iako nema takvog svojstva kao što je biti nosilac svojstava, supstratum mora imati neka intrinzična svojstva da bio bio nosilac svojstava. Ali ovo pretpostavlja da supstratum jeste neki objekat, a Martin ih smatra aspektima objekta. Louvi smatra da Martinova teorija dobro odgovara na paket teorije i ima dosta prednosti nad teorijama golih partikulara. Ipak Louvi ne prihvata Martinovu teoriju u potpunosti, što je već jasno, jer sam pokazao da on supstratum izjednačava sa objektom.

Louvi nalazi da postoji greška kod Martina u razumevanju Loka i njegovog shvatanja supstratuma. U prvom pismu Stilingflitu Lok jasno kaže da supstratum jedino može biti „res per se subsistence“, nešto što nosi moduse, ali samo nije modus i ništa njega ne „nosi“, ništa mu ne podleže. Martin, pak, kaže da je kod Loka entitet isto što i supstratom, ali da ova dva Lok drugačije razumeva od nečeg što postoji po sebi (Martin 1980, 3). Po Martinu Lok ne smatra da je supstratum „res per se subsistence“, što je suprotno onome što piše u pismu Stilingflitu.

Lok smatra supstratum onim što se moderno naziva *teorijskim* entitetom. On nastaje u našem razumu apstrahovanjem od prostih ideja. Louvi pokazuje da je Lok držao da u našem iskustvu imamo objekte kao partikularne entiteti, a ne samo kvalitete,

tek onda bi mogao doći do supstratuma kao aspekta objekata. Ali po Loku u iskustvu imamo samo kvalitete. Iz njih, apstrakcijom, ne možemo doći do nekog aspekta koji je *nekvalitativan*, što bi bio supstratum. Zato Martin greši. Martinova teorija nije u skladu sa Lokovim shvatanjima. Louvi se u mnogočemu slaže sa Martinom, ali na kraju ipak smatra da je supstratum sam objekat. Ovo je u skladu sa većinom Lokovih stavova i ovo rešenje je bilo otvoreno i njemu, kako kaže Louv.⁷¹

Louvijevo stanovište o supstratumu čini se najmanje problematičnim. Supstratum nije neki aspekt ili deo ili konstituent objekta već sam objekat. On je nosilac svojstava kao što i treba da bude, i o objektu saznajemo upravo preko tih svojstava. Objekat (supstratum) je sam nezavistan. Takođe, nema potrebe za nekom relacijom između supstratuma i svojstava. Lok ovo nije mogao zastupati, jer po njemu iskustvo nam daje samo kvalitete objekata, ne sam objekat. Louvi ukazuje na mogućnost da Martin zastupa sličan stav njegovom, bar kad kaže da pojedinačni predmet, npr. voće (passion fruit), jeste supstratum (1980, 10).⁷²

Louvi brani distinkciju između entitetskog i neentitetskog na nivou partikularija. Dakle postoje partikularne entiteti (objekti) i partikularna svojstava (modusi). Louvi brani svoje shvatanje objekata od alternativnih mogućnosti, koje smo sreli kod Gibove: da je objekat skup tropa (modusa), kao u paket teorijama i od onih koji zastupaju da su paketi koegzemplifikovanih univerzalija. Druga mogućnost se odmah odbacuje, jer prihvata Lajbnicov princip identiteta nerazlikovanosti.

Paket teorije tropa je neuspešan, jer ne daje kriterijume identiteta i egzistencije tropa. Ovo je zbog toga što instance svojstava nisu ontološki nezavisne, njihova egzistencija i identitet zavise od individualnih entiteta koje karakterišu. Louvi ukazuje na bitan problem paket teorija: one smatraju da moramo objekte posmatrati kao pakete tropa, jer bi u suprotnom zahtevali neki supstratum, neki goli partikular, koji bi bio nosilac tih tropa. Međutim, kao što je Louvi pokazao, ne mora biti tako. Ne moramo

---

⁷¹Za Lokov pojam entiteta Hjum je zaključio da je prazan, jer ne možemo misliti o entitetu bez svojstava. Po Hejlu njih dvojica (Lok i Berkli) zamišljaju entitet kao fizičar koji se poziva na neopazivu česticu da bi objasnio neku pojavu (Heil 2003, 171). Hejl razdvaja objekte od svojstava i svojstva su načini na koje objekti jesu; samim tim objekti nisu paketi svojstava. On ne zastupa ni gole partikulare jer ne smatra svojstva i objekte delovima neke celine. Za njega je sam objekat entitet. „Ako se objekat posmatra kao nosilac svojstava to je entitet; objekat kao partikularni način je svojstvo“ (2003, 41; 170-173). Kao i sa svojstvima, objekat ima dva aspekta. Jedna mogućnost pored paket teorija je i da je prostor-vreme jedini entitet (Martin 2008). Za Hejla, svojstva su trope.

⁷²Martin kasnije (2007, 44) zastupa da je *prostor-vreme* pravi supstratum. Ono nosi neka svojstva, ali samo nije nošeno kao svojstvo (Martin 1980).

pretpostaviti postojanje golog partikulara; pretpostavka ovakvog dodatka je već deo pogrešnog stava da je objekat kompleks i da su supstratum i svojstva njegovi delovi. Ako odbacimo taj pogrešan stav, možemo posmatrati sam objekat kao supstratum. Supstratum nije nikakav opskurni dodatak, već sam objekat. Ne može se pitati kako individualni entiteti vrše ovu ulogu; s obzirom da su fundamentalna kategorija, to je u njihovoj prirodi (Lowe 2006, 26-28).

Zastupnici paket teorija entiteta smatraju da trope jesu zavisne, ali da njihova egzistencija ne zavisi od entiteta. One jednostavno egzistencijalno zavise jedna od druge. Paket takvih međuzavisnih tropa ipak ima neku vrstu ontološke nezavisnosti (Lowe 1998, 193). Zastupnici takvih teorija tropa imaju problema da pruže kriterijume identiteta tropa. Njihovo odbacivanje entiteta je zato problematično. Kako dolazimo do kriterijuma identiteta tropa? Crvenilo lopte i crvenilo ruže se razlikuju, ali zašto? Louvi odgovara da je to zbog različitih objekata na kojima se nalaze ti modusi. Identitet tropa zavisi, makar delom, od supstratuma koji nosi te trope. Po zastupnicima paket teorija to je sam paket tropa, on je objekat. Identitet tog paketa tropa zavisi od tropa od kojih je sačinjen. Zastupnik ontologije tropa je na taj način odstranio nezavisnu kategoriju individualnih susptanci. Međutim, upao je u cirkularnost i pri tom izgubio kriterijume identiteta. Ako bi se paketima dao „ontološki prioritet“ nad konstitutivnim tropama, one bi postale individualni entiteti i izgubile smisao u ontologiji tropa (Lowe 1998, 206-7).

Neki mogu negirati da identitet tropa zavisi od onoga šta ih poseduje. Onda trope postaju ontološki nezavisne. U tom slučaju trope bi mogle da migriraju sa objekta na objekat i crvenilo ruže bi moglo „preživeti“ i pošto konkretna ruža uvene. Zastupnik „paketa“ ne može pokazati zašto se trope moraju držati zajedno. Ako identitet tropa ne zavisi od onog što je poseduje, od čega onda zavisi? Nešto ga mora odrediti. Za zastupnike teorije paketa identitet tropa je od značaja, jer identitet paketa zavistan je od tropa koje ga čine, dakle mora se tačno utvrditi. Ontologija entiteta ne poznaje ove probleme. Objekat je ontološki nezavistan entitet. „Kriterijume identiteta individualnih entiteta određuje njihova forma, pa se razlikuju za entitete različitih vrsta“ (Lowe 1998, 208; videti poglavlja 7 i 8). Modusi su partukularni načini tih individualnih entiteta, pa su ontološki zavisni od individualnih entiteta. Modusi nisu entiteti i ne mogu da migriraju. Pretpostaviti to bila bi kategorijalna greška. Zastupnik paket teorije pogrešno posmatra svojstva kao delove.

2.5 Kriterijum identiteta tropa

2.5.1 Individuacija

Kvantiteti materije mogu imati determinisan identitet, ali nisu brojivi entiteti. Kvantne čestice mogu biti brojive, ali nemaju determinisan identitet, kao dva elektrona u atomu helijuma koji se nalaze u superpoziciji i ne možemo znati koji je elektron koji. Dakle, brojivost i identitet nisu neodvojivi. Ono što „individuiira, u metafizičkom smislu, čini da taj entitet bude jedan, različitog od drugih i čini ga tim entitetom koji jeste“ (Lowe 2003, 78). Jedino kod individua identitet i brojivost su nerazvojni.⁷³ Entitet ne može biti individuiran od strane svojih intrinzičnih svojstava (kao univerzalija), jer bi tako dobili mnoštvo kvalitativno identičnih entiteta. Onda bi neplauzibilna jaka verzija Lajbnicovog principa identiteta nerazlikovanosti bila metafizički nužna istina.

Moguće je da entiteti bivaju individuirani od strane tropa, mada je pre obrnuto. Cirkularnost bi se mogla izbeći ako entiteti individuiraju same sebe. Individuacija nije simetrična relacija, mada može biti antisimetrična (2003, 83). Entiteti se mogu samoindividuirati, ali nema uzajamnog individuiranja dva entiteta. Ako entiteti ne individuiraju trope, onda bi ovi mogli da migriraju. Kriterijum identiteta za entitete vrste K je princip koji na informativan i necirkularan način iskazuje uslove identiteta za individualne K-ove. Neki pogrešno izjednačavaju uslove sinhronog identiteta sa individuacijom.

Ne mogu se dati uslovi identiteta za svaki individualni objekat na informativan i necirkularan način. Po opštoj formi kriterijuma identiteta (KI) videli smo da x i y moraju biti u relaciji R . Da ne bi bilo cirkularnosti, R se mora obrazložiti bez pozivanja na činjenice koje se tiču identiteta entiteta iz K . mora se, dakle, pozvati na činjenice o identitetu entiteta iz nekog K^* . Onda se mora obrazložiti relacija R^* i tako u beskonačnost. Da bismo prekinuli beskonačni regres, pri tom izbegavajući cirkularnost, moramo imati kriterijum identiteta, koji ima relaciju R koja će biti obrazložena bez pozivanja na činjenice o identitetu bilo koje vrste (2003, 91). Ovo implicira da u svakom ontološkom sistemu moraju postojati objekti za koje se ne mogu dati informativni i necirkularni kriterijumi identiteta. Oni imaju primitivne uslove identiteta koji se ne mogu analizirati i moraju biti samoindividuirajući. S obzirom da u svakoj ontologiji uvek moraju postojati neki objekti koji su samoindividuirajući, onda su oni

---

⁷³Paradigmatični primer su individualni entiteti.

individuatori svih ostalih individua. Individualni objekti nemaju informativne i necirkularne KI, ali su individue. Ako znamo šta individuiira neko K, onda bi možda mogli da formulišemo i KI za to K, ali ti odgovori nisu „intimno povezani“ (2003, 92). Neki mogu smatrati da međusvetski KI za K-ove može biti princip njihove individuacije. Ali da bismo identifikovali neki entitet, on mora prvo biti individuiran u svim svetovima u kojima postoji.

Louvi argumentuje da ne treba smatrati da entiteti kao KP (modusi) uopšte imaju određeni identitet (Lowe 1989, 82). Oni nisu objekti, već zavise od objekata; oni su načini na koje objekti jesu. KP-ovi su ontološki zavisni od entiteta. Dodatan uslov za razlikovanje KP je da li ih isti entitet instancira. KP dobijaju svoju partikularnost od entiteta koje ih instanciraju.

Može se reći da su KP identični (1) kada ih instancira isti entitet (2) pripadaju istoj klasi potpune sličnosti. Ali ni ova dva uslova nisu dovoljna za razlikovanje KP, jer postoje kontraprimeri. Gibova daje drugi oblik: identični su (1) ako su instancirani od strane istog nekompozitnog entiteta i (2) pripadaju istoj klasi potpune sličnosti (2002, 95). Ali šta ako su neki instancirani na kompozitnim entitetima? Ovo je bitno za emergentna svojstva. Gibova odgovara da se ovo može braniti ako umesto o nekompozitnim entitetima govorimo o entitetima u određenom nivou makro-mikro hijerarhije (2002, 95).

Zato po Sofi Gib najplauzibilniji oblik kriterijuma identiteta izgleda ovako. Posmatrajmo određeni nivo br. 3 (L3): KP-ovi na nivou 3 su identični ako (1) su instancirani od strane iste L3 entiteti i (2) pripadaju istoj klasi potpune sličnosti (2002, 96). Dakle, po kriterijumu Gib, koji se ipak može dati i KP imaju određeni identitet, dva KP su identični ako se javljaju (emerge) na istom nivou makro-mikro hijerarhije (ovo omogućava da su potpuno slični) i na tom nivou su instancirani od strane istih entiteta. Psihofizički redukcionizam smatra da su mentalni i fizički KP-ovi potpuno slični. Rob smatra da mentalni i fizički KP-ovi nisu potpuno slični. Ali onda nema identiteta tih KP, a ako ima identiteta onda moraju pripadati istoj klasi potpune sličnosti, istom tipu. Konačno, po Gib, da bi dva KP bila identična moraju pripadati istoj klasi potpune sličnosti i biti instancirani od strane iste entiteti. KP-ovi su potpuno slični kada imaju potpuno slične kauzalne moći. I ovde je nedovoljan semantički kriterijum.

Modusi su neobjekti, oni nemaju determinisan identitet niti brojivost (Lowe 1998, 78). Ako pretpostavimo drugačije, to ima apsurdne posledice. Donekle nam je jasno da ova lopta ima baš partikularnu sferičnost (modus). Pitanje se postavlja da li numerički različite sferičnosti mogu da postoje na istom mestu u isto vreme? Možda se ti modusi poklapaju i kvalitativno su nerazlučivi. Ako zamislimo da gumena lopta S ima neki deo S* i ta lopta ima neku sferičnost kao modus i njen deo ima sferičnost, da li su ta dva modusa identična? Modusi su egzistencijalno zavisni od objekata koji ih poseduju. Ako je tako onda je ovo nekompatibilno sa identitetom dva modusa. Oni ne mogu biti identični. Teško je zamisliti da modusi postoje za sebe, slobodni od objekata.

Ako bi i imali određen identitet, on bi morao biti zavistan od identiteta objekata koji ih poseduju, jer samo tako možemo identifikovati neki modus kao partikularno crvenilo te i te ruže ili lopte. Ako prihvatimo da su modusi numerički različiti onda ih može biti beskonačno, što je opet nepoželjno. Zato modusi (trope, KP) nemaju determinisane *uslove identiteta*⁷⁴, za razliku od objekata. Modusi su ontološki zavisni entiteti. Modusi ne mogu imati precizno definisane i potpuno određene uslove identiteta, i zato oni ne mogu činiti „pakete“ koji bi predstavljali entiteti. Zastupnici paket teorija entiteta smatraju moduse (trope) nezavisnim entitetima, poput objekata. Ali, modusi to ne mogu biti, oni su *ne-objekti*. Objekat ne može biti paket ne-objekata (1998, 182). Da bi entiteti bili paketi tropa, trope bi morale da imaju jasno definisane uslove identiteta. Ako entiteti zavise od tropa koje ih čine za identitet, a ovi od entiteta, onda imamo cirkularnost. Ako zastupnik tropa odbija da njihov identitet zavisi od individualnih entiteta, onda postoje dva problema. Prvo trope bi mogle biti samostalne, što je nezamislivo (problem inherencije). Drugi problem je što onda nemamo jasan način određenja uslova identiteta za trope (Keinanen, Hakkarainen 2014, 2). Ovo je Louvijev argument protiv paket teorija tropa.

Keinanen i Hakkarainen pokušavaju da odgovore na Louvijev argument (Keinanen, Hakkarainen 2014). Oni smatraju da se njihova paket teorija, *Jaka nuklerna teorija* (JNT), može odbraniti od ovih kritika. Oni žele da pokažu da identitet tropa ne zavisi od entiteta i tako odbrane paket teoriju entiteta. Po njima JNT može

---

⁷⁴Uslovi identiteta predmeta vrste K su uslovi istinitosti propozicija identiteta kao što je „x je isto K kao y“. Kada na *netrivijalan* i *necirkularan* način (dakle informativno) možemo da izrazimo te uslove, onda dobijamo *kriterijume identiteta* za K-ove (Lowe 1998, 59). Ovo može biti sinhroni, dijahroni ili međusvetski (*transworld*) identitet.

neproblematično zastupati da su trope egzistencijalno zavisne od individualnih entiteta, a da pri tom nisu zavisne i za identitet. Trope imaju determinisane uslove identiteta, bez zavisnosti od drugih entiteta. „Identitet i individuacija tropa su primitivni“ (2014, 3). Oni vide distinkciju kod Louvija između identifikacije (identifikovanje tropa kao brojivih i neidentičnih) i individuacije. Ta razlika postoji, ali je oni pogrešno izjednačavaju sa distinkcijom između individuacije u metafizičkom i epistemičkom (kognitivnom) smislu. Louvi je jasno razlikovao principe identiteta i principe individuacije. Sve vreme on govori o individuaciji u metafizičkom smislu. Samo individue mogu imati brojivost zajedno sa identitetom. Individualni objekti imaju primitivne uslove identiteta, pa su onda i *samoindividirajući*. Po Louviju, samo objekti su ontološki nezavisni, a modusi jesu ontološki zavisni od objekata.

Simons (*Peter Simons*) je branio teoriju tropa koja se razlikuje od uobičajenih paket teorija kao i od supstratum teorija. On zastupa da nema univerzalija, pa nema potrebe ni za individualizirajućim supstratom (u ontologiji koja prepoznaje univerzalije, moraju postojati i individualne entiteti koje daju modusima partikularnost. Ako nema univerzalija, u takvoj ontologiji partikularnost tropa je gola činjenica). On odbacuje da postoji goli partikular kao supstratum, kao i da se trope u paketu drže zajedno prostornovremenskom koprezencijom (1998, 243). On zastupa da postoji jezgro nužnih tropa koje čine „individualnu esenciju“⁷⁵ i „oblak“ akcidentalnih tropa koje se mogu menjati. Trope su vezane egzistencijalnom zavisnošću; trope u jezgru rigidno su zavisne (founded), a one zahtevaju trope u oblaku samo generički. Jezgro je paket tropa koje međusobno fundiraju jedna drugu direktno ili indirektno (2000, 2).

Molnar (*George Molnar*) negira paket teorije objekata koje se zasnivaju na „koprisutnosti“, mada se argument primenjuje i na druge vrste relacije koje bi vezivale trope, jer vode u beskonačni regres (Molnar 2003, 48-50). Simonsova verzija je po Molnaru u prednosti jer nema relacije vezivanja tropa koje bi vodile u regres, zato što su kod Simonsa veze među nuklearnim tropama suštinske, i ne postoji samo jedna vrsta veze. Kod Simonsa trope u jezgru se međusobno fundiraju tako da je „A nužno takvo da ne može da postoji dok B ne postoji i B nije deo A“.

Simonsova teorija je u prednosti, jer može da razlikuje između suštinskih i akcidentalnih tropa. Molnar obara univerzalnost ove teorije na primeru elementarne

---

⁷⁵Nalik na supstratum

čestice miona. Ako važi Simonsova paket teorija, jezgro bi trebalo da se sastoji od esencijalnih svojstava mase (106.2 MeV), jediničnog negativnog naelektrisanja i spina od $\frac{1}{2}$. Relacije među svojstvima trebalo bi da su zasnovane u njihovoj prirodi. Ova svojstva nisu nužno povezana. Elektron ima isto naelektrisanje iako ima 200 puta manju masu, a ovo važi i ostale relacije. Ono što je zajedničko ovim svojstvima je nosilac, sam mion (kao objekat). Dakle, objekti su posebna kategorija od svojstava (Molnar 2003, 51).

2.5.2 Kauzalni kriterijum identiteta svojstava - Šumejker

Ispitajmo koliko je zadovoljavajuć kauzalni kriterijum. Ovaj kauzalni kriterijum vodi poreklo od Šumejkera. U kasnijem radu (Gibb 2013) argumentuje se da postoje problemi Šumejkorovog kriterijuma i da mora biti izmenjen, ovaj kriterijum ne daje dovoljan uslov za identifikaciju svojstava. Sofi Gib upotrebila ga je da bi pokazala njegovu prednost nad semantičkim kriterijumom. Ali Šumejker zastupa NF sa kauzalnim kriterijumom. Treba analizirati i njegov koncept realizacije kao i kauzalni kriterijum.

Da se svojstva identifikuju prema kauzalnim moćima koje dodeljuju (bestow) objektima je uticajna teza u rapsravi o problemu mentalne kauzalnosti. Ovaj kriterijum glasi: „Ako su X i Y svojstva, onda je X identično sa Y ako i samo ako X i Y dodeljuju iste kauzalne moći svojim nosiocima“.

Jedno svojstvo retko samo dodeljuje neku moć objektu, na primer lopta skače zato što je i sferična i gumena. Zato se Šumejker poziva na „kondicionalne moći“. Po Šumejkeru, kauzalni profil nekog svojstva ima dve osobine (features)⁷⁶: (1) osobine koja gledaju napred i tiču se toga kako instanciranje svojstva doprinosi stvaranju nekog efekta, tj. kako dodeljuju kauzalne moći svojim objektima i (2) kauzalne osobine koje gledaju unazad, i određuju koja stanja stvari mogu da uzrokuju instanciranje tog svojstva (Shoemaker 2007, 12). Svako svojstvo daje svojim objektima neku kondicionalnu moć. Neka stvar ima sopstvenu moć (ova se naziva moć *simpliciter*, power *simpliciter*) ako je takva da pod određenim okolnostima uzrokuje neku posledicu. Stvar ima kondicionalnu moć ako je takva da ako bi imala neka svojstva imala bi neki sopstvenu moć, gde ta svojstva nisu po sebi dovoljna da dodele sopstvenu moć. Dakle

---

⁷⁶Ovo su kauzalna „svojstva“ svojstava; oni su druge vrste od svojstava koja karakterizuju

sopstvenu moć nekog objekta zajednički određuju razna svojstva koja ima taj objekat. Svako od svojstava dodeljuje samo kondicionalnu moć objektu, a zajedno sopstvenu moć. Svojstvo da je nešto oblika noža svom objektu daje kondicionalnu moć da seče drvo ako je od metala, i kondicionalnu moć da seče puter ako je od drveta. Neka svojstva mogu i sama da dodele sopstvenu moć, pa je sopstvena moć specijalni slučaj kondicionalne moći (Shoemaker 2001, 77; 1980). Dakle, prava definicija kauzalnog kriterijuma kod Šumejkera je:

Identitet: „Ako su X i Y svojstva, onda je X identično sa Y ako i samo ako X i Y dodeljuju iste kondicionalne moći svojim nosiocima“ (2013, 3).

Jasno, ovo povlači pitanje kada su kondicionalne moći iste. Gibova ukazuje da njih Šumejker definiše cirkularno (1980, 235). Da bismo znali kada su svojstva identična, moramo znati kada su kondicionalne moći identične. Ali, da bi znali kada su moći identične, moramo znati da li su svojstva identična. On prihvata cirkularnost, jer su koncepti duboko povezani.

Sofi Gib uviđa da je situacija komplikovanija nego što Šumejker misli. Ako uzmemo primer konjunktivnog svojstva, recimo „biti oblika noža i biti načinjen od putera i biti na sobnoj temperaturi“, onda ovo svojstvo dodeljuje *manje* kondicionalne moći svom objektu od kondicionalnih moći koje dodeljuje jedan konjunkt, „biti oblika noža“. Instanciranje svojstva „biti oblika noža“ dodeljuje neke moći koje ne dodeljuje konjunktivno svojstvo. Konjunktivno svojstvo dodeljuje manje kondicionalne moći objektu od sume moći koje dodeljuju njeni konjunktivi. Sabiranje svojstava ne vodi i sabiranju kondicionalnih moći koje ona dodeljuju, nekad imamo oduzimanje, pa konjunktivno svojstvo ima manje moći od zbira. Ako svojstva A i B dodeljuju neke moći, može biti da konjunktivno svojstvo A-i-B dodeljuje iste moći objektu.

Gibova dodaje još dva principa. Pozivajući se na Ahinštajna (Achinstein 1974, 261), sledeći princip koji je specijalni slučaj principa nerazlikovanja identičnosti:

Povezanost: „Ako su X i Y svojstva, onda je X identično sa Y samo ako imati X povlači za sobom da se ima Y i imati Y povlači da se ima X“.

Drugi princip prihvataju svi koji prihvataju konjunktivna svojstva:

Koinstanciranje: „Objekat ima konjunktivno svojstvo X-i-Y ako i samo ako ima svojstvo X i svojstvo Y“ (2013, 7).

U ovome se Gibova poziva na Armstronga (1997). Šumejkerov princip *Identiteta* vodi identitetu konjunktivnog svojstva sa jednim od konjunkta⁷⁷, ako konjunkt daje iste kondicionalne moći kao jedan od konjunkta, što znači da ovaj kriterijum ne može biti zadovoljavajuć. Različita svojstva mogu imati iste kondicionalne moći. To što sumiranje svojstava ne vodi sumiranju njihovih kondicionalnih moći ima i druge posledice i Gibova u drugom radu⁷⁸ koristi sličan metod da odbaci Šumejkerov koncept realizacije svojstava.⁷⁹

S obzirom da *Identitet* ne važi⁸⁰, šta nam je onda činiti? Gibova vidi tri moguća rešenja: (1) da napustimo konjunktivna svojstva, (2) da odbacimo *Koinstanciranje* ili (3) da izmenimo *Identitet*. Ima dosta razloga da se prihvati postojanje konjunktivnih svojstava. Neke od argumenata za to nalazimo kod Armstronga (1997). On ih prihvata da bi svojstva bila beskonačno razlučiva. Samo zato što se ne uklapaju u *Identitet*, ovo nije dovoljan razlog da odbacimo konjunktivna svojstva. Rešenje treba tražiti drugde.

Da li treba negirati *Koinstanciranje*? Ako imamo konjunktivna svojstva onda i teza o koinstanciranju mora da važi. Gibova ukazuje na Šumejkerovu tvrdnju o svojstvima koju je ranije podržavao, ali kasnije odbacio. Smatrao je da svojstva jesu samo „klasteri“ kondicionalnih moći koje dodeljuju objektu, ništa više od toga. Ovo je *klaster teorija svojstava*. Ako ona važi, važi i sledeće:

Dovoljnost: „Imati set kondicionalnih moći koje su povezane sa nekim svojstvo je dovoljno da bi se imalo to svojstvo“ (Gibb 2013, 13)

Ako uzmemo u obzir primer električnog kola koji Gibova daje pokazuje se da ako *Dovoljnost* važi onda *Koinstanciranje* ne važi. Ako svojstvo A-i-B daju kondicionalnu moć R, ali i A samo ima moć R, onda po *Dovoljnosti* ne treba nam i B da bi imali A-i-B. *Dovoljnost* i *Koinstanciranje* se isključuju. Klaster teorija bi onda prihvatila da su A i A-i-B identični. Ovo dalje stvara probleme. Sve ovo pre vodi negiranju *Dovoljnosti* i klaster teorije svojstava. Ako smo već prihvatili konjunktivna svojstva, a nema razloga da to ne učinimo, skoro je nemoguće da negiramo

---

⁷⁷Videti primer sa električnim kolom Gibb (2006, 5-6)

⁷⁸‘The entailment problem and the subset account of property realization’ (in progress).

⁷⁹Mislim da nam ovi primeri daju sledeći argument protiv Šumejkerove realizacije. Ako su moći realizovanog svojstva podskup moći svojstva koje ga realizuje, onda to svojstvo ima neke još moći pored moći prvog, znači zbir određenih kondicionalnih moći. Šumejker u definiciji realizacije kaže da svojstvo koje realizuje nije konjunktivno. Ali čak i da je konjunktivno ne znači da će dodeliti više moći od jednog od konjunkta. Ovo znači da svojstvo koje realizuje ne mora biti ništa više od realizovanog, tj. da se možda radi o istom svojstvu. Možda i dva različita svojstva mogu dati iste kondicionalne moći.

⁸⁰Za detaljnu kritiku i kontraprimere videti Gibb (2006, 7-12).

Koinstanciranje. Da je klaster teorija pogrešna ukazuje i to što ne uzima u obzir da u prirodu nekog svojstva spada i onemogućavanje objekta da manifestuje neke kondicionalne moći koje mu druga svojstva dodeljuju (2013, 14). Da li i koja svojstva onemogućavaju manifestovanje nekih kondicionalnih moći može se empirički proveriti.

Treća i najplauzibilnija mogućnost je da izmenimo sam *Identitet*. Uzimajući u obzir Šumejkerove kauzalne osobine koja gledaju unazad, pomenute na početku ovog poglavlja, Gibova daje sledeću formualciju:

Identitet 2: „Ako su X i Y svojstva onda je X identično Y ako i samo ako X i Y dodeljuju iste kondicionalne moći svojim nosiocima i koji god set okolnosti je dovoljan da uzrokuje instanciranje X je dovoljan da uzrokuje istanciranje Y i obratno⁸¹“ (2013, 15).

Ispravka zaobilazi problem i razlikovanje je jasnije. Međutim, ova formulacija i dalje ne uzima u obzir i *onemogućavanje* kondicionalnih moći od strane svojstava. Ona daje precizniju formulaciju koja to čini:

Identitet 3: „Ako su X i Y svojstva onda je X identično Y ako i samo ako X i Y dodeljuju iste kondicionalne moći svojim nosiocima i onemogućavaju manifestovanje istih kondicionalnih moći od strane svojih nosioca“.

A1 i A1-i-B4 nisu identični jer, iako dodeljuju iste kondicionalne moći, ne sprečavaju manifestovanje istih kondicionalnih moći. Ona ne želi da posebno brani ovu definiciju, već samo da ukaže na drugačije rešenje.

Još jedna moguća primedba bila bi da se i ta sposobnost kojom se sprečava manifestovanje nekih kondicionalnih moći smatra jednom od kondicionalnih moći svojstva. U tom slučaju bi *Identitet 3* bio nepotreban. Da li i odsustvo moći može biti moć? Elis smatra da ne može. To smatra i Louv. Radijum ima spontanu moć za radioaktivni raspad. Ali radijum nema i moć da se ne raspada, on jednostavno ne manifestuje svoju moć za raspad⁸². Po mnogim autorima, ako je P neko svojstvo i imamo predikat „ne-P“, to ne znači da postoji i odgovarajuće svojstvo ne-P. Odbacivanje semantičkog kriterijuma potvrđuje ovo. Da bi postojala negativna kondicionalna moć, mora da postoji negativno svojstvo, a postojanje ovakvih svojstava je problematično. Kako neko negativno svojstvo, koje je samo odsustvo svojstva, može dodeliti određenu moć objektu? Moguće je da svojstvo nesijanja nije negativno

⁸¹Videti Shoemaker (1980, 2003, 2007).

⁸²Po Louvu većina moći u prirodi su jednosmerne; volja se razlikuje po tome što je dvosmerna.

svojstvo. Nije uvek jasno šta se odnosi na negativno, a šta na pozitivno svojstvo. Ovo će odlučiti nauka; na primer sijanje se odnosi na pozitivno svojstvo, jer uključuje transfer energije (Ellis 2001). Konačni zaključak Gibove jeste da je predlog u obliku izmene *Identiteta* u *Identitet3* najmanje problematičan (2013, 19).⁸³

Kim u novijem radu (2010) kritikuje Šumejkorovu realizaciju na sledeći način. Šumejker nastupa kao da zastupa fizikalizam, ali ne prihvata ni token, pa samim ti ni tip fizikalizam. Logično je pitanje ako su svojstva paket kauzalnih moći, koje su u ovom slučaju fizičke, jer ne može biti drugačije, gde je onda mesto za mentalna svojstva? Međutim, ako postoje i intrinzično mentalne kauzalne moći onda to nije fizikalizam. S obzirom da se mentalna svojstva realizuju na fizičkim svojstvima, onda i ona moraju biti prosto fizička svojstva, upravo zahvaljujući pristupu “podskupa” realizacije. Kim primećuje da Šumejker odbacuje tip fizikalizam zbog višestruke realizacije i to je standardni argument protiv tip fizikalizma. Kim odgovara da tip fizikalist ne mora tvrditi da su mentalna svojstva identična sa fizičkim, već samo da jesu fizička. Ali zar ovo ne znači isto? Ovo je ako svojstva posmatramo kao univerzalije. Kim smatra da je pred Šumejkerom problem: ili njegov fizikalizam i nije fizikalizam, ili je verzija tip fizikalizma. Kim je ranije argumentovao da moramo prihvatiti ili epifenomenalizam mentalnih svojstava, ili ih redukovati na fizička svojstva. Šumejkerovo stanovište je neodrživo i mora se razrešiti redukcionizmom. Postoji i problem sa shvatanjem da su svojstva ništa sem moći, da se sastoje samo od kauzalnih moći. U tom slučaju svaka razlika između moći i manifestacija moći se gubi (Armstrong 2005, 313).

2.6 Distinkcija kategorijsko/dispoziciono

Šumejker je napustio stanovište klaster teorije i sada je bliži stanovištu Martina i Hejla. Po Šumejkerovom shvatanju svojstava, kretanja i ne bi bilo, jer ne bio bilo prelaska iz potencije u aktuelnost, pa ne bi bilo ni kauzalnosti. Još gore bi bilo ovo

---

⁸³Louvi argumentuje protiv Šumejkerovog kauzalnog kriterijuma identiteta svojstava, jer on, kao ni Dejvidsonov kriterijum za događaje, ne mora da važi za sve moguće svetove. I u ovom slučaju dolazi do mešanja individuacije sa identitetom. Šumejker zastupa kriterijum identiteta koji je međusvetski (transworld). Ali on u najboljem slučaju pokazuje da dva različita svojstva ne mogu imati iste kauzalne uloge u istom svetu. Svojstva se ne mogu individuirati kako smatra Šumejker. Pa analogiji sa kriterijumom identiteta događaja (KID) i Lokovim kriterijumom, možda se i ovde navode ekstrinzične odlike, pa nisu individualni (više o ovoj raspravi u delu o KI kauzalnih moći). Onda važe iste primedbe kao za KID. Ovakav KI ne može biti međusvetski, sem ako ne prihvatimo da su zakoni prirode metafizički nužni. Ako esencijalist prizna da je ovaj kriterijum unutarsvetski onda nema metafizičke nužnosti. Louvi kaže da odbacuje ovaj unutarsvetski KI, misleći na Šumejkerov, zato što je cirkularan (2006, 153).

kombinovati sa paket teorijom tropa. Treća velika razlika u teorijama svojstava po Armstrongu je između *kategorijskih* ili *kvalitativnih* stanovišta o svojstvima i onih koji svojstva posmatraju kao *dispozicije* ili *moći* (2005, 312). Prvi je Britanski analitički ili empiristički pristup, a drugi vodi poreklo iz Platonovog *Sofista*. U savremenom dobu interes za metafiziku moći (powers) obnavljaju Her i Maden (1975), a moći zastupaju i Martin, Šumejker, Hejl, Elis, Molnar i Mamford. Treba dodati i Louvija njegova teorija će biti detaljnije prikazana. Najviše ću se koncentrisati na Molnarovu i Mamfordovu teoriju. Objekti deluju jedni na druge jer imaju određena svojstva-moći. Te moći su faktori istinitosti (truthmakers) za zakone prirode. U kvalitativnom pristupu je obrnuto, zakoni prirode su faktori istinitosti za dispozicione istine⁸⁴.

Molnar i Elis smatraju da su neka svojstva samo moći (dispoziciona), a druga su čisto kategorijska (dualizam svojstava). Oba stanovišta su neodrživa, po Armstrongu. Po njemu najbolje rešenje je teorija „dve strane“ Martina; svako svojstvo ima kvalitativnu stranu i dispozicionu stranu. Ovo je dobro kompromisno rešenje, jer imamo i potencijalnost i aktuelnost, ali je problem kako povezati ove dve strane. Teško je zamisliti da se radi o kontingentnosti, ali je i nužnost problematična. Martin (1997) i Hejl (2001) predložili su da se radi o *identitetu*. Martin naglašava da to nije reduktivni identitet; nema pravca, kao u primeru „jutarnja zvezda je večernja zvezda“. Armstrong se u svom rešenju poziva na univerzalije. Sa univerzalijama dolaze zakoni prirode, a sa njima i moći i one nisu ništa više nego ti zakoni. Faktori istinitosti za dodeljivanje moći su ti zakoni. Ovo rešenje ne možemo prihvatiti ako zastupamo da su svojstva KP, a ne univerzalije. Ovo rešenje se zasniva na stanjima stvari, koje nam, takođe, ne trebaju, ako imamo KP-ove.

Neki smatraju da ako ova razlika postoji, dispoziciona svojstva onda superveniraju (realizovana su) na kvalitativnim svojstvima ili su svojstva drugog reda. Martin je smatrao da je ovo razliku među aspektima svih svojstava, a ne među tipovima. Martin i Hejl (2003) više ne govore o aspektima, već o identitetu dispozicione i kvalitativne strane svojstva. Neki smatraju da su sva svojstva dispoziciona (moći). Louvijeva pak nudi drugačije rešenje problema distinkcije dispoziciono/kvalitativno među svojstvima.

---

⁸⁴Armstrong smatra da se ovo može rešiti tako što bi se tvrdilo da su zakoni kontingentne veze između univerzalija.

Najmanje neplauzibilan je Martinov predlog, po Louviju, zato što negira da se radi o distinkciji tipova svojstava. Louvi ne koristi izraz kategorijska svojstva, već se odlučuje za termin *aktuelna* (occurent) svojstva. Louvi polazi od predikacije; od odnosa predikata i svojstava. Već sam govorio o stavu na kome insistira Louv: da svaki smisleni predikat ne mora izražavati postojeće svojstvo. Ovo je dokazivao preko varijecije Raselovog paradoksa.

Louvi razlikuje dispozicionu i aktuelnu *predikaciju*, a ne tipove svojstava (2006, 124). Ta razlika je vidljiva na primerima: „Ova stvar je rastvorljiva u vodi“ i „Ova stvar se rastvara u vodi“. Po Louviju, ako predikat i izražava postojeće svojstvo, i dispoziciona i aktuelna predikacija izražavaju *isto* svojstvo, kao univerzaliju. Louvi uzima primere svojstava „je crveno“ i „je kvadrat“. Prvi se smatra dispozicionim, a drugo kvalitativnim svojstvom. Louvi pokazuje da oba svojstva mogu imati i dispozicioni i kvalitativni smisao. Nešto može biti crveno dispoziciono, ali u mraku nije aktuelno crveno. Ove razlike su приметne kada koristimo glagole umesto prideva (u engleskom jeziku).

Louvi ipak ne smatra da distinkcija između dispozicione i aktuelne predikacije nema metafizičku osnovu. Ona svakako postoji i u svetlu njegove ontologije izgleda ovako. Dispoziciona predikacija uključuje pripisivanje nekog svojstva (univerzalije) entitetu. Aktuelna predikacija uključuje pripisivanje nekog modusa (kao instance univerzalije) određenom objektu (kao entitetskom partikularu). Prema ovome svojstva kao univerzalije direktno karakterišu vrste, a entitetske partikularije, objekte, samo indirektno. One to čini ili preko instanci svojstava, dakle modusa, ili preko pripadanja tih objekata vrstama koje karakterišu te univerzalije. Ako to čine na prvi način koristimo aktuelnu predikaciju, a u drugom slučaju dispozicionu predikaciju (Lowe 2006, 125; u naznakama već u Lowe 1989, poslednja tri poglavlja). Moguć je i treći, duži put, posrednog karakterisanja vrste od strane univerzalije preko modusa i objekata. Svi putevi vidljivi su na ontološkom kvadratu.

Louvi primenjuje ovu distinkciju i na stanja stvari individualnih objekata. Stanje stvari je aktuelno kada taj objekat poseduje modus neke univerzalije, a dispoziciono kada objekat pripada vrsti koju karakteriše ta univerzalija (Lowe 2006, 127). Kakve logičke relacije postoje između ovih propozicija, koje uključuju dispozicionu predikaciju i onih koje uključuju aktuelnu predikaciju? Da „*a*“ instancira vrstu *K* koja

poseduje svojstvo F“ ne vodi tome da „a poseduje modus svojstva F“. Jedan tip stanja stvari po Louviju je kada neka vrsta poseduje određeno svojstvo (kao univerzaliju), a ovo je *prirodni zakon*. Da je so rastvorljiva u vodi je primer zakona. Individualni objekti poseduju određene prirodne moći jer potpadaju pod vrste za koje važe neki prirodni zakoni; ovo podrazumeva da ta vrsta ima neko svojstvo (univerzaliju) ili da vrste stoje u nekim relacijama. Pri izražavanju zakona koristimo dispozicionu predikaciju („So je rastvorljiva u vodi“). Propozicija nekog zakona sadrži vrstu kao subjekat i dispozicijalnu predikaciju kao pripisavanje univerzalije toj vrsti.

Stanja stvari koje ističe Louvi nisu, kao kod Armstronga, bazični entiteti, a i njegovo tumačenje zakona je drugačije. I Armstrong zakone posmatra preko univerzalija. S obzirom da Armstrong ne razlikuje entitetske i neentitetske univerzalije kao Louv, on je primoran da se pozove na relaciju *drugog reda* – nužnost, da bi povezao univerzalije u zakonu. Šta je ta relacija je nejasno i ovo je manjkavost Armstrongove ontologije.

Prirodne moći individualnih objekata mogu biti relacione i nerelacione. Razlika postoji, jer postoje relacioni i nerelacioni zakoni. Rastvorljivost u vodi, jeste mogućnost⁸⁵ soli da bude rastvorena u nekoj količini vode, koja sa svoje strane ima moć da rastvara so. Za nerelacionu moć nije potrebna mogućnost drugog objekta. Zapaljivost je primer. Pravi se razlika i između kondicionalnih i nekondicionalnih moći. Uslovna moć je moć da se objekat ponaša na neki način kada se nađe (pod) odgovarajućim uslovima za to (moć da F kada je G). Ako objekat ima relacionu moć imaće i kondicionalnu moć. I ova distinkcija se zasniva na razlici u zakonima. Takođe, postoji i nebrojano mnogo načina da se manifestovanje kondicionalne moći nekog objekta spreči ili onemogući. So se neće rastvarati u vodi i kada su uslovu zadovoljeni, ako je, voda već zasićena solju. Bez obzira na ovo, kondicionalne ili relacione moći objekata su faktori istinitosti kondicionalnih propozicija (kondicionala), makar delom. (2006, 129-130). Dakle, zakoni po Louviju čine da objekti imaju tendenciju da se ponašaju na određeni način u određenim okolnostima, ali ne znači da će se i aktuelno tako ponašati. Nešto možda sprečava manifestovanje tih moći.

Martin vidi dva aspekta svakog svojstva, ali je nejasno šta tačno ovo znači. Louvi vidi dva načina predikacije, ali koji su metafizički utemeljeni, dakle razlika nije

---

⁸⁵*liability* u teoriji moći Hera i Madena

samo semantička. Martin ne može prihvatiti tako nešto, jer ne prihvata univerzalije u svojoj ontologiji. Louvijevo rešenje je jasnije od Martinovog, ali pod uslovom da prihvatamo univerzalije. Louvi smatra da je prednost njegove ontologije jer pruža najmanje problematično rešenje distinkcije dispoziciono-aktuelno. Nejasno je šta bi zakoni u Martinovoj ontologiji bili sem konstantne konjunkcije među partikularijama. Louvi se ovde slaže sa Armstrongom da bi to bile samo „kosmičke koincidencije“ i opet bi imali Hjumov problem indukcije (2006, 134). Louvi uključuje univerzalije i vrste u svoju ontologiju, jer se time daje najbolje objašnjenje reda u fizičkom univerzumu.

Prihvata se da postoji neka vrsta nužnosti, koja je slabija od logičke i povezana je sa prirodnim zakonima, tačnije sa kauzalnim zakonima i to je nomička ili kauzalna nužnost (2006, 141). Naučni esencijalisti (scientific essentialists) smatraju da prirodna nužnost nije slabija od logičke, već podjednako apsolutna. Najjača vrsta nužnosti zvala bi se metafizička nužnost. Već sam prikazao razlike isličnosti između Lovovog i Armstrongovog stanovišta o zakonima. Dakle, po Louviju, prirodni zakoni tiču se univerzalija. On smatra da se i naučni esencijalisti mogu složiti sa ovim, jer svoje gledište brane tako što tvrde da vrste i svojstva za svoj identitet zavise od zakona (2006, 149).

Svojstvo duguje svoj KI kondicionalnim kauzalnim moćima koje daje objektu, kako to determinišu kauzalni zakoni. Ovakav kriterijum identiteta svojstava sreli smo kod Šumejkera. Masa je tako svojstvo tela koje čini nužnim da primenimo silu da bismo ubrzali to telo u skladu sa Drugim Njutnovim zakonom. Deluje razumno prihvatiti ovakav kriterijum identiteta fizičkih svojstava. Onda imamo:

„Svojstvo biti F je identično sa svojstvom biti G ako i samo ako F i G ulaze u iste zakone na iste načine.“ (2006, 149).

Ako neko svojstvo P ovako potpada pod zakone kao i svojstvo mase M, on će morati da se smatra identičnim M; ne možemo ih razlikovati. Onda su prirodni zakoni metafizički nužni; ti zakoni moraju važiti ne samo u ovom nego u svim svetovima. Ovakav esencijalistički zaključak je pogrešan jer pretpostavlja da kriterijum identiteta svojstava u ovom svetu jeste i princip međusvetskog identiteta. Međutim, nema razloga da ovo prihvatimo. Kriterijum unutar nekog sveta ne može se očekivati da važi u svim svetovima. Na ovaj način Louvi hoće da negira da prirodni zakoni moraju biti metafizički nužni (2006, 152).

Prirodni zakoni su činjenice o prirodnim vrstama stvari (2006, 158). Prirodne vrste spadaju u entitetske univerzalije. Da se zlato rastvara u carskoj vodi (aqua regia) je zakon, na nivou univerzalija, gde su zlato i carska voda dve prirodne vrste i između njih važi asimetrična relacija rastvaranja. Ovo je kauzalni zakon. Rastvaranje se ne dešava baš uvek, neki uslovi moraju se steći. Ali kada se to desi određena instanca carske vode (na nivou partikularija) rastvara instancu zlata. Partikularna instanca carske vode dakle ima kauzalnu moć (causal power) da rastvara zlato, a instanca zlata ima mogućnost (causal liability) da bude rastvoreno. Po Louviju, instanca carske vode ima kauzalnu moć kao posledicu toga da je instanca vrste i važenja zakona da ona rastvara zlato. Individualni objekti dobijaju kauzalne moći (mogućnosti) preko zakona koji vladaju među vrstama čije su instance ti objekti (2006, 160). Partikularisti, koji negiraju univerzalije mogli bi odgovoriti da slični objekti imaju slične moći zato što su ove utemeljene u sličnim kategorijskim svojstvima. Oni se tada pozivaju na moći vrsta, pa se može pitati zašto te vrste imaju slične moći i tako dalje. Na kraju će oni morati da prihvate moći i mogućnosti kao proste činjenice.

Šumejker, kao esencijalista, zastupao je (1980) da se svojstva individuiraju po moćima koje daju objektima. Ovo ima za posledicu da zakoni prirode moraju biti metafizički nužni (2006, 164). Ovo se pretpostavlja, jer se o svojstvima objekata može saznati preko njihovog ponašanja, fizička svojstva objekata jedino prepoznavamo po efektima. Identitet svojstva se određuje prema kauzalnoj ulozi i po njegovom mestu u zakonima. Uloga je esencijalna za svojstvo. Ovakav zaključak je pogrešan po Louviju, jer se polazeći od epistemoloških razmatranja dolazi do ontoloških zaključaka i meša s pitanje individuacije svojstava u ovom svetu sa pitanjem o međusvetkim kriterijumima identiteta svojstava (2006, 165). Louvi argumentuje da je bar pokazano da neko svojstvo može imati različite kauzalne uloge u različitim svetovima. Mesto svojstva u sistemu zakona ne mora biti esencijalni aspekt nekog fizičkog svojstva. Nisu svi zakoni prirode metafizički nužni, ali neki jesu (2006, 173). Zakoni određuju ponašanje fizičkih objekata, ali ne u potpunosti, ne u svakom pogledu. (Kartrajt). Oni determinišu *sklonosti* objekata.

Hejl (2003) zastupa identitet dve strane svojstva. On i Martin zastupaju teoriju identiteta (Heil 2003, 111). U stvari, Hejl svoju teoriju jasno razdvaja od onih koje zastupaju različite aspekte ili strane svojstava. Louvi primećuje da i razne teorije odnosa

duha i tela, jesu teorije dvostrukih aspekata, kao što je Spinozina, a prezentovane su kao teorije identiteta (2006, 133). Zašto bi se onda Martin i Hejl distancirali od aspekata? Za Hejla sferičnost lopte jeste kvalitet (quality), ali pošto omogućava da se lopta kotrlja, jeste i moć (power). Svojstva doprinose dispozicijama i kvalitetima svojih posednika (objekata). Po *dispozicionom monizmu* (DM) sva svojstva su *čiste moći* (pure powers). Čiste moći imaju dispozicionu suštinu (Ingtonson 2012, 1). Ovakav monizam vodi u beskonačni regres. Molnar i Berd (Bird) zastupaju DM. Drugi koji zastupaju moći, smatraju da moći nisu čiste i da imaju i dispozicionu i kvalitativnu stranu i time se želi da izbegne pretnja beskonačnog regresa.

Molnar zastupa da postoje svojstva koja jesu dispozicije (moći) i svojstva koja nisu moći (Molnar 2003, Lowe 2006, Armstrong 2004). On drži da postoje objekti, svojstva i relacije – ontologija tri kategorije. Svi su oni partikularije, pa su svojstva trope, ali ne zastupa paket teorije. I Molnar negira jedan-prema-jedan odnos svojstava i predikata (izomorfizam) (Molnar 2003, 25). Pri tom ponavlja argumente Armstronga, Bredlija (1979). Po Bredliju, ako ozbiljno upotrebljavamo „sistem realnog broja u fizici“ postojaće beskonačno mnogo svojstava. Ako važi izomorfizam, morali bismo naći beskonačno mnogo predikata da izrazimo sva ta svojstva, a ovo je potpuno nemoguće u bilo kom jeziku. Izomorfizam ne važi ni za dispozicione predikte i moćne trope (2003, 27). On smatra da postoji podela na svojstva prvog reda (svojstva objekata) i svojstva drugog reda (svojstva svojstava).

Molnar drži da ne-moći postoje i da su kauzalno efikasne (Molnar 2003, 158). Naziv kategorijsko svojstvo je loš, jer zavarava. Čini se onda da kada objekat nosi moć to nije kategorička činjenica, već nešto manje od toga. On takođe negira da se smisao davanja moći može analizirati preko kondicionala. Molnar ne-moći određuje kao svojstva povezana sa naučnim konceptom *operacije simetrije* (symmetry operation). Ona se definiše kao operacija na partikularu koja ostavlja samo jedno od glavnih fizičkih svojstava partikulara nepromenjenim (2003, 160). To j S-svojstvo. Na osnovu tog svojstva znamo da se fizički sistem promenio zbog operacije. Pod operaciju simetrije spadaju translacija u prostoru i vremenu, rotacija pod fiksnim uglom itd. Odgovarajuća S-svojstva ovih operacija su prostorna lokacija, temporalna lokacija, prostorna i vremenska orijentacija. Ovo su uglavnom poziciona svojstva. Molnar argumentuje da za ova svojstva ne važe dispozicione osobine. Louvi primećuje da je

čudno kako Molnar u ne-moći ne ubraja oblik i veličinu, koji su najčešći primeri kategorijskih svojstava (2006, 138). Iako nisu moći, ova svojstva utiču na ponašanje objekta koji ih nosi. Po Molnaru i moći i ne-moći čine kauzalne razlike, dakle, kauzalno su efikasni, ali na različite načine. Kauzalna razlika moći zavisi od i objašnjena je prirodom te moći. Kauzalna razlika ne-moći takođe zavisi i objašnjena je prirodom moći (ili više njih), ali efektivnost ne-moći je posredovana moćima koje postoje (2003, 165).

Oblik lopte utiče na njenu sposobnost da se okreće, da skače itd. Ali ovo ne znači da oblik treba smatrati dispozicionim svojstvom. To je zato što „oblik ne duguje svoj tip identitet posebnom doprinosi interakcijama svog nosioca“ (2003, 171), tj. nema manifestaciju. Doprinos koji on daje ponašanju objekta, što bi bila njegova manifestacija, nije *suštinski* za oblik, što bi bilo u slučaju da je on moć. Molnar smatra da ovaj argument ne uspeva. Oblik određuje veličinu kontakta bez preklapanja i ovo nije kontingentan činjenica. Ovo jeste njegova manifestacija, suštinska osobina za njegov tip identitet. Pri tom se poziva na Martinov primer sa klinom kvadratnog oblika i okrugle rupe. Argument da je oblik isto moć je neubedljiv (Lowe 2006, 139). Kako ovo može biti manifestacija oblika? Louvi se slaže sa Molnarovim odbacivanjem distinkcije između dispozicionih i kategorijskih svojstava, jer kao da uključuje problematičnu pretpostavku da se pod dispozicionim podrazumeva hipotetičko – ono što je slučaj u ne-aktuelnim mogućim svetovima (2006, 139). Moći se moraju odnositi na aktuelni svet. Louvi razlikuje pojavno (occurent) od dispozicionog. Rastvaranje soli u vodi u određenoj prilici je pojavno, a kapacitet ili dispozicija je rastvorljivost u vodi. U tom smislu rastvaranje (ta epizoda, događaj) u vodi jeste manifestacija dispozicije za rastvaranje u vodi. Dakle, ne-moć jeste manifestacija moći. Molnar napada Rajlovo stanovište iz *The Concept of Mind*. Po Rajlu, *epizode* su ne-dispozicione. Molnar kaže za ovakav pristup ne-moćima da se izjednačavaju sa događajima, i događaji su efekti moći, moglo bi se reći manifestacije moći.

Molnar (2003, 166) se poziva na Popera, čiji argument ukazuje da su trajna stanja koja prate manifestacije takođe dispoziciona, ali da sami događaji manifestacije nisu (Popper 1959, 424–5). Za tvrdnju da i ti događaji jesu dispozicioni Molnar daje sledeći argument. On uzima da objekti mogu dobiti razne akcidentalne moći. Na primer, objekat postaje lomljiv. Ovaj događaj je početak stanja „biti lomljiv“. Ako je to stanje

dispoziciono, onda i događaj kojim se dolazi do njega mora biti takav. Dakle, ne mogu svi događaji biti ne-moći (2003, 167). Početak rastvaranja kao događaj, koji je manifestacija moći, mora onda isto biti dispozicion kao i stanje koje započinje. Louvi odgovara na Molnarov argument. „Početi da se bude u rastvorenom stanju“ ne može biti događaj, već *proces* (rastvaranje), nešto što traje. Kao takav sigurno uključuje neko kretanje, a nemoguće je zamisliti da ono može biti dispoziciono. Ovo mora priznati i Molnar, jer smatra prostorne i vremenske lokacije ne-moćima, kao što smo videli. Manifestacija moći je onda proces ne trenutni događaj i ovo je evidentno u primerima.

Molnar ne zastupa pandispozicionalizam. Ipak, on ne nalazi da je stanovište da su sva svojstva moći nekoherentno. On napada pandispozicionalizam pozivajući se na modernu fiziku. Molnar je argumentovao da fundamentalne dispozicije nemaju temelje, osnove (ungrounded⁸⁶), da se ne zasnivaju na nekim drugim svojstvima. Pod osnovom ovde se podrazumeva neko kategorijsko svojstvo. I po Molnarovom stanovištu u kome moć dobija identitet od svoje manifestacije, očigledno je da će doći do beskonačnog regresa, ako su sva svojstva moći. Svaka moć biće za identitet zavisna od druge moći i tako u nedogled. Onda nijedno svojstvo neće imati fiksiran identitet (Lowe 2006, 138).

2.7 Kriterijum identiteta kauzalnih moći

Louvi jasno razlikuje identitet od individualiteta i odgovarajuće principe (Lowe 2010, 9). Identitet se tiče relacije koju entitet ima sa samim sobom i logičari ovu relaciju beleže znakom jednakosti. Louvi pod identitetom podrazumeva numerički identitet (Ingthorsson, 12). Kriterijum identiteta služi da bi se videlo koliko ima broјčano entiteta neke vrste, čisto da bismo ih razdvojili jedne od drugih. „Individuacija je, u metafizičkom smislu⁸⁷, relacija determinacije između entiteta“ (2010, 9). Neko x individuira y kada određuje (determiniše) koji entitet njegove vrste je y . „Individuator“ (x) fiksira identitet „individue“ (y). Princip individuacije tiče se „identiteta“ kao

---

⁸⁶I Molnar (2003, ch. 8) i Mamford (1998) brane neutemeljene dispozicije i negiraju argument za kauzalnu bazu (Prior, Pargetter, and Jackson 1982). Ovaj argument se naziva i argumentom isključenja (kauzalno/eksplanatorno), jer negira kauzalno-eksplanatornu relevantnost dispozicija pored; kategorijska svojstva koja su baza dispozicijama daju kompletno kauzalno objašnjenje. Jasno je da ovaj argument ima istu ulogu kao i Kimov (1990) argument isključenja. Za kauzalnu relevantnost dispozicija, protiv isključenja, argumentovala je i Dženifer Mekitrik (Mekitrick, 2005).

⁸⁷Louvi razlikuje dva smisla individuacije: metafizički i epistemički (2003, 75). U metafizičkom smislu ono što individuira objekta čini ga onim što jeste, kao posebnim, što ga razlikuje. U prvom smislu individuacije je ontološki odnos među entitetima. Klasični primeri neindividua su svojstva i relacije, kao univerzalije, kvantiteti homogenih materija, i čestice kvantne teorije.

individualne suštine. Nisu svi entiteti individue, niti samo individue imaju kriterijume identiteta. Na primer, elektroni možda nisu individue u ovom smislu, iako imaju kriterijume identiteta. Mnogi autori mešaju principe individuacije sa kriterijumima identiteta, tj. ono što neki smatraju principima individuacije jesu kriterijumi identiteta, koji mogu biti sinhroni, dijahroni ili međusvetski. Neki pretpostavljaju da za svaku vrstu entiteta K mora postojati kriterijum identiteta. Po Louviju, čak i kada su u pitanju individue kriterijumi identiteta su posredno povezani sa individuacijom u metafizičkom smislu (2003, 76).

Po Louviju token moći se individuiraju na osnovu tipova manifestacije, posednicima moći i vremenu posedovanja (2010, 12). Ovi su zajedno *individuatori* moći. Ovo je princip individuacije moći. Iako se principi individuacije i identiteta razlikuju, princip individuacije može nam obezbediti princip identiteta, ali ne i obrnuto. Na osnovu ovog principa individuacije Louvi dobija sledeći princip identiteta token moći:

(KIM) „Ako su P i Q token moći, onda $P = Q$ ako i samo ako P i Q imaju isti tip manifestovanja M, posednika O, i vreme posedovanja t“ (Lowe 2010, 12).

KIM je netrivialan i formalno tačan, pa je adekvatan da bi bio kriterijum identiteta. Međutim, postoji pretnja da se u njemu javlja cirkularnost. Ovo zavisi od toga da li tipovi manifestovanja jesu ili uključuju pridobijanje novih moći. U tom slučaju javio bi se beskonačni regres. Da bismo mogli da individuiramo moći morale bi da postoje bar neke manifestacije moći koje nisu moći. Rastvorljivost je na primer moć prvog reda; kada objekta poseduje ovu moć on je manifestuje tako što rastvara nešto i na taj način ne pribavlja se neka nova moć.

Moć je bar delom individuirana po svom tipu manifestovanja, po tome što ona kao moć može da učini (2010, 10). Magnetizam je moć čija suština se sastoji u tome da privlači gvožđe. Moć se individuiira po onome što čini. Ova moć ne može da čini nešto drugo, njen tip manifestovanja se mora precizno odrediti, da ne bismo pomislili da tu postoje još neke moći. Svaka može imati samo jedan fundamentalni tip manifestovanja koji je suštinski za nju.

Kako odgovoriti onima koji smatraju da manifestovanje moći jeste uvek zadobijanje neke moći i ovo ne drže za problematično? Louvi poredi gornji kriterijum identiteta sa Dejvidsonovim kriterijumom identiteta događaja, onaj po kome su događaji

isti kada imaju iste uzroke i posledice (KID). Ovo ne mogu biti kriterijumi individuacije, jer ovo nisu suštine odlike događaja, pa nisu individuatori. Slično je i sa Lokovim kriterijumom identiteta materijalnih objekata. S obzirom da su uzroci i posledice i sami događaji KID je cirkularan (beskonačno regresivan). On je impredikativni kriterijum identiteta, kaže Louv, ali ovo po sebi ne mora biti problem. Ali, kriterijum identiteta za entitete vrste K mora biti metafizički princip i mora da važi u svim mogućim svetovima gde postoje K. KID očigledno nije takav, jer u nekim svetovima, zbog simetrije, on neće moći da odredi da li dva događaja identična. Po nalogiji sa KID i KIM bi se mogao posmatrati tako da moći uvek podrazumevanju pridobijanje novih moći, ali da je struktura moći u svetu takva da svaka moć ima jedinstveno mesto u sistemu (2010, 15)⁸⁸. Dakle, makar u aktuelnom svetu KIM je adekvatan kriterijum identiteta, iako je impredikativan kao KID. Louvi daje istu primedbu da KI mora važiti u svim svetovima.

Louvi ukazuje na razliku: KIM se izvodi iz kriterijuma individuacije, a KID ne. Zato je KIM međusvetski kriterijum identiteta, a KID unutarsvetski. To da je neki KI međusvetski ne treba mešati sa zahtevom da svaki adekvatni KI mora biti *primenljiv u svim mogućim svetovima*. Ovaj zahtev bi morao da zadovolji i KID, ali on to ne može učiniti. KIM pošto je izveden iz kriterijuma individuacije mora biti primenljiv u svim mogućim svetovima, ako je primenljiv u bilo kom. Ali ako neko zastupa da manifestacije moći jesu pridobijanje novih moći, onda moraju postojati neki svetovi u kojima je KIM neprimenljiv⁸⁹. Zato je pogrešno smatrati da je ova cirkualnost benigna i treba odbaciti tvrdnju da je manifestovanje moći uvek pridobijanje novih moći, po Louviju. I kada ne bi prihvatili simetriju u nekim svetovima, nezamislivo je kako bi entiteti koji pripadaju istoj vrsti mogli biti individuatori jedni drugima.

Ingtorson smatra problematičnim ovakav kriterijum individuacije, jer smatra da se poziva na ekstrinzične odlike moći, pa se ne tiče suštine moći u Lokovom smislu. Istu primedbu Louvi je uputio Dejvidsonovom KI događaja i Lokovom KI materijalnih objekata. Zato KID nije izveden iz kriterijuma individuacije, jer uzroci i posledice nisu suštinske odlike nekog događaja i tako je vidljiva razlika između KI i kriterijuma

---

⁸⁸Mislim da je ovo Mamfordovo stanovište (2004).

⁸⁹Ima svetova gde je struktura moći takva (zbog simetrije) da KIM ne može da identifikuje identitet. Moguće je da u nekom svetu dve moći stoje u istim odnosima prema ostalim moćima u strukturi, tako da ih ne možemo individuirati (2010, 18).

individuacije. Manifestacija moći je ipak njeno suštinsko svojstvo, jer moć i jeste sposobnost da se nešto čini. Događaj može imati druge uzroke i posledice, materijalni objekat drugu lokaciju u prostor-vremenu, ali moć ne može imati različite tipove manifestovanja, već samo jedan.⁹⁰ Ali ovo važi za *tipove* manifestacija; moći oni se individuiraju po tipovima manifestovanja. Za individuiranje tokena moći potrebni su nam i druga dva individuatora u konjunkciji sa tipom manifestovanja. KIM se razlikuje od Dejvidsonovog KID, ali je sličan Kimovom KI događaja.

2.8 Zaključak

Od razumevanja svojstava zavisi i odabir teorije kauzalnosti. Oni koji zastupaju samo postojanje tropa ne mogu zastupati jaku teoriju zakona, u najboljem slučaju teoriju zakona kao regularnosti i oni koji zastupaju trope ne mogu zastupati generalnu teoriju kauzalnosti, već samo singularnu. Ako prihvatamo univerzalije i vrste, onda imamo generalnu teoriju kauzalnosti u kojoj postoje zakoni koji nisu samo regularnosti. Gibova je ukazala na dobre argumente protiv NF, ako se članovi kauzalnih relacija posmatraju kao instance KP. Sa odbacivanjem semantičkog kriterijuma odbacuje se argument na osnovu VR pa ostaju PF redukcionizam i dulizam (mentalizam). Interakcioni dualizam obično negira drugu premisu - kauzalnu zatvorenost fizičkog domena. Ako se odbaci teorija transferencije energije, koja je evidentno fizikalistička, potrebna je drugačija teorija kauzalnosti. Najbolji kandidat, kao što ću argumentovati, je „moćna“ (dispoziciona) teorija kauzalnosti.

Stigli smo na tlo ontologije dispozicija sa kog se može braniti mentalna kauzalnost. Argumentovao sam da su ontološka pitanja o svojstvima i entitetima od presudnog značaja za pitanje mentalne kauzalnosti. Da bismo razumeli mentalnu kauzalnost potrebno je da razumemo šta su članovi kauzalne relacije i kakva je priroda kauzalnosti. Došli smo do stanovišta da dispozicije (moći) postaju članovi kauzalnih relacija. Dispozicije su uzroci i posledice.

Sledeći deo rada posvećen je ulozi dispozicija (moći) u mentalnoj kauzalnosti. Prvo ću, ukratko uzeti u obzir neke teorije kauzalnosti koje nisu podesne za mentalnu kauzalnost (odjeljak 3.1). U skladu sa tim pozvaću se na jednu drugačiju teoriju kauzalnosti, dispozicionu, da bih odbranio mentalnu kauzalnost. Uzeću u obzir

---

⁹⁰Posednici i vreme mogu se menjati

dispozicionu teoriju kauzalnosti Mamforda i Andžum (2011). Ispitaću i plauzibilnost određenih teorija mentalne kauzalnosti, koje su zasnivaju na ontologiji moći (dispozicija).

3. DISPOZICIJE I MENTALNA KAUZALNOST

Treće poglavlje rada posvećeno je kauzalnosti. Razmatra se koju bi teoriju kauzalnosti trebalo da prihvati dualizam da bi plauzibilno mogao da brani mentalnu kauzalnost. Predlažem da to bude dispoziciona teorija kauzalnosti. Kao dobar primer takve teorije uzimam teoriju kauzalnosti Mamforda i Andžum (2011). Argumentujem da je ona od velike koristi za interakcionog dualistu. Detaljno ću analizirati ovu teoriju i ponuditi neka moguća rešenja mentalne kauzalnosti na koje bi dualista mogao da se pozove (§ 3.3, 3.4 i 3.6). Uzimam u obzir rešenja Louvija (2008, 2013) i Sofi Gib (2013) i kritikujem neke aspekte tih teorija (§ 3.6.1 i 3.6.2). U odeljku o slobodnoj volji (§ 3.7) povezaću teoriju mentalne kauzalnosti zasnovanu na rešenjima iz dispozicione teorije kauzalnosti sa savremenim nalazima neuronauke da bih pokazao njihovu kompatibilnost. Uzeću u obzir Libetove eksperimente uz osvrt na kritike interpretacija, ali i novija istraživanja Hejnsa (Haynes et al. 2008) i kritikovati njegovu interpretaciju nalaza.

Analiziram Kimov koncept realizacije i princip kauzalnog nasleđa (§ 3.5.1) i pristup „podskupa“ realizaciji Šumejkera (§ 3.5.2). Odeljak o realizaciji se javlja u okviru trećeg dela zbog povezanosti sa kauzalnim moćima. Iako koncept realizacije jeste vrlo problematičan, možda ga treba očuvati, jer bi u jednom smislu bio koristan za panpsihizam. Po konstitutivnom panpsihizmu makro-iskustvo je u potpunosti ili delom metafizički utemeljeno u miko-iskustvu. Makro-iskustvo je sastavljeno od (*constituted by*) ili realizovano na mikro-iskustvu (Chalmers 2015). Realizacija bi bila posebno od značaja u raselovskoj teoriji realizacije, gde su fizička svojstva kao masa, realizovana na fenomenalnim svojstvima. Masa se može smatrati i dispozicionim svojstvom koje je realizovano na fenomenalnoj kategorijskoj bazi. Očigledno, ova teorija je inverzija funkcionalističke realizacije. Ovo nije oblik fizikalizma, već su fizička svojstva realizovana na i utemeljena u fenomenalnim ili protofenomenalnim svojstvima koja su suštine (*quiddities*). Panpsihistički oblik predstavlja *raselovski idealizam*. Više o tome reći ću u odeljku 4.3.

3.1 Teorije kauzalnosti

Ering (Ehring 1997) zastupa mehanističku teoriju kauzalnosti, koja je radikalno drugačija od teorije transferencije energije. Slična je sa njom jer uključuje neki entitet koji istrajava (*persistence*) i nosilac je kauzalnog uticaja. Razlikuje se po tome što su ti entiteti kod Eringa trope, a u teoriji transferencije je to energija/momenat. Ovo je singularistička teorija. Razlika je i tome što kod Eringa nema transferencije tropa, one se ne prenosi sa uzroka na posledicu. Eringova teorija je u prednosti što daje generalniji pristup kauzalnom mehanizmu (Gibb 2002, 218). Takva teorija se ne poziva na entitete koji ekskluzivno važe u fizici, već na bazične ontološke entitete, trope, koji nisu nužno vezani za neku fizikalističku teoriju – ovo ne moraju biti fizičke trope. Zašto govorim o takvoj teoriji kauzalnosti kao što je Eringova? Zato što je ona primer teorije koja je bolji izbor za odbranu interakcionog dualizma (mentalizma).

Drugačija teorija kauzalnosti, koja je, takođe, singularna i nije reduktivna, i dobar je kandidat za dualistu, poziva se na nesvodive kauzalne činjenice o partikularima. Takva je teorija kauzalnih moći Hera i Madena (1975). Po njima *locus* kauzalnih moći je moćni partikular. Moć koju ima neka stvar zavisi od njene prirode i neodvojiva je od te stvari, nijedna nema ontološki prioritet. Teorija moći Hera i Madena je kompatibilna sa stanovištem da su instance svojstava članovi kauzalnih relacija (2002, 219). S obzirom da je teorija nereduktivna, nema govora o svođenju moći na fizičke nekauzalne koncepte energije i sile. Teorija je šira od fizičkog domena, ali važi i u njemu. Smatram da je neka teorija moći najbolji izbor za odbranu mentalne kauzalnosti (interakcionog dualizma).

Ne samo da nije nužno fizikalistička, već su i razni članovi kauzalnih relacija, kompatibilni sa ovom teorijom. Sve može biti uzrok: događaj, stanje stvari, pa i entiteti (1975, 5). Već smo pokazali entitet ima određene moći zahvaljujući tome što instancira određeno svojstvo. Dakle, entitetske instance svojstava mogu biti članovi kauzalnih relacija, bilo da su karakterišuće partikularije (Gibb) ili modusi (Lowe). Teorija moći takođe ne iziskuje da se da nekauzalno objašnjenje mehanizma na koji uzrok dovodi do posledica; ovde nema ni govora o mehanizmu. Gibova takođe zaključuje da obe teorije i Eringova i teorija moći jesu dobre teorije kauzalnost koje interakcioni dualist može zastupati da bi odbranio svoju poziciju. Nijedna od njih nije nužno fizikalistička, pa su dobar izbor za dualistu.

3.2 Dispozicije

Dispozicije se ne mogu analizirati samo preko regularnosti (statistički); mora da da postoji neko svojstvo, osobina koja utemeljuje ovu dispoziciju, koje objašnjava zašto individue manifestuju tu dispoziciju u određenim uslovima (Craver, Romero 2011). Jedan od razloga zašto je to tako je problem⁹¹ (*virtus dormitiva* primedba) sledećeg objašnjenja: opijum uspavljuje, jer ima uspavljujuće dejstvo. Drugi problem je što se dispozicije ne mogu analizirati preko kondicionalnih propozicija (Lowe 2011, Craver, Romero 2011). Nije dovoljno reći da će so uvek biti rastvorena u vodi. Postoje različiti načini da se ovo onemogući. Jednostavna kondicionalna analiza Karnapa (1928) nije dovoljna. Na ovo su ukazivali Martin (finks) i Berd (antidotes) dajući brojne protivprimere. Ako je voda već zasićena solju, neće doći do rastvaranja. Nije dovoljno da se kondicionalna analiza popravi, načini detaljnijom, to neće rešiti problem.

Krejver i Romero ukazuju da se definicija regularnosti može učiniti više probabilističkom i tako poboljša. Ali neki smatraju bitnijim od regularnosti ma kakve one bile, realno posedovanje svojstva koje omogućava tu dispoziciju. Najveći izazov regularnosti su *finkovi* (Martin 1994). Ovo su uslovi manifestacije koji izazivaju dispoziciju, a pri tom isključuju temeljeći mehanizam koji bi proizveo efekat (Craver, Romero 2011, 8), npr. ključ čije okretanje treba da upali auto, pravi kratki spoj i onemogućava paljenje. Kondicionalna analiza ne važi u ovakvom primeru. Drugi protivprimer je *maskiranje*. Stidljivost neke osobe je dispozicija koja čini da ta osoba izbegava društvene situacije. Ali možda je ona naučila da maskira svoju stidljivost. Uslovi koji dovode do toga da je ona manifestuje takođe dovode do onemogućenja te manifestacije. Ovi protivprimeri ukazuju da se možda dispozicije individua mogu potpuno odeliti od ponašanja tih individua, jer u raznim situacijama manifestno ponašanje izostaje delimično ili u potpunosti. Krejver upozorava da ove ne treba činiti i da se dispozicije najbolje mogu razumeti preko kombinacije regularnosti i osobina, a ne samo preko jedne ili druge.

Po Louviju dispozicije su kauzalne moći ili mogućnosti. Dispozicija mora imati manifestaciju (neku vrstu manifestacije), inače ne bi bila dispozicija. Ali Louvi smatra da ona ne mora imati stimulse kao što tvrdi Berd. Louvi daje primer radijuma i njegove spontanne dispozicije za radioaktivni raspad. Ne postoji nešto što izaziva ovaj

---

⁹¹Molijer, *Le malade imaginaire*

proces. Manifestacija je nešto što je u prirodi dispozicije, a stimulus to svakako nije (Lowe 2011, 23). Manifestacija se najbolje definiše na sledeći način. Za dispoziciju da je nešto *rastvorljivo u vodi* manifestacija je *biti rastvoren u vodi*. Ovo je *kauzalni* predikat. Karnap, kao neohjumovski empiričar, nije mogao da prihvati ovakav neopservacioni predikat. Glagol *rastvoriti* ima tranzitivni i intranzitivni smisao. Kada kažemo da voda rastvara so, koristimo ga tranzitivno, a kada kažemo da se rastvara to je intranzitivno. Povezani su tako da ako *a* rastvara *T b* onda *a* uzrokuje da se *b* rastvara *I*.

Louvi argumentuje da kondicionalna analiza dispozicija pada zato što nijedna kauzalna moć nema i stimulus i manifestaciju. Oni koji zastupaju stimulus greše. To što oni nazivaju stimulusom je već ugrađeno u manifestaciju. Stimulus se ne može zamisliti kao uzrok manifestacije. Da se nešto rastvara u vodi nužno je da bude u kontaktu sa vodom, da bude u vodi. Ovaj uslov za manifestaciju vidljiv je u samoj dispoziciji. Ovo je zbog toga što je manifestacija sama kauzalno stanje stvari i zato što uzrok i posledica i po Hjumu, moraju biti logički nezavisni jedan od drugog. Stimulusi su eksplanatorno redundantni. Ne postoji jedan odgovor za sve slučajeve na pitanje da li se i zašto nešto rastvara. Potrebno je posmatrati svaki slučaj posebno i empiričkim istraživanjem utvrditi konkretne uslove. Dispozicije ili moći su fundamentalne i nesvodive (Lowe 2011, 27).

Mamford odbacuje kondicionalnu analizu dispozicija braneći realizam. Upotrebom dispozicionih termina mi pripisujemo dispoziciona svojstva (realizam, *contra* Ryle i Dummet). Mogu postojati partikulari koji poseduju dispozicije koje se nikada ne manifestuju. Dakle, dispozicije su realna instancirana svojstva (Munford 1998, 63). Ovo odbacivanje kondicionalne analize direktno se tiče distinkcije dispoziciono-kategorijsko.

3.3 Intencionalnost dispozicija

Molnar vidi pet osnovnih osobina svih moći: usmerenost, nezavisnost, aktuelnost, intrinzičnost i objektivnost (Molnar 2003, 58). Najzanimljivija i najproblematičnija je prva osobina. Moći su usmerene jer „su moći za ili prema nekom ishodu“. Moći su moći *za* svoje manifestacije. Ova usmerenost razlikuje moći i ne-moći. Ovo podseća na Brentanovu intencionalnost, s tim da je kod njega ona osobina mentalnih stanja. Moći su svojstva za neko ponašanje i usmerena su na objekte, i to su njihove manifestacije. Numerički identitet tropa dobija od (zavisi od) individualnog

objekta. Molnar pravi analogiju sa Brentanovom tezom. Tako on dolazi do *fizičke intencionalnosti* (2003, 61). Intencionalnost treba proširiti i na fizički domen po Molnaru. On želi da ugrozi Brentanovu tezu da je intencionalnost demarkaciona linija mentalnog i fizičkog. Molnar argumentuje da postoji paralela između ovih intencionalnosti. Louvi kritikuje da mentalna stanja mogu biti usmerena na tačno određene partikularne objekte, dok moći nisu sposobnosti za posebne manifestacije, već samo određenu vrstu (tip) manifestovanja (2006, 137). Za razliku od mentalne intencionalnosti (mentalna intencionalnost), moći nemaju sposobnost za tako specifičnu manifestaciju. Intencionalnost je usmerena na posebne objekte, manifestacije moći su prema određenom tipu. Voda rastvara šećer, ali token moć je individuirana partikularnim objektom.⁹²

Po „funkcionalističkom“ shvatanju dispozicionalnosti, sve dispozicije su funkcionalna svojstva drugog reda, koja su realizovana na kategorijskim svojstvima. Molnar odbacuje ova stanovišta smatrajući da postoje neke neutemeljene (*ungrounded*) moći, kao moći fundamentalnih fizičkih čestica. Ako već zastupa kauzalnu teoriju svojstava, dualista bi mogao da se pozove na neutemeljene, fundamentalne mentalne moći. Postoje velike šanse da Mamfordov argument neutemeljenja nije uspešan⁹³ kao ni drugi argumenti „iz nauke“ (Williams 2011), te da dispozicije mogu imati kategorijske osnove koje nisu kauzalno neefikasne. Antifizikalisti moći će još uspešnije da brane svoje stavove ako se pokaže da kategorijska svojstva (koja su najverovatnije fenomenalna ili protofenomenalna) mogu temeljiti dispozicije. Uostalom, nauka ne poznaje kvalitativna fizička svojstva, samo relacionala. Nauka nam ne može pružiti fundamentalna intrinzična svojstva, pa zato Martin zahteva da postoje neke „fizičke kvalije“, kvaliteti postojećih objekata koji su preko njihovih dispozicionih svojstava⁹⁴. Panpsihisti tvrde da su to fenomenalna svojstva.

---

⁹²Tezu da je intencionalnost „obeležje dispozicionalnog“, a ne mentalnog, zastupao je Plejs (U.T. Place) (1996). On je hteo da ponudi novu strategiju razlikovanja dispozicionih od kategorijskih svojstava i tako ponudi novo rešenje problema između askrpcije dispozicija i kondicionala. Moći ili dispozicije se razlikuju od kategorijskih svojstava, jer su usmerene na moguće manifestacije. Mamford (1999) kritikuje Plejsov predlog braneći da je intencionalnost obeležje mentalnog. Umesto Plejsovog pozivanja na intencionalnost Mamford predlaže da se pozivamo na *funkcije* kao obeležja dispozicionalnog. Pripisivanje dispozicija je pripisivanje funkcionalno karakterisanih stanja. Dakle, da bismo odelili mentalno od fizičkog potreban je neki dodatni „element“ koji je obeležje mentalnog. Tako nešto može biti reprezentacija (Martin, Pfeifer).

⁹³Vidi Williams 2009.

⁹⁴Martin u ličnoj prepisci sa Vilijamsom (2009)

U literaturi o intencionalnosti postoje četiri kriterijuma za identifikovanje mentalne intencionalnosti. (1) Fundamentalna osobina intencionalnog (psihološkog) stanja ili svojstva je da je usmereno na nešto van sebe, na intencionalni objekat. Identitet intencionalnog stanja određuje ovaj objekat, individuira ga. Veza između njih je dakle nekontingentna. (2) Intencionalni objekat može biti postojeći ili nepostojeći. S obzirom da ne mora da postoji, veza između objekta i stanja nije prava relacija, kao kauzalna relacija. (3) Intencionalni objekti mogu biti neodređeni (*fuzzy*). Kao kada mislimo o nekom čoveku, ali ne određene visine (Anscombe), ili smo u očekivanju telefonskog poziva, ali ne znamo tačno kada će se desiti. (4) Semantički kriterijumi. Pravi se razlika između intencionalnih objekata koji su nosioci istinitosti i onih koji nisu.

Koristeći ove kriterijume Molnar želi da pokaže koje su paralele između psihološke i fizičke intencionalnosti. Prvo, i fizička intencionalnost je usmerena na nešto van sebe. Molnar kaže da je „intencionalni objekat fizičke moći njena prava manifestacija“ (2003, 63). Ova manifestacija individuira moć i zato je veza nekontingentna. Za sva četiri kriterijuma on nalazi dobru paralelu u fizičkoj intencionalnosti. Louvijev kriterijum identiteta moći je bolji, jer uzima posebno tip manifestovanja, a posebno objekte kao individuatore token moći. Ali ovi objekti o kojima govori Louvi su objekti koji *poseduju* te moći (nosioci moći). Ovo nisu objekti na koje se odnosi intencionalnost.

Ono što bi ovi kriterijumi trebalo da naglase je da postoji *svesna* namera. Na primer, ja namerno zamišljam čoveka sa takvim i takvim osobinama i imam neke razloge za to. Ovo je vrlo značajno za pitanje ljudske volje, što je i suština problema mentalne kauzalnosti. Značajnija je razlika da prirodne moći nemaju sposobnost da kontrolišu svoje manifestovanje; one ne mogu da biraju da uključe ili isključe svoju manifestaciju (Lowe 2008, 155). Ljudska volja ne može biti prirodna moć kao magnetizam ili rastvorljivost. Volja kontroliše svoje manifestovanje ne zato što je kauzalno primorana na to ili iz čistog slučaja.

Molnar uzima u obzir moguće primedbe kojima bi se branila Brentanova teza. Jedna od njih je da se izmene kriterijumi mentalne intencionalnosti. Rešenje je da dodamo novi kriterijum demarkacije. Možemo se pozvati na *nemoguće intencionalne objekte*. Neka mentalna stanja mogu imati kontradiktorne ili nemoguće intencionalne

objekte, dok tako nešto ne postoji kod fizičkih stanja. Burnhajm (1969) je argumentovao protiv ovakve demarkacije mentalnog i fizičkog. Za neke kognitivne attribute može se reći da je nemoguće da se odnose i na p i na q, a ovi su nekonzistentni. Ne može se verovati i u p i u q jer nema „zamislivih uslova istinitosti“ (Burnheim 1969, 13). Za ovo postoje analogije u fizičkoj intencionalnosti. Ako objekat A ima moć da privlači objekat B sa masom od 2 GeV, ima moć da privlači objekat B koji ima masu tačno 4 GeV. Nemoguće je zamisliti dispoziciju koja se ne može aktualizovati n i u jednom zamislivom svetu. Ali ovaj argument, kao što i Burnhajm primećuje, ne može se primeniti na sve slučajeve. Neka značajna psihološka stanja kao želje i intencije mogu se odnositi na kontradiktorna i nemoguća stanja stvari.

Molnar zaključuje da argument na osnovu nemogućih intencionalnih objekatanemogućih intencionalnih objekata ne može potpuno odbraniti Brentanovu tezu, jer se odnosi na samo neka mentalna stanja, dok za druga ne važi (npr. bol). Molnar priznaje da analogiju između mentalne i fizičke intencionalnosti ne treba shvatiti suviše striktno (2003, 68). U drugom argumentu Martin i Fajfer (1986) predlažu dodavanje petog kriterijuma za mentalna intencionalnost, usmerenje na tačno određeni individualni objekat, a ne neki njemu sličan. Oni inkorporiraju reprezentaciju u intencionalna stanja. Ovde je bitan i aspekt svesti, ali on kao da nema dovoljno bitnu ulogu kod ovi autora. Zato Molnar tvrdi da je argument nezadovoljavajuć jer iziskuje za mentalnu intencionalnost nešto što su i mašine u stanju da čine.

Dualista se može pozvati na takva mentalna stanja koja imaju nemoguće intencionalne objekte kao potpuno distinktne od fizičkih dispozicija. nemogući intencionalni objekti ne mogu razdvojiti sva mentalna stanja od fizičkih. Ali ona stanja bitna za mentalnu kauzalnost može odvojiti. Namere su posebne mentalne dispozicije koje mogu imati nemoguće intencionalne objekte. Mogu imati kontradiktorne manifestacije. Volja je jedna takva dispozicija. Mogućnost kontradiktornih manifestacija je onda intrinzična karakteristika takvih dispozicija. Ali možda se ne radi o suprotnim manifestacijama, već o mogućnosti slobodnog uključivanja/isključivanja jedne manifestacije; slobodnog manifestovanja ili nemanifestovanja.

Ako se prihvati intencionalnost ovih moći, postoji mogućnost je da je mnogo više stvari mentalne prirode – postoji „pretnja“ panpsihizma. Mislim da se u ovome nalazi zanimljiv argument za panpsihizam i to je upravo ono što Martin i Fajfer žele da

izbegnu (kao i Mamford i Molnar). Oni koji zastupaju panpsihizam mogu blagonaklono gledati na Molnarovu argumentaciju.

Panpsihizam se može braniti ako se prihvati da postoje samo moći (pandispozicionalizam), tako što se prihvati stanovište koje tvrdi da je intencionalnost odlika svih dispozicija. Ali oni koji zastupaju pandispozicionalizam zastupaju fizikalizam. Mamford (1999) argumentuje protiv intencionalnosti fizičkih svojstava koja vodi panpsihizmu. On predlaže *funkcionalizam*, umesto intencionalnosti da bi se izbegao panpsihistički zaključak. O ovome je bilo reči u fusnoti 75. Dispozicioni dualizam sastojao bi se u tome da samo neke moći poseduju intencionalnost, mentalne moći. Stroson povezuje intencionalnost i iskustvo i tvrdi da dispoziciona stanja nisu intencionalni fenomeni (Strawson 2008, 282). Samo iskustveni fenomeni mogu imati intencionalnost. Stroson (2008, Essay 10, 11) argumentuje da iskustvo mora biti suštinsko za intencionalnost, inače nema uopšte intencionalnosti. Iskustveno (*cognitive experience, cognitive EQ content*) temelji intencionalnost. U Strawson (2008) rasprava o intencionalnosti čestica vodi se ostavljanjem panpsihizma sa strane (Stroson to kaže u fusnoti apendiksa najnovije verzije teksta „Realistic Monism: Why Physicalism Entails Panpsychism“). U tom apendiksu dolazi se do zaključka da i mikrosubjekti (sesmeti, *sesmets - subject of experience that is a single mental thing*) imaju intencionalnost, jer kauzalni efekat bilo čega ima iskustveni karakter. Na tome se bazira kauzalnost sesmeta.

Oni koji nisu eliminitivisti po pitanju uma, a odbacuju Brentanovu tezu, moraju dati drugačiji kriterijum demarkacije mentalnog od fizičkog. Brentano se pozivao na intencionalnost, a drugi (poput Dekarta i Loka) na *svest*. Stroson definiše mentalno preko svesti: „B je mentalno ako je B biće čije trenutno stanje ili struktura ga čine sposobnim za iskustvo“ (Strawson 1994, 153). I Molnar podržava pozivanje na svest i uključuje je u svoj sistem. Mentalno (želje, misli, verovanja) je efikasna, svesna, intencionalnost, koja podleže semantičkoj evaluaciji (reprezentacionalna), a mentalno kao telesni osećaj je efikasna, svesna intencionalnost koja je nereprezentacionalna.⁹⁵

3.4 Dispoziciona teorija kauzalnosti

Plauzibilnije je dualizam kombinovati sa teorijama kauzalnosti koje nisu mehanističke. Zato smatram da na mentalnu kauzalnost treba primeniti dispozicionu

---

⁹⁵Vidi Molnar (2003, 81, Fig. 3).

teoriju kauzalnosti (Mumford, Anjum 2011). U ovoj teoriji nema govora o reduktivnoj analizi. Kauzalni dispozicionalizam ne redukuje kauzalnost na nešto drugo; moći su već neka vrsta uzroka.

Prvo treba razjasniti odnos dispozicije i njene manifestacije. Možda se ne može reći da dispozicija *uzrokuje* svoju manifestaciju. I Louvi i Molnar se slažu da moć dobija svoj identitet od manifestacije, manifestacija i moć su nužno povezani. Slično kao što je Louvi (2011) odbacio da su stimulusi uzroci manifestacija, problematično je i tako nešto tvrditi za moći. S obzirom da moć dobija identitet od manifestacije, manifestacija je *izomorfna* moći (Molnar 2003, 195). Svaka moć ima jedan tip manifestacije.

Ovo nas dovodi do važnog pitanja: odnosa manifestacija dispozicija i efekata. Efekti nisu izomorfni ispoljavanjima moći. „Svaka manifestacija je produkt ispoljavanja moći“ (Molnar 2003, 195). Ali ta manifestacija ne određuje sama neki efekat. Efekat je obično *kombinacija* raznih dopinosećih (*contributory*) manifestacija. Dakle, potrebno je razdvojiti manifestacije od efekata.⁹⁶ Ovo je posledica razumevanja *poligenije* i *pleiotropije*. U genetici poligenička je ona osobina koja je determinisana od strane više gena. U teoriji moći poligenija⁹⁷ je pojava nekog efekta kao kombinacije manifestovanja raznih moći. Pleiotropija u genetici je kada jedan gen doprinosi produkciji raznih osobina. Moći su pleiotropičke, jer doprinose pojavi mnogih efekata. Manifestacije nisu poligeničke, efekti jesu (Molnar 2003, Mumford, Anjum 2011, 211).⁹⁸

---

⁹⁶Mumford sledi Molnara u ovome i kaže da su efekti poligenički (2009, 104). I u (Mumford, Anjum 2011) poligenija se posmatra preko vektorskog modela. U dispozicionoj teoriji ova razlika kao da se briše, više se i ne govori o događajima, već o procesu koji se sastoji od mnoštvo moći (dispozicija). I manifestacije moći su moći i mogu biti uzroci drugih moći itd. Mumford i Anjum (2011) zastupaju Lombardovu teoriju događaja (Lombard 1986). Ima onih koji ne veruju u realnost „komponenti“ koje doprinose nekom efektu (Cartwright 1983, 59). Mektirik identifikuje manifestacije sa rezultatnim efektima (McKittrick 2010). Za diskusiju videti Wilson (2009).

⁹⁷Ovaj pojam Molnar pozajmljuje od Duprea (1993), a on iz genetike. To što postoji poligenija već ide protiv redukcije uzroka na samo jedan tip koji determiniše nešto, npr. da određeni pojedinačni geni određuju neke osobine deterministički (2011, 229). Poligenija već umanjuje šansu da objašnjenja moraju biti reduktivna.

⁹⁸Molnar je jasno razdvojio poligeniju-pleiotropiju od problema da li moći imaju jedan tip manifestacije ili više (single-track vs multi-track).

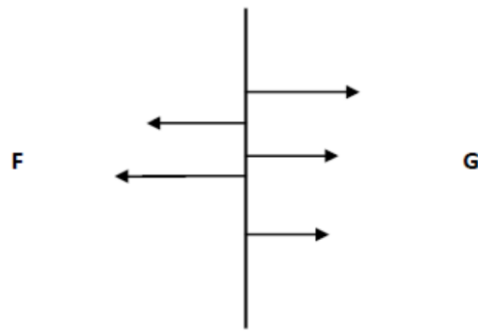

Figura 1 - Vektorski prikaz moći (Mumford, Anjum 2011)

Gradeći svoju „moćnu“ teoriju kauzalnosti, koja nije reduktivna, Mumford i Anjum (2010, 2011) imaju u vidu Molnarovu poligeniju. Oni zaključuju da poligenija pokazuje da moramo „uzroke modelovati kao vektore“ (2011, 12). Dispozicije se posmatraju kao vektori. Ovaj model je bolji od ograničenog modela neuronskih dijagrama. Moći rade zajedno, ali i jedna protiv druge (prevencija). Moći se prikazuju kao konstituentni vektori unutar n-dimenzionalnog kvalitativnog prostora. Po takvom modelu kada se moći dovoljno akumuliraju i pređu određeni „prag“, javlja se efekat (jedan od efekata F ili G, *Figura 3*). Mumford prateći Mila, razlikuje *posebne uzroke* i *totalni uzrok* (rezultujući vektor). Jedina dvostruka determinacija koja se može pojaviti je između njih - dvostruka determinacija između kompozitnih moći i rezultatne moći. Kauzalni dispozicionalist ne odbacuje pojavu dvostruke determinacije, ali i ne brine zbog nje, jer dvostruka determinacija u ovoj teoriji kauzalnosti nije problematična.

S obzirom da postoje posebni uzroci koji doprinose nekom efektu (Milovi primeri i poligenija), ali i totalni uzrok tog efekta, možda se može reći da ovi prvi nisu u pravom smislu uzroci tog efekta, pa onda ne bi bilo problema sa kauzalnom zatvorenosću. Ako komponente ne bismo smatrali uzrocima, onda ne bi bilo ni pretnje dvostruke determinacije komponenti i rezultante.⁹⁹

Ako se prihvati dispoziciona teorija kauzalnosti princip eksplanatornog isključenja ne važi. Dispozicije su kauzalno efikasne i računaju se u kauzalna objašnjenja.¹⁰⁰ Dispozicioni termini su eksplanatorni koncepti (Mumford 1998, 118). Kauzalna objašnjenja objašnjavaju neki fenomen preko jednog ili više uzroka (Lewis), ili u slučaju dispozicione teorije - preko moći koje uzrokuju. Svaki vektor koji naginje

⁹⁹ Vidi Wilson 2009 za raspravu.

¹⁰⁰ Sem u slučaju dvostruke prevencije, kada to nisu uzroci pa ni kauzalna objašnjenja, ali neka objašnjenja ipak jesu. Ovu osobinu dvostruke prevencije koristi Gibb da bi branila kompatibilnost svih tvrdnji koje čine problem mentalne kauzalnosti.

ka nekom efektu može biti uzrok. Ako imamo više uzroka koji poligenički dovode do nekog efekta, onda su svi legitimni temelj kauzalnih objašnjenja. Nekad se govori o samo *jednom* kauzalnom objašnjenju. Jedan razlog za ovo je da posmatramo Milov totalni uzrok, a drugi da izdvajamo samo neki od uzroka koji doprinose efektu kao najznačajniji. Ta moć (uzrok) ne mora imati poseban metafizički status, samo epistemički. Koji ćemo od uzroka odabrati je relativno. Ovo pak ne negira da postoji više faktora (uzroka) koji su tek zajedno doveli do efekta (Mumford, Andjum 2011, 132).

Postoji problem da su dispozicije temelje prazna kauzalna objašnjenja (*virtus dormitiva* primedba). Po Mumfordu, distinkcija između stimulusa, dispozicije i manifestacije je samo epistemička; metafizički, to su sve moći koje se pojavljuju u određenim delovima kauzalnog procesa. Kamins je kritikovao da dispozicije nisu uzroci jer su stanja (1998, 126). Mumford odgovara da se one, ipak, mogu smatrati uzrocima, možda ne u smislu eficientnih uzroka Aristotela, ali one, svakako, na neki način učestvuju kao uzroci i najčešće dispozicija nije sama u uzrokovanju. I objašnjenja i predviđanja vrše se prema modelu, a ovde je to vektorski model moći (2011, 137).

U kauzalnom dispozicionalizmu naginje se ka anti-deduktivističkom pristupu objašnjenjima i ovo je prednost. Nema nužnosti u proizvođenju efekata. Ako i postoji eksplanatorni jaz, ako se deduktivizam odbaci, dispozicionalizam može ga popuniti; može se reći da je postojala neka moć koja nije bila u originalnom modelu (2011, 140). Postoji i protivprimer uzrokovanja odsustvom (*absence*). U kauzalnom dispozicionalizmu odsustvo nije metafizički uzrok, ali pozivanje na te nedostatke (odsustva) ipak ima određenu eksplanatornu ulogu. Iako ovo nije uzrokovanje, kontračinjenički kondicional važi. Ali po kauzalnom dispozicionalizmu kontračinjenička analiza je pogrešna. Zato što postoje slučajevi dvostruke determinacije i prisvajanja (*preemption*) kontračinjenička analiza ne važi. Ali dvostruka determinacija nije problem za dispozicionu teoriju kauzalnosti. Dakle, u dispozicionoj teoriji ima kauzalnosti bez kontračinjeničke zavisnosti, ali može biti i kontračinjeničke zavisnosti bez kauzalnosti (kao što je u slučaju dvostruke prevencije¹⁰¹).

---

¹⁰¹Šafer argumentuje da je ovo pravi slučaj kauzalnosti (Schaffer 2000). Tako smatraju i kontračinjeničke probabilističke teorije kauzalnosti (Hitchcock 2003, 20). Za druge je ovo pseudo-kauzalnost (quasi-causation, Dowe 2000; dependence, Hall 2000). Videti Hitchcock (2007), kao i diskusiju u L. A. Paul, E. J. Hall & J. Collins (eds.), (2004) *Causation and Counterfactuals*.

U ovoj teoriji ne postoji nužnost da se nešto dogodi. Moći mogu da se sabiraju i oduzimaju. Neke moći omogućavaju pojavu efekta, a neke druge ga onemogućavaju. Da bi se zapalila šibica nekoliko moći mora da doprinese tom efektu, dok neke (kao vetar ili vlaga) mogu svojim dejstvom “raditi protiv” ovog efekta. Samo veličina rezultantnog vektora R određuje da li se efekat javlja ili ne.

Kauzalnost se dešava kada se moći manifestuju, pa je kauzalnost „prenošenje“ moći. Problem je kako nešto može u ovakvoj teoriji da uzrokuje svojim odsustvom, kako *ništa* može imati neku kauzalnu moć? Ali vektorski model moći pokazuje da i nedostatak neke moći ima uticaja na rezultantni vektor, pa je i taj nedostatak eksplanatorno koristan (2010, 155).

Privlačnost moćne teorije kauzalnosti je upravo u tome što u ovoj teoriji dvostruka determinacija nije problem (Mumford 2011, 152). Pojava dvostruke determinacije u dispozicionoj teoriji može se dozvoliti (2011, Figura 6.2). Ako i postoji problem, to je zato što bi bilo problematično da rezultantna moć (ako je realna) i komponentne moći rade isti kauzalni „posao“, da dvostruko determinišu neki efekat (Wilson 2009). Mumford odgovara da teorija moći ne mora odbaciti mogućnost dvostruke determinacije, jer je dvostruka determinacija pretnja kontračinjeničkoj zavisnosti. Rezultantna moć i komponentne moći nisu distinktno egzistencije, iako tako mogu izgledati (2011, 42). Još jedna dobra strana kauzalnog dispozicionalizma jeste što po ovoj teoriji dvostruka prevencija nije pravi slučaj kauzalnosti.

Već je bilo govora o negativnim svojstvima u raspravi o kauzalnom kriterijumu identiteta svojstava. Elis (2001) i Louvi na različite načine negiraju negativna svojstva. Svojstvo ne može imati moć *da ne čini* nešto. Moć se i definiše kao sposobnost za potpuno suprotno (Lowe 2010). Gibova koristi Louvijev primer spontane moći radijuma za raspad. Po Louviju sve prirodne moći su jednosmerne, a volja se razlikuje po tome da je dvosmerna (2008, 2013). Spontani radioaktivni raspad se razlikuje od kauzalnih moći po tome da nije kauzalno uslovljen od strane drugih objekata da se raspada, dok se šećer topi u vodi kad god je u njoj; s druge strane slučaj određuje da li dolazi do raspada. Volja po Louviju nije ni spontana moć kao raspad (slučajna), ni kauzalna moć, već *racionalna* moć. Samo volja može *odlučiti* (izabrati) da li da manifestuje svoju moć ili ne. Volja je moć koja se manifestuje *u svetlu razloga*. Svojstvo ne može biti negativno, jer onda ne bi imalo nikakvu moć. Dakle, radi se o jednoj vrlo neobičnoj moći.

Ako se vratimo na diskusiju Sofi Gib o kauzalnom kriterijumu svojstava i primerima koje smo tamo sreli, možemo baciti dodatno svetlo na kombinovanje moći. Kao što je Gibova ukazala, postoje primeri kada dva svojstva, A i B, daju određene moći nosiocima, mada i konjunktivno svojstvo A-i-B daje te iste moći objektu. Mamford (2011) zastupa *klaster teoriju svojstava*, koju je Šumejker zastupao i kasnije napustio. Po takvoj teoriji i ako pretpostavimo kauzalni kriterijum identiteta svojstava, A i A-i-B moraju biti identična ako daju iste moći. Ovo je nemoguće. Klaster teorija negirala bi princip *Koinstanciranja*¹⁰², što je vrlo problematično. Ako se setimo primera sa strujnim kolom, ova svojstva, A i A-i-B (A1 i A1-i-B4) ne daju samo „pozitivne“ moći, već i onemogućavaju manifestaciju nekih drugih moći. Svojstva se razlikuju ne samo po tome koje moći daju objektima, već i po tome koje manifestacije moći onemogućavaju. Takođe, teško je zamisliti da svojstvo daje pozitivnu moć da se nešto *ne* desi, jer bi onda bilo negativno svojstvo. Ni Mamford ne zastupa negativna svojstva. Ovo ne utiče na Mamfordov vektorski model. Mamford i Hejl, nasuprot Šumejkeru, moći smatraju moćima *simpliciter*, a ne kondicionalnim moćima. Po Mamfordu manifestacija moći nekog svojstva (biti oblika noža) zavisi od drugih svojstava tog objekta, da li je od čelika ili drveta itd. Svako svojstvo objektu daje neke moći, ali se efekat dobija njihovim združenim dejstvom, koje ne mora biti samo sabiranje.

Preko Mamfordovog modela može se razumeti i spontana moć za radioaktivni raspad. U tom slučaju imali bi samo jedan vektor i do efekta bi došlo spontano. Nikakav stimulus nije potreban za to. Stimulus nije uvek potreban, nije sve pasivno i ne mora uvek biti pokrenuto nečim drugim (Elis). Stimulus je, u stvari, neka druga moć, po Mamfordu. Stimulusi se ne mogu smatrati posebnim uzrokom manifestacije neke kauzalne moći, jer su već sadržani u pojmu te moći, po Louviju. Pitanje je dakle šta ćemo posmatrati kao posebnu moć. Nema stimulusa, ima logički nužnih uslova i drugih moći. Mamford smatra da se međusobna manifestovanja ne mogu prikazati jednim vektorom, već u parovima ili grupama (2011, 38). Samo zato što postoji *epistemološka* razlika između stimulusa, dispozicije i manifestacije, ne znači da je ta razlika i ontološka. Po pandispozicionalizmu sve tri su moći, samo imaju različita mesta u kauzalnom procesu (2011, 134).

---

¹⁰² Koinstanciranje: „Objekat ima konjunktivno svojstvo X-i-Y ako i samo ako ima svojstvo X i svojstvo Y“ (Gibb 2013, 7)

U dispozicionoj ontologiji kao što je Mamfordova svojstva se posmatraju kao intrinzično povezane sa kauzalnim moćima. Po Mamfordu, koji zastupa klaster teoriju moći sva svojstva jesu samo skupovi (klasteri) kauzalnih moći. Klaster teorija svojstava je problematična i ne moramo je prihvatiti. Mamfordova teorija moći je u prednosti, jer se u njoj radi o moćima *simpliciter*, a ne o kondicionalnim moćima. U Mamfordovom shvatanju moći već postoji mogućnost prevencije (koja se javlja u *Identitet3* definiciji kod Gibove). Mislim da je Mamfordov kauzalni kriterijum identiteta svojstava u prednosti i u odnosu na Šumejkerov. Mamford (2011, 145). zastupa Elejski princip¹⁰³ (Armstrong 1997, 41) po kome su kauzalne moći znak realnosti.

Dakle, po ovom kauzalnom kriterijumu postoje samo entiteti kojima možemo pripisati kauzalne moći. Mamford takođe zastupa holistički pristup svojstvima, po kome su sva svojstva deo sistema i utiču međusobno jedno na drugo, kao sistem svojstava (Mumford 2004, 182). Identitet svakog svojstva određen je odnosom (relacijama) sa drugim svojstvima. Identitet svojstva određen je njegovim mestom u sistemu (Mumford 2004, 184). U suprotnom, svojstva koje bi bilo odeljeno imalo bi primitivnu suštinu (*quidditas*). „Moći fiksiraju identitet svojstava“, kaže Mamford (2004, 171), što je u skladu sa klaster teorijom svojstava. Mamfordov pristup moćima je, dakle, holistički (*power holism*) (Williams 2010, 15; Ford 2012, 8).

Već je bilo govora o tome da su dva svojstva identična ako ulaze u iste zakone na iste načine (kriterijum identiteta svojstava kao univerzalija). Zakoni bi morali da budu metafizički nužni i kriterijum identiteta da važi u svim svetovima (*transworld identity*). Ovo važi i kod Šumejkera i važi za njegov kriterijum identiteta. Mamford¹⁰⁴ zastupa obtnutu poziciju, po kojoj dispozicije temelje prirodne regularnosti, a ne zakoni. Svojom ontologijom realnih dispozicija Mamford odstranjuje zakone prirode kao bazične za objašnjenja (*realist lawlessness*, Mumford 1998, poglavlje 10). Njegovo stanovište je anti-hjumovsko, a odbacuje i nomološki realizam (*nomological realism*). Zato kod Molnara i Mamforda kao partikularista nema prirodnih zakona.

---

¹⁰³Platon (Sofist, §247d–e). Argument protiv neinstanciranih univerzalija naziva se *Elejski princip* i Armstrong ga definiše ovako: *Sve što postoji čini razliku u kauzalnim moćima*. Armstrong je insistirao da je ovaj princip metodološki, a ne metafizički. Kistler npr. smatra da jeste metafizički i naziva ga *Kauzalnim kriterijumom realnosti*. On uzima da važi i obratno, ono što čini razliku u kauzalnim moćima, postoji (realno je). Semjuel Aleksander (1920) je branio ovaj princip kao metafizički: „Biti realan je imati kauzalne moći“ (Kim 1992, 135). Ovo je *Alexander's Dictum* (AD) (Kim 1993b, 348).

¹⁰⁴Mumford (1998) i Cartwright (1989).

Mamford argumentuje da su nužni zakoni, čija nužnost se nalazi u prirodnim vrstama, *redundantni*, ali je i protiv kontingentnih zakona. Da su zakoni kontingentni isto svojstvo moglo bi imati različite kauzalne uloge. Šumerjker ne misli da je ovo moguće. Ako imaju različite uloge onda to povlači da svojstva moraju imati individualnu suštinu preko kauzalne uloge (*quidditas*). Ali oni koji zastupaju da je identitet svojstva fiksiran njegovom kauzalnom ulogom ne mogu se pomiriti sa ovim. Takvi zakoni bili bi van svojstava, bez intimne veze sa njima. Ako su zakoni unutar tih svojstava (esencijalizam) onda svojstva i vrste same rade sav posao, pa su zakoni izlišni (Mumford 2005, 408).

Mamfordovo stanovište je slično Šumejkerovom stanovištu da kauzalne uloge identifikuju moći, ali on ne zastupa esencijalizam, ne zastupa da postoje ni univerzalije i potpuno eliminiše zakone. Šumejker je esencijalist po ovim pitanjima, dok Mamford eliminiše zakone. Kod Šumejkera svojstva su univerzalije (1980b, 301-302). Molnar se slaže sa Šumejkerom da svojstva raspoznavamo po njihovm kauzalnim moćima. Mamford smatra da je identitet svojstva fiksiran kauzalnom ulogom, koju ima u relaciji sa drugim svojstvima (2004, 171), ali mu egzistencija ne zavisi ontološki od tih svojstava (Molnar 2003, pog. 4). Nema govora o esencijalnim i slučajnim kauzalnim ulogama svojstva, sve one zajedno fiksiraju identitet, ako se prihvati holizam. Mogu postojati drugi svetovi u kojima su drugačija svojstva u sistemu. Ali ne mogu to biti svetovi u kojima su ista svojstva, ali drugačije relacije među njima (zbog drugačijeg skupa zakona).

Teorija kauzalnog dispozicionizma ima mogućnost da objasni razne „finese“ mentalne kauzalnosti. Mentalne moći (voljnosti) deo su kauzalnog procesa čiji uticaj druge moći mogu pomagati ili onemogućavati. Telo nam se može opirati kada želimo da namerno delujemo. Čak i kada je neka moć manifestovana neke druge moći mogu joj pružati otpor. Modalnost delatničke kauzalnosti (*agent causation*) je dispoziciona (2011, 210).

Teško je percipirati kauzalnost. Ali ako se oslobodimo modela koji kauzalnost posmatra kao relaciju između dva događaja; ako kauzalnost posmatramo kao proces možemo omogućiti i bolju percepciju kauzalnosti (2011, 200). Treba napustiti Hjumov uslov vremenskog prvenstva (uzrok se dešava pre posledice). Kauzalnost možemo iskusiti u našim telima. Kada ispoljavamo naše kauzalne moći, to možemo iskusiti kao što je slučaj sa voljom (Vidi Armstrong, *Bodily Sensations*). Kauzalnost je realna, nešto

više od konstantne konjunkcije. Voljnost nije nužan, a ni dovoljan uslov da bi akt bio intencionalan. Voljnost nije dovoljna da bi se pomerila ruka, sama ne proizvodi telesni pokret. Mamford i Andžum tvrde da je ova nepovezanost kada je u pitanju voljnost i telesni pokret upravo primer Hjumovog nepovezanog pristupa kauzalnosti (*disconnected account of causation*).

Model dva nepovezana događaja je pogrešan. Po dispozicionoj teoriji kauzalnosti „kauzalnost uključuje jedan, ujedinjujući i kontinuirani proces u kome se združuju dispoziciona partnerstva i tokom nekog intervala vremena postaju efekat“ (2011, 205). Ovaj pristup kauzalnosti treba primeniti na intencionalno delovanje. Dispozicionu teoriju je dobro primeniti na slučaj mentalne kauzalnosti (2011, 206). Vremenski prioritet voljnosti nije značajan ovde. Voljnost je istovremena sa akcijom pomeranja ruke. Da ovo uzrokovanje posmatramo hjumovski imali bismo vremenski prioritet i konstantnu konjunkciju. Sama voljnost bila bi ispoljena i pre akcije i spojena sa efektom konstantnom konjunkcijom. Ovo je „psihološki neplauzibilno“. To što možemo da odustanemo u sred neke radnje slaže se sa dispozicionim modelom kauznog procesa, gde postoji prevencija ili prestanak ispoljavanja neke moći. Oni dodaju da voljnost i pokret nisu samo istovremeni, već intimno povezani. Dodatni dokaz za reunifikaciju delatništva (*reunification of agency*) - da voljnosti i telesni pokreti ne mogu biti potpuno odvojeni - jeste *propriocepcija*. Mora biti interakcije u smislu da postoji fidbek mehanizam. Da bi kauzalnost mogla biti opažena u telu, delatništvo mora biti jedinstveno, ujedinjeno, a ne samo konstantna konjunkcija.

Dispoziciona modalnost je nešto manje od nužnosti, a nešto više od kontingencije, jer uzroci mogu biti sprečeni. Mamford i Andžum primećuju da upravo u delatništvu možemo iskusiti ove osobine kauzalnosti. U iskustvu delatništva imamo dva elementa koja su potrebna za modalnu snagu dispozicionog: usmerenost (sa određenim intenzitetom) i mogućnost prevencije (2011, 210). Ali ovi elementi se ne percipiraju odvojeno, već u jednom ujedinjenom procesu. Na taj način imamo iskustvo moći. Dispozicionu modalnost poznajemo direktno iz iskustva (2011, 212). Zato je ovo centralna vrsta modalnosti koja objašnjava modalnost u normativnosti i intencionalnosti.

3.5 Kombinovanje moći

Osobina volje da ne mora uvek dovesti do željenog efekta (pomeranja ruke) ukazuje da volja zavisi od drugih okolnosti (moći). Da bi se dobio neki efekat potrebna je kombinacija moći. Ovakvo slaganje moći zastupaju Molnar i Mamford. Zamislivo je da manifestacija volje, kao jedne mentalne moći, dovodi do nekog fizičkog efekta u kombinaciji sa manifestacijom neke fizičke moći. Ovo bi iziskivalo da su bar ta dva svojstva distinktna (dualizam svojstava). Vektorski model radi u kvalitativnom prostoru, odnosi se na svojstva, ne na entitete. Na istom entitetu mogu se pojaviti dva svojstva, pa i dve moći. Teorija je, takođe, neutralna i po pitanju toga da li su te moći mentalne ili fizičke. Ovo je prednost teorije moći za odbranu dualizma (mentalizma) u odnosu na teoriju transferencije, koja je fizikalistička.

Ako je manifestacija efekat, šta je onda uzrok, moć? Zar na ovaj način ne pomeramo problem kauzalnosti na odnos moći i manifestacija? Kako onda moć uzrokuje manifestaciju, može se pitati? Imamo beskonačni regres. Možda se tek zajedno za moć i njenu manifestaciju (zajedno sa objektom i svojstvom) može reći da je uzrok. Produkcija manifestacije od strane moći mora biti kauzalni shvaćena. Ako bismo ovo negirali, onda bi moći bile kauzalno impotentne, kao što tvrde neki autori (Prior, Pargetter and Jackson 1982). Mamford primećuje da se kauzalnost ne može analizirati preko već kauzalnog pojma produkcije. Dakle, kauzalni dispozicionalizam jeste teorija, ali ne analiza kauzalnosti (2011, 8).

To znači da se mentalna moć i fizička moć kombinuju (kao sile) da bi proizvele neki efekat. Objekat ima moć *simpliciter* da seče drvo zato što je oblika noža (ima to svojstvo), ali manifestacija ove moći zavisi, delom, od drugih svojstava tog objekta, da li je od metala i sl. Volja kao racionalna moć se razlikuje od kauzalnih moći, jer svojim ispoljavanjem ne mora dovesti do nekog efekta (ruka se ne podiže). Manifestacija same volje ne zavisi od nečeg drugog, dakle spontana je i racionalna, ali ta manifestacija možda nije dovoljna da proizvede efekat, potrebno je da se kombinuje sa drugim manifestacijama, tj. ono što vidimo kao neki efekat (događaj) je zajednička manifestacija dve ili više moći (pleiotropija). Možda upravo ta mentalna moć uključuje manifestaciju neke fizičke moći, opet, ako su uslovi povoljni (druga fizička svojstva).

Videli smo da Molnar na manifestaciju gleda kao na događaj, ali je Louvi ukazao da je ona više kao proces. Mamford, takođe, zamišlja tako kauzalnost da ona ne

bude relacija između dva distinktna člana, više kao proces koji se sastoji od kombinacije nekog broja manifestacionih partnera. Moguće je i da se volja manifestuje kao nova dispozicija (moć), mada ne moramo zastupati pandispozicionalizam. Možda manifestacija te nove dispozicije zavisi od prisustva odgovarajućeg fizičkog svojstva i njegovih moći, dakle da bi se manifestovala potrebna je neka druga moć (svojstvo), kao u primeru sa nožem.¹⁰⁵ Moguće je da moć iz mentalnog svojstva u kombinaciji sa moći iz fizičkog svojstva istog objekta (osoba, *subject of experience*) proizvodi neki efekat, uzrokuje promenu na drugom objektu (telu).

Ako se prihvati da se moći i manifestacije mogu kombinovati (bez dvostruke determinacije), onda preostaje problem premise argumenta na osnovu dvostruke determinacije: kako mentalne i fizičke moći mogu zajednički biti uzroci nekog fizičkog događaja¹⁰⁶, dakle treba negirati *kauzalnu zatvorenost fizičkog domena*. Za teoriju moći kao poželjnu teoriju kauzalnosti smo se i opredelili zato što nije *a priori* fizikalistička teorija kauzalnosti, kao na primer teorija transferencije. Rob je u novijem tekstu (Robb 2012) preformulisao je *Zatvorenost* preko moći i manifestacija. U stvari „dovoljni fizički uzrok“ se razumeva preko kauzalne produkcije (manifestacije). Rob raspravlja o Louvijevoj nevidljivosti mentalnog i razmatra *Zatvorenost*. Rob smatra da se u *Zatvorenosti* mora pojaviti kauzalna dovoljnost (*causal sufficiency*). Definicija *Zatvorenosti* kod Roba glasi:

Zatvorenost: Sve fizičko što ima uzrok u trenutku t ima dovoljan fizički uzrok u t .¹⁰⁷

Kada zamenimo kauzalnom produkcijom dobija se:

Zatvorenost 2: Svaka fizička manifestacija proizvedena je od strane fizičkih moći.

Ova verzija je kompaktnija. Ako se podrazumeva, kao što čini Rob, da su manifestacije uzrokovane, onda nema potrebe da se to dodatno pominje u definiciji. Takođe, nema potrebe da se poziva na vreme t . Druga, bitnija osobina *Zatvorenosti 2* je

---

¹⁰⁵Slično Louvijevoj šemi 3.1, 2008,71, s tim što nema strelice od P12 do M.

¹⁰⁶Kada ovako formulišemo problem, razlika moći i događaja (kao kompleksnih manifestacija) postaje očigledna. Ako moći nisu uzroci u pravom smislu, onda se mentalizam može uskladiti sa svim premisama argumenta iz dvostruke determinacije. Ali problematično je da li se dispozicije mogu smatrati neuzrocima, čak i kada se radi samo o njihovim manifestacijama. Od toga zavisi plauzibilnost ovog rešenja.

¹⁰⁷Ovo je Papinoova (1998) verzija KZ. Kod Gibove je bio formulisan kao „Causal Closure: Every physical effect has a sufficient physical cause.“

da je ovaj oblik kauzalna zatvorenost dosta slabiji jer dozvoljava mogućnost da nefizičke moći proizvode fizičke manifestacije. Moguće je da se radi o kombinaciji fizičkih i nefizičkih moći (Rob 2012, 7). Rob zaključuje da Louvijevov model krši *Zatvorenost*. Model koji on posmatra je onaj u kome imamo neko B kao fizički efekat, spoljno ponašanje. Ovaj efekat ima mentalni uzrok M, a M je emergentno svojstvo koje uzrokuje fizički uzrok P. To P, ipak, nije dovoljno da uzrokuje B samo, već to čini zajedno sa M. M je onda nevidljivo. Ovo je upravo deo šeme 3.1 u (Lowe 2008). Ali ne moramo zastupati takav odnos između P i M jer se čini da je M manifestacija P. Ili nešto nije u redu sa tim poimanjem emergencije, ili je odnos moći i manifestacija drugačiji. Kao što je vidljivo iz *Zatvorenosti 2* i kao što sam Rob tvrdi, postoji mogućnost da fizičke i nefizičke moći zajedno mogu biti uzroci fizičkih manifestacija. Ali samo zato što je u emergenciji P dovoljan za pojavu M (kao tipa), ne znači da uzrokuje svaki token M. Samo ako imamo nasleđivanje kauzalnih moći, onda ima kršenja kauzalne zatvorenosti u ovim mentalističkim modelima.

Mamford i Andžum zagovaraju kompozicioni pluralizam u svojoj teoriji moći. Ovo znači da se moći mogu kombinovati na mnoštvo načina da proizvedu efekat. Sabiranje nije uvek slučaj. Ako pojedemo 10 puta više čokolade koja ima dispoziciju da proizvede zadovoljstvo, ne znači da ćemo imati 10 puta više zadovoljstva; stvara se zapravo potpuno suprotan efekat. Mnoge moći mogu same sebe da preventuju. Dakle, prosta aditivna kompozicija nije uvek slučaj i ovaj princip se dovodi u pitanje. Ovim se, ipak, ne dovodi u pitanje celokupni model kombinovanja moći.

Složenost kombinovanja moći ukazuje na plauzibilnost emergencije. Kada se više moći kombinuje one mogu proizvesti novi, neočekivan fenomen (slaba emergencija) koji i sam može biti produktivan (jaka emergencija) (2011, 88). Slaba emergencija je epistemička (Kim 2006), a jaka je ontološka. Ova druga je očekivano problematičnija, ali nju zahteva mentalizam. Teško je ustanoviti da li jaka emergencija postoji, ali kauzalni dispozicionalizam ne odbacuje tu mogućnost. „Moći se ne moraju nužno fizički redukovati na sile“ (2011, 102). Ovo čini teorija transferencije (Dowe 2000). Mamford primećuje da su moći ono što se prenosi, a ne „očuvani kvaliteti“. Nove moći koje nastaju kombinacijom mogu biti drugačije, ali ovo ne isključuje da se na kraju mogu reduktivno objasniti. Te nove moći ipak mogu biti neslične moćima od kojih nastaju (primer soli). Dakle oni zastupaju da nove moći superveniraju na moćima

od kojih nastaju. Teško je razumeti šta bi bila supervenijencija ovde gde nema nužne pojave nekog ishoda; dispozicije samo „naginju ka“ efektima. U svakom slučaju redukcionizam ne mora da važi i mogućnost i jake emergencije postoji u moćnoj teoriji kauzalnosti. Ako nema dvostruke determinacije između rezultatnih i komponentnih moći, zašto rezultatne moći ne bi bile emergentne? Emergencija se negira upravo zato što postoji pretnja dvostruke determinacije u njihovoj pojavi (Kim 2006). Ali moguće je da mentalne moći nisu emergentne, već da postoje kao primitivne, bazične moći.

Vratimo se raspravi Roba. On razmatra Louvijev model, u kome postoji emergencija i gde se tvrdi da je mentalno nevidljivo. Mikro-moći (koje čine P) svojom kombinacijom proizvode emergentne moći M. Za te mikro-moći mogu se načiniti kauzalni profili. Da bismo došli do M i njegove uloge potrebno je da znamo i principe kombinovanja tih mikro-moći u mentalnom kontekstu. Kao što smo već pokazali postoji jednostavni princip adicije moći. Drugi kandidat je *Kontinuitet*:

Kontinuitet: Slične moći u kombinaciji sa sličnim partnerima proizvode proporcionalno slične manifestacije (2012, 10).

Rob primećuje da je ovaj drugi princip na snazi kod emergentista, koji za razliku od Louvija, zastupaju da se emergentna kauzalnost može detektovati. Dokaz za emergentno je kršenje *Kontinuiteta*. Na ovaj način nevidljivost je negirana, ali emergencija u pravom smislu može da postoji. Drugačiji način da se stane u odbranu nevidljivosti je da se zastupa hipoteza mikro-latentnosti (*micro-latency hypothesis*, Shoemaker 2002). Mentalni kontekst možda dovodi do *novih manifestacija* fizičkih kauzalnih moći. Sve moći su ovde fizičke samo se kombinuju na iznenađujuće načine.¹⁰⁸

3.6 Realizacija i kauzalno nasleđivanje moći

3.6.1 Realizacija

Po Kimu i emergentizam (kao vrsta dualizma) i fizički realizacionizam (kao monistički fizikalizam) uključuju supervenijenciju (Kim 1998, 12). U fizičkom realizacionizmu supervenijencija postoji kao posledica realizacije funkcionalnih svojstava drugog reda na fizičkim svojstvima prvog reda, dakle realizacija objašnjava supervenijenciju. Ona može biti deo raznih teorija duha-tela, jer sama nije zasebna

---

¹⁰⁸ Ovo je jedna mogućnost kako se može tumačiti rešenje problema kombinacije subjekata kojim se bavim u odeljku 4.3.

teorija. Supervenijencija nije metafizička nego fenomenološka relacija. Fizički realizacionizam zastupa da ne može biti nefizičke realizacije mentalnog. Ovo stanovište je zbir fizikalizma i funkcionalizma. Funkcionalno definisanje mentalnih svojstava vrši se tako što se pokaže kako ova svojstva kauzalno posreduju između senzornih inputa i bihevioralnog outputa. Fizikalizam samo dodaje da *jedino* fizička svojstva mogu biti kauzalni posrednici. Da bi se realizovala mentalna svojstva sistem mora biti odgovarajuće podešen, ako se promene uslovi mentalna svojstva se ne pojavljuju.

Problem sa konceptom realizacije sličan je supervenijenciji. Odnos između realizovanih svojstava i onih koja ih realizuju različit je od identiteta i realizovana svojstva nasleđuju kauzalne moći svoje osnove (Lowe 2008, 107). Poreklo ove doktrine možemo naći kod Kima, u njegovom *principu kauzalnog nasleđa* (KN). Kim definiše princip KN na sledeći način:

(KN) „Ako je mentalno svojstvo M realizovano u nekom sistemu u t zahvaljujući fizičkoj osnovi P, kauzalne moći ove instance M su identične sa kauzalnim moćima P“ (Kim 1993b, 326).

Po Kimu, ovaj princip je već impliciran *Tezom o fizičkoj realizaciji* i odnosi se samo na individualne instance M. Kim prihvata ovakav princip jer sprečava pojavu „neželjene“ emergencije i silazne kauzalnosti, te ga svaki ozbiljan fizikalist mora zastupati. Ali ovo ne može biti dovoljan razlog za prihvatanje kauzalnog nasleđa. Zašto bismo i prihvatili tako nešto? Govoreći o primeru bola Kim definiše ovu *Tezu o fizičkoj realizaciji* kao „konjunkciju dva verovanja“: (1) da se bol i druga mentalna stanja javljaju u nekom sistemu samo kada postoje odgovarajući fizički uslovi za njihovo pojavljivanje kao i (2) uverenja da se mentalna svojstva i nomički odnosi među njima javljaju zbog i objašnjivi su preko svojstava i odnosa njihovog fizičkog supstrata (Kim 1993b, 322). Ovu tezu prihvataju mahom funkcionalisti (npr. Fodor).

Na drugom mestu, definišući princip KN, Kim kaže da je ovaj princip „vrlo plauzibilan“:

(KN) „Ako je svojstvo drugog reda F realizovano, u datim okolnostima, od strane svojstva prvog reda H (ako je F instancirano u datim okolnostima, zahvaljujući činjenici da je jedan od njegovih realizatora H instanciran), onda su kauzalne moći ove konkretne instance F identične sa (ili su podskup) kauzalnim moćima H (ili ove instance H)“ (Kim 1998, 54).

Ovim principom Kim pokazuje kako mentalna svojstva realizovana na fizičkoj osnovi gube kauzalnu efikasnost, želeći na taj način da dođe do zaključka o identitetu M i P, dakle, do redukcionizma. Ako mentalna svojstva shvatimo kao funkcionalna, onda ovo stvara probleme za kauzalnu efikasnost u argumentu supervenijencije. Ali ako realizovano svojstvo M nasleđuje sve osobine P, odatle ne moramo zaključiti da ono ne može imati i neke dodatne kauzalne moći pored nasleđenih. Ali Kim tvrdi da jeste tako i da važi identitet, što je neosnovano.

Stanovište kauzalnog nasleđa ne dele svi zastupnici realizacije. Menzies, na primer, odbacuje Kimov princip nasleđivanja, ali ne i realizaciju. Tim Krejn ukazuje na skrivenu premisu fizikalizma koju naziva *homogenost mentalne i fizičke kauzalnosti* (Crane 1995, 8). Sledeći ga, Menzies definiše pretpostavku sadržanu u argumentu isključenja ovako:

„Homogenost mentalne i fizičke kauzalnosti. Mentalna kauzalnost i fizička kauzalnost imaju isti fundamentalni karakter.“ (Menzies 2003, 7)

Mentalna i fizička kauzalnost su iste vrste kauzalnosti. Krejn naziva mentalno i fizičko „zamenjenim epitetima“, jer su oba samo obeležja kauzalnosti, ali ne i sama kauzalnost. Kada imamo pretpostavku homogenosti mentalne i fizičke kauzalnosti nije teško iz nje izvesti princip kauzalnog nasleđivanja. Oba autora ukazuju da je vrlo popularna anti-redukcionistička strategija negiranje ove pretpostavke. Tako, na primer, Dretske (1988) govori o uzrocima koji *aktiviraju* i uzrocima koji *struktuiraju*. Louvi razlikuje dve vrste uzroka i negira pretpostavku homogenosti. Može se tvrditi da mentalna objašnjenja nisu uopšte kauzalna, već objašnjenja na osnovu razloga. U tom slučaju mentalni događaj nije uzrok, kao što je to fizički događaj. Ova strategija mi se čini vrlo korisnom i imaće značajnu ulogu u daljoj raspravi.

Ako se pobije pretpostavka homogenosti, nema razloga da prihvatimo princip kauzalnog nasleđivanja. Sam Kim nema dovoljno vere u ovaj princip, koji je i uveden da bi zaštitio druge Kimove postavke - da odbrani njegovu teoriju od emergentizma. Menziesovo pobijanje principa kauzalnog nasleđa preko njegovog intencionalnog modela¹⁰⁹ je slično Louvijevom odgovoru iz kontračinjeničkih kondicionala¹¹⁰.

---

¹⁰⁹Videti Menzies (2003)

¹¹⁰Interakcioni dualizam može ponuditi sledeći odgovor realizaciji. Louvi (2008, 103-109) je opisao kontračinjenički argument protiv identiteta mentalnih i fizičkih događaja koji važi i za odnos realizacije, a samim tim i za supervenijenciju, ako ona sledi iz realizacije. Ipak, argument protiv identita ima veću

Vilson (Robert A. Wilson) je branio fizičku realizaciju koja je osjetljiva na kontekst (*context-sensitive*) (Wilson 2001). Ovo je eksternalistički pristup. Mislim da je moguće braniti internalistički pristup, ali i očuvati osjetljivost na kontekst mentalnih svojstava (koja nisu realizovana), ako se kauzalne moći posmatraju po dispozicionoj teoriji kauzalnosti. Zavisnost od konteksta u ovoj teoriji bila bi mogućnost interakcije

---

snagu od argumenta protiv realizacije, jer je sam pojam realizacije često vrlo nejasan, i poput supervenijencije ne može se reći šta on tačno označava.

Posmatramo tri događaja N, M i B. M je mentalni događaj, odluka da se pomeri ruka; N je neuralna osnova, fizički supstrat mentalnog događaja M. Oni se javljaju u istom trenutku t. U nekom sledećem trenutku t1 javlja se fizički događaj pomeranja ruke B. Može se uzeti da je događaj N uzrok događaja B. Po reduktivnom fizikalisti ovi događaji su identični. Posmatrajmo naš primer preko kontračinjeničkih kondicionala. Po kontračinjeničkim kondicionalima „Ako p onda q“ je istinit ako i samo ako se u najbližem svetu javlja p, koje se minimalno razlikuje od p u našem aktuelnom svetu, pa se onda javlja i q. Kako to izgleda u ovom primeru? Ako se u nekom približnom svetu javi drugačiji neuralni događaj N da li će se javiti i B? Događaj N u tom svetu može biti minimalno drugačiji od aktuelnog N, jer su neuralni događaji vrlo složeni, sastoje se od paljenja velikog broja neurona i različitih neuralnih puteva. Sa ovim se mora složiti i fizikalist. N u nekom drugom svetu može biti drugačija kombinacija aktivnih neurona, neki se možda ne aktiviraju, ili se aktiviraju dodatni neuroni. U svakom slučaju nema razloga da se u takvom svetu sa nešto izmenjenim događajem N ne pojavi, kao njegova posledica i fizički događaj B, pomeranje ruke koje ne bi bilo značajno drugačije od pokreta u aktuelnom svetu. Događaj N je kompleksan zbir paljenja mnoštva neurona, tako da nepaljenje nekih neurona ne može ozbiljno ugroziti posledice ovog događaja. Dakle i u drugom svetu kondicional za N važi.

Da li je tako i sa događajem M? Ako se u drugom svetu javi nešto drugačije M, da li će i dalje biti telesnog pokreta B? Mentalni događaj M nije složen kao što je to neuralni događaj; to jednostavno može biti neka druga odluka, dakle i neko drugo M1. U slučaju da imamo drugačiji M, ili ako M uopšte nema, telesni pokret B se ne dešava. Ishod je drugačiji nego sa događajem N. Louvi predviđa da bi fizikalist i dalje mogao tvrditi da je M u drugom svetu na isti način kao N, minimalno drugačije, međutim, teško je zamisliti šta bi ovo u slučaju mentalnih događaja trebalo da znači. Kako se neka odluka može minimalno razlikovati, a da opet ostane ista odluka? Sadržaj psiholoških događaja nema takvu preciznost kao što ova ad hoc teorija fizikalista zahteva. Možda bi se, na primer, razlikovale konkretne trajektorije pomeranja ruke, ali to bi opet bio isti pokret, kojim, recimo, pokušavamo da pozovemo prijatelja sa druge strane ulice.

Konačno, identiteta između N i M, kako tvrde fizikalisti, ne može biti, jer kontračinjeničke implikacije nisu iste; ako se N ne javi pokreta će i dalje biti, a ako se M ne javi neće biti ni pokreta B. Ovo je još jedan dobar primer koji pokazuje značaj i kauzalni doprinos mentalnih događaja koji se ne mogu „preskočiti“ ili se njihova efikasnost zameniti čisto fizičkim događajima. Već postaje vidljivo kako se ovaj argument protiv identiteta može proširiti i na odnos realizacije. Pod uslovom da predpostavimo Kimov princip kauzalnog nasleđivanja, po kome realizovana svojstva nasleđuju kauzalne moći ili imaju identične kauzalne moći kao svojstva koja ih realizuju. U našem primeru realizovano je M, a realizuje ga N. S obzirom da M nasleđuje sve kauzalne moći od N, u tom slučaju kontračinjenički kondicionali takođe moraju biti odgovarajući: ako N aktuelno realizuje M, onda kontračinjenički kondicional koje je istinit za M mora biti istinit i za N, dok može biti da je neki kontračinjenički kondicional istinit za N, ali nije za M. Dakle, ne može biti da neki kondicional važi za M, ali ne važi za N u aktuelnom svetu, jer ga N realizuje i kada bi to bio slučaj, realizacija bi bila dovedena u pitanje. Gornji primer pokazuje upravo to, da kauzalni kondicional važi za M, ali ne važi za N, jer kada se M ne javi nema ni B, a kada se N ne javi, događaj B se ipak javlja. Zbog toga ne može biti realizacije koja prihvata princip KN. Isti argument može važiti i za teorije realizacije koje ne uključuju princip KN. Po takvoj teoriji, da se događaj M ne pojavi u najbližem mogućem svetu, potrebno je da se u tom svetu javi događaj N* koji je toliko različit od N da ne bi realizovao M. S druge strane on sme samo minimalno da se razlikuje od N. U svakom slučaju N* se ne može razlikovati toliko od N da ne bi ponovo uzrokovao neku vrstu telesnog pokreta N. Tada imamo istu kontračinjeničku situaciju kao i sa identitetom, kondicional koji važi za M ne važi za N.

različitih moći koje se međusobno preventuju, finkuju, maskiraju itd. Naravno, ovako se mogu braniti i realizovana svojstva. Takođe, sa prihvatanjem moćne teorije kauzalnosti individualistički pristup psihologiji i njenim objašnjenjima deluje plauzibilnije.¹¹¹ Ali moramo u tom slučaju objašnjavati konkretne dispozicije (moći), a ne kauzalna svojstva, jer ova mogu imati razne moći, što važi i ako ne prihvatimo klaster teoriju svojstava. Ono što individuiira moći jeste tip manifestacije, pa od toga može zavisiti i individuacija svojstava čije su to moći.

Šumejker, takođe, brani fizičku realizaciju. Po njemu, da bismo rešili problem mentalne kauzalnosti, ako zastupamo fizikalizam moramo prvo razumeti kako fizičko realizuje mentalno (Shoemaker 2001, 74). Ne postoji konsenzus o tome šta je realizacija isto kao što ne postoji konsenzus o supervenijenciji. Zajednička ideja svih realizacija je funkcionalistička ideja „igranja uloge“. Dva načina implementacije ove ideje vode u dva oblika funkcionalizma: „punilac“-funkcionalizam ili funkcionalizam „realizatora“ (*filler-functionalism*, FF) i funkcionalizam „uloge“ (*role-functionalism*, RF) (podela po McLaughlin 2007).

U funkcionalizmu „realizatora“, mentalno svojstvo M je svojstvo koje zauzima određenu kauzalnu ulogu R, kondicionalnu ulogu kao uzrok i efekat (Lewis 1966, 1972, 1980; Kim 1998). Problem sa takvim funkcionalizmom je što možda uopšte ne postoji svojstvo koje bi trebalo da ima ulogu R. Možda ne postoji *samo jedno* svojstvo koje ima tu ulogu (Lewis 1966, 1972). Funkcionalizam „realizatora“ kombinovan sa tradicionalnom realizacijom ne može odgovarati nereduktivnom fizikalizmu, jer bi mentalna svojstva bila fizička (McLaughlin 2007, 152). Stimulisanje C vlakana je fizičko svojstvo koje zazima ulogu bola kod ljudi. Dakle bol *jeste* stimulacija C vlakana.

Po drugom obliku funkcionalizma, funkcionalizmu „uloge“, mentalno svojstvo M je svojstvo višeg reda; to je svojstvo imanjanja svojstva koje zauzima neku kauzalnu ulogu (Block 1980, Loewer 2002). Kao i u funkcionalizmu „realizatora“ postoji analitička i psiho-funkcionalistička verzija. Po funkcionalizmu „uloge“, bol je relaciono svojstvo višeg reda. Ako više svojstava zauzima ulogu R, onda je M višestruko realizovano. Ako se kombinuje sa realizacijom funkcionalizam „uloge“ ostaje kompatibilan sa dualizmom svojstava, jer mentalno nije identično sa fizičkim svojstvom. Ali, funkcionalizam „uloge“ ne zadovoljava potrebe nereduktivnog

---

¹¹¹Videti Wilson (1992).

fizikaliste koji hoće dualizam svojstava i kauzalnu efikasnost mentalnih svojstava, jer su kauzalni uticaji mentalnih događaja prisvojeni (*preempted*) od strane fizičkih realizatora (nemaju svoje efekte, već su to efekti fizičkih realizatora), ili se javlja sistematična dvostruka determinacija. M je epifenomenalno, a ako ima neke efekte javlja se dvostruka determinacija.

Oni koji brane nereduktivni fizikalizam pokušavaju da pokažu da je funkcionalizmu „uloge“ kompatibilan sa kauzalnom efikasnošću mentalnog. Neki prihvataju da se javlja dvostruka determinacija, ali ovo ne smatraju problematičnim (Loewer 2002, Bennett 2003, Kallestrup 2006). Oni negiraju da je kauzalni novitet ontološki potreban i argumentuju za teorije kauzalnosti koje brane kauzalno nasleđivanje efikasnosti od realizatora (Yates 2012, 1). Druga strategija onih funkcionalista koji brane kauzalnu efikasnost mentalnih svojstava jeste da se brani neka teorija kauzalnosti kao činjenja razlike (*difference-making theories of causation*) po kojoj bi funkcionalna svojstva bila kauzalno nova (Yablo 1992; List and Menzies 2009).

Obe strategije pogrešno razumeju smisao „kauzalnog posla“ (*causal work*) koji se tiče svojstava, smatra Jefts (Yates 2012). Ako se kauzalni posao svojstava sastoji od temeljenja (*grounding*) dispozicija, onda funkcionalna svojstva ne mogu raditi isti kauzalni posao kao njihovi realizatori (Yates 2012, 2). Po AD (*Alexander's Dictum*) i elejskom principu mentalna svojstva su nesvodiva ako imaju nove i nesvodive kauzalne moći. U funkcionalizmu mentalna svojstva se karakterišu po kauzalnim ulogama koje vrše fizička svojstva, dakle nema novih kauzalnih uloga, pa ni svojstava. Kim preko (1) AD i (2) argumenta da su instance mentalnih svojstava redundantni uzroci dolazi do kauzalnog isključenja i eliminiše mentalna svojstva. Funkcionalisti koji zauzimaju neku od prethodnih strategija mogu negirati 1 ili 2. Oni koji prihvataju dvostruku determinaciju negiraju 2. Ali AD u svom opštem obliku ne govori ništa o tome da li su svojstva ili njihove moći nesvodive. AD sa mentalnim realizmom i dualizmom svojstava ne vodi zaključku da mentalna svojstva imaju nesvodive kauzalne moći (Kallestrup 2006, 469). Za to je potreban drugačiji oblik AD. Samo zato što je neko svojstvo realno, ima neke kauzalne moći, ne znači da predaje *nesvodive* kauzalne moći. Nereduktivni fizikalista ne mora se složiti sa drugim delom. Kallestrup argumentuje da se nesvodivo ne mora odnositi na kauzalne moći svojstva, već na samo svojstvo, sem

ako se svojstva ne iscrpljuju svojim moćima (Yates 2012, 6). Drugi oblik AD, koji bi vodio u emergentizam i kauzalno isključenje nereduktivnog fizikalizma jeste:

Kauzalna Individuacija: Ako je A nesvodivo svojstvo, onda A ima nesvodivu kauzalnu moć (Kallestrup 2006, 468).

Mislim da se, bez obzira na izmene koje treba načiniti (Vidi Gibb 2013), kauzalni kriterijum identiteta svojstava Šumejkera može, makar uslovno, prihvatiti i onda važi *Kauzalna individuacija*. Dakle, da bi svojstvo bilo nesvodivo mora imati nesvodive nove kauzalne moći. U tom slučaju imamo jaki dualizam ili emergentizam. Funkcionalisti koji prihvataju dvostruku determinaciju mogu odgovoriti da je na neki drugi način mentalno svojstvo nesvodivo. Funkcionalna svojstva nasleđuju moći realizatora, ali na neki drugi način moraju obezbediti nesvodivost. Kallestrup kritikuje Kima da nije uspeo da razlikuje AD od *Kauzalne individuacije*, što ga je i navelo da smatra da silazna kauzalnost sledi iz nereduktivnog fizikalizma (Kallestrup 2006, 470). Samo oni koji zastupaju dualizam svojstava i mogućnost silazne kauzalnosti mogu prihvatiti *Kauzalnu individuaciju*. Nereduktivni fizikalisti mogu odgovoriti da su mentalna svojstva drugog reda i da imaju podskup moći svojih realizatora. M je kauzalno efikasno svojstvo, ali nema nesvodive kauzalne moći. Nisam siguran da ovakav funkcionalistički odgovor može obezbediti nesvodivost mentalnih svojstava i izbeći identitet M i P.¹¹²

Jeits smatra da nijedna od ovih strategija ne rešava *Isključenje* na zadovoljavajuć način i on želi da ovo ispravi tako što kauzalni posao posmatra kao *temeljenje*. Svojstva temelje dispozicije. Ovo je samo drugi način da kažemo da svojstva daju (*bestow*) kauzalne moći objektima. Ako kažemo da realizovana svojstva nemaju nikakav kauzalni posao, jasno je zašto bi se kauzalni posao mogao razumeti u smislu temeljenja dispozicija. I svojstva koja temelje dispozicije i njihovi stimulusi, pa i same dispozicije mogu se identifikovati kao uzroci. Govor o instancama svojstava kao članovima kauzalnih relacija skriva ovo. S obzirom da stimulusi ne temelje dispozicije, ali prave razliku, onda oni jesu „uzroci koji prave razliku“, ali ne rade kauzalni posao, što dovodi u pitanje „pravljenje razlike“ kao rešenje *Isključenja* (Yates 2012, 10). On ipak smatra da svojstva rade kauzalni posao. Funkcionalna svojstva su realizovana na fizičkim svojstvima koja i rade sav kauzalni posao. Ako je kauzalni posao temeljenje dispozicija,

---

¹¹²Po Yates (2012, 6) ovo je „sporna tačka“, ali čini se da će pre biti M=P.

onda realizacija *jeste* temeljenje skupa dispozicija. Fizičko svojstvo temelji skup dispozicija koje nazivamo funkcionalnim svojstvom. Funkcionalna svojstva *jesu* kauzalni posao fizičkog svojstva. Dakle, tvrdi se identitet realizacije i kauzalnog posla (Yates 2012, 11). Ovo čini prethodne strategije „neefektnim prema argumentu isključenja“.

Funkcionalna mentalna svojstva su složena vrsta dispozicionih svojstava. Protiv kauzalne efikasnosti mentalnih svojstava kao funkcionalnih svojstava drugog reda obično se poziva na argument isključenja (Prior, Pargetter and Jackson 1982). Fizičko svojstvo P koje realizuje svojstvo F (lomljivost) radi sav kauzalni posao. F ne radi isti posao i ne može to da čini jer je odnos temeljenja *nerefleksivan*. Svojstvo F je drugog reda, imanja svojstva P sa kauzalnom ulogom R. Dakle, P temelji dispozicije koje karakterišu R, set dispozicija Di. P realizuje F temeljeći Di. Kako F ontološki zavisi od Di i imati Di je dovoljno za imanje F, dakle Di temelji F. F ne nasleđuje kauzalni posao P, jer je odnos temeljenja asimetričan. Ovi argumenti rade protiv obe strategije i dvostruke determinacije i „činjenja razlike“. Oni pokazuju da biti hjumovski uzrok nekog događaja nije dovoljno za činjenje kauzalnog posla (2012, 14).

Funkcionalna svojstva ne rade isti kauzalni *posao*, ali mogu da rade istu *vrstu* posla. Jefts daje teoriju koja brani da funkcionalna svojstva rade novi kauzalni posao, da bi mogla da zasluže svoje postojanje, po AD, ali da se taj posao ne sastoji u temeljenju nekih dispozicija, kao što čine fizička svojstva. Kauzalni novitet F svojstava zavisi od nivoa u hijerarhiji temeljenja. Jefts brani *kauzalnost nagore*. Dispozicije mehanizma se temelje na dispozicijama delova, koje se temelje na fizičkim svojstvima (primer zamke za miševu, vidi Yates 2012, 17). Postoji tranzitivnost temeljenja. Bitno je i kako su dispozicije realizovane (struktura). Postoji razlika između proksimalnog i distalnog temeljenja, između neposrednog i posrednog. *Zatvorenost* se ne krši, a dispozicije imaju i kauzalni novitet. Ako i funkcionalno svojstvo i fizičko svojstvo temelje dispozicije (prvo proksimalno drugo distalno) onda se javlja pretnja dvostruke determinacije. Ali ovo je samo ako tvrdimo da funkcionalna svojstva nasleđuju kauzalni posao od fizičkog svojstva. Onda bi funkcionalno svojstvo bilo samo-temeljeća dispozicija¹¹³. Nema ničeg pogrešnog u tome, tvrdi Jefts, da se neke kauzalne moći temelje i u funkcionalnim i u fizičkim svojstvima, nekoherentno je reći da nasleđuju kauzalni posao F svojstava.

---

¹¹³Ali zašto se ovde ono posmatra kao svojstvo, ako već jeste samo dispozicija fizičkog svojstva?

Kako obezbediti kauzalni novitet F dispozicija? Može se primeniti strategija dva eksplananduma. Te dispozicije moraju se navesti u kauzalnim objašnjenjima. Ovo je nova uloga koja čini razliku i ona je dovoljna za kauzalno-eksplanatornu relevantnost, ali ne i za kauzalni posao.

Jejtsovo rešenje za funkcionalizam je vrlo zanimljivo. Problematično je ipak razumeti kauzalni posao na ovaj način. Drugi problem je što mentalna svojstva ne moraju biti utemeljena u fizičkim. Možda i nemaju temelj ili su mentalna (fenomenalna) svojstva kauzalna baza svim dispozicionim svojstvima. Možda su mentalna svojstva fundamentalna kao i fizička svojstva ili su jedina fundamentalna svojstva. U tom slučaju mentalna svojstva ne bi mogla da budu dispozicije, kako ih Jejts posmatra. Jejts kaže da je njegova pozicija kompatibilna sa Molnarovom (2003) po pitanju fundamentalnih svojstava koja su neutemeljena. Po Jejtso, takve moći koje su fundamentalna svojstva, ne mogu se poistovetiti sa njegovim dispozicijama.

Funkcionalizam traži od nas da mentalna svojstva karakterišemo kauzalnim ulogama koje „ispunjavaju“ neka druga svojstva (fizička) (Yates 2012). Zašto bi moralo da bude tako? Svako svojstvo ima određene kauzalne moći i kauzalne uloge. Te uloge ne može ispunjavati neko drugo svojstvo sa drugim kauzalnim moćima, jer bi onda to bilo isto svojstvo. Iako se dispozicije opisuju funkcionalno, od funkcionalnih svojstava se razlikuju po tome što su *realne*. Mentalna dispozicija ne mora biti samo nova „uloga“ nekog fizičkog svojstva, već sasvim nova dispozicija i svojstvo. Mentalne dispozicije imaju potpuno drugačije uloge od fizičkih svojstava, i ta nova uloga, koja je i drugačija manifestacija mogla bi da znači i potpuno novu dispoziciju, mada ovo ne mora biti slučaj. Sve zavisi od toga kako posmatramo dispozicije i njihove manifestacije.

3.6.2 Pristup „podskupa“ realizaciji

Šumejker je funkcionalist koji izbegava funkcionalizam „uloge“. On prihvata analitički funkcionalizam „realizatora“. Ali on ponekad govori o mentalnim svojstvima kao svojstvima višeg reda. Analitički funkcionalizam „realizatora“ je posebno problematičan kad su u pitanju kvalije. Kim je tvrdio da se kvalije ne mogu funkcionalno definisati. Šumejker svoj analitički PF kontroverzno spaja sa dualizmom svojstava. On tvrdi da M daje neke kauzalne moći svom nosiocu, ali M je deskriptivni koncept, dakle ne postoji posebno svojstvo M. S druge strane, on tvrdi da mentalna

svojstva folk psihologije zauzimaju te kauzalne uloge, a ne fizička svojstva, pa odatle dualizma svojstava. Između mentalnih i fizičkih svojstava postoji realizacija i ona je odvojena od tradicionalnog funkcionalističkog koncepta zauzimanja uloge (2001, 84). Po Šumejkeru definicija realizacije je:

Realizacija: Svojstvo X realizuje svojstvo Y samo u slučaju da kondicionalne moći koje daje Y jesu podskup kauzalnih moći koje daje X (X nije konjunktivno svojstvo koje ima Y za konjunkt) (2001, 78).

Ovde se radi o napred-gledajućim kauzalnim karakteristikama svojstava. Kasnije su dodate i karakteristike koje „gledaju nazad“, pa one figuriraju u definiciji realizacije iz (Shoemaker 2007, 12), ali su i odbačene. Šumejker želi da zastupa realizaciju svojstava koja izbegava prisvajanje (*preemption*) i dvostruku determinaciju (to je realizacija svojstava gde su mentalna svojstva višeg reda) (Shoemaker 2011, 5)¹¹⁴. Šumejker želi da njegova realizacija izbegne redundantnu kauzalnost. Ali čim su instance mentalnih svojstava realizovane na instancama fizičkih, zar onda mentalna kauzalnost u svakom slučaju nije redundantna?

Šumejker takođe smatra da ovaj odnos važi i kada imamo par određujuće-određeno svojstava. Set kondicionalnih moći određenog (crvenilo) je podskup moći određujućeg (skarletno). Ali zašto ovo važi za funkcionalna/fizička svojstva? Odgovor je zato što određujuće zahteva, povlači za sobom (*entails*) određeno.

Povezanost (*entailment*) svojstava: svojstvo A zahteva svojstvo B akko je nužno da (istinito u svakom mogućem svetu) šta god ima A, ima i B (McLaughlin 2007, 157).

Zašto su moći određenog podskup moći određujućeg? On mora da zastupa da ova svojstva ne daju iste kauzalne moći. Ovde je na snazi upravo *Identitet* o kome je bilo već govora. Ali ima dosta kontraprimera za tu tvrdnju. Šumejkerov *Identitet* je nedovoljan pa ga Gibova menja u *Identitet 3* koji uključuje i prevenciju moći. Svojstvo A i A-i-B mogu dati iste kondicionalne moći iako nisu identični, a *Identitet* bi ih pogrešno video kao identične. Ali i kada bi X i Y iz definicije realizacije bili takvi da je X konjunkt (A-i-B), Y(A) bi ipak moglo imati iste moći kao X, čak bi konjunkt mogao imati manje moći. Ako ni neko konjunktivno svojstvo ne stoji u ovoj relaciji sa svojim konjunktom kada su u pitanju kauzalne moći, zašto bismo tako nešto pretpostavili za neka dva svojstva X i Y?

---

¹¹⁴U ovoj definiciji realizacije backward-looking features se ne pominju.

Zašto Šumejker odnos realizacije vidi u odnosu određujuće određeno? Postoje bar dva nužna uslova: da se (1) ne odnose kao konjunktivna svojstva prema konjunktima i (2) određujuće povlači za sobom (entail) određeno. Prvi uslov je jasno zadovoljen. On smatra da je i (2) zadovoljeno za funkcionalna svojstva. Svojstva koje realizuju funkcionalna odeduju ova svojstva. Ne samo da ga povlači za sobom, nego je ono njegov deo, što važi za određujuće-određeno (2001, 81, 95). „Deo“ je ovde u smislu intenzivnog dela. „Svojstvo A ima instancu drugog svojstva B kao intenzivni deo akko instanciranje A zahteva instanciranje B“ (McLaughlin 2007, 159). Šumejker zaključuje da realizator mora da povlači za sobom realizovano svojstvo. Da mentalna kauzalnost ne bi bila redundantna, Šumejkeru je potrebna dodatna teza *fizičkog zahtevanja*. Umesto da nezavisno brani i doda tu tezu, Šumejker smatra da ona već sledi iz realizacije. Problem je u tome što on uzima zahtevanje (*entailment*) kao već dato. Ono ne sledi iz realizacije, već realizacija sledi iz njega.

Šumejker zastupa i pretpostavku da kauzalnost zahteva proporcionalnost (2007, 161). Uzroci su proporcionalni svojim efektima u smislu da ništa manje nije moglo da izazove efekte, dakle da su dovoljni u tim uslovima. Ova pretpostavka je po sebi problematična. Kada postoji proporcionalnost *određeni* događaji i *određujući* događaji se nadmeću da budu uzroci; događaji i njihovi intenzivni delovi se nadmeću. Šta M uzrokuje, P neće uzrokovati i obrnuto. Ako određeno uzrokuje neko E onda određujuće nije dovoljno da bude uzrok E, a ako određujuće uzrokuje E onda određeno nije potrebno za E. Ako postoji proporcionalnost *određeni* i *određujući* događaj se ne poklapaju u kauzalnim efektima.

Mentalna svojstva su realizovana na fizičkim svojstvima koja ih zahtevaju (povlače), ali obrnuto ne važi. To je Šumejkerovo rešenje problema mentalne kauzalnosti. Ono je slično Jablovom pristupu mentalnoj kauzalnosti, samo što je određujuće-određeno zamenjeno slabijom tezom da fizičko povlači mentalno. Čini se da je najveći problem teza fizičkog zahtevanja. Zašto fizička svojstva povlače mentalna, ali obrnuto ne važi? Čime objasniti ovo povlačenje? Zašto imanje P zahteva da nosilac ima baš svojstvo koje zauzima ulogu R, ako fizičko svojstvo ne zauzima tu ulogu? Ali pitanje o zahtevanju može se postaviti i kada je određujuće-određeno u pitanju.

Već je bilo govora o problemu individuacije svojstava kod Šumejkera. Šumejker, u svom esencijalizmu, zastupa da su svojstva individuirana po kauzalnim moćima koje

daju objektima, pa zakoni prirode, koji jesu relacije među svojstvima, moraju biti metafizički nužni. Identitet svojstva je određen ulogom koju ima u sistemu zakona. Govorio sam o problemima ove pozicije. Svojstva mogu imati različite kauzalne uloge u različitim svetovima (Lowe 2006, 165). Da bi P bilo dovoljno za instanciranje realizovanog svojstva, svojstva ne mogu imati svoje kauzalne profile kontingentno (2007, 14). Ako mogu imati različite kauzalne uloge (profile) u različitim svetovima, onda P ne može biti osnova koja realizuje Q. Dovoljnost P kao realizacione osnove može biti očuvana ako kauzalni zakoni važe u svetovima gde ima realizacije.

Po Šumejkeru, ono što realizuje instancu svojstva treba biti metafizički dovoljno za pojavu te instance (2007, 6). Ali ta intimna veza ne može se jednostavno tvrditi u definiciji realizacije (Morris 2010, 400). Fizička realizacija bi trebala da netrivialno objasni supervenijenciju. Podskup teorija uzima zdravo za gotovo tu vezu. Gledano u celosti Šumejkerova teza da su sva svojstva fizička, ili realizovana na fizičkim, isuviše je slaba da bi se računala kao fizikalizam (2009). Realizacija po njemu ne može biti kauzalna relacija, već je konstitutivna. Ono što Šumejker kaže da bi realizacija *trebala* da bude i sama definicija realizacije se razlikuje.

Pristup „podskupa“ je vrlo problematičan. Mora se pokazati zašto se ne nasleđuju sve moći već samo neke. Kako pokazuje primer *Sofine Intuicije*¹¹⁵ teško je razlučiti podskup rešenje od emergentnog. Fizikalist koji uzima da se ova intuicija tiče kauzalnosti mora pokazati kako se ta pozicija razlikuje od emergentističke.

Šumejker (2002) posmatra emergenciju na sledeći način. Ako postoje emergentna mikro-strukturalna svojstva i superveniraju na fizičkim mikro-strukturnim svojstvima, odnos između njih i ne može biti realizacija. Emergentna svojstva imaju kauzalne moći koje fizička svojstva nemaju, pa ne mogu biti podskup tih moći (pre će biti obrnuto). Determinacija opet mora da važi, ali ne preko realizacije; kako onda? Mora postojati determinacija mikro-latentnih moći od strane mikro-manifestnih. Kada neki mikro-entitet ima neke mikro-manifestne moći, takođe ima i te mikro-latentne moći po nomološkoj nužnosti (Shoemaker 2002, 57). Po Šumejkeru ako se ovo primeni na emergentnu šemu (Kima) nema dvostruke determinacije ni prisvajanja. Ali šta je

---

¹¹⁵Primer sa golubicom po imenu Sofi koja je trenirana da kljuca crvene stvari bez obzira na nijasnu crvene, pa je *biti crveno* uzrok njenog kljućanja. Ovaj primer se može tumačiti da pokazuje da instanca svojstva M ima neke moći fizičkog realizatora, ali ima i neke nove kauzalne moći. Ovo ide nasuprot Podskup Nasleđivanju. (Morris 2011)

onda svojstvo M koje ima mikro-manifestne i mikro-latentne moći, koje su obe fizičke, kako je M mentalno svojstvo? Ovakav model emergencije je u sukobu sa njegovom realizacijom i zar nije baš realizacija trebala da objasni mentalnu kauzalnost. Drugo, može se postaviti pitanje šta su te latentne moći. Zašto one moraju biti fizičke, a ne distinktno mentalne moći? Zbog čega su one latentne? Kako ćemo razlikovati Šumejkerovu šemu od dualističke šeme?¹¹⁶ Možda su te latentne moći čisto mentalne moći koje, čak i kada su manifestovane, proizvode efekte tek u kombinaciji sa fizičkim moćima (ako upotrebimo Molnar/Mamford model). A možda se radi o mentalnim moćima, utemeljenim na fenomenalnim svojstvima kao bazama, koje tek na višim nivoima postaju manifestne.

Dakle, postoje dva problema: problem prirode mikro-latentne moći i problem veze mikro-latentnih i mikro-manifestnih moći, koja je nomološka nužnost. Odnos između strukturnog svojstva tip-1 i tip-2 svojstva, koja su ontološki emergentna, sastoji se u nomološkoj supervenijenciji (Shrader 2010, 288) – ovo je asimetrična relacija zavisnosti.

Neki tvrde da emergentna svojstva ne mogu biti strukturna, jer su strukturna svojstva samo „rezultantna makro-svojstva“ (O'Connor 1994, 94), dakle ne donose nove kauzalne moći. Ova kritika podrazumeva da mikro entiteti mogu imati samo jedan set stabilnih moći koje su manifestovane u svim situacijama (Shrader 2010, 291), a to su mikro-manifestne moći kod Šumejkera. On smatra da mogu postojati i mikro-latentne moći koje se manifestuju kada je entitet konfiguriran sa drugim entitetima na takav način da „izaziva emergenciju“ (*emergence engendering*).¹¹⁷

---

¹¹⁶Ili panpsihističke šeme? Čini mi se da je ovo mnogo zanimljivija i korisnije primena Šumejkerovog modela.

¹¹⁷Šrejder kritikuje da je negativna posledica Šumejkerovog pristupa je što zajedno sa kauzalnom teorijom svojstava nomološka ekvivalencija povlači identitet, tip-2 je identično sa tip-1 svojstvom (2010, 294). Šumejker prihvata ovo (Shoemaker 2002, 62). Takođe, s obzirom da je Šumejkerova emergencija realizacija postavljena „naglavačke“, a realizacija je snažnija relacija od nomološke supervenijencije, ovo krši drugi uslov minimalne ontološke emergencije. Šrejder pokušava da ispravi Šumejkerov model dodajući tip-3 svojstva (L) koja se sastoje od mikro-latentnih moći. Onda su tip-2 svojstva konjunktivna svojstva čiji su konjunktivi tip-1 i tip-3 svojstva. Ako se prisetimo diskutuje Sofi Gib i ovo je već problematično; da li će konjunktivno svojstvo imati zbir moći svojih konjunktiva? Ovaj izmenjeni Šumejkerov model sada krši kauzalnu zatvorenost, zato što imamo emergentna svojstva. Šrejder sinhronu zavisnost tip-3 svojstava od tip-1 svojstava, koja nije nomološka supervenijencija, zamenjuje kauzalnom zavisnošću (2010, 297). Zašto bismo prihvatili da je veza između tip-1 i tip-3 svojstava kauzalna? Šrejder kaže da to što objekat ima neku moć C nije uzrok ničega, nego objekat kad ima svojstvo koje daje tu moć, dakle taj događaj je uzrok. Onda imanje nekog svojstva tip-1 koje daje mikro-manifestne moći objektu uzrokuje da taj objekat ima i svojstvo L koje daje mikro-latentne moći. Ako L samo supervenira na tip-1 svojstvu onda postoji neki fundamentalni zakon koji povezuje njihove instance i taj zakon izražava sui

Ako kažemo da su neka svojstva latentna, to znači da su postojala i ranije, ali nisu bila manifestovana, a moći postoje (aktuelno) i kada nisu manifestovane. Može se zamisliti da su L svojstva nezavisna od tip-1 svojstava (dualizam), ali postoji kauzalni uticaj tip-1 na L. Moguće je da tip-1 svojstva kauzalno utiču na tip-3 tako da onemogućavaju manifestovanje mentalnih moći. Ako posmatramo iz dispozicione teorije kauzalnosti možda su L moći i manifestovane, ali maskirane od strane drugih moći na tom nivou. Ovo bi bilo moguće i ako stvari posmatramo preko Šumejkerovog stanovišta o moćima. Sa ovim bi se slagala i definicija *Identitet3* (2013, 16), koji iziskuje da u određenju svojstva posmatramo i koje kondicionalne moći onemogućavaju da se manifestuju. Na nekom drugom nivou (tip-2 svojstva) manifestovanje mentalnih moći biće omogućeno, jer deluju neke druge moći oko njih. Uslovi su „povoljniji“ za manifestovanje.

Zašto tip-2 svojstva koja su emergentna imaju i mikro-manifestne i mikro-latentne moći? Ako se ovde ne radi o realizaciji kako se onda ove moći nasleđuju i zašto ih ima više u emergentnim svojstvima? Ovo i liči na potpuno nasleđivanje moći, jer su latentne moći postojale i na tip-1 nivou. To što nisu manifestovane na tip-1 nivou ne znači da njih nije bilo, moći su aktuelne i kada nisu manifestovane. Kim daje dva oblika principa kauzalnog nasleđa: snažnija verzija (1992) kaže da kada je M realizovano u nekom sistemu kauzalne moći te instance M su identične sa kauzalnim moćima P. Ovo znači da nema mesta novim moćima. Slabija verzija (1998) tvrdi da su moći M identične ili podskup moći P¹¹⁸. Isto se može reći za Šumejkerovu realizaciju. Šumejker u stvari negira Kimov princip kauzalnog nasleđa da bi odbranio nereduktivni fizikalizam (Tiehen 2012). Čini se da on ipak dolazi na istu poziciju jer u njegovoj emergenciji postoje i latentne moći koje su fizičke kao i manifestne. Kim je smatrao da treba prihvatiti princip kao što je kauzalno nasleđe jer bi u suprotnom morali prihvatiti emergentne kauzalne moći, a on to ne želi. Šumejker je svojim modelom emergencije pokušao da pokaže kako je emergencija moguća, ali sa nasleđem, mada odnos među svojstvima više nije realizacija. Kada je realizacija u pitanju Šumejker prihvata *Podskup*

---

generis ontološku zavisnost. Ali teško je prihvatiti ovakvu zavisnost jer je „ontološka ekstravagantnost“ (2010, 298). Ovaj problem imao je i Britanski emergentizam. Problem se izbegava ako prihvatimo da se radi o kauzalnoj zavisnosti. Čini mi se da postoji problem sa Šrejderovim modelom. Ovaj model kompatibilan je i sa dualističkim rešenjem u kome su tip3 svojstva emergentna. Onda dobijamo nešto kao slučaj prikazan na figuri 3.1 kod Louvija (2008, 71), samo što M ovde nije mentalno već fizičko.

¹¹⁸Ovo je Kim dodao za slučaj da se radi o konjunktivnom svojstvu

nasleđe za razliku od Kimovog *Potpunog nasleđa* (Morris 2011). Morris je u ovom radu preko dva argumenta (intuicije i višestruke realizacije) argumentovao da zastupnici podskup nasleđa ne mogu pokazati da se nasleđuju samo neke moći, a ne sve moći.

Šreder (Schröder 2002) kritikuje Kimovo kauzalno nasleđe. Kim u definiciji govori o *instancama* M i P. Instanca nekog svojstva može imati drugačije moći od samog svojstva, tj. imati moći koje svojstvo nema (svojstvo je ovde univerzalija). U Kim (1993, 326) definicija kaže da instanca M ima iste moći kao P koje ga realizuje. Ništa se ne kaže za samo svojstvo M. Ako je M instanca P ono može imati kauzalne moći koje nema samo svojstvo M. Možda je to zato što Kim veruje u princip kauzalne individuacije vrsta. Po Kimu funkcionalna svojstva nasleđuju kauzalne moći svojih realizatora. Ali ako je mentalno svojstvo funkcionalno, onda je ono zaista „samo“ fizičko svojstvo. Da bi bilo nasleđa mora postojati nešto od čega se nasleđuje i nešto što nasleđuje, a pošto je funkcionalno svojstvo drugog reda, onda nema ničeg što nasleđuje, jer nema posebnog svojstva M. Isto važi i ako svojstvo drugog reda posmatramo kao funkcionalnu ulogu svojstva prvog reda (2002, 321). Dakle, govor o nasleđivanju je kod Kima „varljiva metafora“, jer i nema dva različita svojstva (2002, 322). Šreder zaključuje da su funkcionalna svojstva kauzalno neefikasna.

U Šumejkorovom modelu postoji pretnja redukcionizma (O'Connor; Churchill 2009). Ovi autori analiziraju Šumejkerov Podskup model mentalne kauzalnosti i njegov pokušaj da uskladi NF sa argumentom isključenja moći¹¹⁹. Oni smatraju da Šumejker ne uspeva u tome jer je njegova teorija nestabilna mešavina fizikalizma, kauzalne teorije svojstava i ontologije svojstva (2009, 20). S obzirom da Šumejker prihvata supervenijenciju, realizaciju i kauzalnu zatvorenost, a želi antiredukcionistički zaključak jasno je da postoji neki problem sa njegovim shvatanjem kauzalnih moći; manje je odan ovoj metafizici nego što se čini. Kod Šumejkera nema dvostruke determinacije, tj. to je dozvoljena vrsta dvostruke determinacije, jer je M instanca, deo P instance (Smitova smrt je uzrokovana celom grupom metaka i Džonovim metkom, koji je deo te grupe) (Shoemaker 2007, 53). Ovo je *druga* vrsta dvostruke determinacije kod Fankhausera. Ali i mentalno i fizička strukturalna svojstva su derivativne strukture sačinjene od

---

¹¹⁹ Ovo je verzija kauzalnog isključenja, koja eksplicitno podrazumeva kauzalnu teoriju svojstava: „Svojstva su individuirana preko kauzalnih moći, tako da nema različitih svojstava koja predaju iste kauzalne moći“ (2009, 8).

mikrofizičkih svojstava (2009, 19). Problem sa Šumejkerovim pristupom je što na svakom koraku postoji pretnja redukcionizma.

Šumejker pokušava da izbegne reduktivnu identifikaciju mentalnog svojstva sa mikrofizičkim stanjem, tvrdeći da u mikrofizičkoj realizaciju postoji konstitucija, a ne identifikacija. Ovo zahteva dalje pretpostavke o identitetu svojstava, koje ne može prihvatiti zastupnik teorije kauzalnih moći. Prva je da instanca svojstva ima samo jedan sastavni (*constituent*) objekat i jedno sastavno svojstvo, pa je instanca mentalnog. Za Šumejkera ovo je po definiciji istina. Zastupnik kauzalne teorije moći ne može se pozvati na „kvazi-gramatička“ razmatranja i prema njima sudi o strukturi realnosti.¹²⁰ Moguće je onda da uošte nema mentalnih svojstava.

Druga pretpostavka je da se modalna svojstva instanci svojstava makro-nivoa razlikuju od onih mikrofizičkih realizatora. Ali čitav status kompozitnih objekata i njihovih svojstava je u pitanja kada se radi o teoriji moći. Ne može se pretpostaviti da postoje objektivne modalne činjenice o njima i na ove se pozvati da bi se branilo od redukcionizma (2009, 19). Autori zaključuju da kauzalna teorija svojstava vodi u dva moguća pravca kada su u pitanju makroskopske strukture: (1) redukcija ili eliminacija ili (2) odbacivanje jedne ili više karakterističnih tvrdnji fizikalizma (2009, 20). Autori smatraju da je najbolji način da se dođe do antifizikalističkog stanovišta negiranjem i kauzalne zatvorenosti i realizacije, zastupajući tako snažniju emergenciju - ontološku emergenciju (2009, 24).

Svojstva daju objektima moći. Polazeći od ove činjenice može se dati sledeća kritika „podskup“ realizacije. Ovaj odnos (*conferral, bestowing*) je determinacija, koja nije kauzalnost. Audi (2012) je argumentovao da ako se prihvati da svojstva predaju moći, onda je značajno odgovoriti na pitanje da li realizovana svojstva takođe predaju moći. Ako one predaju moći, a to čine i svojstva koja ih realizuju, onda se javlja nekauzalna dvostruka determinacija i realizator nema ontički prioritet. Realizovano svojstvo onda može biti potpuno nezavisno, nema razloga da ga uopšte smatramo realizovanim. Ako ne predaju moći onda je realizator ontički prioritetan, ali onda realizovana svojstva ne igraju nikakvu ulogu u objašnjenju zašto partikular ima te moći koje ima, dakle ne igraju nikakvu kauzalnu ulogu. Pristup „podskupa“ u oba slučaja je u problemu.

---

¹²⁰Odbacivanje semantičkog kriterijuma.

Mislim da se može postaviti pitanje kako fizičko svojstvo, realizator, pored svojih očekivanih kauzalnih uloga može imati i još neke koje su izrazito drugačije? Da li ovo znači da je svojstvo zadobilo novu kauzalnu moć (ako je moć jednaka ulozi)? Ako se radi o novoj moći moguće je da se radi o potpuno drugačijem svojstvu u smislu jakog dualizma. Po kriterijumima individuacije kauzalnih moći, ovo bi morala biti nova moć. U tom slučaju imamo dve distinktno moći.

Ako su mentalna svojstva identična ili deo (podskup) fizičkog svojstva, kako onda mentalno svojstvo može dati moći (dispozicije) koje proizvode potpuno suprotne efekte ili manifestacije koje su u sukobu sa manifestacijama fizičkih moći koje dolaze od tih fizičkih svojstava? Ako ima potpunog ili delimičnog nasleđivanja kauzalnih moći sa fizičkih na mentalna svojstva, kako te moći mogu voditi suprotnim efektima? Moći se identifikuju po svojim tipovima manifestacija, pa nasleđene moći moraju imati iste tipove manifestacija kao moći njihove realizacije osnove, jer to i jesu iste moći. Kako kada fizičko svojstvo „igra“ ulogu mentalnog može imati manifestaciju koja protivreči manifestaciji tog fizičkog svojstva, kada nema mentalnu ulogu? Nekad se i ne radi samo o protivrečnim, već potpuno različitim manifestacijama, koje su nespojive. Ovo ne važi samo za slučaj uloga (funkcionalizam), već i za druge oblike fizikalizma, i reduktivne i nereduktivne. Teško je odgovoriti da se radi o *multi-track* moći, jer je razlika isuviše velika. Moguće je da neko drugo fizičko svojstvo maskira prvo, da mu se suprotstavlja kao antidot. Fizičke moći su ili jednosmere (uvek uključene, kao gravitacija), ili dolaze u parovima (kao rastvorljivost), ili su spontane.

U četvrtom delu teze, razmotriću kako se neki oblik realizacije i Šumejkerove emergencije može primeniti na drugačije stanovište, raselovski monizam. Možda će ovo biti jedan aspekt fizikalizma koji možemo zadržati u adekvatnom opisu mentalne kauzalnosti.

3.7 Dispoziciona teorija kauzalnosti za dualistu

Teorija kauzalnosti kao što je dispoziciona pomaže da se odgovori na argument na osnovu dvostruke determinacije i argument na osnovu EE, dakle na kauzalno i eksplanatorno isključenje.¹²¹ Promenom teorije kauzalnosti i prihvatanjem kauzalnog

---

¹²¹Problem da li samo fizičko može učestvovati u kauzalnim relacijama je problem teorija kauzalnosti (problem *kauzalne relacije*, treći u metafizici mentalne kauzalnosti, po Gib). Samo u teoriji transferencije

dispozicionalizma dualizam može da negira *Zatvorenost*, dozvoli pojavu dvostruke determinacije i negira epifenomenalizam (Bennett 2008, 24). Kauzalni dispozicionalizam ne može da pokaže da *Zatvorenost* ne važi, ali može da je oslabi. Kauzalni dispozicionalizam dozvoljava u svom modelu pojavu dvostruke determinacije, mada to nije nužno. Ako uzroci sarađuju, ako postoji više uzroka, mada nema dvostruke determinacije, onda se time negira kauzalnu zatvorenost. Za očuvanje *Zatvorenosti* potrebna je teorija kauzalnosti kao transferencije energije (Gibb 2010). Ova teorija zastupa fizičku kauzalnost, što dispoziciona teorija kauzalnosti ne čini. Zato je ona bolji kandidat za odbranu dualizma. Gibova predlaže model po kome je mentalna kauzalnost dvostruka prevencija (2013). Nedostaci nisu uzroci, pa dvostruka prevencija može biti kompatibilna sa svim premisama problema mentalne kauzalnosti. Iako nisu uzroci, nedostaci figuriraju u objašnjenjima, dakle nema ni eksplanatornog isključenja (EE). Kauzalni dispozicionalizam nam pomaže da negiramo Isključenje.

Ovo shvatanje i potiče iz uticaja fizike na teorije kauzalnosti zbog čega mnoge teorije teže fizičkoj redukciji (Mumford, Anjum 2011, 217). Takva je i teorija fizičke kauzalnosti, koja se sastoji u transferenciji očuvanih kvantiteta (Dowe 2000). Benetova smatra da iako ovakva teorija jeste u pozadini kauzalnog isključenja, njeno odbacivanje neće odstraniti problem, jer ona nije nužna za njega. Benetova smatra da ako pređemo na kauzalnost kao čistu zavisnost (kontračinjenička zavisnost) time ne rešavamo kauzalno isključenje, jer pretnja dvostruke determinacije ostaje, i u ovome je u pravu (2008, 294). Mislim da dualist može odgovoriti na problem isključenja ako zauzme stanovište kauzalnog dispozicionizma, tj. dispozicione teorije kauzalnosti. Dispoziciona teorija je bolja za dualistu od kontračinjeničke zavisnosti i od transferencije. Po kontračinjeničkoj teoriji dvostruka determinacija se ponekad javlja, kao dvostruko ubistvo, ali da se to razlikuje od slučajeva mentalne kauzalnosti (2008, 294), pa moraju reći da su slučajevi dvostruke determinacije slučajevi zajedničke kauzalnosti (kolektivistički pristup, Schaffer 2003).

Mnogi autori smatraju da je ovo problem pa se traži bolja kontračinjenička teorija. Benetova smatra da nijedna teorija koja dozvoljava oba slučaja (dva uzroka i dvostruka determinacija, dva uzroka i nema dvostruke determinacije) ne može sama razlikovati između njih. Samo informacija o tome kako se uzroci odnose jedan prema

---

važi da to mora biti fizičko, ne i u drugim teorijama. Zato predlažem dispozicionu teoriju kauzalnosti dualistima. Teorije Louvija i Gibove se mogu nazvati teorijama *kauzalnog dualizma*.

drugom može odrediti to. Zato ona zastupa da među njima postoji jaka veza i da kompatibilizam iziskuje fizikalizam. Mislim da se ovi problemi ne javljaju u dispozicionoj teoriji. Kauzalni dispozicionalizam je u prednosti, jer u njoj postoji mogućnost dvostruke determinacije, dakle i kauzalnosti bez kontračinjeničke zavisnosti (2011, 152). Zato se u vektorskom modelu Mamfordove teorije jasno vidi šta je primer dvostruke determinacije, a šta zajedničkog uzrokovanja. Dispoziciona teorija odbacuje kondicionalnu analizu, jer je dvostruka determinacija moguća. Kada i ima istinitih kontračinjeničkih kondicionala u vezi sa kauzalnim istinama, oni se moraju čitati dispoziciono (2011, 154).

Benetova smatra da dualista mora izabrati, ako ne želi da pristane na epifenomenalizam, da negira kauzalnu zatvorenost, ili da prihvati sistematičku dvostruku determinaciju, ali smatra da dualist ne može zadobiti i *Kompatibilizam*, jer ne može negirati *Isključenje*. Oba gornja rešenja su dostupna dualisti preko dispozicione teorije kauzalnosti.

Činjenica da konjunktivna svojstva predaju nekad manje ili iste kondicionalne moći nego što je zbir kondicionalnih moći konjunkta može se iskoristiti da se izgradi model dualističke mentalne kauzalnosti. U dualizmu dva različita i nezavisna svojstva M i P zajedno predaju kauzalne moći, dakle mogu se posmatrati kao da zajedno čine konjunktivno svojstvo (M-i-P). Ovo svojstvo možda predaje iste kondicionalne moći kao jedan od konjunkta, npr. svojstvo P ili predaje nešto više kondicionalnih moći nego P, ali manje nego zbir M i P. Iako se radi o dva svojstva koja čine konjunktivno svojstvo M-i-P, može izgledati kao da se radi samo o jednom svojstvu, konkretno fizičkom svojstvu P. Ako M-i-P svojstvo daje iste moći objektu kao i konjunkt P onda, ako pretpostavimo standardni Šumejkerov KI, oni će izgledati identično. U tom slučaju M može biti nevidljivo, kako Louvi tvrdi, mada on nije posmatrao na ovaj način.

Mislim da bi se sličan model mogao izgraditi i da se radi o moćima kako ih Mamford razumeva, kao moći *simpliciter*. I u dispozicionoj teoriji kauzalnosti ne dolazi uvek do prostog sabiranja moći. Ovu kompleksnost kauzalnog uticaja među moćima odražava i izmenjeni Šumejkerov kriterijum identiteta svojstava i Mamfordov vektorski model. U vektorskom modelu možda svojstvo M-i-P daje iste moći kao jedno od svojstava, jer rezultatna moć nije uvek suma moći komponenata. Postoji kompozicionalni pluralizam (2011, 86). Princip aditivne kompozicije može se dovesti u

pitanje, mada ovo ne ugrožava izvorni zahtev za poligenijom. Zbog ovog je moguća emergencija u vektorskom modelu. Setimo se primera sa čokoladom. Svaka štangla čokolade poseduje dispoziciju koja naginje ka tome da proizvede zadovoljstvo, ali ako pojedemo 10 puta veću količinu, to ne znači da ćemo imati 10 puta više zadovoljstva. Moguće je da će sve posle prve naginjati ka suprotnom efektu. Jedan od slučajeva gde rezultanta vodi istom efektu kao i jedna (i druga) od komponenti je upravo dvostruka determinacija, koja je neproblematična u kauzalnom dispozicionalizmu. Kada više moći zajedno proizvodi neki efekat H on ne mora biti samo konjunkcija svojstava F i G, u smislu sume moći (vidi 2011, 100). Da bi se primer dvostruke prevencije primenio na vektorski model potrebno je samo da dve moći proizvode efekat, moć koja nije dvostruko veća moć, već, recimo, istog intenziteta kao jedna od moći. Ovo je moguće da se desi, jer kompozicija moći nije uvek adicija, nije linearna.

Lipton (1999) razlikuje tri moguća statusa dispozicija objekata:

(1) *Nedostaje* - objekat možda uopšte nema dispoziciju ili je izgubio zbog finka,

(2) *Pokazuje se* - objekat ima dispoziciju i okidač je prisutan pa se dispozicija manifestuje,

(3) *Prisutna-ali-se-ne-pokazuje*.

Šrenk (2010) pokazuje da postoje dva scenarija u ovom slučaju. Prvi je slučaj rastvorljivosti šećera. Njegova dispozicija je prisutna, ali se ne pokazuje, jer stimulus nije prisutan. Drugi slučaj tiče se pojave Berdovih protivotrova (*antidote*). Na primer elektron koji se nalazi i u električnom i gravitacionom polju. Ima dispozicije da se ubraza u oba pravca, ali snage polja su jednake, pa elektron ostaje miran (nepokrenut). Dakle, i dispozicije su prisutne i stimulusi su prisutni, ali manifestacije nema, jer postoji antidot. Šrenk zaključuje da govor o prisutnosti nije dovoljan kada su u pitanju dispozicije, jer postoje slučajevi kao što je antidot. On dodaje četvrti status u kome dispozicija *gura* i teži da se manifestuje.

Problem je kako razumeti ovo „guranje“ ka manifestaciji. On smatra da iako se ne prihvata hjumovsko rešenje, ovo ne može biti metafizička nužnost. Mislim da se u ovom četvrtom elementu krije i moguće rešenje mentalnih dispozicija. Mentalne dispozicije bi se razlikovale od ostalih po tome što mogu da idu ka manifestaciji i da idu od manifestacije, čak i kada su svi stimulusi prisutni. Volja, kao mentalna dispozicija,

može biti sama sebi antidot¹²². Mamford ovu vezu guranja naziva dispoziciona mogućnost (2004). Šrenk smatra da je ovo najbolje rešenje, jer razlikuje gornje primere antidota (Schrenk 2010, 163). U slučaju elektrona Šrenk smatra da ovo guranje vrši njujnovska sila.

3.7.1 Mentalna kauzalnost po Louviju

Jedno moguće rešenje je da odbacimo teoriju svojstava kao klastera moći i prihvatimo da svojstva daju (*bestow*) moći svojim nosiocima, objektima (partikularnim entitetima). Može se posmatrati i tako da je entitet uzrok, a ne sama moć. Kada jedan događaj uzrokuje drugi događaja to se može opisati preko instanciranja nekog svojstva F na entitetu s1, što nam daje događaj e1 i s1 svojim F-ovanjem uzrokuje G-ovanje drugog entiteta s2, što je događaj e2¹²³ (Lowe 2008, 145). Po Louviju sva kauzalnost je fundamentalno kauzalnost entiteta, a kauzalnost se sastoji u ispoljavanju moći jednog entiteta i njenom uticaju na druge entitete (2008, 154).

Postoji strah da bi po dualizmu mentalna kauzalnost uticala na fizičke kauzalne zakone. Nema razloga da sve kauzalne odnose podvedemo pod zakone. Ne moraju postojati psihološki zakoni; čak i među fizičkim događajima je zamisliva singularna (pojedinačna) kauzalnost. Nensi Kartrajt u *Nature's Capacities and their Measurement*¹²⁴ brani tezu da su singularni uzroci bazični i da se singularne kauzalne činjenice ne mogu redukovati na opšte, što je potpuno suprotno od Hjuma. Ona pokazuje da bez postuliranja pojedinačnih uzroka ni probabilističke teorije kauzalnosti ne mogu opstati. Sve to potkrepljuje se primerima iz kvantne teorije. Kartrajt, takođe, uvodi koncept *kapaciteta*, koji je na višem nivou opštosti od koncepta kauzalnih zakona. Kapaciteti imaju dosta sličnosti sa kauzalnim *moćima* koje koristi Louvi u svojoj teoriji. Dualizam se može pozvati na singularnu kauzalnost i odgovoriti da

---

¹²²Ovo je u slučaju da voljnost zamislimo kao jednu dispoziciju. I kada su prisutne fizičke moći (dispozicije) kao okidači, stimulusi voljnosti ne znači da će do manifestacije doći, da se pomeri ruka, npr. dve su mogućnosti: da je volja sama sebi antidot, tj. da se suprotstavlja svojoj manifestaciji ili da postoji neka druga mentalna dispozicija koja gura u suprotnom smeru voljnost, od manifestacije, ka nekoj drugoj nameri ili želji. U drugom scenariju, ako nema dovoljno jake mentalne dispozicije 2 da spreči, antidotuje, pokret se dešava; ako ima te druge dispozicije pokret se onemogućava ili se naginej ka drugim efektima.

¹²³Ovo je šema (2): „Event e1 caused event e2 just in case there was some substance, s1, and some substance, s2, and some manner of acting, F, and some manner of acting, G, such that e1 consisted in s1's Fing and e2 consisted in s2's Ging and s1, by Fing, caused s2 to G.“ Može se prihvatiti i šema (1): „Substance s caused event e2 just in case there was some event, e1, such that e1 involved s and e1 caused e2.“ Šema 2 je metafizički reduktivna, kaže nam od čega se sastoji kauzalnost događaja. Šema 1 je konceptualna istina koja se objašnjava preko istine šeme 2.

¹²⁴Nancy Cartwright (1989). *Nature's Capacities and Their Measurement*. Oxford University Press

mentalni događaj uzrokuje singularnu fizičku kauzalnu činjenicu bez promene kauzalnih zakona (Lowe 2008, 56). Dakle, u dualizmu postoji razlika između kauzalnosti *događaja* i *činjenica*. U interakcionom dualizmu mentalni događaj uzrokuje fizičku *kauzalnu činjenicu*.

Po teoriji interakcionog dualizma Louvija, mentalno ne započinje fizičke (neurofiziološke) kauzalne lance, kao što strahuje Kim, već mentalni događaj *uzrokuje* tu kauzalnu činjenicu, uzrokuje postojanje celokupnog kauzalnog lanca. Nema nikakvog problema u tome da mentalni događaj uzrokuje određenu fizičku *kauzalnu činjenicu*, a evo i kako. Koherentno je reći da mentalni događaj M uzrokuje „da bude slučaj da određeni fizički događaji P1, P2...Pn imaju određenu fizičku posledicu P“. Mentalni događaj M nije *direktan* uzrok P1, ili bilo kog konkretnog fizičkog događaja, već čitavog kauzalnog lanca, kao što Bog može uzrokovati aktuelnost sveta, a da nije nijedan od fizičkih uzroka u beskonačnom kauzalnom lancu sveta.

Detaljnije to izgleda ovako. Neuralni kauzalni lanci, koji se završavaju u udovima, granaju se nalik na krošnje drveća. Nema jednog, direktnog kauzalnog puta od ruke koju podižemo do naše volje da to učinimo. Određeni spletovi neuralnih kauzalnih lanaca samo *konvergiraju* ka određenom ponašanju, ka određenim telesnim pokretima. Kada neki naučnik izučava kauzalnu istoriju nekog fizičkog događaja, on vidi samo ovu konvergenciju (*korelacija* između mentalnog i fizičkog, koju sam ranije pomenuo). Konvergencija je, po Louviju, *formalno svojstvo* nekih kauzalnih spletova lanaca (Gibb 2010, 373). Konvergencija se ne sme shvatiti kao usmeravanje. Mentalno ne kontroliše puteve elektrohemijских signala poput cevi koja usmerava kretanje nekog fluida. U tom slučaju postojala bi redistribucija energije ili momenta, što je nedozvoljeno u interakcionom dualizmu. Mentalni događaj uzrokuje ovo formalno *svojstvo*, mentalno uzrokuje kauzalnu *činjenicu* čitavog spleta neuralnih lanaca, ali ne kao prvi u nizu tih neuralnih događaja (ovaj model je komplikovaniji od ranijeg primera). Mentalno uzrokuje činjenicu da određeni *nezavisni* neuralni događaji zajedno proizvode određeni telesni pokret. Pojavljuje se konvergencija, koja bi predstavljala slučajnost, ako ne bismo uzeli u obzir mentalne događaje („nevidljivost“ mentalnog). Ali da se ova konvergencija ne bi smatrala slučajnom, daje se mentalno kauzalno objašnjenje.

Ovakvim modelom mentalne kauzalnosti, interakcioni dualizam, smatra Louv, može odgovoriti i na drugu značajnu kritiku: princip kauzalne zatvorenosti fizičkog

domena (KZ). Ovaj princip u kombinaciji sa principom kauzalnog isključenja (ili principom negiranja dvostruke determinacije) čini osnovu Kimovog argumenta supervenijencije (Kim 2005, 15), ali i argumentacije protiv interakcionog dualizma (Lowe 2008, 63). Louvi u raspravi o kauzalnoj zatvorenosti privremeno prihvata ovaj princip, mada smatra da ima dosta razloga da se on odbaci kao nevažeci.

Može se reći, po Louviju, da su moći i njihove manifestacije „različite kategorije“. Na manifestacije se, sledeći Rajla, može gledati kao na dešavanja (*occurrences*). Molnar ih smatra događajima, a Louvi ih posmatra kao proces. Moći su više kao trajna stanja. Možda bi se u ovome mogao naći mogući odgovor na osnovu heterogenosti članova kauzalne relacije u smislu da su moći drugačije od manifestacija koje uzrokuju. U stvari ovo i ne bi bila drugačija kauzalnost, jer se moći ne bi ni mogle smatrati uzrocima. Louvijev predlog ipak nije plauzibilno pozivanje na heterogenost kauzalnih članova, jer je teško pokazati različitost činjenica i događaja. Ako se i razlikuju moguće je redukovati jedne na druge (Gibb 2002, 80-84). I činjenice (kao Armstrongova stanja stvari) i događaji na kraju povezani su sa ontološkom kategorijom svojstava, pa se sve svodi na njih. Na isti način može se onemogućiti gornji predlog, tako što se ukaže da su svi članovi relacija povezani sa moćima. Ovo i ne bi bio odgovor preko negiranja homogenosti kauzalnosti, jer se moći ne posmatraju kao uzroci u pravom smislu.

Moć ne proizvodi efekat (događaj), nego manifestaciju. Kombinovanjem manifestacija dobija se efekat. Taj efekat, koji je najčešće (ili uvek?) fizički događaj je uzrok drugih fizičkih događaja i kauzalne zatvorenosti je očuvana. Zašto je efekat fizički? Zato što čak i ono što nazivamo nekom mentalnom moći ima, pre ili kasnije, fizičku manifestaciju. Louvi (2011) je drugačije posmatrao njihov odnos i zaključio da se za manifestaciju ne može ni u principu reći da je uzrokovana (u onom slučaju nekim stimulusom). Možda se onda ni moć sama ne može smatrati striktnim uzrokom manifestacije, nego je tek manifestacija (zajedno sa dispozicijom), ili događaj sačinjen od kombinovanih manifestacija, neki uzrok.

Louvi (2008) brani prioritet kauzalnosti delatnika (*agent*). To je ontološki nesvodiva kauzalnost entiteta. Louvi brani prioritet delatničke kauzalnosti jer smatra da događaji nemaju kauzalne moći (Buckareff 2010, 277). Ali oni ih imaju zahvaljujući svojstvima koje egzemplifikuju, ako zastupamo takvu teoriju događaja, kao Kim i

Gibova. U ovome je u pravu, ali mislim da je Louvi želeo da ukaže da se događaji mogu svesti na objekte i svojstva kao osnovne metafizičke entitete; govor o događajima je sekundaran. Objekti imaju moći zahvaljujući svojstvima koje daju te moći objektima. Moglo bi se reći da su moći (dispozicije) te koje su bazične i kojima treba da se bavimo kada govorimo o bilo kojoj vrsti kauzalnosti, pa i mentalnoj kauzalnosti. Zato i smatram da je „moćna“ (dispoziciona) teorija kauzalnosti u prednosti kada se bavimo mentalnom kauzalnošću.

Louvi ne zastupa delatničku teorije slobodnog delovanja. Delatnici čine izbore, a ni delatnik ni događaj nisu uzroci tog izbora već *volja* kao spontana racionalna moć (2010, 278). Dakle, on zastupa teoriju srodniju nekauzalnom volicionizmu Žinea (Ginet) i Mekena (McCan). On odbacuje kauzalnu ulogu razloga u akcijama. Odbacuje da su razlozi unutrašnja mentalna stanja. Louvijevo shvatanje razloga je problematično i ne uključuje se u savremenu raspravu oko prirode razloga i oko objašnjenja na osnovu razloga (2010, 278). Louvi ignoriše razliku između *motivacionih* razloga i *opravdavajućih* razloga. Akcija se ocenjuje inteligibilnom na osnovu motivacionih razloga. Rasprava oko objašnjenja na osnovu razloga odnosi se pre svega na motivacione razloge.

Kistler (2005) je kritikovao neka od Louvijevih rešenja (Lowe 1993, 639; 1996, 85). Ipak, modeli i primeri koje Kistler uzima u obzir nisu među boljim Louvijevim rešenjima. S te strane, Kistler je u pravu što ih odbacuje. Primeri iz psihologije koji se tiču simultanih akcija kose se sa Louvijevim scenariom. Kistler kritikuje i primer sa paukovom mrežom, koja bi nam trebala pokazati kako svest radi. Ovaj i slični primeri ne pokazuju da je svest jako emergentna i takav model se ne slaže sa empiričkim nalazima. Kistlerova kritika je uspešna kada su u pitanju ova rešenja, ali je veliki nedostatak te kritike što on ne uzima u obzir zanimljivija i plauzibilnija rešenja koja nudi Louvi (videti Lowe 1996, pog. 3.3; Lowe 2000, 582). O tim i nekim novijim rešenjima i predlozima za dualizam bilo je govora u ovom radu i neka od njih su kritikovana. Gibova (2002) je već kritikovala da se Louvi ne može pozvati na razliku između kauzalnosti događaja i činjenica da bi branio mentalnu kauzalnost bez kršenja *Zatvorenosti* tipa 1H. Ona je ponudila drugačije rešenje (Gibb 2013, 193) ovog slučaja preko modela dvostruke prevencije. No i ovo rešenje je problematično jer mentalni uzroci u ovom slučaju nisu stvarni uzroci.

Volja nije kauzalna moć i razlikuje se od njih po tome što njen efekat ne mora da se aktuelno dešava. Čak i ako želimo da podignemo ruku, ne znači da će se to desiti; drugačije je kod rastvaranja šećera u vodi. Jedina mogućnost neuzrokovanog događaja je kada neki entitet spontano ispoljava svoju moć, znači da neki drugi entitet ne utiče na prvi da ispoljava tu moć. Volja nije kauzalna moć ili mogućnost, već pre jedna spontana moć. Ali manifestovanje volje nije slučajno, to je izbor, pa je volja zapravo jedna *racionalna moć*. To da je ona spontana je njen nužan, ali ne i dovoljan uslov. Volja se razlikuje od spontanih moći po tome što je *dvosmerna moć* i što je racionalna. Ovo takođe znači da je volja, u Louvijevoj podeli moći jedna *aktivna* i *nekauzalna* moć, nije uzrokovana nekim drugim entitetom i ne sastoji se u tome da njen nosilac mora da dovede do promene u nekom entitetu (Lowe 2013). Ova teorija volje razlikuje se od agent kauzalnosti, koja smatra da delatnici (agent) uzrokuju svoje voljnosti (volitions).

Članovi kauzalnih relacija kod Louvija su individualni entiteti. Oni su konkretni nosioci svojstava pa samim tim i moći. Entiteti su ontološki nezavisni i nisu kauzalno inertni nikada. Po Louviju (2008, 2013), sva kauzalnost je, fundamentalno, kauzalnost entiteta. Samo entiteti poseduju moći i svaki govor o tome da da događaji i svojstva poseduju moći, po njemu je derivativan. Volja se ne može odvojiti od delatnika (*agent*) čija je to volja. Delatniku nije potrebna neka moć nad njegovom voljom. Delatnik prosto ispoljava svoju volju (videti Lowe 2013: 157-167).¹²⁵

Ali kod Louvija nije uvek jasno zašto su mentalne moći takve kakve jesu, zašto nisu fizičke. Fizika, kao nauka, daje nam opise samo dispozicija, relacija. Ako fizika opisuje dispozicije, kako ćemo razlikovati fizičke od mentalnih moći? U argumentaciji za panpsihizam, dispozicije se obično posmatraju kao svojstva koja poznaje fizika. Možda Louvijev dualizam prelazi u panpsihizam ako su mentalnim moćima potrebne ne-moćne baze, kategorijske, koje su fenomenalna svojstva. I sam Louvi argumentuje da moći moraju biti individuirane od strane ne-moći da ne bi bilo beskonačnog regresa. Moći prvog reda (fundamentalne moći) imale bi tipove manifestacija koje su ne-moći. Neki smatraju da nema čisto kategorijskih ili fenomenalnih svojstava jer su kauzalno inertna. Takva svojstva ipak postoje i deo su temelja moći, dakle doprinose tim moćima i kauzalnom ponašanju objekata. Ali nejasno kako se te ne-moći uklapaju u njegovo

---

¹²⁵ Na isti način razmišljaj je i Lok. Vidi poslednji odeljak teze.

shvatanje volje kao spontane moći. Zašto je ona takva? Zašto se razlikuje od ostalih moći? Odgovor je u prirodi kategorijske baze. Tako bi trebalo da bude i sa voljom.

Zašto volja nije fizička kao moć radijuma, jer postoje spontane fizičke moći? Možda je ono što nju razlikuje kategorijska baza u vidu fenomenalnih svojstva, ali onda ovo postoje oblik raselovskog monizma. Uostalom, obično se dispozicije smatraju onim što se opisuje kao fizičko, zašto bi se ova moć razlikovala. Moglo bi da se tvrdi da postoje samo moći, ali da među njima postoji razlika na mentalne i fizičke (nešto poput dispozicionog dualizam). Ali onda se gubi iz vida intrinzični karakter i njegova bliska veza sa ekstrinzičnim. Ima više mogućnosti ako nisu sva relaciona svojstva dispozicije (moći). Nauka otkriva kauzalne dispozicije, ali možda ne vidi neke mentalne dispozicije. Ali i ovima je potrebna osnova, baza. Šta bi bila baza aktivne, nekauzalne moći Louvija? Ipak, on kaže u (Lowe 2010) da su kategorijska svojstva (on ih naziva ne-moći) deo temelja (ground) moći. Mentalna moć može imati kategorijsko (fenomenalno) svojstvo kao svoju kauzalnu bazu na fundamentalnom nivou, ali ne u smislu kako Louvi vidi razliku dispoziciono/kategorijsko.¹²⁶ Takođe, ovo više liči na neki oblik panpsihizma.

Ali verovanja i razlozi su i sami dispozicije, mogu se funkcionalno opisati. Ako intrinzična svojstva mogu postojati tek na fundamentalnom nivou, onda je to oblik panpsihizma. Ali dualistički oblik panpsihizma može zastupati da postoje fundamentalne dispozicije iznad mikrofizičkog nivoa sa svojim intrinzičnim fenomenalnim svojstvima, koja ne superveniraju na mikro-fenomenalnim. Kod Louvija kao da nema intrinzičnosti, kategorijskog; ta podela i ne postoji. Kod njega ovo je obrnuto, kategorijsko nije osnova. Louvi ne zastupa standardnu podelu, već je bliži identitetu. Kod njega manifestacija moći jeste ne-moć i ona na kraju fiksira identitet moći. Iako se ne može reći da zastupa pandispozicionalizam. Ali u Lowe 2010. se kaže da svojstvo kao sferičnost nije moć, ali je deo temelja neke moći (za kotrljanje lopte na primer).

Ako su sva relaciona svojstva fizička, onda mentalna moraju biti kategorijska. Zašto Louvijeva volja mora biti mentalna moć? Ako važi relacionizam, onda ta mentalna moć mora biti fundamentalna i mora se na neki način razlikovati od fizičkih moći. Ako postoje kategorijske baze, onda moraju postojati i intrinzično fizička

---

¹²⁶Kao što sam objasnio ranije on i ne zastupa ovakvu distinkciju. Njegovino stanovište bliže je identitetu.

svojstva, a mi ne možemo znati da li takva svojstva postoje. Ako postoje baze i to su fenomenalna svojstva, onda imamo panpsihizam. Nema zaista tako velika razlike među svim moćima, među onima koje on naziva mentalnim i fizičkim. Ono što ih ujedinjuje može biti intencionalnost. Dualista bi morao bi da prihvati da postoje intrinzično fizička svojstva, za šta nema osnova. Ima razloga da prihvatimo samo intrinzična fenomenalna (mentalna) svojstva. Više o ovim u odeljku 4.3 o raselovskom monizmu.

3.7.2 Nedostaci i preventeri

Sofi Gib (2013) nas poziva da mentalnu kauzalnost posmatramo kao slučaj dvostruke prevencije (double prevention). Na taj način teze *Relevantnosti*, *Zatvorenosti*, *Isključenja* i *Distinktnosti* mogu biti kompatibilne. Dualista ne mora negirati nijednu tezu. Mentalnu događaji nisu direktni uzroci fizičkih događaja, ali figuriraju u mentalnim objašnjenjima. Njena teorija slična je Louvijevoj i ona je svesna toga. Gibova prihvata „moćnu“ teoriju, zato što u njoj postoji razlika između uloge uzrokovanja (*causing*) događaja i dozvoljavanja (*permitting*) događaja. Mentalni događaj dozvoljava da telesni pokret (fizički događaj) bude uzrokovan tako što onemogućava drugi mentalni događaj koji bi onemogućio (preventovao) neurološki događaj da uzrokuje pokret. Realni uzrok telesnog pokreta je neurološki događaj, ali mentalni događaj dozvoljava da on desi. Otud dvostruka prevencija.

Gib argumentuje da je njen pristup empirički potkrepljen i konzistentan sa Libetovim nalazima o slobodnoj volji. Njena teorija objašnjava kako mentalni događaji dozvoljavaju motorni pokret (2013, 210). Ona nalazi da ga podržava i Džejmsov uvid u fenomenologiju slobodne volje. I kod Louvija i kod Gibove mentalni događaji su nevidljivi za naučno istraživanje, koje vidi samo fizičke kauzalne lance.

Ona uzima Džejmsov primer želje da se strese prašina sa rukava (James 1981: 1131). Postoji nedostatak suprotstavljajuće želje. Gibova tvrdi da se takav slučaj uklapa u njenu teoriju. Kako nema suprotne želje, relevantni mentalni događaj nema šta da preventuje da bi dozvolio fizički kauzalni lanac. Ali šta pokreće taj lanac događaja? Ako imam želju da obrišem svoj rukav i ta moć ne čini ništa, kako se onda ta akcija dešava, kako započinje? Fredova želja da pomeri ruku (mentalni događaj m1) dozvoljava pomeranje (fizički događaj b1). Ako Fred ne želi da pomeri ruku, m1 ne čini ništa i m2 nije onemogućeno da onemogući n2(neuralni događaj)-b1 kauzalni lanac. Ali onda m2 čini pozitivni uticaj na lanac i nema dvostruke prevencije. Zar onda nema kršenja

Zatvorenosti? Nedostatak ml je od značaja ovde. I sa jednim mentalnim događajem rezultat bi bio isti. Pre ili kasnije neki realni uticaj između mentalnog i fizičkog događaja mora postojati.

Čini se da postoje jednostavniji načini da se događaj dozvoli ili uzrokuje o kojima je već bilo govora. Dvostruki preventeri su sumnjivi uzroci u dispozicionoj teoriji kauzalnosti, oni zapravo i nisu uzroci. Takođe, teorija Gibove, u fenomenološkom smislu deluje kao vrlo indirektan i neplauzibilan način na koji bi mentalna kauzalnost mogla da radi. S druge strane ovo rešenje je dobro jer čini sve teze kompatibilnim i dualista ne mora ništa da žrtvuje. Dvostruka prevencija mogla bi biti samo jedan od načina kako mentalna kauzalnost radi. U ovom modelu čini se da postoji samo iluzija slobodne volje.

Postoji razlika između dvostrukih preventera i nedostataka (*absences*). Dvostruki preventeri stvaraju nedostatak koji čini razliku. Onemogućavanje je neuspeh da se manifestuje moć, tvrde Mamford i Andžum (2009). Ali uvek postoji nešto što deluje na moć da bi je onemogućilo da se manifestuje, pa mora postojati neki pozitivni uticaj i u preventovanju. Pristup Sofi Gib bi onda imao samo ograničenu primenu. Kada dozvoljava kauzalni lanac, dvostruka prevencija ne krši *Zatvorenost*, ali ako mentalni događaji moraju da zaustave lanac (veto), onda postaju realni uzroci i krši se *Zatvorenost*. Plauzibilnost ovog modela zavisi od toga i kako razumemo prevenciju.

Gibova je u pravu kada ističe dozvoljavanje (i razliku između dozvoljavanja i uzrokovanja događaja), ali to mora biti aktivno dozvoljavanje, namerno, jer bismo tako dozvolili neograničen broj stvari. Da li imamo odgovornost za sva ta delovanja? Nekada ima odgovornosti nekada ne. Nedostaci i preventeri se često citiraju u objašnjenjima moralne i legalne odgovornosti. Ako se dete igra puškom, koju je neko otkočio, i puška opali da li je taj čovek odgovoran? Ako nam doktor ne da određenu vakcinu i mi dobijemo bolest koja je mogla biti sprečena vakcinom, da li je doktor odgovoran? Ali pitati o moralnoj odgovornosti se razlikuje od pitanja o realnosti uzroka.

Šafer (Schaffer 2000, 2005) i Luis (Lewis 2000) argumentuju da slučajevi uzrokovanja nedostatkom (*absence*) i onemogućavanjem (*prevention*) jesu pravi slučajevi kauzalnosti. Kontračinjeničke i probabilističke teorije kauzalnosti takođe zastupaju to (Hitchcock 2003, 20). Za druge to su slučajevi pseudo-kauzalnosti (*quasi-causation*, Dowe 2000; *dependence*, Hall). Proces teorije tvrde da kauzalnost mora

povezivati pozitivne događaje, pa su ovo slučajevi sekundarnog kauzalnog statusa (vidi Hitchcock 2007). Hitchcock naziva ove slučajeve parazitskom zavisnošću i ostaje agnostik po pitanju da li se radi o slučajevima prave kauzalnosti. Po njemu, ono što treba da tražimo od jedne teorije kauzalnosti jeste ne da reši u korist jednog stava ili drugog, nego da ukaže u kom smislu su slučajevi prevencije i nedostataka slični i različiti od paradigmatičnih slučajeva kauzalnosti (Hitchcock 2003, 22). Teorija kauzalnosti treba da pokaže različite načine na koje se događaji povezuju. Šafer argumentuje da uzrok i posledica mogu biti povezani nepovezanošću (*disconnection*), ali je ekstrinzična, hjumovska kauzalna relacija potrebna za ovo (Schaffer 2000). Ako dualista prihvati dispozicionu teoriju kauzalnosti nešto više je potrebno od toga, pa je uzrokovanje nedostatkom problem.

Ja se koncentrišem na dispozicionu teoriju i kauzalna objašnjenja, kako ih brane Mamford i Andžum (2009, 2011). Pokušavajući da ustanove da li nedostaci i preventeri mogu figurirati u objašnjenjima, oni argumentuju da teorija kauzalnosti bazirana na ontologiji moći dokazuje svoju vrednost nad kontračinjeničkim teorijama u slučaju dvostruke prevencije. Dakle, oni već unapred ne žele da ovo budu uzroci, žele da potvrde svoju intuiciju o nedostacima. Kada je kauzalnost prenošenje moći, ovo nisu slučajevi kauzalnosti. U dvostrukoj prevenciji ima kontračinjeničke zavisnosti, ali ipak nije kauzalnost.

Problem ovih kauzalnih tvrdnji je što u njima kauzalnost postaje ekstrinzična. Druge neželjene posledice po Mamfordu su da ne mora biti neprekidnog lanca od uzroka do posledice, da nedostaci mogu biti uzroci i da postoji kauzalnost na daljinu. Zašto dvostruka prevencija nije pravi slučaj kauzalnosti u dispozicionoj teoriji? Zato što je prevencija neispoljavanje moći. „Moć je onemogućena da se ispolji kada druga moć biva onemogućena da se ispolji“ (Mumford, Anjum 2009, 287). Ali kao što sam već primetio, zar ne mora biti nekog pozitivnog uticaja u prevenciji?

Poziva se na one nedostatke kao uzroke koji su kontekstualno značajni. Postoje dakle pragmatički razlozi. Uzrok sudara bilijarskih lopti nije nedostatak drugog sudara, već realne, pozitivne moći koje uzrokuju kretanje lopti. Iako se na nedostatke može pozvati u objašnjenjima sudara, iza njih ne stoje realne kauzalne moći. Ostale moći rade sav kauzalni posao i na njih se takođe možemo pozvati sa više razloga u objašnjenjima.

Intuicije zdravog razuma koje procenjuju ove kao uzroke ne smeju nas zavarati. U mnogim slučajevima i nemamo jasno suđenje o stvari. Zdrav razum smatra da je moralni status nedostataka relevantan za njegov kauzalni status (Beebee 2004, 293). Ali uslovi istinitosti za kauzalne tvrdnje ne sadrže moralni element. Zdrav razum sudi o nedostacima na osnovu normativnim karakteristikama kojima nije mesto u metafizici. Zdrav razum ne uspeva da razlikuje između kauzalnosti i kauzalnog objašnjenja (Beebee 2004, 293).

Da li objašnjenja bazirana na nedostacima mogu ipak biti kauzalna? Prema eksplanatornom realizmu i kauzalnom realizmu (kauzalnost je objektivna osobina realnosti), da bismo imali kauzalno objašnjenje mora postojati temeljeća kauzalna relacija. Pošto dvostruki preventeri i nedostaci nisu uzroci, objašnjenja zasnovani na njima ne mogu biti kauzalna. Takve relacije, kao ne-kausalne objektivne relacije, mogu temeljiti samo ne-kausalna objašnjenja. Ako ih dualista prihvati ni eksplanatorno isključenje ne bi bio prekršen.

Bibi argumentuje da neki nedostaci mogu figurirati u kauzalnim objašnjenjima iako sami nisu uzroci. Ona brani stanovišta da „eksplanans kauzalnog objašnjenja ne mora da stoji prema eksplanandumu kao uzrok prema efektu“ (Beebee 2004: 301). Da bi pokazala da su ovo kauzalna objašnjenja ona se poziva na Luisovu teoriju objašnjenja (1986). Objašnjenja pružaju informacije o kauzalnoj istoriji događaja (Lewis 1986: 216), a ova ne moraju uvek da uključuju uzroke. Neka objašnjenja navode koji događaji *ne ulaze* u kauzalnu istoriju, koje vrste događaja uzrokuju itd.¹²⁷

Kada je neko bačen u Luisovu prazninu (*void*) i raskomadan, ili kada biljka uginu od nezalivanja, ta praznina i to nezalivanje figuriraju u kauzalnim objašnjenjima, opisujući kauzalnu istoriju, ali su drugi događaji pravi uzroci. Kako nedostaci nisu pravi uzroci, ali ima kauzalnih objašnjenja, sva mogu biti istinita, ali ne i podjednako adekvatna objašnjenja (Beebee 2004, 307).¹²⁸ Ipak ostaje problematično kako biramo

---

¹²⁷In the sentence „JFK died because somebody shot him“ (Beebee 2004, 302) explanans doesn't stand to the explanandum as cause to effect and it still counts as a true causal explanation, because it says something about the causal history of the event of JFK's death.

¹²⁸In Gibb (2009) it was concluded that the weaker version of EE stands: EE*: „If two explanations cite distinct and independent events as complete causes of an event, then one of the explanations must be false.“ Already it was said that double prevention doesn't deny causal exclusion, but it would seem that it denies explanatory exclusion, if there are two *causal* explanations in this case. And they both seem to be true, but the mental explanation could be a more adequate explanation. This is in case we think of the mental explanations via double prevention as causal explanations.

adekvatno objašnjenje. Moramo se opet osloniti na intuiciju i razmatranje moralnih i drugih normativnih pitanja, dakle van metafizike.

Uvek treba naglasiti kompleksnost kauzalnosti. U dispozicionoj teoriji kauzalnosti nedostaci i dvostruki preventeri nisu uzroci. Ipak i tu ima razlike; možda nekog pravog uticaja ima u prevenciji. Možda se i dozvoljavanje događaja u jednom određenom smislu može računati u kauzalnost. Moći i kada se ne manifestuju i dalje realno postoje.

3.8 Rešenje problema mentalne kauzalnosti preko dispozicione teorije kauzalnosti za dualistu

Teorija kauzalnosti kao što je dispoziciona pomaže da se odgovori na argument na osnovu dvostruke determinacije i argument na osnovu EE, dakle na kauzalno i eksplanatorno isključenje. Promena teorije kauzalnosti može da dozvoli pojavu dvostruke determinacije i negira epifenomenalizam mentalnih događaja. Kauzalni dispozicionalizam ne može da pokaže da *Zatvorenost* ne važi, ali može da je oslabi. Kauzalni dispozicionalizam dozvoljava u svom modelu pojavu dvostruke determinacije, mada to nije nužno. Ako uzroci saraduju, ako postoji više uzroka, mada nema dvostruke determinacije, onda se time negira kauzalnu zatvorenost. Za očuvanje *Zatvorenosti* potrebna je teorija kauzalnosti kao transferencije energije (Gibb 2010). Ova teorija zastupa fizičku kauzalnost, što dispoziciona teorija kauzalnosti ne čini. Zato je ona bolji kandidat za odbranu dualizma

Da li nam promena teorije kauzalnosti može dozvoliti da rešimo problem kauzalnog isključenja? Da li je takav korak dozvoljen dualisti? „Dualist može prihvatiti bilo koji pristup kauzalnosti koji mu dozvoljava da reši problem isključenja“ (Kroedel 2013, 13). Slabost argumenta na osnovu kauzalnog isključenja (5 tvrdnji), može se tvrditi, leži u pogrešnom shvatanju kauzalnosti kao produkcije (*oomph*) koja postoji preko kontračinjeničke zavisnosti (Bennett 2008, 293). Pod produkcijom se podrazumeva transfer energije (*causal juice*, ‘*oomph*’, ‘*biff*’). Ali zašto bi ovo morala biti energija? I Gibova je argumentovala da teorija transferencije stoji iza *Isključenja* (2009). Neki smatraju da se problem kauzalnog isključenja može rešiti ako kauzalnost posmatramo kao kontračinjeničku zavisnost (Loewer 2002).

Dispoziciona teorija kauzalnosti je bolja od kontračinjeničke jer vidi slučajave kao što je dvostruka determinacija, a od teorije transferencije (Dowe) jer vidi primere

dvostruke prevencije, mada ne kao uzroke. U kauzalnom dispozicionalizmu već postoji test za dvostruku determinaciju, pa ne moramo prihvatiti fizikalizam (intimnu vezu za neke parove uzroka). Ta veza ne mora da postoji, jer nezavisni uzroci mogu zajedno dovesti do nekog efekta, a i dvostruka determinacija je prihvatljiva mogućnost.

Pojava dvostruke determinacije nije problematična po ovoj teoriji. Dvostruka determinacija obara kontračinjeničku analizu, ako je jedini razlog da negiramo dvostruku determinaciju da bismo spasili kontračinjeničku analizu (2011, 152). Ako prihvatimo mogućnost pojave dvostruke determinacije, time negiramo i *Isključenje, dok Zatvorenost* možemo zadržati. Neki ovaj argument posmatraju sa 4 tvrdnje (Gib), s tim da je u *Isključenju* sadržana negacija dvostruke determinacije. U ovom slučaju bilo bi dovoljno da se negira *Isključenje*. Dualist preko dispozicione teorije kauzalnosti ne mora negirati *Isključenje*, jer ni jedan od uzroka nije bio dovoljan za efekat, ali zajedno jesu. Po vektorskom modelu postoji jedna rezultatna moć, koja se i može posmatrati kao zajednički uzrok, pa nema kršenja *Isključenja*.

Tri rešenja su pred dualizmom ako prihvatiti dispozicionu teoriju kauzalnosti:

(1) ako slučaj mentalne kauzalnosti posmatramo kao dvostruku prevenciju, onda se ne negira nijedna od 5 premisa, jer ovo nisu uzroci pa nema dvostruke determinacije ni kršenja *Zatvorenosti*¹²⁹,

(2) mentalna kauzalnost je slučaj dvostruke determinacije koji je prihvatljiv u kauzalnom dispozicionalizmu, time se negira princip negacije dvostruke determinacije i *Isključenje*¹³⁰ i

(3) dva nezavisna uzroka rade zajedno na proizvodnji efekta, nema dvostruke determinacije, ali se krši *Zatvorenost* i *Isključenje*.

Prvu mogućnost brani Gibova koja mentalnu kauzalnost posmatra kao slučaj dvostruke prevencije. Ovo je zanimljivo, ali vrlo problematično rešenje jer dvostruki preventeri nisu pravi uzroci u dispozicionoj teoriji kauzalnosti te sam zato argumentovao protiv ovog rešenja. Takođe, čini mi se da nijedan dualista ne želi prihvatiti pojavu dvostruke determinacije da bi odbranio svoju teoriju mentalne

---

¹²⁹Ali postoji veliki problem sa ovim rešenjem: na mentalne događaje (dsipizicije) se možemo pozvati u objašnjenjima, ali te dispozicije nisu pravi *uzroci*, nema pravog, namernog delovanja.

¹³⁰Rešenje koje negira kauzalno isključenje Benetova naziva Kompatibilizam i brani u Bennett (2003, 2008). Ona smatra da je ovo rešenje nedostupno dualisti. Ona je u pravu kada tvrdi da samo prelaskom na kauzalnost kao čistu zavisnost (što je po sebi legitiman korak) dualist ne može pobediti princip isključenja. Pravo rešenje isključenja za dualistu je u prelasku na neku dispozicionalnu teoriju kauzalnosti.

kauzalnosti, iako je ovo legitimna pojava u dispozicionoj teoriji kauzalnosti, što se ne može reći za dvostruku prevenciju. Rešenje koje mi se ipak čini najplauzibilnijim i najmanje kontroverznim za jednog dualistu jeste ono po (3) kada mentalni i fizički uzrok (moć) rade zajedno u kombinaciji da proizvedu neki fizički efekat (moć), pri tom kršeći jedino Zatvorenost. Mislim da bi većina dualista prihvatila ovaj kompromis, jer dualizam uglavnom podrazumeva negiranje kauzalne zatvorenosti fizičkog domena. Doktrina Zatvorenosti čini mi se problematična i nezasnovana i van svake dualističke diskusije, mislim da se može argumentovati protiv Zatvorenosti, te zato i ne vidim neki problem u njenom negiranju. Više o problemu Zatvorenosti biće rečeno u odeljcima 4.1 i 4.2. Kauzalno isključenje takođe ne mora da važi u dispozicionoj teoriji kauzalnosti; slučajevi kombinovanog uzrokovanja (mada se radi o moćima, ne događajima) su normalna pojava u ovoj teoriji.

Ukazivao sam da Molnar na manifestaciju gleda kao na događaj, mada je Louvi ukazao da je ona više kao proces. Mumford posmatra tako kauzalnost da ona ne bude relacija između dva distinktna člana, već više kao proces koji se sastoji od kombinacije nekog broja manifestacionih partnera. Moguće je i da se volja manifestuje kao nova dispozicija (moć). Možda manifestacija te nove dispozicije zavisi od prisustva odgovarajućeg fizičkog svojstva i njegovih moći, dakle da bi se manifestovala potrebna je neka druga moć (svojstvo), kao u primeru sa nožem. Moguće je da moć iz mentalnog svojstva u kombinaciji sa moći iz fizičkog svojstva na istom objektu proizvodi neki efekat, uzrokuje promenu na drugom objektu (telu). Složenost kombinovanja moći ukazuje na plauzibilnost emergencije. Kao što pokazuju Mumford i Andžum i pojava jake (ontološke) emergencije je takođe moguća u dispozicionoj teoriji kauzalnosti (Mumford, Anjum 2011, 88).

Teorija kauzalnog dispozicionizma ima mogućnost da objasni razne „finese“ mentalne kauzalnosti. Mentalne moći (voljnosti) deo su kauzalnog procesa čiji uticaj druge moći mogu pomagati ili onemogućavati (*prevent*, *antidote*). Telo nam se može opirati kada želimo da namerno delujemo. Čak i kada je neka moć manifestovana neke druge moći mogu joj pružati otpor. Volja kao racionalna moć se razlikuje od kauzalnih moći, jer svojim ispoljavanjem ne mora dovesti do nekog efekta (ruka se ne podiže). Manifestacija same volje ne zavisi od nečeg drugog, spontana je i racionalna, ali ta manifestacija možda nije dovoljna da proizvede efekat, možda je potrebno je da se

kombinuje sa drugim manifestacijama, dakle ono što vidimo kao neki efekat je zajednička manifestacija dve ili više moći (pleiotropija). Možda upravo ta mentalna moć uključuje manifestaciju neke fizičke moći, opet, ako su uslovi povoljni (druga fizička svojstva).

U dispozicionoj teoriji kauzalnosti razlikujemo *posebne uzroke* i *totalni uzrok* (rezultujući vektor). Dvostruka determinacija koja se može pojaviti je između njih - dvostruka determinacija između kompozitnih moći i rezultatne moći. Kauzalni dispozicionalist ne odbacuje pojavu dvostruke determinacije, ali i ne brine zbog nje, jer dvostruka determinacija u ovoj teoriji kauzalnosti nije problematična. S obzirom da postoje posebni uzroci koji doprinose nekom efektu, ali i totalni uzrok tog efekta, onda bi dualista mogao tvrditi da ovi prvi nisu u pravom smislu uzroci tog efekta, pa tako ne bi bilo problema sa kauzalnom zatvorenosću. Ako komponente ne bismo smatrali uzrocima, onda ne bi bilo ni pretnje dvostruke determinacije komponenti i rezultante.¹³¹

Ako se prihvati dispoziciona teorija kauzalnosti princip eksplanatornog isključenja vrlo teško može da važi. Dispozicije su kauzalno efikasne i računaju se u kauzalna objašnjenja. Kauzalna objašnjenja objašnjavaju neki fenomen preko jednog ili više uzroka (Lewis 1986), ili u slučaju dispozicione teorije - preko moći koje uzrokuju. Svaki vektor koji naginje ka nekom efektu može biti uzrok. Ako imamo više uzroka koji poligenički dovode do nekog efekta, onda su svi oni legitimni temelj kauzalnih objašnjenja. Nekad se govori o samo *jednom* kauzalnom objašnjenju. Razlog za ovo je da posmatramo Milov totalni uzrok, a drugi da izdvajamo samo neki od uzroka koji doprinose efektu kao najznačajniji. Ta moć ne mora imati poseban metafizički status, samo epistemički. Koji ćemo od uzroka odabrati je relativno. Ovo pak ne negira da postoji više uzroka koji su tek zajedno doveli do efekta. Sve ove karakteristike dispozicione teorije kauzalnosti dualista može iskoristiti u svoju korist kako bi branio mentalnu kauzalnost.

3.9 Slobodna volja u dualizmu

Problem mentalne kauzalnosti je pitanje da li volja kao distinktna mentalna dispozicija (moć) može imati kauzalni uticaj slobodan od fizičkih svojstava. Za slobodnu volju potrebna je mentalna kauzalnost. Da li rešenje problema slobodne volje

---

¹³¹ Vidi Wilson 2009 za raspravu.

može doći iz istraživanja u neuronaukama? Da li psihologija može ponuditi odgovor? *Encyclopedia of Psychology* (2000), u osam tomova, ne posvećuje nijedno poglavlje problemu slobodne volje.¹³² Psihologija se retko, ako uopšte, bavi problemom slobodne volje. Džejsms (William James) u čitavom petom poglavlju *The Principles of Psychology* (1890) argumentuje protiv „teorije automata“ Tomasa Hakslija (Thomas Huxley). Po Hakslijevoj teoriji mentalni događaji su kao pištaljka koja ništa ne doprinosi radu parne lokomotive, dakle epifenomenalni (Huxley 1874).¹³³

Tako koncept (bihejvioralne) *inhibicije* u teoriji ponašanja dolazi iz fiziologije. Poseban značaj su imali eksperimenti Ivana Sečenova iz 1863. Svoje ideje o inhibiciji on je predstavio u knjizi *Reflexes of the brain* (1866). Ova knjiga je dugo bila cenzurisana, jer se smatralo da inhibicija predstavlja „izazov“ za slobodnu volju (*Encyclopedia of Psychology* 1994, 138). Definicija inhibicije u fiziologiji bila je: „Pod inhibicijom podrazumevamo sprečavanje (*arrest*) funkcije strukture ili organa delovanjem neke druge strukture ili organa na prvu, dok je moć za izvršavanje te funkcije očuvana i može biti manifestovana čim se ograničavajuća funkcija odstrani“ (Brunton, 1883). Ova definicija inhibicije kao da opisuje maskiranje ili antidotovanje dispozicija, čak su i termini „moć“ i „manifestacija“ prisutni. Posmatrano iz dispozicione teorije ovakvi slučajevi inhibicije mislim da ne predstavljaju problem za mentalnu kauzalnost i slobodnu volju.

Najčešće citirani eksperimenti u literaturi su Libetovi eksperimenti sa „slobodnim voluntarnim akcijama“. Ovi su pokazali, po nekim interpretacijama, da nesvesni moždani procesi pokreću voljne akcije. Voljnom aktu prethodi elektrofiziološki *potencijal spremnosti* (readiness potential, RP). Ovaj potencijal je negativni pomak u električnom potencijalu mozga, koji se može zabeležiti pre samopokrenutog voljnog motornog akta (Libet 1985, 529). Eksperimentalna otkrića su dovela Libeta da zaključka da voljni akti bivaju inicirani nesvesnim moždanim procesima pre nego što se javi svesna namera da se dela. Ipak, svesna namera i dalje ima kontrolu nad voljnim aktom. Svesna kontrola nema mogućnost da pokrene voljni proces, već da samo

---

¹³²Vidi Henry L. Roediger III, Michael K. Goode, Franklin M. Zaromb 2008

¹³³I za Hodžsona svest je kauzalno neefikasna (Hodgson 1870). Delovi mozaika (sa kojima se porede događaji u nervnom sistemu) drže zajedno jedni druge, dok boje na njima nemaju nikakvu ulogu u tome (James 1890, 130).

omogućiti ili zabraniti (stavi „veto“ na) konačni pokret. Ova otkrića izazvala su sumnju u libertarijansku slobodnu volju.

Mele (2007) kritikuje Libetove zaključke o slobodnoj volji, koji on donosi na osnovu čuvenih istraživanja (Libet 1985, 1999, 2001). Samo podaci dobijeni tim eksperimentima su korisni, ne i Libetove interpretacije, čini se. Haggard primećuje da bi „konceptualna analiza bila od pomoći“ (Haggard and Libet 2001). Libet ne uspeva da uvidi da se mora načiniti konceptualna distinkcija između *odluke* i *namere* (deciding and intending) s jedne strane i motivacionih stanja kao što je *želja* (urge), *htenje* (wanting) s druge strane (Mele 2007, 241). Libet koristi termine *intencija*, *želja*, *odluke* sinonimno. Ako nešto hoćemo to ne znači da smo se odlučili da to i učinimo. Kada imamo nameru da nešto uradimo odluka je već donesena, mada se može promeniti. Ide se od želje, htenja ka nameri i samom delanju. Ovi imaju različite funkcionalne uloge u intencionalnom ponašanju (Mele 1992). Odlučivanje (*deciding*) je trenutno i razlikuje se od nameravanja (*deliberating*). Intencije i odluke (*intentions and decisions*) mogu biti *distalne* i *proksimalne* (Mele 1992, 143–144, 158). Intencije mogu biti i *relativno specifične* i *nespecifične*.

Po Meleu, da je Libet razlikovao intenciju od želje (*intending and wanting/urge*) on bi pre povezao potencijal spremnosti sa ovim drugim (2007, 245). Autori (Libet, Gleason, et al. 1983, 640) nisu dokazali da mozak započinje neku akciju pre nego što postoji subjektivna svest o toj akciji. Za ovo vreme, od pojave grubo proksimalne želje ((roughly) proximal urge*) u trenutku -550 msec do vremena W, subjekat može svesno pokrenuti proksimalnu intenciju da se pokrene ruka, kada to želi da učini namerno. Libet tvrdi da se ova intencija ili odluka javlja u -550 msec. Libet smatra da do volontarnog akta dovodi finalni „*delovati sada*“ proces (Libet 2001, 61). Ovaj proces se započinje nesvesno. Međutim, kada su procesi u pitanju, teško je reći kada i gde tačno počinju. Slobodna volja i ne mora da počinje (proizvodi) tu prvu želju (roughly proximal urge) za pokretom.

Slobodna volja se obično posmatra kao odlučivanje ili biranje. Intencija se može *kasnije* uključiti u volontarni proces i staviti „veto“ na početnu želju. I sam Libet kaže: „svesna voljna kontrola može raditi tako . . . da selektuje i kontroliše [„voljni proces“], ili tako što dozvoli (permitting) ili aktivira (triggering) konačni motorni ishod (final motor outcome) nesvesno iniciranog procesa, ili stavljajući veto na progresiju ka

aktuelnoj motornoj aktivaciji” (Libet 1985, 529). Mele primećuje da je okidanje vrsta iniciranja, tako da ima mesta (i vremena) za svesnu odluku da se umeša u proces koji vodi do pokreta. Mislim da je i dualistički model mentalne kauzalnosti koji se poziva na dispozicionu teoriju kauzalnosti u potpunosti kompatibilan sa ovakvim načinom posmatranja volontarnog procesa. Kod Melea „proksimalne želje za delovanjem pomažu da se pokrene delovanje tako što pomažu stvaranje važnih proksimalnih intencija, a formiranje ili sticanje ovih direktno pokreće delovanje“ (Mele 1992, 71–77, 143–144, 168–170, 176–177, 190–191). U dualističkom modelu te proksimalne intencije bile bi nezavisne od proksimalnih želja. Značajno je i da se u dualističkom modelu, koji se poziva na dispozicionu teoriju, kauzalnost posmatra kao proces. U svakom slučaju, čini se da brige za slobodnu volju nema ni u dualizmu.

Libetovi eksperimenti otkrili su pojavu negativnog potencijala mozga (potencijal spremnosti) koji se javlja nekoliko stotina milisekundi pre svesne odluke ispitanika da pritisne dugme u SMA (*supplementary motor area*). Ovo je neke dovelo do zaključka da je mozak nesvesno načinio „odluku“ za neki pokret pre svesne odluke koju pripisujemo sebi kao delatnici. Na ovaj način trebala bi da se eliminiše slobodna volja - ona postaje samo iluzija (Wegner 2002). Sami eksperimenti kritikovani su iz više razloga. Potencijal spremnosti koji se stvara u SMA daje informacije o kasnijim fazama motornog planiranja, pa ostaje nejasno da li je SMA pravo mesto u kome se stvara odluka za pokret¹³⁴, ili su, možda, upletene faze planiranja višeg nivoa¹³⁵. Vremenska razlika između odluke i potencijala spremnosti je suviše mala (nekoliko stotina milisekundi), pa se argumentuje da netačnost u merenju vremena odluke može dovesti do pogrešnih zaključaka. Takođe, postavlja se pitanje da li ova moždana aktivnost može selektivno predvideti ishod izbora. Da bi se odbacila mogućnost da ta aktivnost predstavlja samo nespecifičnu pripremnu aktivaciju potrebno je istraživati slobodne odluke između više bihevioralnih opcij¹³⁶. Veliko ograničenje Libetovih eksperimenata je i što se odnose na odluke sa smanjenim nivoom slobode (Haynes 2011, 11). Haggard i Eimer (Haggard and Eimer 1999¹³⁷) su ponovili eksperiment dajući subjektima

---

¹³⁴Videti Eccles, J.C. Arch. Psychiatr. Nervenkr. 231, 423–441 (1982).

¹³⁵Videti Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D. & Damasio, A.R. *Science* 275, 1293–1295(1997).

¹³⁶Sve kritike po Soon CS, Brass M, Heinze HJ, Haynes JD (2008) Unconscious determinants of free decisions in the human brain. *Nat Neurosci* 11(5):543–545.

¹³⁷Haggard, P. & Eimer, M. 1999. On the relation between brain potentials and the awareness of voluntary movements. *Exp. Brain Res.* 126: 128–133.

višestruki izbor; ovaj eksperiment je i ukazao na značaj razdvajanja *specifičnih* od *nespecifičnih* procesa u pripremanju izbora.

Hejns (John-Dylan Haynes) et al. (2008) odlučili su da naprave sličan eksperiment u kome su od subjekata tražili da učine „slobodne“ motorne odluke dok je njihova moždana aktivnost praćena funkcionalnom magnetnom rezonancom (*functional magnetic resonance imaging*, fMRI), umesto EEG-om. Na ekranu ispred subjekta prikazuje se niz slova (umesto Libetovog rotirajućeg sata). Subjekat je trebao da slobodno izabere, kada oseti potrebu za tim (urge), da pritisne jedan od dva tastera (levim ili desnim kažiprstom) i zapamti koje je slovo bilo na ekranu kada je svesna odluka načinjena. Posle pritiska dugmeta, na ekranu se pojavljuje „mapiranje odgovora“. Subjekat ukazuje kada se desila motorna odluka tako što odabere odgovarajuće slovo pritiskom na drugo dugme. Posle određenog vremena sve ovo se ponavlja. Većina ispitanika (88,6 %) je prijavila da je svesna odluka stvorena 1,000 ms pre pokreta.

Pomoću tehnika prepoznavanja statističkih obrazaca (*statistical pattern recognition techniques*) autori su pokušali da predvide specifični ishod motorne odluke subjekta na osnovu lokalnih obrazaca fMRI signala. Ove tehnike su im omogućile da ispituju dugoročne uzročnike intencija (mnogo pre nekoliko stotina milisekundi u SMA), kao i da se ispituju različiti regioni i informacije o ishodu odluke koje se nalaze u njima. Takođe, ovo im je omogućilo da vide da li neka moždana aktivnost može predvideti *ishod izbora*, a ne da ukazuje samo na nespecifični pripremni proces. Dva regiona mozga dala su informacije za predviđanje ishoda za vreme faze izvršenja: primarni motorni korteks i SMA. Ali dva regiona mogla su da *predvide* unapred ishod (pre svesne odluke): frontopolarni korteks (frontopolar cortex, BA10) i region u parijetalnom korteksu (*precuneus*, PCA). Informacije u prvom regionu bile se prisutne već 7 sekundi pre motorne odluke subjekta (ako se uzmu u obzir još neki faktori¹³⁸ prediktivna informacije je bila prisutna već 10 sekundi pre svesne motorne odluke). Ispitali su i volontarne odluke, gde subjekat treba da odluči između desnog i levog odgovara u spoljno određenom vremenskom trenutku. I ovaj eksperiment je pokazao da su moždani signali u određenim regionima (frontopolarni korteks i *precuneus*) prediktivni. Po njima, jedna interpretacija nalaza je da je frontopolarni korteks prva

---

¹³⁸Tromost BOLD (*Blood Oxigenation Level Dependent*) odgovora

kortikalna faza gde je odluka načinjena, a uloga PCA je da „čuva“ (storage) odluku dok ne dođe do svesti. Tako su pokazali da se najranije prediktivne informacije nalaze u regionima frontopolarnog i parijetalnog korteksa, a ne SMA. Takođe, vreme od skoro 10 sekundi je suviše veliko da bi se objasnilo nepreciznošću u prijavljivanju svesnosti odluke.

Ovaj eksperiment ima dosta prednosti u odnosu na Libetove eksperimente i sami istraživači su ukazali na njih. Međutim, neke od grešaka su iste. Treba biti obazriv u upotrebi termina. I ovde smo svedoci čestog mešanja termina *urge*, *decision*, *intencion* itd. Pitanje je da li se ove radnje uopšte mogu i smatrati „slobodnim“. Šta je predmet istraživanja ovih eksperimenata, motorna ili slobodna kontrola? Neki istraživači su i sami ukazali na to da „subjekti predaje svoju slobodu eksperimentatoru kada pristanu da uđu u skener“ (Chris Frith). Da li ono što ispituju ovi eksperimenti nisu samo automatski pokreti koji se pogrešno posmatraju kao slobodni? Slobodna volja ima kompleksniji smisao od odluke da li da se pritisne levi ili desni taster. Uostalom, subjekt dobija naredbu da to učini „slobodno“, dakle već je uzrokovan ovom naredbom.

Neki argumentuju da su subjekti već odlučili unapred kako će reagovati, a onda su sačekali nekoliko sekundi da to i učine. Hejns (2011, 15) odgovara da postoje razlozi koji čine neplauzibilnom tvrdnju da subjekat odabere pa čeka da prijavi odluku. U eksperimentu motorni korteks sadrži informaciju u vrlo kasnoj fazi. Ovo ukazuje da subjekat nije odlučio ranije i čekao da odgovori. On takođe smatra da nema prenosa sa prethodnog upita. Takođe, postavlja se pitanje da li ovi nalazi ukazuju na postojanje kauzalne veze? Hejns se poziva na dva Hjumova kriterijuma po kojima zaključujemo da između događaja B (moždani događaj) i W (voljni događaj) postoji kauzalna veza. B mora da *vremenski prethodi* W i da postoji *konstantna veza* (constant conjunction). Tako su neki argumentovali da nema vremenskog prethođenja u Libetovim eksperimentima, jer su merenja bila neprecizna. Takođe, Libetovi podaci pokazuju da u proseku postoji potencijal spremnosti (RP) pre potrebe (*urge*) da se pomeri ruka, ali ovo ne pokazuje da se ovo dešava u svakom opitu. Dakle, ne mora se izvući zaključak da je RP *uzrok* te potrebe.

Da li nalazi Hejnsovog eksperimenta ukazuju da se radi o kauzalnoj vezi? Da li informacije koje su mogle da predvide izbor ukazuju da postoji kauzalna veza između nesvesne moždane aktivnosti i svesne volje za nešto (*conscious will*). Hejns smatra da

su takve kauzalne veze demonstrirane u raznim eksperimentima sa direktnom kortikalnom stimulacijom.¹³⁹ Ali on primećuje da je nejasno da li su ovi signali kauzalno uključeni u *odluku* (decision). Vremensko prethođenje svakako postoji i mnogo je duže nego u Libetovim eksperimentima. Problem je u konstantnoj vezi. Za takvu vezu potrebno je da odluka može biti predviđena sa preciznošću od 100%. Prediktivna tačnost Hejnsovih eksperimenata je bila 60%, samo 10% iznad slučajnosti (Haynes 2011, 16). Moguće je da ovo dolazi iz toga što smo u nemogućnosti da dovoljno tačno merimo neuronske signale. Ali moguće je da netačnost ukazuje na to da rani neuronski procesi jesu samo *parcijalno* prediktivni za ishod odluke. Kada bismo i sve znali o aktivnosti neurona i značajnim regionima ne bismo u potpunosti mogli da predvidimo ishod. Možda oni utiču na odluku samo do određenog stepena. Ali čak i mogućnost 100% predviđanja i dalje ne vodi direktno zaključku da se radi o kauzalnoj relaciji.

Mislim da je bolje posmatrati kauzalnost preko teorije kao što je dispoziciona. Već je bilo govora o kritici Hjumovog stanovišta o kauzalnosti, posebno u raspravi o Mamfordovoj dispozicionoj teoriji. Jasno je da je za ocenu neke interpretacije istraživanja prvo potrebno razumeti koja se teorija kauzalnosti nalazi u pozadini te interpretacije. Ako kauzalnost posmatramo kao proces, čak i ako prihvatimo da moždana aktivnost u određenim regionima jeste realna moć (dispozicija) koja utiče na odluku i ponašanje, i dalje postoji mogućnost da i volja, kao zasebna dispozicija, figurira u tom kauzalnom procesu na neki od načina koji su dozvoljeni u dispozicionoj teoriji. S obzirom da po dispozicionoj teoriji uzroci mogu biti istovremeni sa posledicama volja može zaustaviti nesvesno pokrenuti proces u određenom trenutku (ili dozvoliti da se nastavi do pokreta). Libet (1983, 1999) je upravo tako pokušao da povрати slobodnu volju i pored postojanja potencijala spremnosti, jer postoji mogućnost stavljanja „veta“ na nesvesnu odluku pošto je subjekat postane svestan („*free won't*“). Ali postoji mogućnost da i „slobodno neću“ ima odgovarajući nesvesni mehanizam i

---

¹³⁹Desmurget, M., K.T. Reilly, N. Richard, *et al.* 2009. Movement intention after parietal cortex stimulation in humans. *Science* 324: 811–813.; Fried, I., A. Katz, G. McCarthy, *et al.* 1991. Functional organization of human supplementary motor cortex studied by electrical stimulation. *J. Neurosci.* **11**: 3656–3666.

potencijal spremnosti.¹⁴⁰ Na takav način svoja istraživanja interpretiraju (Kuhn and Brass 2009, Brass & Haggard 2007, Kuhn et al. 2009b).¹⁴¹

Ne može se izbeći osećaj da ova i slična neurofiziološka istraživanja (Libet, Wegner, Haynes) odgovaraju na pogrešno pitanje; tj. bave se pitanjem slobodne volje na pogrešan način. Njihova istraživanja su korisna, ali ne za debatu o slobodnoj volji. Iako istraživači, ali i filozofi koji interpretiraju takve eksperimente tvrde da oni menjaju naš pogled na slobodnu volju ili da odgovaraju na pitanje da li slobodna volja postoji, čini se da se oni uopšte i ne bave slobodnom voljom, već pitanjem motorne kontrole. Na ovo je već skrenuta pažnja ranije; teško je povezati termine koje ti istraživači koriste kada govore o rezultatima svojih eksperimenata sa slobodnom voljom. Pod slobodnom voljom se obično podrazumeva nešto drugo, što nije predmet takvih ispitivanja.

Istraživači i filozofi smatraju da mogu objasniti slobodnu volju tako što proučavaju motornu kontrolu (Gallagher 2006, 115). Istraživanja motorne kontrole pokazuju da se većina tih kontrolnih procesa dešava na sub-personalnom, nesvesnom nivou i nema ničeg čudnog u tome. Zašto bismo i kako uopšte bili u stanju da pratimo sve svoje pokrete? Zbog toga motorna kontrola i postoji na nesvesnom nivou, da naša svest ne bi bila pretrpana nepotrebnim zadacima. Ako bismo morali da imamo stalnu reprezentaciju drugog reda svojih telesnih pokreta, da svesno reflektujemo o tim pokretima, sve bismo morali da obavljamo mnogo sporije i ne bismo uspeli da na pravi način i u pravom trenutku u mnogim situacijama reagujemo. Ako ovako posmatramo Libetove eksperimente i rezultate sličnih istraživanja uvidećemo da oni ne ukazuju na nešto neobično, ništa što iziskuje da na poseban i nov način razumemo slobodnu volju. Oni nam ne mogu reći ništa o slobodnoj volji (2006, 116).

Međutim, slični problemi postoje i u okviru filozofskih rasprava o slobodnoj volji. Autori često svoje teorije slobodne volje potkrepljuju primerima telesnih pokreta.¹⁴² Postavljanje pitanja o slobodnoj volji u okvirima motornih kontrolnih procesa je pogrešno, jer je slobodna volja dugotrajni fenomen (ne mora se ticati vremenskih razmaka od nekoliko stotina milisekundi) i sloboda se primarno ne

---

¹⁴⁰Obhi SS, Haggard P (2004) Free will and free won't. *Am Sci* 92: 358–65

¹⁴¹Vidi Kuhn S, Brass M (2009) Retrospective construction of the judgement of free choice. *Conscious Cogn* 18: 12–21; Brass M, Haggard P. 2007. To do or not to do: the neural signature of self-control. *J. Neurosci.* 27:9141–45; Kuhn S, Haggard P, Brass M. 2009b. Intentional inhibition: how the “veto-area” exerts control. *Hum. Brain Mapp.* 30:2834–43

¹⁴²Najčešći primer je „podizanje ruke“ (Lowe 1999, 235–236).

primenjuje na telesne pokrete koji *čine* intencionalno delovanje, već na samo intencionalno delovanje koje se opisuje na najvišem pragmatičkom. U ovome „prelomnu“ ulogu ima svest. Vremenski okvir za ispoljavanje slobodne volje je onoliki koliko je minimalno potrebno za svesnu refleksiju procesa. Takođe, razloge za delovanje ne treba odbacivati na osnovu primitivnih shvatanja kauzalnosti kao sudaranja bilijarskih kugli. Ako kauzalnost u raspravi o slobodnoj volji shvatimo tako usko (kao determinističke mehanizme), onda „pitanje o slobodnoj volji i nije pitanje o kauzalnosti“ (Gallagher 2006, 119).

4. PANPSIHIZAM

Četvrto poglavlje teze predstavlja nam drugačije rešenje problema mentalne kauzalnosti; rešenje usvajanjem nekog oblika raselovskog monizma, koji konačno vodi ka panpsihizmu. Ovaj deo teze posvećen je mogućnosti prevazilaženja problema mentalne kauzalnosti u potpunosti. S obzirom da želim da ostanem na anti-fizikalističkom stanovištu, ovo je moguće samo ako se prihvati neki oblik panpsihizma. Ovakvo stanovište imalo bi prednosti i dualizma i fizikalizma, bez određenih problema oba. Ipak, neki novi problemi zameniće problem mentalne kauzalnosti. Krenuću od procene doktrine kauzalne zatvorenosti fizičkog domena (*the causal closure*) u prvom odeljku (§ 4.1). Argumentovaću da se ona teško može braniti. Ako i važi kauzalna zatvorenost, postoje načini da se teorije interakcionih dualista, o kojima sam pisao u trećem poglavlju, učine kompatibilnim sa kauzalnom zatvorenošću. Ispitaću različite formulacije kauzalne zatvorenosti i odgovore dualista na njih u prvom odeljku.

I u § 4.2 tematizujem problem kauzalne zatvorenosti zato što on predstavlja pretnju i za raselovski monizam. Kroz raspravu o plauzibilnosti kauzalne zatvorenosti dolazi se do problema fenomenalnih (intrinzičnih) svojstava i njihovog odnosa prema fizičkim svojstvima (dispozicijama). Problem kauzalne zatvorenosti vodi nas ka panpsihizmu. Raspravljam o osnovim argumentima za panpsihizam. Pružam i jedan argument protiv kauzalne zatvorenosti u obliku izmenjenog argumenta na osnovu znanja. Odeljak pojašnjava punokrvni panpsihizam i kako se u njemu rešava problem mentalne kauzalnosti.

U ovom odeljku skiciraću i jedno moguće rešenje problema kombinacije (*the combination problem*) za emergentni raselovski monizam. Problem kombinacije je za panpsihizam ono što je problem mentalne kauzalnosti za dualizam. Kako od mikro-svesti dolazimo do makro-svesti? Posebno težak je *problem kombinacije* (sumiranja) *subjekata*. Postavlja se pitanje kako makro-subjekti mogu biti kauzalno relevantni pored mikro-subjekata? Takođe, postoji i pretnja *kauzalne zatvorenosti mikrofizičkog*. Čalmers argumentuje da je prednost raselovskog monizma (gde je o-svest konstituisana od mikro-svesti) što čini mentalnu kauzalnost konzistentnu sa zatvorenošću mikro fizičkog. Gof odgovara da je ovo slučaj samo u čudnom fizikalizmu i sam argumentuje da je

jedini plauzibilni oblik raselovskog monizma „slojeviti“ emergentni panpsihizam, onda nema konzistencije mentalne kauzalnosti sa kauzalnom zatvorenošću mikrofizičkog. On rešava ovaj problem negirajući doktrinu kauzalne zatvorenosti fizičkog. Dakle, problem mentalne kauzalnosti se može opet javiti i u nekim oblicima raselovskog monizma.

U § 4.3 razmatram koji oblik raselovskog monizma se čini najplauzibilnijim. Branim jedan oblik emergentnog raselovskog monizma. Ponudiću rešenje preko Šumejkerovog pojma emergencije koje pomaže da se ovakav oblik raselovskog monizma ubedljivije brani.

U § 4.4 vraćam se nakratko problemu slobodne volje koj ije uvek tesno povezan sa mentalnom kauzalnošću i raspravljam o tome kakav stav panpsihista može imati prema fenomenu (slobodne) volje. Argumentuje se da su možda sve moći (dispozicije) *mentalne*. Ako je tako, problem mentalne kauzalnosti više ne postoji i sva kauzalnost je mentalna.

4.1 Kauzalna zatvorenost fizičkog domena

U ovom odeljku tematizovaću razne oblike u kojima se javlja kauzalna zatvorenost fizičkog domena kod filozofa i pokazati kako svaka od formulacija kauzalne zatvorenosti utiče na teoriju interakcionog dualizma i njena rešenja problema mentalne kauzalnosti. Treba, dakle, pokazati kakav stav dualista mora zauzeti prema kauzalnoj zatvorenosti da bi uspešno i sa što manje problema rešio mentalnu kauzalnost. Pošto je kauzalna zatvorenost opšte prihvaćena doktrina, dualist će pokušati da učini svoja rešenja mentalne kauzalnosti kompatibilnim sa kauzalnom zatvorenošću. Da li se kauzalna zatvorenost krši zavisi od prirode članova kauzalne relacije koju proučavamo, te su i tu moguća različita rešenja, zavisno da li govorimo o događajima, svojstvima, moćima itd. Poželjno je za dualistu da pronađe rešenja koja neće kršiti kauzalnu zatvorenost. Sličan problem javiće se i u panpsihizmu (raselovskom monizmu) za koji se tvrdi da prevazilazi problem mentalne kauzalnosti. Pretnja kauzalne zatvorenosti postoji i u ovoj teoriji i time se bavim u kasnijim odeljcima.

Princip kauzalne zatvorenosti fizičkog domena je teško prihvatiti *a priori*, a i empiričkih dokaza za njega je malo. Standardna kvantna fizika ne prihvata ovaj princip, jer neki fizički događaji mogu biti neuzrokovani.¹⁴³ Fizikalisti mogu opet odbaciti

---

¹⁴³O eliminaciji principa kauzalne zatvorenosti u kvantnoj mehanici videti u Stapp (1993).

kvantnu teoriju, ili smatrati da je ona nerelevantna za pitanje mentalne kauzalnosti na makro nivou, da fenomeni kvantnog (mikro) nivoa nemaju uticaja na ono što obično nazivamo mentalnom kauzalnošću. Neki interakcioni dualisti, kao Poper i Ekls (1977; Eccles 1989) smatrali su da kvantni fenomeni imaju značajnu ulogu u psihofizičkoj kauzalnosti. Louvi, ipak, ne uzima u obzir probablističke verzije¹⁴⁴, jer ako se dualizam može uskladiti sa determinističkim verzija onda neće biti problema da se uskladi i sa probablističkim. Fizikalisti se pozivaju na probablističke verzije kauzalne zatvorenosti da bi bili u skladu sa kvantnom teorijom. Louvi se na kvantne fenomene poziva samo u razmatranju *slobodne volje*. No opravdanost ovakvih stavova zavisi od konkretnih rešenja tih filozofa. Kvantnu teoriju treba imati na umu ako se smatra da važi pre svega mikrofizička kauzalna zatvorenost. Često u argumentima za kauzalnu zatvorenost nije jasno da li se odnosi na mikrofizičku ili kauzalnu zatvorenost u širem smislu. Na ovu razliku ću se osvrnuti u odeljku 4.2.

4.1.1 Formulacije *Zatvorenosti*

Da li mora biti kršenja *Zatvorenosti*¹⁴⁵ u dualizmu? Najbolje rešenje problema mentalne kauzalnosti bilo bi ono koje bi uskladilo sve tvrdnje, koje ne negira nijednu od početnih 5 tvrdnji. Louvi (2000, 2008) tvrdi da je njegova teorija mentalne kauzalnosti kompatibilna sa svim premisama. Nema dvostruke determinacije, a ni kršenja *Zatvorenosti*. Louvi je posebno argumetnovao da se interakcioni dualizam može uskladiti i sa najsnažnijom verzijom kauzalne zatvorenosti. On je upoređivao razne definicije kauzalne zatvorenosti sa premisama *Relevantnosti*, *Negiranja dvostruke determinacije* (NDD) i *Distinktnosti*.

Da nema složnog stava po pitanju važenja kauzalne zatvorenosti fizičkog domena pokazuje i veliki broj definicija ovog principa. Opšta, Kimova definicija glasi:

„Svaki fizički događaj koji ima uzrok u trenutku t , ima fizički uzrok u trenutku t' “ (Kim 1993b, 280; Kim 2005, 15).

Jedna verzija *Zatvorenosti*, koju srećemo kod Stardžena (1998, 413), može se odmah odbaciti, jer čini negiranje dvostruke determinacije redundantnim:

---

¹⁴⁴ Kao što je (1D): „Šanse za pojavu nekog fizičkog događaja deterrminišu samo fizički događaji“ Noordhof (1999).

¹⁴⁵ Termine *kauzalna zatvorenost* i *Zatvorenost* koristim sinonimno.

(1E¹⁴⁶) Nijedan fizički efekat nema ne-fizički uzrok.

Interakcioni dualist može odbaciti ovu verziju *Zatvorenosti*, jer unapred pretpostavlja ono što treba da dokaže (*question-begging*) (Lowe 2000, 574). Sledeća verzija je slična Papinoovoj:

(1F) Svaki fizički događaj koji i ima uzrok ima dovoljan fizički uzrok.

Ovaj oblik *Zatvorenosti* je nedovoljan da sa ostalim premisama dovede do antidualističkog zaključka, zato što ne uzima u obzir tranzitivnost kauzalnosti (2000, 575). Neki fizički događaj (ponašanje) može uzrokovati događaj M koji i sam ima za dovoljan uzrok događaj P i ovo je u skladu sa negiranjem dvostruke determinacije. Snažniji oblik kauzalne zatvorenosti koji prevazilazi ovaj problem bio bi:

(1G) U svakom trenutku u kome fizički događaj ima uzrok, on ima dovoljan fizički uzrok.¹⁴⁷

Ova verzija zanemaruje mogućnost *simultane kauzalnosti*. Fizički događaj P uzrokovan je nekim P12 i mentalnim M, ali nije dvostruka determinacija jer P12 uzrokuje M, ali u istom trenutku t1.

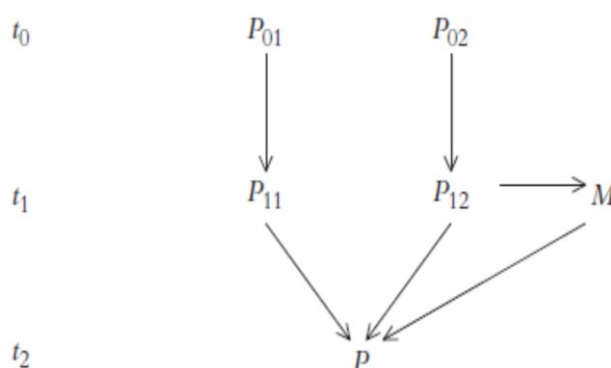

Figura 2 (Lowe 2008)

Na *Figuri 2* vidimo jedan fizički događaj P u trenutku t₂, koji ima više istovremenih uzroka. Prvo tu su P₁₁ i P₁₂ kao potpuno fizički uzroci P, što je u skladu sa principom kauzalne zatvorenosti fizičkog, ali i M kao mentalni uzrok P, a svi oni deluju u trenutku t₁. M, takođe, ima za dovoljni uzrok P₁₂ u trenutku t₁. Ovaj primer krši princip negiranja dvostruke determinacije, ili bar „ovaj princip ne dozvoljava da se ovakva situacija često javlja“. U ovakvoj situaciji M nije suvišan uzrok P, samo P₁₁ i

¹⁴⁶ Obeležavanje po Lowe (2000, 2008).

¹⁴⁷ Ovo je verzija slična Kimovoj u Kim (1993, 280).

P12 nisu dovoljni za pojavu P. M pravi razliku i ima kauzalni značaj. Ruka ne bi mogla sama da se podigne, ako ja to nisam želeo, kada bi se to desilo, značilo bi da je pokret ruke imao potpuno fizički uzrok i da se ruka podiže bez moje volje. U svakom slučaju M nije *redundantno*. Ipak, izgleda kao da mentalno postaje „nevidljivo“.

Po Louviju, dualizam je kompatibilan i sa sledećom verzijom *Zatvorenosti*:

(1H) Svaki fizički događaj sadrži samo druge fizičke događaje u svojoj tranzitivnoj kauzalnoj zatvorenosti.¹⁴⁸

1H je jači od 1G, čak i kad se ovom doda zabrana simultane kauzalnosti, ali je 1H slabiji od 1G, jer ne implicira da svaki fizički događaj ima *dovoljan* fizički uzrok (Lowe 2000, 582). 1H je u empiriskoj prednosti, jer je u skladu sa kvantno-mehaničkim stanovištem da je bar neka fizička kauzalnost probabilistička. Louvi kaže da je 1H kompatibilna sa dualizmom ako pretpostavimo da M može da uzrokuje da određeni fizički događaji uzrokuju neki P, tj. da mentalni *događaj* uzrokuje fizičku *činjenicu*. Rešenje je u tome što M nije direktni uzrok nijednog P, nije *deo tranzitivne kauzalne zatvorenosti*, tj. nije član direktnog kauzalnog lanca. U tranzitivnoj kauzalnoj zatvorenosti podrazumeva se kompletan niz događaja koji se sastoji od fizičkog događaja koji je direktni uzrok P, događaja koji je direktni uzrok tog događaja, itd. Da li onda mentalna moć utiče na fizičke zakone? Ne moraju se sve kauzalne relacije podvesti pod zakone. Ovo bi dakle bio slučaj *singularne* kauzalnosti.¹⁴⁹ Da li ovde ima pretnje dvostruke determinacije? Ako je kauzalni lanac P-ova bio dovoljan za pojavu P, čemu onda M? Ali i M je bio nužan za pojavu P.

Posmatrajmo problem kompatibilnosti dualističke teorije sa *Zatvorenošću* preko dispozicione teorije kauzalnosti. Već smo imali jedan primer izmene *Zatvorenosti* u skladu sa kauzalnim dispozicionalizmom kod Roba (2012). Rob je posmatrao verziju koja bi odgovarala, po Louvijevom obeležavanju, verziji 1G. Rob misli da ako se posmatra iz perspektive kauzalnih moći, kauzalna dovoljost u *Zatvorenosti* ne bi trebala da bude nomička dovoljnost, već pre u nekom produktivnom smislu.¹⁵⁰ Čak iako je ceo set moći prisutan i teži da proizvede neki efekat P, moguće je da se pojavi neka nova moć koja može da onemogući njihovu manifestaciju, po teoriji Mamforda i Andžum.

---

¹⁴⁸Slično Kim (1998, 40).

¹⁴⁹ Singularna kauzalnost je relacija između entiteta koji su partikularije. Više o ovome je bilo reči u odeljku 2.1.

¹⁵⁰Ovo nas vraća na produkciju koja je deo teorije kauzalnosti kao transferencije energije.

Ali zar po gornjoj definiciji 1H to nije upravo mentalna moć M? Nekad ceo kauzalni lanac može biti dovoljan da proizvede P, a nekad je M ta koja mora biti dodata.

Rob kaže da nova definicija kauzalne zatvorenosti takođe ne isključuje mogućnost da je neka fizička manifestacija proizvedena od strane i nefizičkih moći zajedno sa fizičkim. Dakle, ako posmatramo 1Ga i vratimo se na Louvijevu figuru možemo da imamo M kao uzrok P i bez toga da za njega postoji neki dovoljan fizički uzrok. Ipak, postoji mogućnost da je P dvostruko determinisano i ova mogućnost je dozvoljena i neproblematična u dispozicionoj teoriji. Međutim, Louvi ukazuje da dualista neće dozvoliti takvo rešenje, koje negira princip negiranja dvostruke determinacije, jer bi ono bilo *ad hoc* (Lowe 2000, 572). Ali može se postaviti pitanje da li bi takva strategija bila *ad hoc* rešenje u dispozicionoj teoriji? Za 1H smo već videli da nema uslov dovoljnosti tako da nije teško uklopiti je u kauzalni dispozicionalizam.

Louvi kaže da mentalni događaj uzrokuje fizičku činjenicu (stanje stvari). Za manifestaciju neke moći teško je reći da je događaj, ona više liči na *proces* (Lowe 2006, 140). Manifestacija mentalne moći doprinosi fizičkom kauzalnom procesu. Louvijeva teorija interakcionizma koja se poziva na razliku između kauzalnosti događaja i činjenica želi da negira homogenost članova kauzalnih relacija. Ova strategija nije dobra, kao što je argumentovala Gibova (2002, 80). Događaji se ne razlikuju toliko od činjenica i dve kauzalnosti se svode jedna na drugu. Ovo sve zavisi od toga šta se podrazumeva pod događajima, a šta pod činjenicama. I događaji i činjenice su povezane sa svojstvima koje su krucijalne u kauzalnosti, oba se svode na svojstva. A ove daju objektima neke kauzalne moći pa se sve svodi na moći. Nema prave heterogenosti kauzalnih članova u Louvijevom rešenju. Iz perspektive ontologije nejasno je kako bi dualist odgovorio na argument na osnovu dvostruke determinacije preko negiranja homogenosti (Gibb 2002, 84).

Možda bi se mogla negirati homogenost pozivanjem na razlikovanje moći (dispozicija) od samog efekta (kao događaja). Ali efekat je kombinacija manifestacija tih dispozicija, a kao što smo videli u trećem poglavlju i dispozicija i manifestacija ontološki su iste, sve su to moći. No neka razlika između manifestacija i efekta postoji (i Mamford se u ovome slaže sa Molnarom). Možemo ih sve posmatrati kao elemente u jednom *kauzalnom procesu*. Da li jedno svojstvo može imati dve moći, mentalnu i fizičku? Možda se ne radi o dualizmu svojstava, već dualizmu moći (koje čine ta

svojstva). Možda mentalno svojstvo ima i mentalne i fizičke moći koje daje nekom objektu. Gibova uzima da su događaji kao instance svojstva objekta u vremenu t (*fine grained account*) članovi kauzalnih relacija. Moć se ne može izjednačiti sa događajem. Pitanje je da li se i manifestacija moći može smatrati događajem. Tek kombinacijom više manifestacija dobijamo jedan događaj (efekat).

Ako posmatramo događaje kao Kim (*fine grained account*) onda se dva događaja razlikuju kada imaju različita svojstva, a ako su mentalna i fizička moć distinktne, onda pripadaju različitim svojstvima. Ovo znači da u poligeničkom primeru Molnara i Mamforda imamo dva događaja koji su dva uzroka. Po kauzalnom dispozicionalizmu nema dvostruke determinacije, pa se čini da Kimov princip kauzalnog isključenja ne važi. Kauzalni dispozicionalizam negira kauzalno isključenje, jer postoji dva ili više uzroka neke posledice. Ali s obzirom da nijedan od njih nije bio dovoljan uzrok nema zaista kršenja kauzalnog isključenja. Jedino se za *rezultantni vektor* može reći da je dovoljan uzrok, a on je jedan, pa je princip kauzalnog isključenja očuvan. Čak i ako je tako, obe moći moraju da se pojave u objašnjenjima, pa eksplanatorno isključenje mora biti negirano.

Možda se Luovijevo rešenje može tako izmeniti da M bude dispozicija čija manifestacija jeste čitav kauzalni lanac P-ova. S obzirom da po Louviju veza između moći i manifestacije nije kauzalna, ne bi bilo kršenja *Zatvorenosti*. Možda se mentalna dispozicija može posmatrati kao dispozicija *drugog reda*, ili kao realna nova dispozicija.¹⁵¹ Ali onda se možda može postaviti pitanja zašto bi dispozicija čija je manifestacija fizički lanac dispozicija sama bila mentalna dispozicija? S obzirom da rešenje Louvija ne uspeva ako se posmatra preko događaja i činjenica (jer nema heterogenosti), možda se plauzibilnost takvog rešenja može povećati ako posmatramo

---

¹⁵¹ Ni jedno od rešenja koja se pozivaju na heterogenost kauzalnih relata ne može biti zaista zadovoljavajuće, jer ne ukazuje na pravu razliku između mentalnog i fizičkog. Svojstvo višeg reda ne mora biti potpuno drugačije od fizičkog (kakvim zamišljamo mentalno), i biološko i hemijsko višeg su reda od fizičkog, a opet ostaju u domenu „fizičkog“ (fizikalizma). Mentalno svojstvo po dualisti mora biti radikalno drugačije. Ono u svakom slučaju mora biti višeg reda ako posmatramo dispozicije kao Mamford (1998). Ali ono je i nešto više od toga. Iz istog razloga Louvijevo pozivanje na razliku između kauzalnosti događaja i činjenica nije zadovoljavajuće. Ono takođe ne može ukazati na pravu razliku (distinktnost) između mentalnog i fizičkog. I događaj i činjenica mogu biti fizički. Radi se, dakle, o potpuno različitim svojstvima (ili moćima, dispozicijama), o dualizmu svojstava. Radi se o fundamentalnoj razlici između svesnog, iskustvenog, fenomenalnog i onog što nije takvo (*experiential and non-experiential*) koja se ne može pojasniti metafizičkim podelama na objekte, svojstva, događaje itd. „Priroda realnosti u svom fundamentalnom smislu je van domašaja diskurzivnog mišljenja“ (Strawson 2008, 73).

preko dispozicija. Ipak, i ovde nema prave heterogenosti, jer su sve to moći (ako ih razumemo kao Mamford).

Još zanimljiviji slučaj javlja se ako mentalnu kauzalnost preko „moćne“ teorije kauzalnosti posmatramo kao dvostruku prevenciju (*double prevention*, Gibb 2013). Mentalni događaji u tom slučaju nisu uzroci fizičkih događaja, ali se ipak pojavljuju u objašnjenjima, eksplanatorno su relevantni. Tako se ne krši ni *Zatvorenost*. Ipak, mentalni događaji postaju skoro nepostojeći, jer ono što uzrokuje je odsustvo nečega (*absence*). Kauzalni dispozicionalizam odbacuje da su dvostruki preventeri uzroci i ovo je jedna od pozitivnih strana dispozicione teorije kauzalnosti, koju ne želimo da odbacimo.

4.1.2 Hempelova dilema

Ispitajmo i formulacije kauzalne zatvorenosti koje daje Montero (2003). Definicija *Zatvorenosti* koja kaže da svaki fizički efekat ima dovoljan fizički uzrok ne odbacuje mogućnost i nefizičkog uzroka, ali s obzirom da su fizički uzroci dovoljni mentalni uzrok je *redundantan* (Montero 2003, Gibb 2010). Da bi se onemogućio uticaj mentalnih uzroka potrebno je dodati premisu negiranja dvostruke determinacije na ovu zatvorenost. Snažniji princip od ove *Zatvorenosti* je:

Isključenje: Fizički efekti imaju samo fizičke uzroke.¹⁵²

Ovaj oblik ne iziskuje negiranje dvostruke determinacije. Vidljivo, ovaj princip potpuno isključuje mogućnost da fizički efekti imaju nefizičke uzroke. Ni *Zatvorenost* ni *Isključenje* ne odbacuju mogućnost da fizički uzroci imaju nefizičke *efekte*. Sledeći Kimova definicija principa i to odbacuje:

„Ako odaberemo neki fizički događaj i pratimo njegovo kauzalno poreklo ili nasleđe, to nas nikada neće odvesti izvan fizičkog domena“ (Kim 1998, 40).

Montero (2003, 175) ovo formuliše kao dvosmernu *Zatvorenost*:

Dvosmerna Zatvorenost: nema kauzalne interakcije između fizičkog i nefizičkog.

Zatvorenost u kombinaciji sa *Efikasnošću* i NDD vodi zaključku da je mentalno identično fizičkom što čini argument za fizikalizam. Ovaj zaključak nije validan jer se

---

¹⁵²Ovo je u (Lowe 2000) verzija 1F koju on odbacuje i ne uzima u obzir jer čini NDD redundantnim. Ovaj princip se javlja i u (Gibb 2010) i ona primećuje da ovaj kauzalni argument ne treba NDD. Gibbova ga naziva *Isključenje*.

odnosi samo na mentalne uzroke, dakle bez mogućnosti epifenomenalnih mentalnih događaja, mada je i ovo nepoželjno za dualistu. Pravi problem je u tvrdnji *Zatvorenosti* i da li se može ona braniti.

Jedna moguća odbrana *Zatvorenosti* je iz uspeha nauke. Da *Zatvorenost* ne važi fizika bi bila nužno nepotpuna (Montero 2003, 178). Ali zašto bi fizika morala da uopšte bude kompletna; ovo je, možda, nemoguće i u principu. Čak i da je moguće imati potpunu fiziku ovo ne vodi zaključku da *Zatvorenost* važi. Neki razumeju fizičko kao ono što može opisati fizika i za njih je negiranje *Zatvorenosti* negiranje mogućnosti potpune fizike koja bi mogla naći dovoljne uzroke svih fizičkih događaja. Ipak, fizičko ne moramo ovako definisati. Argument iz uspeha nauke uspeva ako se pozove na definiciju fizičkog na kojoj se ne može temeljiti debata o odnosu duha i tela. Fizičko treba razumeti kao fundamentalno *nementalno*, ali i ako je ovo nezatvoreno, fizika može postati potpuna. Ako i prihvatimo da je fizičko fundamentalno *ne-mentalno* da bismo izgradili argument za fizikalizam, po ranijoj šemi, potrebno je pokazati da je ovo dovoljan uzrok, a ne parcijalan, zajedno sa fundamentalno mentalnim.

Jedan argument za nepostojanje fundamentalno mentalnog je *argument na osnovu fiziologije*. Ovaj argument razmatra Papino (2002). Ovo je argument za snažnu *Zatvorenost* koja kaže da nema nefizičkih uzroka. Takav princip je već kritikovan da pretpostavlja ono što treba da dokaže (Lowe 2000). Papino smatra da nam fiziologija pruža dovoljno dokaza da mentalno ne postoji jer fiziologija nije uspeła da ga pronađe. To ne može biti konkluzivan dokaz, može biti da se već koliko sutra otkriju dokazi za suprotno. Argument za fizikalizam bi direktno sledio bez NDD premise. I ovaj oblik argumenta za fizikalizam kao i prethodni obara Hempelova dilema¹⁵³. Možda se ovaj problema može rešiti tako što tvrdimo da fiziologija daje dobre razloge *da mentalnih sila nema* (Montero 2003, 184). Da li nedostatak dokaza za neko *p* pokazuje da *p* ne postoji? Za odgovor možemo se pozvati na Louvijev argument nevidljivosti mentalnog.

U naučnim eksperimentima pojavljuju se samo neurofiziološki uzroci nekog ponašanja – kauzalni značaj mentalnog bi promakao takvom istraživanju. Naučnik u

---

¹⁵³ Kompletirana fizička teorija se podrazumeva u kauzalnom argumentu za fizikalizam. Hempelova dilema je u tome što ako se pod “fizičkim” razume ono što smatra današnja fizika, onda je kompletirana teorija sumnjiva jer će nauka budućnosti verovatno izmeniti sadašnju ontologiju nauke; ako fizičko znači ono što će idealna fizika budućnosti smatrati, onda je kompletnost nejasna, jer je nemoguće predvideti kakva će biti kompletirana fizička teorija budućnosti. Stanovište je “fudurizma” da će kompletirana fizička teorija rešiti problem fenomenalne svesti. Vidi Montero & Papineau (2005), Hempel (1980)

svom istraživanju kauzalne istorije nekog fizičkog događaja, kao što je podizanje ruke, za koji smatramo da ima i mentalni uzrok, videće samo fizičke događaji i dati potpuno fizičko objašnjenje takvog događaja. Ali ovo objašnjenje neće biti potpuno. Naučniku se može činiti da ono to jeste, on će možda i primetiti da je ono nepotpuno, ali ipak neće moći da ukaže na kauzalnu i eksplanatornu relevantnost mentalnog. Ono što bi neki takav naučnik mogao da otkrije jeste „korelacija“ između fizičkog i mentalnog, istovremenost javljanja ovih događaja, ali koja ga ne sme voditi zaključku da među njima može važiti jedino odnos identiteta ili realizacije, jer i uzrokovanje može biti metafizički opravdan odnos između mentalnog i fizičkog događaja¹⁵⁴ (Lowe 2008, 75).

Ovo je najvažniji rezultat jedne dualističke teorije za našu raspravu. Iako fizičko objašnjenje *može izgledati* kao potpuno objašnjenje ponašanja, *ono to nikako nije*. Iz perspektive nekog fizičara ili neurofiziologa, to objašnjenje jeste potpuno i dovoljno, ali samo u okvirima njegove nauke. Isti utisak može imati neko ko posmatra iz čisto psihološke perspektive. Međutim, istina je u oba ta objašnjenja uzeta zajedno. Ovo je i snažan argument za dualizam. Treba sada pokazati, kako po jednoj dualističkoj teoriji, kao što je Louvijeva, može postojati uticaj mentalnog na fizičko, bez pojave dvostruke determinacije.

Po Louviju ljudska volja jeste jedan *moć*, ali ne *kauzalna moć*. Ona je *spontana moć*, poput moći radijuma za radioaktivni raspad. Ovo je i dalje u skladu sa teorijom kauzalnih moći. Volja je *neuzrokovana* i nije uvek aktuelna, za razliku od prirodnih kauzalnih moći¹⁵⁵. Spontanitet volje nije pokazatelj slučajnosti njenog pojavljivanja. S obzirom da se voljno delovanje odvija u skladu sa nekim razlogom, na primer, podižem ruku da bih glasao - moć volje je *spontana racionalna moć*. Shodno tome, mentalna objašnjenja ponašanja jesu *nekauzalna* objašnjenja i nazivamo ih *racionalnim objašnjenjima* (Lowe 2008, 152). Louvi s pravom primećuje da fizičke nauke priznaju postojanje neuzrokovanoosti (spontanosti), ali da one ne mogu ništa reći o racionalnim objašnjenjima, jer se radi o dva različita domena: objašnjenja na osnovu razloga su *deo normativnog*, a ne *činjeničkog* domena (Lowe 2008, 11). Racionalna objašnjenja ne mogu biti nekompatibilna sa nalazima *fizičkih nauka*, već samo sa tvrdnjama odgovarajućih *fizikalističkih teorija*. Problem *objašnjenja na osnovu razloga* je

---

¹⁵⁴Sve ono o što sam rekao o kovarijansi, kao i o supervenijentnoj zavisnosti u delu 2.2, u vezi je sa ovim problemom.

¹⁵⁵Moć tela da se gravitaciono ili magnetno privlače ne može se „isključiti“

filozofski, a ne naučni problem, i na njega se može odgovoriti samo iz neke filozofske pozicije, kao što je fizikalizam.

Možda je mentalno realan uzrok (ili jedan od uzroka) neke fizičke pojave (ponašanja), ali ga kauzalno objašnjenje ne prepoznaje kao uzrok. Po kauzalnom dispozicionalizmu i dispozicija i stimulus i manifestacija, zato što se radi o pandispozicionalizmu, su podjednako realni. Svaka distinkcija među njima je epistemičke prirode, po zastupnicima teorije moći. Naučno istraživanje će možda uzeti mentalnu moć kao *background* uslov, ali ne i kao uzrok neke pojave, pa ta moć neće biti uključena u kauzalno objašnjenje. Fiziologija ne „vidi“ mentalne uzroke. Ovo ne znači da mentalna moć nije bila jedan od realnih uzroka nekog ponašanja, recimo uzrok koji je pokušao da onemogući manifestaciju neke fizičke moći. Nauka će posmatrati samo rezultatni uzrok, koji je fizički događa, ali neće uzeti u obzir i parcijalni (mentalni) uzrok. Gibova zastupa model po kome su mentalni događaji eksplanatorno relevantni, ali *nisu pravi* uzroci. Zamisliv je i obrnuti scenario: da mentalno jeste jedan od uzroka nekog ponašanja, ali da eksplanatorno nije prepoznato.

Opšti model poligenije može se uzeti ako negiramo *Zatvorenost*; onda mentalna moć zajedno sa fizičkom uzrokuje, kao parcijalni uzrok. Volja se sama manifestuje i zajedno sa fizičkim moćima proizvodi neki fizički efekat. Fizičke moći nekad i same mogu da dovedu do efekta, mada u tom slučaju nemamo osećaj *odgovornosti* za pokret. Ako ne želimo da negiramo *Zatvorenost*, nego da zadržimo sve premise, možda se može reći da mentalna dispozicija ima manifestaciju koja jeste kauzalni fizički lanac dispozicija i manifestacija. Sama dispozicija ne sme se u tom slučaju smatrati *uzrokom* te manifestacije. Bezvoljni pokret dešava se ako neka od dispozicija u lancu omane i ne manifestuje se, ili neka druga fizička dispozicija onemogućava manifestaciju te mentalne moći.

4.1.3 *Zatvorenost* i zakoni održanja

Drugi način da se argumentuje za važenje *Zatvorenosti* je preko zakona održanja energije i momenta (*conservation laws*). Jedna od najstarijih i najdugotrajnijih kritika je da u interakcionom dualizmu dolazi do kršenja zakona očuvanja (Dennett 1991, Fodor 1994). Na zakone održanja se često poziva u argumentu za fizikalizam. Međutim, zaključak da *Zatvorenost* važi, ne sledi direktno i dodatne premise su potrebne. I kada se

pretpostavi da nema ne-fizičke energije, zakoni održanja nisu dovoljni da bi se branila *Zatvorenost*.

Vera u *Zatvorenost* potiče iz moderne fizike. Ipak, čudno je da se takva doktrina ne pominje ni u jednom udžbeniku fizike. Papino je razmatrao kako se fizikalizam razvijao kroz vekove. Naučna tradicija posle Galileja više puta je menjala stav po pitanju *Zatvorenosti* fizike. I sam Papino kaže da nema na prvi pogled očigledne protivurečnosti između zakona održanja i mentalnih sila (Papineau 2002, 162). Ipak, postoji „tenzija“ između ovih doktrina. Da bi se videlo da li *Zatvorenost* sledi iz zakona očuvanja treba ih prvo dobro razumeti.

Papino i Gibova definišu *Očuvanje* ili *Konzervaciju* na sledeći način:

Očuvanje (Konzervacija): „Svaki fizički sistem je konzervativan, ili je deo većeg sistema koji je konzervativan (sistem je konzervativan ako njegova totalna količina energije i linearnog momenta može biti redistribuirana, ali se ta količina ne može menjati promenama koje joj se dešavaju)“.¹⁵⁶

Ovde postoji mogućnost uticaja preko nefizičke energije; definicija ne isključuje da tako nešto postoji. *Očuvanje* zajedno sa *Energijom* čini osnovu argumenta za *Zatvorenost*.

Energija: Ne-fizička energija (verovatno) ne postoji.

Iz *Očuvanja* i *Energije* sledi *Zatvorenost*:

Zatvorenost: Svaki fizički efekat ima dovoljan fizički uzrok.

Postoji i kauzalni argument koji se poziva na snažniji kauzalni princip kao što je ovaj:

*Isključenje*¹⁵⁷: Nijedan fizički efekat nema nefizički uzrok (Smith and Jones 1986, 66)

Ako mentalni uzroci imaju fizičke efekte oni jedino mogu biti identični sa fizičkim uzrocima; premisa NDD nije potrebna. U *Zatvorenosti* se ne isključuje da mentalni uzroci mogu imati fizičke efekte. Po Papinovu kombinacija *Konzervacije* i *Energije* ne samo da čini mentalne uzroke redundantnim, već ih potpuno isključuje. Ako su premise dovoljne da podrže *Isključenje*, onda one podržavaju i *Zatvorenost*, jer ona sledi iz *Isključenja*. Ali onda je premisa NDD redundantna jer imamo snažniji princip,

---

¹⁵⁶Gibova koristi Broudovu (1925, 105) definiciju, a ona se poklapa sa *Oxford Dictionary of Physics* definicijom.

¹⁵⁷Gibova ovaj princip naziva *Isključenje*, ali se ovde ne misli na Kimovo isključenje (*causal exclusion*).

koji je ipak teže empirički dokazati. Da li *Očuvanje i Energija vode u Isključenje?* Gibova odgovara odrično (Gibb 2010, 370). Premise ne pominju kauzalnost, dok je zaključak tvrdnja o kauzalnosti. Mora da postoji neka implicitna tvrdnja koja povezuje energiju i kauzalnost, koju pretpostavlja i Papino. Čini se da su potrebne bar još dve premise:

(1) Jedini način da nešto nefizičko utiče na fizički sistem jeste tako što utiče na količinu energije ili momenta u njemu redistribucijom energije ili momenta.

(2) Redistribucije energije ili momenta ne može biti bez dovođenja energije ili momenta.

No, plauzibilne argumente za ove premise teško je naći (Gibb 2010, 364), pa je teško argumentovati za *Zatvorenost* preko zakona održanja. Razmotrimo ovo detaljnije.

Prva premisa tiče se načina na koji se može uticati na fizički sistem:

Fizički uticaj (FU): Jedini način da nešto nefizičko može da utiče na fizički sistem je (1) tako što utiče na količinu energije ili momentuma u njemu, ili (2) redistribuirati energiju ili momentum u njemu. (Gibb 2010, 370)

Papino i oni koji zastupaju *Fizički uticaj* podrazumevaju da je jedini način da mentalno utiče na fizičko tako što menja poziciju čestica. Ova kartezijanska pretpostavka preživela je do danas. Ima onih koji negiraju ovu pretpostavku. Jedan od njih je Louvi (1993, 1996, 2000). Gibova ovde ima u vidu Louvijev predlog po kome mentalni događaji čine određene fizičke događaje neslučajnim. Louvi ne posmatra konvergenciju kao neku cev koja upravlja usmerava tečnost, pa se u njegovoj teoriji ne radi o redistribuciji.

Ni sa prihvatanjem *Fizičkog uticaja* ne sledi *Zatvorenost*. Potrebna je još jedna premisa:

Redistribucija: Do redistribucije energije i momenta ne može doći bez dodavanja energije iili momenta (2010, 374)

Zajedno ove 4 tvrdnje (*Očuvanje, Energija, Fizički uticaj i Redistribucija*) vode u *Zatvorenost*. Problem je u tome što *Fizički uticaj i Redistribucija* nisu plauzibilne tvrdnje. Obe premise slede iz teorije kauzalnosti kao *transferencije energije*. Po ovoj teoriji:

Transferencija: Kauzalnost je transferencija kvantiteta od uzroka do efekta, gde je taj kvantitet energija ili momenat.

Iz *Transferencije* slede i *Fizički uticaj* i *Redistribucija*. Oni koji bi da brane ove premise *Transferencijom* ne mogu to učiniti, jer ako umesto njih uključimo *Transferenciju* u argument, onda *Očuvanje* postaje redundantno. *Energija* i *Transferencija* same mogu dovesti do *Isključenja*. Fizikalist bi mogao da učini upravo ovaj korak pa da samo *Energiju* i *Transferenciju* iskoristi za *Isključenje*, bez zakona održanja. Ali teško je naći nezavisne dokaze za *Transferenciju*. Ova teorija može biti dobra samo za domen fizičkog. Ali teorija kauzalnosti treba biti zadovoljavajuća za svaki vrstu kauzalnosti. Gibova zaključuje da moramo pretpostaviti da je *sva* kauzalnost fizička, da bi ovaj argument bio uspešan, a argument za to je upravo *Isključenje*, no za njega je opet potrebna *Transferencija* (Gibb 2010, 378).

Možda ove premise treba braniti empiričkim dokazima, ali i to je vrlo teško. Možda se FU ne može negirati jer bi to učinilo psihofizičku kauzalnost neinteligibilnom. Ne bi bilo jasno kako mentalni događaji utiču na fizičke, kao u slučaju Louvijeve teorije. Dakle, ono što bi se tražilo je neki *kauzalni mehanizam* iza mentalne kauzalnosti. Ali ovo podrazumeva određene pretpostavke o kauzalnosti koje ne moramo prihvatiti. Mnoge teorije kauzalnosti nisu mehanističke, kao *kontračinjenička* teorija, *nomološke* teorije i teorije *kauzalnih moći*. U ovakvim teorijama kauzalnosti pitanje o mehanizmu nije dozvoljeno. Teorije koje su mehanističke, poput transferencije energije, su reduktivne u smislu da analiziraju kauzalnost preko nekauzalnih procesa, u ovom slučaju transfera energije. Uzrok dovodi do posledice tako što prenosi energiju. Ali i mehanističke teorije mogu negirati *Fizički uticaj*. Takva je, recimo, Eringova teorija (1997), u kojoj je kauzalni proces održanje tropa (*trope persistence*). Ali ova teorija ne analizira nekauzalne procese fizičkim terminima, pa se *Fizički uticaj* može negirati. Dakle, jedina teorija u kojoj *Fizički uticaj* mora da važi, jer analizira kauzalnost preko nekauzalnih *fizičkih* procesa jeste teorija transferencije energije.

Sve ovo pokazuje da je teško argumentovati preko zakona održanja za *Isključenje* i *Zatvorenost*. Dodatne premise *Fizičkog uticaja* i *Redistribucije* su potrebne za takav argument, a njihova plauzibilnost je takođe sumnjiva. Oni koji negiraju *Fizički uticaj* negiraju i teoriju kauzalnosti iz koje sledi – teoriju kauzalnosti kao transferencije energije. Ako prihvatimo neku drugu teoriju kauzalnosti, koja nije određeno fizička, premise FU i *Redistribucija* ne mogu se braniti, pa ni Papinoov argument za *Isključenje* i *Zatvorenost* neće biti uspešan. Dualistička teorija mentalne kauzalnosti koja bi se

kombinovala sa takvom teorijom kauzalnosti (a moj predlog je da to bude dispoziciona teorija kauzalnosti) imaće veću plauzibilnost, jer je jedan način da se uspostavi *Zatvorenost* onemogućen.

4.2 Kauzalna zatvorenost i panpsihizam

Sigurnost u doktrinu kauzalne zatvorenosti dolazi iz empiričke potvrde, fizika se ne poziva na ne-fizičke uzroke u objašnjenjima, pa se induktivno zaključuje da za fizičke događaje možemo uvek naći dovoljne fizičke uzroke (Gibb, Lowe, Ingthorsson 2013: 3). Iako mnogi fizikalisti smatraju da *Zatvorenost* važi oni je ne moraju zastupati jer nisu obavezani na realizam kada je kauzalnost u pitanju. Međutim, ova tvrdnja javlja se kao jedna od premisa vrlo popularnog argumenta za fizikalizam (Stoljar 2009). Prva premisa je *Zatvorenost*, druga premisa kaže da mentalni događaji uzrokuju fizičke događaje, dok je treća premisa princip kauzalnog isključenja (Kim 1993b, Yablo 1992) ili NDD. Antifizikalista može da negira *Zatvorenost*, ili da prihvati epifenomenalizam ili dvostruka determinacija.

Nauka veruje u *Zatvorenost* uprkos tome što ne poznaje intrinzična svojstva, već samo ekstrinzična (relaciona) svojstva. Na ovo su ukazivali Rasel i Edington, a u novije vreme se slične primedbe ponavljaju u okviru debate o *panpsihizmu* (Chalmers 1996, Rosenberg 2004, Strawson 2006). Rasel (1927a) je ukazivao da fizika karakteriše fizičke entitete samo preko njihovih relacionih svojstava, dakle preko dispozicionih uloga, ali nam ne govori ništa o intrinzičnim svojstvima koja temelje ova svojstva. Fizika ćuti o intrinzičnim svojstvima i fenomenalna svojstva (kvalije) se ne prihvataju kao relevantna. Ali fenomenalna svojstva su upravo takva intrinzična svojstva, koja se ne mogu uklopiti u strukturno/dinamički karakter fizičkih teorija.

Rasel je predložio da se problem reši odjednom, tako što ćemo uzeti da su intrinzična svojstva fizičkog sveta upravo fenomenalna svojstva. Moguće da to nisu fenomenalna svojstva kako ih uobičajeno razumemo, već svojstva koja ih čine na neki način, neka *protofenomenalna* svojstva. Tako se dolazi do položaja koji ima elemente materijalizma (fizikalizma) i dualizma. Protofenomenalni oblik vodi u *neutralni monizam*. Ali ovo stanovište može se tumačiti i kao oblik panpsihizma, kao kod

Strosone (on to stanovište naziva *realni materijalizam*) ili Goffa (Philip Goff). Svi ovi filozofi po Čalmersovoj klasifikaciji su tip-F monisti¹⁵⁸.

Strosone je argumentovao da panpsihizam sledi iz fizikalizma. Ako bismo prihvatili jedno ovakvo stanovište princip kauzalne zatvorenosti važio bi trivijalno. Ovaj princip izgubio bi svoj sadašnji smisao u slučaju da se fizička svojstva na jednom nivou izjednače sa svojstvima koje nazivamo mentalnim, ili ako se smatra da postoji neko treće protosvojstvo. Nešto više o panpsihizmu i raselovskom monizmu uopšte reći ću u delu 4.3. Za sad želim da ukažem da fizikalizam (ili FIZIKAlizam kako ga naziva Strosone 2008) i fizika nemaju prava da tvrde da važi kauzalna zatvorenost, što je tvrdnja u kojoj se govori nešto o relacionim i intrinzičnim svojstvima, kada ove ne poznaju intrinzična svojstva fizičkog. U kauzalnoj zatvorenosti se kaže da samo fizička svojstva mogu biti uzroci, da ništa ne-fizičko ne može ulaziti u kauzalne odnose.

Ako shvatimo ozbiljno primedbe Rasela, Edingtona, Čalmersa i Strosone kako onda fizika koja se bavi samo relacionim svojstvima, dispozicijama, može zastupati *Zatvorenost*? Pri tom se smatra za jedno vrlo paluzibilno stanovište da sve dispozicije imaju neku kategorijsku osnovu.¹⁵⁹ Dovoljno je prihvatiti agnosticizam po pitanju intrinzičnih svojstava, pa da se kauzalna zatvorenost može odbaciti. Rasel (1927) upravo predlaže da treba prihvatiti agnosticizam o svim svojstvima fizičkog, sem kada su u pitanju matematička svojstva. Ipak, stanja svesti (kvalije) nemoguće je odbaciti i ona se čine kao najprihvatljiviji kandidati za intrinzična svojstva bilo čega. To su nam i jedina poznata intrinzična svojstva.

Dakle, postoji određeni odnos između relacionih (ekstrinzičnih) i intrinzičnih svojstava.¹⁶⁰ Siger (Seager 2006) u komentaru na Strosonev (2006) tekst raspravlja o argumentu *iz intrinzične prirode* za panpsihizam i tematizuje ovaj odnos svojstava. Intrinzična svojstva utiču na relaciona. Može se formulirati princip reduktivnosti relacija¹⁶¹ (po Lajbnicu). Ne mora se prihvatiti ekstremna verzija ovog principa, dovoljno je reći da intrinzična svojstva utiču na kauzalne relacije. Alternativa je da se prihvati neki radikalni *relacionizam*, koji tvrdi da intrinzičnih svojstava i nema, ali

---

¹⁵⁸Russell (1927), Feigl (1958/1967), Maxwell (1979), Lockwood (1989), Chalmers (1996), Strawson (2000), Stoljar (2001).

¹⁵⁹Pandispozicionalisti bi tvrdili drugačije.

¹⁶⁰Ako se odlučimo da centralnu distinkciju posmatramo kao par ekstrinzično-intrinzično. Za diskusiju o *centralnoj distinkciji* u raselovskom monizmu vidi Alter (2012).

¹⁶¹PRR: All extrinsic properties are determined by intrinsic properties.

ovakvo stanovište je vrlo problematično. Siger se, takođe, poziva na skoro opšte prihvaćeno stanovište da dispozicije trebaju kategorijske baze. Relacionisti tvrde da nema ničeg više od relacija među događajima kada je kauzalnost u pitanju. Mamford prateći Lajkana (1987) smatra da nema intrinzičnih baza „na dnu“ zastupajući pandispozicionizam. Ipak, čini se da ima dobrih argumenata da instinzična svojstva postoje, te da ekstremna relacionala (dispoziciona) stanovišta ne mogu da važe.

Stoldžer (Stoljar 2001) vidi debatu o fizikalizmu kao nekonzistentnost četiri teze. On smatra da se problem može rešiti ako se načini distinkcija između dve koncepcije fizičkog: koncepcije zasnovane *na teoriji* i koncepcije zasnovane *na objektu*¹⁶². Potvrdu za svoju treću tezu nalazi u kauzalnoj zatvorenosti. On vidi kauzalnu zatvorenost kao konjunkciju dve tvrdnje. Jedna se tiče događaja, a druga svojstava i nijedna ne ukazuje da nema nesvodivih mentalnih svojstava. Ovo su pitanja metafizike kauzalnih relata (Stoljar 2001, 254). Po prvoj koncepciji fizičkog, fizičko svojstvo je ono o kome nam govori fizička teorija. Formulacija fizikalizma koji koristi ovaj koncept fizičkog preti da bude trivijalna, ako ne ograničimo fizičku teoriju, onda bilo koje svojstvo može tu potpasti. Ovo su *t-fizička* svojstva.

Po drugoj koncepciji fizičko svojstvo je svojstvo koje se daje u potpunom izveštaju o intrinzičnoj prirodi paradigmatičnih fizičkih objekata i njihovih konstituenata (2001, 257). Ovo je *o-fizičko* svojstvo.¹⁶³ Stoldžer argumentuje da ove klase svojstava nisu koekstenzivne, jer neka o-fizička svojstva nisu t-fizička svojstva. On se poziva na tezu da nam fizička teorija daje samo dispoziciona, ali ne i kategorijska svojstva. *Druga teza na koju se poziva Stoldžer je da dispozicije trebaju kategorijske baze.* Fizička teorija nam ne kaže ništa o kategorijskoj bazi (Stoldžer citira Armstrong 1968, 282). Ako ove dve koncepcije primenimo na drugu tezu o kauzalnoj zatvorenosti dobićemo dve teze. Prva tvrdi da su samo t-fizička svojstva kauzalno efikasna, a druga da su to o-fizička svojstva, dakle i neka svojstva koja nisu t-fizička. Da li je prva teza tačna, da su samo t-fizička svojstva kauzalno efikasna? Ali ako su dispoziciona svojstva efikasna, onda su i njihove kategorijske baze.¹⁶⁴

Kauzalna zatvorenost ne može da odbaci kauzalnu efikasnost M svojstava jer ako su dispozicije koje poznaje nauka kauzalno efikasne i te dispozicije imaju neke

---

¹⁶²*theory-based conception and object-based conception.*

¹⁶³O sličnoj podeli kod Čalmersa u delu 4.3.

¹⁶⁴U tom slučaju teza 9-t ne važi, ali zato 9-o važi. Za detalje vidi Stoljar (2001).

kategorijske kauzalne baze, onda su i baze same kauzalno efikasne. I Martin zahteva da postoje neke fizičke kvalije, kvaliteti postojećih objekata preko njihovih dispozicionih svojstava¹⁶⁵.

Čak i da je formulacija kauzalne zatvorenosti tako jaka da nam druge nisu potrebne u argumentu za fizikalizam, dakle da je *question begging*, ta tvrdnja po sebi je nelegitimna. Ako kauzalna zatvorenost dolazi iz nauke, nauka koja ne poznaje intrinzična svojstva materije, ne može tvrditi da ta svojstva ne ulaze u kauzalne odnose (nisu kauzalno efikasna).

Mislim da se može načiniti argument protiv kauzalne zatvorenosti po ugledu na argumentaciju za panpsihizam¹⁶⁶: On bi sadržao elemente eksplanatornog argumenta¹⁶⁷ i epistemološkog argumenta (*knowledge argument*, Jackson 1982), kao i neke dodatne premise o intrinzičnim, fenomenalnim svojstvima. Upotrebiću Chalmersove formulacije kauzalne zatvorenosti, epistemičkog argumenta i argumenta na osnovu znanja (za detalje videti Chalmers 2002, 2013a).

Argument protiv kauzalne zatvorenosti mogao bi se dati u obliku izmenjenog argumenta na osnovu znanja:

- (1) Svaki fizički događaj ima puno kauzalno objašnjenje u fizičkim terminima. (*Zatvorenost*)
- (2) Fizika zna samo fizičke (dispozicione) činjenice.
- (3) Fizika ne zna sve činjenice (postoje kategorijske činjenice).
- (4) Fizičke činjenice ne iscrpljuju sve činjenice.

Ako uzmemo jednu premisu iz epistemičkog argumenta i dodamo još par novih premisa onda argument izgleda ovako:

- (1) Svaki fizički događaj ima puno kauzalno objašnjenje u fizičkim terminima (*Zatvorenost* kod Chalmersa).

---

¹⁶⁵Martin u ličnoj prepisci sa Vilijamsom

¹⁶⁶Argument intrinzične prirode za panpsihizam (Seager 2006). U stvari, glavni oblik argumenta protiv *Zatvorenosti* i jeste varijacija argumenta „intrinzične prirode“ za panpsihizam. Ovo je možda i najplauzibilniji argument za panpsihizam i vodi poreklo od Lajbnica; upotrebljavaju ga Rasel (1927a), Eddington (1928), Strawson (2006), Seager (2006).

¹⁶⁷*explanatory argument*, Chalmers 2003, 248.

(2) Fizička stanovišta (fizički termini) objašnjavaju u najboljem slučaju strukturu i funkciju (dispozicije).¹⁶⁸

(3) Postoje kategorijska (intrinzična) svojstva koja su kauzalno relevantne fundamentalne baze dispozicija i ta svojstva fizika ne poznaje.¹⁶⁹

-----
(4) Dakle, *Zatvorenost* ne važi (ili važi samo regionalno, samo je *usko fizičko* zatvoreno).

Ako kažemo da postoje kategorijska, intrinzična svojstva, bez da objasnimo kakva su, fizikalista može odgovoriti da su ona možda *fizička* (kao što Martin čini). Da bi se sprečio ovakav odgovor fizikaliste dodaje se premisa koja kaže da upravo *fenomenalna svojstva* moraju biti intrinzična svojstva, ako ništa drugo, zato što jedino takva intrinzična svojstva introspektivno poznajemo; dok fizika ne poznaje nikakva intrinzična svojstva koja bi postulirala kao baze. Fenomenalna svojstva ne samo da su jedina intrinzična koja poznajemo, već se može argumentovati da su ona *apsolutno intrinzična*. Fizikalista može odgovoriti da ne mora biti nikakvih kategorijskih baza (Mumford), što je vrlo problematično (da su moći bez temelja). Fizikalista može tvrditi da kauzalna zatvorenost važi samo za dispozicije (relaciona svojstva), ali i ovo je problematično jer su i kategorijska svojstva kauzalno relevantna i efikasna. Ovo nas opet vraća na pitanje baza te da li one moraju da postoje, makar na ontološkom.

Sa premisom koja tvrdi da se radi o fenomenalnim svojstvima dobija se puni oblik argument protiv *Zatvorenosti*:

(1) Svaki fizički događaj ima puno kauzalno objašnjenje u fizičkim terminima (*Zatvorenost* kod Chalmersa).

(2) Fizička stanovišta (fizički termini) objašnjavaju u najboljem slučaju strukturu i funkciju (dispozicije). Ekstrinzična svojstva.

---

¹⁶⁸Prva premisa epistemičkog argumenta po Chalmers (2003, 248).

¹⁶⁹Ovo važi i ako su dispoziciono i kategorijsko samo aspekti *istog svojstva*, kao kod Martina i Hejla (1999) (*Limit View*, Martin 1997, Heil 2003), ali i kod Mumforda (1998) u jednom obliku. Bitno je ukazati da neko razlikovanje između dispozicionog i kategorijskog mora da postoji. Identitet dispozicionog i kategorijskog još više odgovara stanovištu kao što je raselovski monizam. Ali zastupnici ovakvih stanovišta mogu ostati neutralni po tom pitanju (videti Alter 2012 za argumentaciju). Za argumentaciju da dispozicije moraju imati, makar na fundamentalnom nivou, neku kauzalnu bazu u vidu kategorijskog svojstva videti Williams (2009, 2011).

(3) Postoje kategorijska (intrinzična) svojstva koja su kauzalno relevantne fundamentalne baze dispozicija i ta svojstva fizika ne poznaje.

(4) Fenomenalna svojstva su apsolutno intrinzična (Pereboom, Coleman, „intrinsic tout court“, Rosenberg) kategorijska svojstva.

-----
(5) Dakle, *Zatvorenost* ne važi.¹⁷⁰

Ali može se prosto negirati da su kategorijska svojstva kauzalne baze. Može se prihvatiti da fenomenalna svojstva postoje, ali ne i da su kauzalno relevantna. Može se zastupati epifenomenalizam, kao što to čini Džekson (1982).

U svakom slučaju usko fizičko ne može biti zatvoreno, samo šire fizičko (*broadly physical*), ali za njega se i ne može reći da je i dalje *samo fizičko*, kao što smatra Stoldžer.¹⁷¹ Fizikalizam koji obuhvata i fenomenalna, iskustvena svojstva jeste „čudni fizikalizam“ (*funny physicalism*) Gofa ili stvarni fizikalizam/materijalizam (*real materialism*) za razliku od *FIZIKAlizma*, kod Strosona.¹⁷² No ovo je fizikalizam samo po imenu. Premise u gornjem argumentu daju nam jednu panpsihističku metafizičku sliku.

4.3 Raselovski monizam

Ako želimo stanovište koje je ujedinjujuće, za razliku od interakcionog dualizma, ali nije materijalizam, treba potražiti neki oblik raselovskog monizma, poput panpsihizma. Ovakvo stanovište pomaže nam da prevaziđemo problem mentalne kauzalnosti u potpunosti. Međutim, raselovski monizam ima niz svojih problema. Treba izbeći i da se problem mentalne kauzalnosti ponovo javi u raselovskom monizmu.

---

¹⁷⁰S obzirom da je ovaj argument oblik argumenta intrinzične prirode, varijacija bi bila da premisa (3) tvrdi da intrinzična svojstva određuju (determinišu) ekstrinzična, a fenomenalna svojstva jesu ta intrinzična svojstva. (*Principle of the Reducibility of Relations*, vidi Seager 2006, 3).

¹⁷¹Možda u budućnosti, ali fenomenalna svojstva imamo sada kao najbolje kandidate. Panpsihizam nudi rešenje problema sad i ovde koje je ubedljivije od fizikalističkog stanovišta Stoldžera (vidi Coleman 2009).

¹⁷²U „čudne fizikaliste“, po Gofu, spadaju i ostali monisti: Russell (1927), Eddington (1928), Feigl (1967), Maxwell (1979), Lockwood (1989), Strawson (1994, 2006), Chalmers (1996), Stoljar (2001). To su sve tip-F monisti.

Jako emergentna svojstva su ontološki novi entiteti, koji se ne temelje u bazičnim svojstvima. Emergentna svojstva ne slede metafizički nužno iz bazičnih, već su povezani sa njima preko kontingentnih zakona (Chalmers 2015). Dakle, to su fundamentalni entiteti, kao i u dualizmu. Panpsihizam, zato što ima za cilj da očuva ontološki kontinuitet među nivoima¹⁷³, javlja se kao stanovište koje pokušava da izbegne emergenciju. Čalmers za emergentni panpsihizam kaže da se sreće sa problemom mentalne kauzalnosti kao i dualizam, ali samo ako pretpostavimo da je mikrofizičko kauzalno zatvoreno.

Iskustveni fenomeni (*experiential phenomena*) trebali bi da budu emergentni fenomeni i pojavljuju se kada se ne-iskustveni, ne-svesni fizički fenomeni kombinuju na određeni način. Potpuno je nejasno kako bi iskustveno (*experiential*) moglo da emergira iz neiskustvenog (*non-experiential*) po Strosonu. Ono što važi za kombinovanje fundamentalnih čestica koje proizvode entitete sa potpuno drugačijim ne-iskustvenim svojstvima, može da važi i za iskustveno kombinovanje, pa nije teško zamisliti da će se problem mentalne kauzalnosti i ovde pojaviti (Strawson 2008, 72).

Da bi se izbegao ovaj misteriozni ontološki “skok” pretpostavlja se da ono iz čega emergira iskustveno takođe jeste (makar delom) iskustveno. Stroson smatra da panpsihizam sledi iz realnog fizikalizma, zato što je radikalna emergencija nemoguća (Strawson 2008, 71). Emergencija opet stupa na scenu kada pokušamo da razumemo pojavu makro-iskustvenih fenomena iz mikro-iskustvenih, te se zato i javlja kao jedan od rešenja problema kombinacije (combination problem) po Čalmersu. Ovo je ujedno i najteži problem panpsihizma, poput problema mentalne kauzalnosti za dualizam.¹⁷⁴

Negiranje emergencije potiče još od Nejgela (1979, 181-182). U njegovom argumentu za panpsihizam stoji premisa koja negira emergenciju.¹⁷⁵ Emergentni panpsihizam je vid *nekonstitutivnog* panpsihizma. U konstitutivnom panpsihizmu istine makro-fenomena temelje se u istinama mikro-fenomena. „Po raselovskom panpsihizmu mikro-fenomenalna svojstva su suštine (*quiddities*), kategorijske baze fundamentalnih mikrofizičkih dispozicija, svojstva koja igraju fundamentalne mikrofizičke uloge“ (Chalmers 2015, 254). Za konstitutivni raselovski panpsihizam Čalmers smatra da

---

¹⁷³ *smooth transition* kod Džejmsa, Nejgela i Strosona. Vidi Coleman (2014).

¹⁷⁴ Za detaljnu raspravu o problemu kombinacije videti Chalmers forthcoming.

¹⁷⁵ „*Non-emergence*: All high-level properties of a composite intelligibly derive from properties of its constituents plus their arrangement“.

najbolje rešava problem mentalne kauzalnosti. Nekonstitutivni oblici panpsihizma imaju probleme sa mentalnom kauzalnošću kao i dualizam. Mikro-fenomenalna svojstva su kauzalno efikasna jer igraju fundamentalne mikrofizičke uloge, a makro-fenomenalna jer se temelje na mikro-fenomenalnim svojstvima. Makro-fenomeni nasleđuju kauzalnu relevantnost od mikro-fenomena jer se temelje na njima. Ako nema redukcije, što je slučaj sa emergentnim panpsihizmom, onda se javlja isti problem kao u dualizmu. Ali ovo je pod uslovom da je mikrofizičko kauzalno zatvoreno.

Postoji kauzalni argument protiv dualizma¹⁷⁶. Isti argument može se primeniti na konstitutivni raselovski panpsihizam i Čalmers argumentuje da panpsihizam može odgovoriti na argument. Ali Čalmers pravi razliku između *užih* i *širih* fizičkih svojstava (*narrowly physical and broadly physical properties*) (Chalmers 2015). Uža fizička svojstva su „svojstva mikrofizičkih uloga“, kao dispozicija imanjanja mase, a šira fizička su ova plus kategorijske baze tih dispozicija. Uža su strukturna svojstva mikrofizičkih entiteta, a u šira spadaju i suštine (*quiddities*). Fenomenalna svojstva su kategorijske baze fizičkih dispozicija.

U konstitutivnom raselovskom panpsihizmu može se prihvatiti da važi kauzalna zatvorenost (užeg fizičkog kod Čalmersa), ali se negira dvostruka determinacija, zato što su ta fizička svojstva utemeljena (realizovana) u fenomenalnim, pa se ne takmiče kao uzroci. Druga mogućnost je da konstitutivni raselovski panpsihizam negira kauzalnu zatvorenost užeg fizičkog. Ako se pretpostavi da je šire fizičko kauzalno zatvoreno i fenomenalna svojstva su temelj širih fizičkih svojstava, onda problema i nema. Zato konstitutivni raselovski panpsihizam može da prihvati kauzalni argument, jer takav argument može da ustanovi samo kauzalnu zatvorenost užeg fizičkog, a ne šireg fizičkog, čiji oblik je konstitutivni raselovski panpsihizam. Ali onda on postaje oblik fizikalizam, kao kod Stoldžera.

Ali i dalje ostaje kauzalna zatvorenost mikrofizičkog prema makrofizičkom. Čalmers smatra da je konstitutivni raselovski panpsihizam najbolji oblik panpsihizma koji rešava problem mentalne kauzalnosti. Problem *Zatvorenosti* se rešava tako što se tvrdi da su makro-fenomenalna svojstva utemeljena u mikro-fenomenalnim. Nema

---

¹⁷⁶Chalmers (2015) prezentuje ovaj argument preko premisa *Relevantnosti*, *Zatvorenosti* i *Negiranja dvostruke determinacije* koji vode zaključku da su fenomenalna svojstva utemeljena u fizičkim svojstvima.

dvostruke determinacije zato što je o-svest konstituisana od mikro-(proto)svesti. Kauzalne moći se nasleđuju. Dakle, radi se o reduktivnom panpsihizam.¹⁷⁷

A posteriori fizikalizam nema prava da sudi o nedispozicionalnim svojstvima (kategorijskim) jer ih ne poznaje, a vrlo je verovatno da takva bazna svojstva postoje. Kategorijska svojstva su osnova dispozicionih. Na samom „dnu“ to mogu biti fenomenalna (ili protofenomenalna) svojstva. Kategorijska svojstva fundamentalnih fizičkih entiteta su fenomenalna po raselovskom monizmu.¹⁷⁸ Raselovski monisti mogu se podeliti na panpsihiste i panprotopsihiste.

Po Perbumu (2011), fenomenalna svojstva su „apsolutno intrinzična svojstva“, za razliku od onih koja su samo komparativno intrinzična svojstva. Cirkularnost je komparativno intrinzično svojstvo, zato što se može objasniti preko ekstrinzičnih svojstava delova objekta čije je svojstvo; bitne su samo relacije među delovima. Isto se može reći za svojstvo tečnosti vode. Mnoga makro-svojstva mogu se pretvoriti u ekstrinzična svojstva. Kvalije se ne mogu objasniti preko ekstrinzičnih svojstava komponenti nosilaca (*qualia-bearers*) tih fenomenalnih svojstava (*qualia*) (Coleman forthcoming, Pereboom 2011). Kolman¹⁷⁹ dodaje da ovo ne čini apsolutno intrinzična svojstva nerelacionim, samo da relacije među komponentama nosilaca nisu dovoljne, potrebno je da ti delovi budu ontološki bliski apsolutno intrinzičnim svojstvima. Na primer, odakle plava boja na nekom objektu, kada je nema u delovima od kojih se sastoji objekat?¹⁸⁰

Pleiotropičnost dispozicija, o kojoj je bilo govora u odeljku 3.3, ukazuje da ne možemo u potpunosti poznavati neku dispoziciju, jer ne znamo koje će sve efekte proizvesti; možda se radi o više dispozicija. Ovo se tvrdi i za kategorijska svojstva, da

---

¹⁷⁷Goff konstitutivni raselovski monizam naziva čudni fizikalizam (*funny physicalism*). On argumentuje (Goff 2015) da je slojeviti (layered) emergentni panpsihizam jedini plauzibilni oblik raselovskog monizma, onda u takvom monizmu kauzalna zatvorenost ne može se pomiriti sa mentalnom kauzalnošću. Goff ipak smatra da je dogma kauzalne zatvorenosti pogrešna.

¹⁷⁸Goff 2015

¹⁷⁹Sem Kolman (Coleman 2012, 2014) zastupa oblik pankvalitizma (*panqualityism*, Feigl 1958/1967, Lockwood 1989) Fenomenalna svojstva ne moraju imati neki subjekat koji ih je svestan, po ovom stanovištu. Mikro-fenomeni nisu subjekti, nema mikro-subjekata. Kolman subjekte objašnjava preko teorije svesti kao misli višeg reda (*higher-order thought theory of consciousness*). Po Čalmersu on zastupa funkcionalni pristup svesnosti (*awareness*). Ako razlikujemo kvalitete (qualities) i fenomenalna svojstva, kvaliteti su svojstva koja nam se prezentuju u iskustvu, a fenomenalna ona koja imam u iskustvu. Ako nešto ima fenomenalno svojstvo crvenila taj subjekat je svestan crvenila, ako nešto ima kvalitet crvenila, ono je crveno.

¹⁸⁰Vidi Coleman forthcoming, 15

su delom sakrivena od nas.¹⁸¹ Probleme kategorijskog stanovišta je što je nepotrebno kompleksno, imamo dva svojstva gde je dovoljno i jedno (dispozicije). Možda je zato bolje zastupati teoriju identiteta svojstava poput Martina i Hejla. Neka svojstva imaju izraženiji dispozicionu aspekt, a neka kategorijski. Ne može se zaobići činjenica da fenomenalna stanja postoje i da su ona u pravom smislu kategorijska.

Može se argumentovati da raselovski monista ne mora zauzeti neki stav po pitanju distinkcije dispoziciono/kategorijsko; raselovski monizam može ostati neutralan po ovom pitanju.¹⁸² Kategorijska svojstva Alter naziva „zagonetna svojstva,, (*inscrutables*) i po jednom gledištu ona su intrinzična svojstva koja možda imaju, a možda nemaju ekstrinzični karakter, a svojstva koja otkriva fizika su ekstrinzična koja možda imaju, a možda nemaju intrinzični karakter. Alter takođe argumentuje protiv tvrdnje (Stoljar 2009, 778) da se istine fizike odnose samo na nomičke prostorno-vremenske strukture i ništa više (Alter 2012, 7-8). Dakle, bitno je kako ćemo razumeti odnos dispoziciono/kategorijsko.

Ako se prihvati teza da dispozicije imaju kategorijske baze, jača se argument za tip-F monizam. Ali i ako se odbaci ta teza, monizam je moguć, dovoljno je da dispozicije *mogu imati* baze (Chalmers 2009, 133). Kategorijska svojstva ne moraju biti posebna vrsta svojstava, drugačija od dispozicionih. Moraju postojati bar dve strane istog svojstva, dva aspekta, dispozicioni i kategorijski i ovaj dualizam teško se može negirati. Ali između njih važio bi identitet.¹⁸³ Bitno je uočiti da ovi aspekti idu zajedno i utiču jedan na drugog, intrinzično na ekstrinzično i obratno. Za to takođe argumentuje Stroson (2008). Siger (2006) ovo brani Lajbnicovim principom redukcije po kome intrinzično određuje ekstrinzično. Ovaj princip je deo intrinzičnog argumenta za pansihizam i o njemu sam već pisao ranije.

Možda neka rešenja treba „pozajmiti“ iz dualizma, na primer tvrdnju da su makro-fenomenalna takođe fundamentalna, ali ne emergentna i neidentična sa mikro-fenomenalnim, jer *Zatvorenost* svejedno ne važi, pa ne moraju biti utemeljene jedne u drugima. Druga mogućnost je identičnost makro- i mikro-fenomena, ali sa dodatkom Šumejkerove emergencije. Mislim da Šumejkerov model emergencije ima određenog

---

¹⁸¹ Za druge probleme dispozicionalnog esencijalizma videti Williams 2011.

¹⁸² Za diskusiju videti Stoljar 2006, chapter 6; Alter 2012

¹⁸³ Strawson (2008) takođe argumentuje za identitet dispozicionog i kategorijskog

potencijala da nam pomogne u rešenju problema kombinacije (subjekata)¹⁸⁴. Primenom Šumejkerove „emergencije“ u kombinaciji sa raselovskom teorijom realizacije, problem kombinacije makro-subjekata iz mikro-subjekata u panpsihizmu mogao bi se zaobići. Povratak na standardnu jaku emergenciju, takođe, ne bi bio potreban. Da bi se izbegli problemi realizacije, panpsihist ne mora zastupati Šumejkerov pristup realizaciji, već može pronaći i bolji koncept realizacije. Ako se fizička svojstva shvate samo kao relacionala, ekstrinzična onda ona nasleđuju moći od svojih intrinzičnih baza, a apsolutno intrinzična svojstva su jedina fenomenalna.

Neke mikro-latentne moći koje za kategorijsku bazu imaju specifična fenomenalna svojstva postaju manifestna tek na određenom ontološkom nivou ili određena fenomenalna svojstva postaju kauzalno relevantna (manifestna) tek na višim nivoima kao makro-subjekti. Na mikro-nivou postoji više vrsta mikro-fenomenalnih svojstava i neka od njih se aktiviraju na višim nivoima. Nema emergencije i nema kombinacije. U takvom panpsihizmu mogu postojati mikro-subjekti koji tek na višim nivoima postaju manifestni kao makro-subjekti. Ovo bi bio jedan oblik identiteta. Ali verovatno postoji razlika među samim fundamentalnim fenomenalnim svojstvima.

Problem mentalne kauzalnosti može se izbeći prihvatanjem nekog oblika panpsihizma. Raselovski monizam ne susreće se sa problemom mentalne kauzalnosti, ali zato ima problem kombinacije. Ovo je možda kvazi problem, ili se može zaobići, a možda se o problemu koji se ne može nikada rešiti, što neki smatraju za *mind-body* problem (misterijanisti, kao što je McGinn - *the new mysterians*). Možda se problem kombinacije može izbeći ako iskoristimo nešto od dualizma. Uostalom, Čalmers smatra dualizam i raselovski monizam jedinim ozbiljnim „takmičarima“ u metafizici svesti. Panpsihizam ima prednosti i materijalizma i dualizma.

Stanovište koje se takođe čini plauzibilnim blisko je onome što Čalmers naziva *raselovski idealizam*. Ovako Čalmers naziva panpsihističku verziju raselovskog monizma u kome su fundamentalna kategorijska svojstva baze fizičkih svojstava (kao

---

¹⁸⁴Problem da se u našoj glavi nalazi čitava kolonija homunkulusa (Block) koji čine našu makro-svest, ali kako ona može nastati iz mnoštva manjih svesti? Ovo je Block (1980)/Stoljar (2006) problem, primer koji pokazuje da se mnoštvo mikro-subjekata ne može sakupiti u jedan veliki makro-subjekt. Videti Coleman (2014) za raspravu. Problem kombinacije subjekata (umova) čini se najtežim. Kombinaciju kvaliteta možemo lakše zamisliti i čini se plauzibilnijom; dovoljno je posmatrati šta se dešava u nekom umetničkom delu, kakva „mentalna hemija“ (Kolmanov termin) se dešava. Ako postoji subjekat (bilo kao mikro- ili makro-) kao fenomenalno svojstvo u panpsihizmu, drugačije od kvaliteta, onda bi on morao biti baza mentalne moći koja je *volja*. Subjekti su ti koji temelje moć koja postaje manifestna tek na nekom višem nivou (preko modela sličnog Šumejkerovoj „emergenciji“).

dispozicija). Ovo je *raselovska teorija realizacije* i nije oblik fizikalizma. Kategorijska, fenomenalna svojstva nisu fizička svojstva (t-fizička kod Stoldžera i fizikalistička kod Strosona), potpuno drugačija, ali bez prelaska u raselovski dualizam svojstava (da su ta svojstva nezavisna).

Stanovišta između tip-D i tip-F stanovišta, koji su vrlo bliska, po Čalmersu takođe deluje plauzibilno.¹⁸⁵ Čalmers je tvrdio da odbacivanje kauzalne zatvorenosti ne donosi prednost tipu-D, jer tip-F može postići iste rezultate sa kauzalnom zatvorenošću. Ali u tip-D izbegava problem kombinacije tipa-F. (Chalmers 2003, fusnota 26, 34; 2009, 137). Neki tip-F monisti drže da postoje fenomenalna svojstva koja su intrinzična za dispozicije višeg reda, dakle da postoje fundamentalne dispozicije iznad mikrofizičkog nivoa i tako se izbegava problem kombinacije. Ali, s obzirom da je za ovo potrebno negiranje kauzalne zatvorenosti mikrofizičkog, ovo stanovište bilo bi nemoguće razdvojiti od tip-D dualizma. Ali ako se ponovo javi problem mentalne kauzalnosti u ovakvom obliku raselovskog monizma, opet se može pokušati njegovo rešenje nekom dispozicionom teorijom kauzalnosti, s obzirom da se radi o kauzalnosti dispozicija. Dakle, rešenje bi bilo slično onom koje je branjeno u trećem delu teze. Naravno, zatvorenost mikrofizičkog morala bi biti negirana.

Prelaskom na panpsihizam rešava se problem mentalne kauzalnosti. Kauzalne zatvorenosti ne može biti. Ali ovde fenomenalna baza moći nije fizičko svojstvo (u smislu o-fizičkih svojstava Stoldžera). Ako masu shvatimo kao dispoziciju, mislim da fenomenalno svojstvo (*quiddity*) ne može biti identično sa njim, već je ne-dispozicija koja temelji ovu dispoziciju. Ako i suštine (*quiddities*) shvatimo kao fizička svojstva onda dobijamo „funny physicalism“ i *Zatvorenost* trivijalno važi, jer obuhvata sva moguća (nauci poznata i nepoznata) svojstva. Ako suštine (*quiddities*) nisu fizička svojstva ni u proširenom smislu (o-fizička) i imamo *Zatvorenost*, onda panpsihizam ima opet problem sa kauzalnom zatvorenošću kao i dualizam. Ali kako su moći kauzalno zatvorene za svoje kategorijske osnove? Stanovište da su kategorijske baze kauzalno relevantne za svoje dispozicije (moći) je vrlo plauzibilno. Moguće je i da se radi o

---

¹⁸⁵Po Alter (2012) raselovski monizam kompatibilan je sa dualizmom ako se prihvati da su „inscrutables“ zapravo fenomenalna svojstva i da fundamentalna svojstva, koja nam daje fizika, nisu konstituisana od ili superveniraju na fenomenalnim svojstvima. Alter daje primer Rosenberga (2004). Ali ta veza između svojstava je jača nego u interakcionizmu. Rozenberg u svom liberalnom naturalizmu pokušava da nađe rešenje konstitutivno povezujući iskustvo i kauzalnost.

različitim aspektima istog svojstva. Kako onda može jedan aspekt svojstva biti kauzalno efikasan, a drugi ne?

4.4 Volja u panpsihizmu

Vratimo se na kraju još jednom problemima (slobodne) volje i mentalne kauzalnosti i posmatrajmo ih iz panpsihističke perspektive.

Lok ima zanimljiv stav o slobodnoj volji. On smatra da je volja moć (*power*) uma, delatnika (*agent*). Ali i sloboda (*liberty*) je, takođe, za njega moć, i kao takva može da pripada samo delatniku, a ne volji, koja je i sama moć. Pitati da li je moć slobodna je apsurdno, po Loku, pitati tako nešto je neumesno, kao pitati da li je čovekov san brz, ili vrlina kvadratna (*Essay* II. XXI. 15). On kaže:

“S druge strane, sloboda je moć koju čovek ima da učini ili se uzdrži od činjenja nekog delanja saglasno tome da li u njegovom umu postoji želja da se to učini ili ne; što je isto što i reći, shodno tome da li je voljan da to učini.”

Naš način govora stvara konfuziju da su neke moći zasnovane na drugim moćima. Pitanje da li čovek slobodan za voljnost (*to will*) je apsurdno i vodi u beskonačni regres volja. Sposobnost volje da preventuje, onemogućujući neke želje (*desire*) je upravo izvor sve slobode i u ovome se sastoji (pogrešno nazvana) slobodna volja (*free-will*).

Skrbina (2005, 92) primećuje da i Lok (u poglavlju “*The Extent of Human Knowledge*“) dolazi do mogućnosti panpsihizma, mada ostaje agnostik po tom pitanju. Za Loka se pre može reći da je dualista, što tvrdi i Benet (1994). Mislim da se bolji argument za panpsihizam, bolji i od Lajbnicovog argumenta (da iskoristim izraz Beneta¹⁸⁶ kada govori o tom pasusu, ali ne kao o argumentu za panpsihizam) nalazi u (*Essay*, IV.x.17), a tiče se kauzalnosti i pojave mentalnog u fizičkom. Ovo može biti i argument za vezu kauzalnosti i mentalnog. Lok kaže:

“Ako njegovo mišljenje zavisi od kretanja njegovih delova, sve misli onda moraju biti neizbežno slučajne i ograničene; kako sve čestice koje kretanjem uzrokuju misao, svaka za sebe jesu bez mišljenja, dakle ne mogu da regulišu svoje kretanje, a nisu regulisane mišlju celine, s obzirom da ta misao nije uzrok kretanja (jer bi mu onda morala prethoditi, dakle bila bez njega), nego je njegova posledica, onda bi na taj način

---

¹⁸⁶Bennett (1994, 9).

sva sloboda, moć, izbor i svo racionalno mišljenje ili delanje bili oduzeti.” (*Essay*, IV.x.17)

Nešto slično srećemo i u argumentu koji vodi poreklo od Epikura i predstavlja oblik *Argumenta ne-emergencije* za panpsihizam.¹⁸⁷ Kako tumači Lukrecije (*De rerum natura*, 2.251), Epikur je, da bi objasnio postojanje slobodne volje u determinističkom sistemu atoma, tvrdio da kretanje atoma dolazi iz tri izvora: mase, mehaničkih sudara i „skretanja“ (*swerve*, *parenklisis*). Ovim se tvrdi da svi atomi poseduju neki oblik slobodne volje, ma koliko ona bila slaba.¹⁸⁸ Ljudska slobodna volja ne nastaje ni iz čega već iz te volje. Da bismo objasnili ljudsku slobodnu volju pripisujemo je svim fundamentalnim česticama.

I Rasel (1927b) dolazi do sličnog zaključka kada kaže:

„Fizički svet... je možda ne tako striktno determinisan kauzalnim zakonima kao što se mislilo; mogli bismo određenu slobodnu volju pripisati čak i atomima” (1927b, 311).

Louvi je blizak tome, ali on jasno odvaja mentalne moći, kao što je *volja*, od fizičkih moći. Ta razlika među moćima, mnogo je manje očigledna nego razlika između kategorijskih i dispozicionih svojstava generalno. Takođe, ontologija moći i mnoge nijanse takve teorije kauzalnosti dozvoljavaju nam da zamislimo kako se te razlike u nivou manifestovanosti ili načinu manifestovanja mogu objasniti, da bismo razumeli šta razlikuje ljudske moći od ostalih. Ljudska volja je, možda, moć koja je „otvorenija“, sa više tipova manifestacije (*multi-track*), ili na neki drugi način¹⁸⁹ različita od moći kamena ili biljke, ali se svejedno radi o mentalnim moćima.

Kako nema emergencije slobodne volje, a smatramo da ona postoji, onda slobodna volja mora biti pristuna *eo ipso* u svemu, pa i fundamentalnim česticama prirode. Problem mentalne kauzalnosti potpuno se gubi ako se prihvati da je ovakav argument plauzibilan. Svaka kauzalnost postaje *mentalna* u određenom smislu, sve moći su *mentalne*. Međutim, problem ljudske mentalne kauzalnosti može se ponovo pojaviti ako postoji problem kombinacije. Ovaj argument na osnovu negiranja emergencije, analogan je Nejjgelovom (1974) i Strosnovom (2006) argumentu za panpsihizam, s tim

---

¹⁸⁷ *Argument by Non-Emergence*, Skrbina 2005. Za više detalja i iscrpan istorijski pregled panpsihističkih stanovišta videti Skrbina (2005) i Skrbina (2009, Chapter 1).

¹⁸⁸ Vidi Skrbina (2005, odeljak 2.4).

¹⁸⁹ Kao u raspravi o Liptonovim (1999) statusima dispozicija u delu 3.6.

što se u ovim argumentima govori o fenomenalnim (iskustvenim) svojstvima svesti. Voluntarni oblik argumenta je u vezi i sa pripisivanjem intencionalnosti svim moćima (dispozicijama). O ovom problemu bilo je govora u delu o intencionalnosti moći Molnara (2003) i diskusiji sa Mamfordom (1999). Takvo stanovište zastupa i Strosen (2008) u raspravi o kauzalnosti "sesmeta" (*subject of experience that is a single mental thing*), koji takođe, imaju intencionalnost.

Slične stavove nalazimo kod Lajbnica (1695), gde monade imaju „percepcije“ i „apetite“, ali i kod Šopenhauera (1819). Kod Šopenhauera argument za sveprisutnost volje je drugačiji i ide preko direktne percepcije volje u našim telima. Volja koju percipiramo u sebi prenosi se na sve ostalo.

„[Volja] se manifestuje u svakoj sili prirode koja deluje slepo, ali je manifestovana i u namernim akcijama čoveka; razlika između ovih je samo u stepenu manifestacije, a ne u prirodi onoga što se manifestuje.“ (1819/1995: 42).

Zanimljivo je da se ovde upravo ukazuje da je razlika samo u nivou manifestacije, ne u onome šta se manifestuje. Ovakav argument srećemo i kod Lajbnica i Džejmsa, a po Heru i Madenu (1975), on vodi problematičnom zaključku panpsihizma ili animizma (*the inferential predicament*; 1975, 58) koji treba izbeći, što obično vodi tome da negiramo „direktnu percepciju kauzalnosti“. I Džejms je, takođe, negirao panpsihistički zaključak, ali je prihvatao premisu da samo u slučajevima volje možemo direktno biti svesni akcije kauzalne moći.

Zaključak

Ovaj rad posvećen je metafizici mentalne kauzalnosti. Prvo postavljam problem mentalne kauzalnosti za dualistu, zatim predstavljam neka moderna rešenja problema i preko kritike tih teorija pokušavam da dođem do svojih rešenja. Centralna tema rada jeste moj predlog dualistima da primene Mamford/Andžum dispozicionu teoriju kauzalnosti na svoju teoriju mentalne kauzalnosti. Ali ovo nije jedina tema rada. Baveći se problemom mentalne kauzalnosti ispitujem i plauzibilnost drugačijih rešenja, pa čak i negiranja celokupnog problema ako se prihvati panpsihizam. Prihvatio sam pristup da pravilno određenje metafizičkih stanovišta pomaže rešenju problema mentalne kauzalnosti. Na jasnoj metafizičkoj bazi može se graditi dobra teorija mentalne kauzalnosti.

Veliki deo rada baziran je na eksplanaciji i kritici modernih dualističkih argumenata, pre svega Džonatana Louvija i Sofi Gib. Od ovih filozofa pozajmljujem osnovne metafizičke postavke i neke strategije argumentovanja protiv kauzalnog argumenta. Preuzimam njihovo postuliranje svojstava kao karakterišućih partikulara (trope, *modusi* kod Louvija). Kao i ovi dualisti prihvatio sam odbranu mentalne kauzalnosti preko kauzalnosti dispozicija (moći). Takođe, pokušao sam i da kritikujem većinu njihovih pozitivnih rešenja problema mentalne kauzalnosti, pre svega Louviijevo rešenje preko heterogenosti kauzalnosti i teoriju mentalne kauzalnosti dvostrukih preventera Gib. Neka od postojećih rešenja pokušao sam da izmenim i popravim kako bi im uvećao plauzibilnost. Preko kritike ovih dualističkih rešenja pokušao sam da dođem do svojih rešenja. U radu koncentrisao sam se na moderne odgovore na kauzalni argument. Dakle, radi se o savremenim oblicima dualizma. Od posebnog značaja za celokupnu moju pravu i odbranu anti-fizikalističkih stanovišta na kojima stojim, jeste negiranje dogme kauzalne zatvorenosti.

Rasprava je počela epistemološkim problem mentalnih objašnjenja. Ovaj problem postoji pored problema mentalne kauzalnosti za dualistu. Problem dolazi od Kimovog principa eksplanatornog isključenja. Analizirao sam ovaj princip kao i metafizičku teoriju iza njega. Nekoliko značajnih modernih kritika Kimovog pristupa objašnjenjima su uzeta u obzir. Kim suviše precizno razdvaja objašnjenja. Kod Kima kauzalno objašnjenje postaje istovetno sa samom kauzalnom relacijom. Ali, i kada se Kimovo stanovište kritikuje i ispravi, čini se da određeni oblik EE i dalje važi, pa i

argument na osnovu eksplanatornih isključenja takođe važi. Potrebno je dublje metafizičko negiranje određenih premisa ovog i argumenta na osnovu dvostruke determinacije.

Drugo poglavlje rada fokusirano je na tačnije određenje metafizičkih problema prirode članova kauzalni relacija. Pokazuje se da iza događaja, koji se obično uzimaju kao članovi kauzalne relacije, stoje svojstva i entiteti. Svojstva su ta koja daju određene kauzalne moći entitetima i tako temelje kauzalnost. Razmatrao sam kako svojstva treba posmatrati, koji su njihovi kriterijumi identiteta. Ova diskusija vodi nas do podele svojstava na kategorijska i dispoziciona. Argumentovao sam da dualista treba da prihvati dispozicionu teoriju kauzalnosti (*powers theory of causation*). Posmatranje realnosti preko moći ima dosta prednosti, jer pruža nove mogućnosti objašnjenja posebno kada je u pitanju mentalna kauzalnost, iako ne smatram da su sva svojstva u prirodi moći. Ali, i ne-moći jesu kauzalno efikasna svojstva.

Rešenja koja predlaže ovaj rad zasnivaju se na određenoj teoriji kauzalnosti i ova rešenja prikazana su u trećem delu. Posle nešto opštijeg uvoda o teorijama kauzalnosti za dualistu, predao sam se što preciznijem izlaganju dispozicione teorije kauzalnosti. Predlažem da dualisti prihvate dispozicionu teoriju kauzalnosti jer će tako lakše moći da brane mentalnu kauzalnost. Ja u radu predlažem Mamford/Andžum (2011) dispozicionu teoriju kauzalnosti, jer je smatram najrazrađenijom modernom verzijom takve teorije kauzalnosti. Ali, dualizam ne mora prihvatiti sve metafizičke teze ontologije moći Mamforda i Andžum, već samo teoriju kauzalnosti. Dualista neće prihvatiti da su svojstva samo „paketi“ moći, dualista ne mora prihvatiti ni pandispozicionalizam.

Ali zašto dualista treba da zastupa ovakvu teoriju kauzalnosti? Kauzalna zatvorenost je osnovna prepreka u kauzalnom argumentu. Formulacija zatvorenosti zavisi od toga kako definišemo „fizičko“. U pozadini zatvorenosti nalazi se fizikalistički određena teorija kauzalnosti. Ako zastupamo drugačiju teoriju kauzalnosti veće su šanse da negiramo zatvorenost. Dispoziciona teorija koja je branjena u ovom radu takva je teorija kauzalnosti.

Za neka od rešenja koja sam tematizovao potrebno je prekršiti princip kauzalne zatvorenosti fizičkog domena. Bilo da se zastupa interakcioni dualizam ili određeni

oblik raselovskog monizma (panpsihizma), kršenje zatvorenosti (mikro)-fizičkog je neminovno.

Predlažem i argumentaciju koja se zasniva na nekim panpsihističkim tezama da bi se ova dogma odbacila. Tvrdnja da je fizičko kauzalno zatvoreno potiče od nauke, a nauka poznaje samo relaciona svojstva, dok postoje i kauzalno su relevantna za ta ekstrinzična svojstva i intrinzična, kategorijska svojstva od kojih najbolje poznajemo fenomenalna svojstva. Već iz ovog može se tvrditi da nauka nema prava da izrekne tvrdnju kao što je kauzalna zatvorenost. Zatvorenost bi bilo još teže braniti ako se prihvati identitet dispozicionog i kategorijskog.

S obzirom da je teško izbeći zaključak da su fenomenalna svojstva apsolutno intrinzična, kategorijska svojstva, stanovište koje se nalazi negde između dualizma i panpsihizma čini mi se neizbežnim. Zato se u četvrdom delu rada bavim raselovskim monizmom i posebno oblicima panpsihizma. O značaju fenomenalnih svojstava bilo je govora u poglavlju o panpsihizmu. U tom poglavlju ukazao sam da se problem mentalne kauzalnosti može prevazići ako se zauzme stanovište bliže panpsihizmu. No, time se samo otvara novi veliki problem – problem kombinacije za određene oblike raselovskog monizma. Koristeći se primerom Šumejkerovog modela emergencija predložio sam i određeno rešenje kojim bi se problem kombinacije mogao zaobići u panpsihizmu. Ali i ovo rešenje iziskuje dodatno promišljanje.

LITERATURA:

- Alter, Torin, and Yujin Nagasawa. (2012). "What Is Russellian Monism?", *Journal of Consciousness Studies* 19 (9–10): 67–95.
- Alter, Torin & Nagasawa, Y. (Eds.) *Consciousness and the Physical World*, Oxford University Press.
- Armstrong, David. (1968), *A Materialist Theory of Mind*, London: Routledge & Kegan Paul.
- (1972) 'Materialism, Properties, and Predicates'. *Monist*, 56, pp. 163-76.
- (1978). *Universals and Scientific Realism*. 2 vols. Cambridge University Press.
- (1989). *Universals: An Opinionated Introduction*. Boulder, CO: Westview Press.
- (1997). *A world of states of affairs*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2005). "Four Disputes About Properties". *Synthese* 144 (3):1-12.
- Armstrong, D. M., Martin, C. B. and Place, U. T. Crane, T. (ed.) (1996). *Dispositions: A Debate*. London: Routledge.
- Audi, Paul (2012). "Properties, Powers, and the Subset Account of Realization". *Philosophy and Phenomenological Research* 84 (3):654-674.
- Basile, Pierfrancesco. (2010). "It Must Be True – but How Can It Be? Some Remarks on Panpsychism and Mental Composition", *Royal Institute of Philosophy Supplement* 85 (67): 93–112.
- Beckermann, A. et al. (eds.) (1992) *Emergence or Reduction? Essays on the Prospects of Nonreductive Physicalism*. Berlin: De Gruyter.
- Beebe, Helen (2004), „Causing and Nothingness“ u Collins, J., Hall, N. and Paul, L. A. *Causation and Counterfactuals*, Cambridge, MA: MIT, str. 291-309
- Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D. & Damasio, A.R. *Science* 275, 1293–1295(1997).
- Bedau, Mark (1987). „Cartesian Interaction“, *Midwest Studies in Philosophy* 10 (1): 483-502.
- Bennett, J. (1988). *Events and Their Names*. Oxford: Clarendon Press.
- (1994). Locke's Philosophy of Mind. In V. C. Chappell (ed.), *The Cambridge Companion to Locke*. Cambridge University Press 89.
- Bennett, Karen. (2003). "Why the Exclusion Problem Seems Intractable and How, Just Maybe, to Tract It". *Noûs* 37 (3): 471–497.

- (2008). "Exclusion Again". In Jakob Hohwy & Jesper Kallestrup (eds.), *Being Reduced: New Essays on Reduction, Explanation, and Causation*. Oxford University Press
- Bird, Alexander (1998). „Dispositions and Antidotes“ *Philosophical Quarterly* 48 (191): 227-234.
- (2005), "The Dispositionalist Conception of Laws", *Foundations of Science*, 10: 353–370.
- (2001) "Necessarily, Salt Dissolves in Water", *Analysis* 61, 267–74.
- (2007). *Nature's Metaphysics: Laws and Properties*. Oxford: Clarendon Press.
- Block, N. (ed.) (1980). *Readings in the Philosophy of Psychology*, 2 vols. London: Methuen.
- (1995). "On a Confusion about a Function of Consciousness". *Behavioral and Brain Sciences* V18:2, pp.227-287
- (1999), "Conceptual Analysis, Dualism, and the Explanatory Gap", *Philosophical Review*, 108: 1–46.
- (2003). *Mental Paint*. In *Reflections and Replies: Essays on the Philosophy of Tyler Burge* edited by Martin Hahn and Bjorn Ramberg, MIT Press
- (2007). "Overflow, Access, and Attention". *Behavioral and Brain Sciences*, V30:56, pp.530-548
- Brass M, Haggard P. (2007). To do or not to do: the neural signature of self-control. *J. Neurosci.* 27:9141–45
- Broad, C. D. (1925). *The Mind and Its Place in Nature*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Buckareff, A., Aguilar, J. (eds.) (2010). *Causing Human Action: New Perspectives on the Causal Theory of Action*. Bradford.
- Burge, T. (1993). "Mind-Body Causation and Explanatory Practice", in Heil & Mele (1993).
- Campbell, K. (1991). *Abstract Particulars*. Oxford: Basil Blackwell.
- Campbell, Neil (2008). "Explanatory Exclusion and the Individuation of Explanations". *Facta Philosophica* 10 (1):25-37.
- (2010). "Explanatory Exclusion and the Intensionality of Explanation". *Theoria* 76 (3):207-220.

- Campbell, N. & Moore, Dwayne (2009). "On Kim's Exclusion Principle". *Synthese* 169 (1):75 - 90.
- Carnap, R. (1928/1967) *The Logical Structure of the World and Pseudoproblems in Philosophy* (London: Routledge & Kegan Paul).
- Cartwright, Nancy. (1983). *How the Laws of Physics Lie*. Oxford: Clarendon Press.
 (1989). *Nature's Capacities and Their Measurement*. Oxford University Press
 (1994). "Fundamentalism Vs. The Patchwork of Laws". *Proceedings of the Aristotelian Society* 94: 279–292.
 (1999). *The Dappled World: A Study of the Boundaries of Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chalmers, D. (1996). *The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory*. Oxford University Press.
 (2003). "Consciousness and Its Place in Nature". In *Blackwell Guide to Philosophy of Mind*, eds. S. P. Stich and T. A. Warfield. Malden, MA: Blackwell.
 (2006). "Strong and weak emergence". In P. Clayton and P. Davies (eds.) *The Re-Emergence of Emergence: The Emergentist Hypothesis from Science to Religion*. Oxford University Press
 (2009) "The Two-Dimensional Argument Against Materialism". In B. McLaughlin (ed.) *The Oxford Handbook of the Philosophy of Mind*. Oxford University Press
 (2015). "Panpsychism and Panprotopsychism". In *Consciousness in the Physical World: Essays on Russellian Monism*, (eds) Nagasawa, Y. and Alter, T., Oxford University Press
 (forthcoming). "The Combination Problem for Panpsychism". In *Panpsychism*, (eds) Bruntrup, G. and Jaskolla, L., Oxford University Press, <http://consc.net/papers/combination.pdf>
- Coleman, S. (2009). "Mind Under Matter". in David Skrbina (ed.), *Mind that Abides*. Benjamins
- Coleman, S. (2012). "Mental Chemistry: Combination for Panpsychists". *Dialectica* V66:1, 137–166.
 (2014). "The Real Combination Problem: Panpsychism, MicroSubjects, and Emergence". *Erkenntnis*, Volume 79, Issue 1, pp 19-44

- (forthcoming). "Panpsychism and Neutral Monism: How to Make Up One's Mind". In Bruntrup and Jasolla (eds), *Panpsychism*, Oxford: Oxford University Press.
- Craver, Carl F., Romerom Felipe (forthcoming). "Dispositions" in *The Encyclopedia of Clinical Psychology*. Wiley-Blackwell
- Crane, T. (1995). 'Mental Causation'. *Proceedings of the Aristotelian Society*, Supp. Vol. 69, pp. 211-36.
- Crane, T., Melior D. H. (1990). 'There is No Question of Physicalism'. *Mind*, 99, pp. 185-206.
- Davidson, D. (1980). *Essays on Actions and Events* Oxford: Clarendon Press.
- (1969) "The Individuation of events", in *Essays on Actions and Events*
- (1970) 'Mental Events', in *Essays on Actions and Events*.
- (1984) "True to the Facts", in *Inquiries into Truth and Interpretation*, Oxford: Clarendon Press.
- Dennett, D. (1991). *Consciousness Explained*. Penguin Press.
- Desmurget, M., K.T. Reilly, N. Richard, et al. (2009). Movement intention after parietal cortex stimulation in humans. *Science* 324: 811–813.
- Dowe, P. (2000). *Physical Causation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dretske, F. (1988). *Explaining Behavior* (Cambridge, Mass: MIT Press).
- Dretske, F. (1993). 'Mental Events as Structuring Causes of Behaviour', in J. Heil and A. R. Mele (eds), *Mental Causation* (Oxford: Clarendon Press).
- Eccles, J. C. & Popper, K. R. (1977) *The Self and Its Brain*. Berlin & New York: Springer International.
- Eddington, A. (1928). *The Nature of the Physical World*, Cambridge University Press
- Ehring, D. (1997), *Causation and Persistence: A Theory of Causation*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, B. (2001), *Scientific Essentialism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Feigl, H. (1967). *The "Mental" and the "Physical": the Essay and a Postscript*, University of Minnesota Press
- Fodor, J. (1993) 'Making Mind Matter More,' in Heil and Mele (eds.).
- (1994) 'The mind-body problem', in Warner and Szubka (eds.).
- Foster, J. (1991), *The Immaterial Self*, London: Routledge.

- Fried, I., A. Katz, G. McCarthy, et al. (1991). Functional organization of human supplementary motor cortex studied by electrical stimulation. *J. Neurosci.* 11: 3656–3666.
- Funkhouser, E. (2002) „Three Varieties of Causal Overdetermination“, *Pacific Philosophical Quarterly* 83 (4):335-351
- Gallagher, Shaun (2006). “Where’s the Action? Epiphenomenalism and the Problem of Free Will”. In Susan Pockett, William P. Banks & Shaun Gallagher (eds.), *Does Consciousness Cause Behavior?* MIT Press
- Gibb, S. C. (2002), *The metaphysics of mental causation*, Doctoral Dissertation, Durham University
- (2006) “Why Davidson is Not a Property Epiphenomenalist”. *International Journal of Philosophical Studies* 14 (3):407 – 422.
- (2009), „Explanatory Exclusion and Causal Exclusion“ *Erkenntnis* 71 (2):205-221.
- (2010), „Closure Principles and the Laws of Conservation of Energy and Momentum“. *Dialectica* 64 (3):363-384.
- (2013), „Mental causation and double prevention“, u S. C. Gibb, E. J. Lowe, R. D. Ingthorsson (eds.), *Mental Causation and Ontology*, Oxford: Oxford University Press., str. 193-215
- (2014). “The Causal Criterion of Property Identity and the Subtraction of Powers”. *Erkenntnis* 79 (1):127-146.
- Ginet, C. (1990) *On Action* (Cambridge: Cambridge University Press.
- Goff, Philip (2006). “Experiences Don’t Sum”. *Journal of Consciousness Studies* 13 (10–11): 53–61.
- (2009). “Why Panpsychism Doesn’t Help Us Explain Consciousness”. *Dialectica* 63 (3): 289–311.
- (2010). “Ghosts and Sparse Properties: Why Physicalists Have More to Fear From Ghosts Than Zombies”. *Philosophy and Phenomenological Research* 81 (1):119-139.
- (2015) “Against constitutive forms of Russellian monism” in T. Alter & Y. Nagasawa (Eds.) *Consciousness and the Physical World*, Oxford University Press.

- Goldman, Alvin (1969). "The Compatibility of Mechanism and Purpose", *Philosophical Review* 78: 468-82.
- Grahek, H. (1990). *Materija, svest i saznanje*, Beograd.
- Haggard, P. & M. Eimer (1999). „On the relation between brain potentials and the awareness of voluntary movements“. *Exp. Brain Res.* 126: 128–133.
- Hall, Ned. (2004), „Two concepts of causation“ u J. Collins, N. Hall, and L. A. Paul (eds.), *Counterfactuals and Causation*. Cambridge, MA:MIT Press: str. 225-277
- Hare, R. M. (1952). *The Language of Morals*. Oxford Clarendon Press.
- Harre R. & Madden, E. H. (1975) *Causal Powers: A Theory of Natural Necessity*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hasker, W. (1999), *The Emergent Self*, Ithaca: Cornell University Press
- Heil, J., & Mele, A R. (eds.) (1993) *Mental Causation*. Oxford: Clarendon Press.
- Heil, J. (2003) *From an Ontological Point of View*, Oxford: Oxford University Press.
- Heil, J. & Robb, D. (2003). "Mental Properties". *American Philosophical Quarterly* 40 (3):175-196.
- Hempel, Carl G. (1965) "Aspects of Scientific Explanation" in *Aspects of Scientific Explanation*, New York: The Free Press.
- Hempel, C. (1980). Comments on Goodman's *Ways of Worldmaking*. *Synthese* 45: 193–99.
- Hitchcock, C. (2003), „Of Humean Bondage“, *British Journal for the Philosophy of Science* 54 (1): 1-25.
- (2007), „Prevention, Preemption, and the Principle of Sufficient Reason“, *Philosophical Review* 116 (4): 495-532.
- Horgan, T. (1993). "From Supervenience to Superdupervenience: Meeting the Demands of a Material World". *Mind* V102.408, pp.555-586
- Hohwy, J., Kallestrup, J. (eds.), *Being Reduced: New Essays on Reduction, Explanation, and Causation*, Oxford: Oxford University Press
- Hume, D. (1739–40/1995). *A Treatise of Human Nature*. In *The Complete Works and Correspondence of David Hume*, (eds.) M. C. Rooks. Charlottesville: InteLex Corporation.
- (1748/1995). *An Inquiry Concerning Human Understanding*. In *The Complete Works and Correspondence of David Hume*, (eds.) M. C. Rooks. Charlottesville:

- InteLex Corporation.
- Jackson, F. (1982). "Epiphenomenal Qualia," *Philosophical Quarterly* 32, pp. 127–36.
- Jackson, F., Prior, E. W. Pargetter, R. (1982). 'Three Theses about Dispositions'.
American Philosophical Quarterly, 19: 251–6.
- James, William (1981), *The Principles of psychology*, (ed.) F. H. Burkhardt, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kallestrup, Jesper (2006). "The Causal Exclusion Argument". *Philosophical Studies* 131 (2):459-85.
- Keinänen, M. & Hakkarainen, J. (2014). "The Problem of Trope Individuation: A Reply to Lowe". *Erkenntnis* 79 (1):65-79.
- Kuhn S, Brass M. (2009) Retrospective construction of the judgement of free choice. *Conscious Cogn* 18: 12–21
- Kuhn S, Haggard P, Brass M. (2009b). Intentional inhibition: how the "veto-area" exerts control. *Hum. Brain Mapp.* 30:2834–43
- Kim, Jaegwon (1992), "Downward Causation in Emergentism and Nonreductive Physicalism," in Beckermann, Flohr and Kim (eds.) *Emergence or Reduction?*, Berlin: de Gruyter, pp. 119-138.
- (1992). "Multiple Realization and the Metaphysics of Reduction", *Philosophy and Phenomenological Research*, 52: 1-26.
- (1993a), „Explanatory realism, causal realism, and explanatory exclusion“, u D. H. Ruben (Ed.), *Explanation*. Oxford: Oxford University Press.
- (1993b), *Supervenience and Mind: Selected Philosophical Essays*, Cambridge: Cambridge University Press
- (1994). Explanatory Knowledge and Metaphysical Dependence. *Philosophical Issues* 5:51-69.
- (1998), *Mind in the Physical World: An Essay on the Mind–Body Problem and Mental Causation*, Cambridge, MA: MIT Press
- (1999). "Making Sense of Emergence," *Philosophical Studies*, 95, pp. 3-36.
- (2005), *Physicalism, or Something Near Enough*, Princeton: Princeton University Press.
- (2006). „Emergence: Core Ideas and Issues“. *Synthese* 151 (3):547-559.
- Kistler, M. (2005). „Lowe's Argument for Dualism From Mental Causation“,

Philosophia 33 (1-4):319-329

- Kroedel, T. (2013), „Dualist Mental Causation and the Exclusion Problem“, *Noûs* 47 (3): 1-19
- Lavelle, Jane Suilin, Botterill, George & Lock, Suzanne (2013), „Contrastive Explanation and the Many Absences Problem“ *Synthese* 190 (16):3495-3510.
- Libet, B. (1993), *Neurophysiology of Consciousness: Selected Papers and New Essays*, Boston, MA: Birkhauser, 1993.
- (1985). “Unconscious Cerebral Initiative and the Role of Conscious Will in Voluntary Action.” *Behavioral and Brain Sciences* 8: 529–66.
- Libet, B. and Haggard, P. (2001). “Conscious Intention and Brain Activity”. *Journal of Consciousness Studies* 8 (11):47-63.
- Leibniz, G. (1695). *A New System of Nature*. In *Philosophical Essays*, ed. R. Ariew and D. Garber (Hackett, 1989).
- Lewis, D. (1966). “An argument for the identity theory”. *Journal of Philosophy*, 63, 17-25.
- (1972). “Psychophysical and theoretical identifications”. *Australasian Journal of Philosophy*, 50, 249–258.
- (1980). “Mad pain and Martian pain”. In N. Block (Ed.), *Readings in the philosophy of psychology* (216–222). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- (1986), „Causal Explanation“, u David Lewis (ed.), *Philosophical Papers Vol. II*. Oxford University Press, str. 214-241
- (2000). “Causation as Influence”. *Journal of Philosophy* 97 (4):182-197.
- List, C., Menzies, P. (2009). „Nonreductive Physicalism and the Limits of the Exclusion Principle“, *Journal of Philosophy* 106 (9).
- Lipton, P. (1999), “All Else Being Equal.” *Philosophy* 74: 155-68.
- Locke, J. (1689/1964). *An Essay Concerning Human Understanding*. Dutton.
- Lockwood, M. (1989). *Mind, Brain, and the Quantum*. Oxford University Press.
- Loewer, B. (2002). “Comments on Jaegwon Kim's Mind and the Physical World”. *Philosophy and Phenomenological Research* 65 (3):655–662.
- Lowe, E. J. (1993). „The Causal Autonomy of the Mental“, *Mind* 102 (408):629-44.
- (1996). *Subjects of Experience*, Cambridge: Cambridge University Press.

- (1999). 'Abstraction, Properties, and Immanent Realism', in Tom Rockmore (ed.), *The Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy, Volume 2: Metaphysics* (Bowling Green, OH: Philosophy Documentation Center)
- (2000), „Causal Closure Principles and Emergentism“, *Philosophy* 75, pp. 571–585.
- (2002). “Properties, Modes, and Universals”. *Modern Schoolman* 79 (2-3):137-150.
- (2006), “Non-Cartesian Substance Dualism and the Problem of Mental Causation”, *Erkenntnis* 65: 5-23.
- (2008), *Personal Agency The Metaphysics of Mind and Action*, Oxford: Oxford University Press
- (2010), „On the Individuation of Powers“ u Anna Marmodoro (ed.), *The Metaphysics of Powers: Their Grounding and Their Manifestations*. Routledge: str. 8-27
- (2011), „How Not to Think of Powers“ *The Monist* 94 (1): 19-33.
- (2013), „Substance Causation, Powers, and Human Agency“, u S. C. Gibb, E. J. Lowe, R. D. Ingthorsson (eds.), *Mental Causation and Ontology*, Oxford: Oxford University Press., str. 153-173
- Lombard, L. (1986), *Events: A Metaphysical Study*, London: Routledge and Kegan Paul.
- McKittrick, Jennifer (2010), „Manifestations as Effects“ u Anna Marmodoro (ed.), *The Metaphysics of Powers: Their Grounding and Their Manifestations*. Routledge
- McLaughlin, B. P. (1992). “The rise and fall of British emergentism”. In A. Beckerman, H. Flohr, & J. Kim (Eds.), *Emergence of reduction?* (pp. 49–93). Berlin: DeGruyter
- (2006). “Is role-functionalism committed to epiphenomenism?” *Journal of Consciousness Studies*, 13, 39–66.
- (2007). “Mental Causation and Shoemaker-Realization”. *Erkenntnis* 67 (2):149-172.
- Macdonald, C., Macdonald, G. (Eds.), *Emergence in mind*, Oxford University Press. 2010.
- Marras, A. (1998). “Kim's Principle of Explanatory Exclusion”. *Australasian Journal of Philosophy* 76 (3):439-451.

- (2007). "Kim's Supervenience Argument and Nonreductive Physicalism". *Erkenntnis* 66 (3): 305–327.
- Martin, C.B. (1980). "Substance Substantiated". *Australasian Journal of Philosophy* 58 (1):3–10.
- (1994), „Dispositions and Conditionals“, *The Philosophical Quarterly* 44: 1–8
- (1997). "On the Need for Properties: The Road to Pythagoreanism and Back". *Synthese* 112 (2):193-231.
- (2007). *The Mind in Nature*. Oxford University Press.
- Martin, C. B. & John Heil (1999). "The Ontological Turn". *Midwest Studies in Philosophy* 23 (1):34–60.
- Martin, C. B. & Karl Pfeifer (1986). "Intentionality and the Non-Psychological". *Philosophy and Phenomenological Research* 46 (June):531-54.
- Maxwell, G. (1979). "Rigid Designators and Mind-Brain Identity". *Minnesota Studies in the Philosophy of Science* 9:9.
- McGinn, C. (1995). 'Consciousness and space,' in T. Metzinger (Ed.) *Conscious Experience*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 149-64.
- McKittrick, J. (2010). "Manifestations as Effects". In Anna Marmodoro (ed.), *The Metaphysics of Powers: Their Grounding and Their Manifestations*. Routledge.
- (2005). "Are Dispositions Causally Relevant?" *Synthese* 144 (3):357 - 371.
- (2003). "The Bare Metaphysical Possibility of Bare Dispositions". *Philosophy and Phenomenological Research* 66 (2):349–369.
- Mele, A. R. (2007). "Decisions, Intentions, Urges, and Free Will: Why Libet Has Not Shown What He Says He Has". In J. Campbell, M. O'Rourke & D. Shier (eds.), *Explanation and Causation: Topics in Contemporary Philosophy*. MIT Press 4--241.
- (1992). *Springs of Action: Understanding Intentional Behavior*. Oxford University Press.
- Menzies, P. (2003). "The Causal Efficacy of Mental States". In Sven Walter & Heinz-Dieter Heckmann (eds.), *Physicalism and Mental Causation*. Imprint Academic 195--223.
- Molnar, G. (2003), *Powers: A Study in Metaphysics*, S. Mumford (ed.), Oxford: Oxford University Press.

- Montero, B. (2003). "Varieties of Causal Closure". In Sven Walter & Heinz-Dieter Heckmann (eds.), *Physicalism and Mental Causation*. Imprint Academic 173-187.
- Montero, B. & Papineau, D. (2005). "A Defense of the Via Negativa Argument for Physicalism". *Analysis* 65 (287):233-237.
- Moore, Dwayne (2009). "Explanatory Exclusion and Extensional Individuation". *Acta Analytica* 24 (3):211-222.
- (2014). "On the Constitutive Property Reply: Commentary on Campbell". *Theoria* 80 (1):4-25.
- Morris, K. (2010). "Guidelines for Theorizing About Realization". *Southern Journal of Philosophy* 48 (4):393-416.
- (2011). "Subset Realization and Physical Identification". *Canadian Journal of Philosophy* 41 (2):317-335.
- Mumford, S. (1998), *Dispositions*, Oxford: Oxford University Press.
- (2004). *Laws in Nature*. Routledge.
- (2005). "Laws and Lawlessness". *Synthese* 144 (3):397-413.
- Mumford, S., Anjum, R. L. (2009), „Double Prevention and Powers“ *Journal of Critical Realism* 8 (3): 277-293.
- (2011), *Getting Causes From Powers*. OUP Oxford.
- Nagel, T. (1974). "What is It Like to Be a Bat?" *Philosophical Review* 83 (October):435-50.
- (1979/2012). *Mortal Questions*. Cambridge University Press.
- Noordhof, P. (1999). "Micro-Based Properties and the Supervenience Argument: A Response to Kim". *Proceedings of the Aristotelian Society* 99 (1):115-18.
- Obhi SS, Haggard P (2004) Free will and free won't. *Am Sci* 92: 358–65
- O'Connor, T. (2000). *Persons and Causes : The Metaphysics of Free Will*, Oxford: Oxford University Press.
- (1994). "Emergent Properties". *American Philosophical Quarterly* 31 (2):91-104.
- O'Connor, T. & Churchill, J. R. (2010). "Is Non-Reductive Physicalism Viable Within a Causal Powers Metaphysic?" In Graham Macdonald & Cynthia Macdonald (eds.), *Emergence in Mind*. Oxford University Press

- O'Connor, T., Jacobs, J.D. (2003), "Emergent Individuals.", *Philosophical Quarterly* 53: 540–55.
- O'Connor, T., Wong, H. Y. (2005). „The Metaphysics of Emergence“, *Noûs*, 39, pp. 658-678.
- Papineau, D. (1998) 'Mind the Gap', in James E. Tomberlin (ed.), *Philosophical Perspectives*, 12: Language, Mind and Ontology (Oxford: Blackwell), 373–88.
- (2002). *Thinking About Consciousness*. Oxford University Press.
- Pereboom, D. (2011). *Consciousness and the Prospects of Physicalism*. Oxford University Press.
- Robb, D. (1997). "The Properties of Mental Causation". *Philosophical Quarterly* 47 (187):178-94.
- (2012) "Could Mental Causation Be Invisible?", draft
- (2013). "The Identity Theory as a Solution to the Exclusion Problem". In S. C. Gibb, E. J. Lowe & R. D. Ingthorsson (eds.), *Mental Causation and Ontology*. Oxford University Press
- Roediger, Henry L., Iii, Michael K. Goode & Franklin M. Zaromb (2008). "Free Will and the Control of Action". In John Baer, James C. Kaufman & Roy F. Baumeister (eds.), *Are We Free?: Psychology and Free Will*. OUP Usa
- Romero, F., Craver, C.F. (forthcoming), "Dispositions", *The Encyclopedia of Clinical Psychology*, Wiley-Blackwell.
- Rosenberg, G. H. (2004). *A Place for Consciousness: Probing the Deep Structure of the Natural World*. Oxford: Oxford University Press.
- Russell, B. (1927a). *Analysis of Matter*. Routledge.
- Russell, B. (1927b). *An Outline of Philosophy*. Allen and Unwin.
- Salmon, Wesley (1984), *Scientific Explanation and the Causal Structure of the World*, Princeton: Princeton University Press.
- Schaffer, J. (2000), „Causation by Disconnection“, *Philosophy of Science*, 67: 285-300.
- (2003), „Overdetermining causes“, *Philosophical Studies* 114: 23–45.
- (2005), „Contrastive causation“, *Philosophical Review*, 114: 327–358.
- Schrenk, Markus (2010), „Hic Rhodos, Hic Salta: From Reductionist Semantics to a Realist Ontology of Forceful Dispositions“ u G. Damschen, K. Stueber & R. Schnepf (eds.), *Debating Dispositions: Issues in Metaphysics, Epistemology and*

- Philosophy of Mind*. De Gruyter.
- Schopenhauer, A. (1819/1995). *The World as Will and Idea*. J. M. Dent.
- Schröder, Jürgen (2002). “The Supervenience Argument and the Generalization Problem”. *Erkenntnis* 56 (3):319-28.
- Shoemaker, S. (1980). “Causality and Properties”. In *Time and Cause: Essays Presented to Richard Taylor*, ed. P. van Inwagen. Dordrecht: Reidel.
- (2001). “Realization and Mental Causation”. In Carl Gillett & Barry M. Loewer (eds.), *The Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy*. Cambridge University Press 23-33.
- (2002) ‘Kim on Emergence’ *Philosophical Studies* 58 (1-2):53-63.
- (2007). *Physical Realization*. Oxford University Press.
- Shrader, Warren (2010). “Shoemaker on Emergence”. *Philosophical Studies* 150 (2):285-300.
- Seager, William (1991). “Disjunctive Laws and Supervenience”. *Analysis* 51 (March):93-98.
- (2006). “The ‘Intrinsic Nature’ Argument for Panpsychism”. *Journal of Consciousness Studies* 13 (10-11):129-145.
- (2010). “Panpsychism, Aggregation and Combinatorial Infusion”. *Mind and Matter* 8 (2): 167–184.
- Skrbina, D. (2005) *Panpsychism in the West* (Cambridge, MA: MIT Press).
- (2009). (ed.) *Mind That Abides: Panpsychism in the New Millennium*. John Benjamins Pub.
- Soon CS, Brass M, Heinze HJ, Haynes JD. (2008) “Unconscious determinants of free decisions in the human brain”. *Nat Neurosci* 11(5):543–545.
- Sosa, E., Tooley, M. (Eds.), *Causation*, Oxford: Oxford University Press, 1993.
- Stapp, Henry P. (1993). *Mind, Matter, and Quantum Mechanics*. Springer-Verlag.
- Stephan, A. (2002). „Emergentism, Irreducibility, and Downward Causation“, *Grazer Philosophische Studien* 65 (1):77-93.
- Stoljar, D. (2001). “Two Conceptions of the Physical”. *Philosophy and Phenomenological Research* 62 (2):253-81.
- (2006) *Ignorance and Imagination: The Epistemic Origin of the Problem of Consciousness*, New York: Oxford University Press.

- (2009) 'Response to Alter and Bennett', *Philosophy and Phenomenological Research* 79, pp. 775–84.
- Strawson, G. (1994). *Mental Reality*. MIT Press.
- (2006) 'Realistic Monism - Why Physicalism Entails Panpsychism' *Journal of Consciousness Studies* 13 (10-11):3-31.
- (2008) *Real Materialism and Other Essays*. Oxford University Press.
- (2009). *Selves: An Essay in Revisionary Metaphysics*. Oxford: Oxford University Press.
- Sturgeon, Scott (1998). 'Physicalism and Overdetermination', *Mind* 107, pp. 411–32
- Tiehen, Justin (2012). „Psychophysical Reductionism Without Type Identities“. *American Philosophical Quarterly* 49 (3):223-236.
- Van Cleve, J. (1990). „Mind-Dust or Magic? Panpsychism Versus Emergence“. *Philosophical Perspectives* 4:215-226.
- Van Gulick, R. (1995). 'Who's in charge here? And who's doing all the work?' in Heil, J and Mele, A (eds) *Mental Causation* (Oxford; Clarendon Press), pp, 233-256
- Van Gulick, R., (2001). "Reduction, Emergence and Other Recent Options on the Mind/Body Problem: A Philosophic Overview," *Journal of Consciousness Studies*, vol. 8, no. 9- 10, pp. 1-34.
- Wegner, Daniel M. (2003). *The Illusion of Conscious Will*. MIT Press.
- Whittle, A. (2007). "The Co-Instantiation Thesis". *Australasian Journal of Philosophy* 85 (1):61 – 79.
- Wilson, J. (2009). „The Causal Argument Against Component Forces“, *Dialectica*, 63: 525-54.
- Wilson, Robert A. (2001). "Two Views of Realization". *Philosophical Studies* 104 (1):1-31.
- (1992). "Individualism, Causal Powers, and Explanation". *Philosophical Studies* 68 (2):103-39.
- Yablo, S. (1992) 'Mental Causation', *Philosophical Review* 101, pp. 245–280.
- (2008) *Thoughts: Papers on Mind, Meaning, and Modality*, Oxford: Oxford University Press
- Yates, D. (2012). "Functionalism and the Metaphysics of Causal Exclusion". *Philosophers' Imprint* 12 (13).

BIOGRAFIJA AUTORA

Janko Nešić, rođen 29. 04. 1985. godine u Aleksincu. Studije Filozofije počeo je da pohađa 2005. godine na Filozofskom fakultetu u Nišu i diplomirao je 2009. godine sa ocenom 10 i temom diplomskog rada “Kristali vremena: pojam filmskog vremena kod Deleza”. Doktorske studije na Filozofskom fakultetu u Beogradu upisao je školske 2009/10. godine. Bio je stipendista Ministarstva prosvete Republike Srbije. Janko Nešić je do sada objavio više naučnih radova u značajnim nacionalnim časopisima, učestvovao je na nekoliko naučnih skupova i imao saopštenja u zemlji i inostranstvu. Oblast Nešićevih interesovanja su fenomenologija, filozofija duha, filozofija filma, filozofija nauke.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а _____ Јанко Нешић _____

број уписа _____ 0F090004 _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом:

Проблем менталне каузалности: решење преко диспозиционе теорије каузалности

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 08.10.2015.

Јанко Нешић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Јанко Нешић

Број уписа: 0F090004

Студијски програм: Филозофија

Наслов рада: Проблем менталне каузалности: решење преко диспозиционе теорије каузалности

Ментор: Проф. др Слободан Перовић

Потписани: Јанко Нешић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 08.10.2015.

Janko Nesic

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Проблем менталне каузалности: решење преко диспозиционе теорије каузалности

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 08.10.2015

1. Ауторство - Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. Ауторство – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.